



~~203 H 28~~

3022 E 43

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK



0346 2

NEDERLANDSCHE
GESCHIEDZANGEN,

NAAR TIJDSORDE GERANGSCHIKT

EN

TOEGELICHT

DOOR

J. VAN VLOTEN.

Eerste Bundel.

865 — 1572.

NIEUWE UITGAAF.

AMSTERDAM,

K. H. SCHADD.

1864.

Kompleet in 2 deelen. Prijs per deel 90 Cent.



NEDERLANDSCHE
GESCHIEDZANGEN.

~~128/27~~

N E D E R L A N D S C H E
G E S C H I E D Z A N G E N ,

NAAR TIJDSORDE GERANGSCHIKT

EN

TOEGELICHT

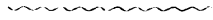
DOOR

J. VAN VLOTEN.

Eerste Bundel.

863 — 1572.

—
NIEUWE UITGAAF.
—



AMSTERDAM.

K. H. S C H A D D .

1864.



86
111
121
122
125
125
12

I N H O U D.

	Bladz.
863. Boudewijn I van Vlaanderen, uit de <i>Reliques of ancient English poetry</i> by Thomas Percy, pag. 235.	1.
1118. Boudewijn Hapkin, uit het <i>Corpus Chronicorum Flandriae</i> , I.	8.
1214. Slag van Bouvines. uit de <i>Chronique de G. Guiart</i> I. 319.	8.
1227. Bisschop Otto II van Utrecht, uit de <i>Chronica de Trajecto et eius episcopatu</i> , in Matthaëus' <i>Analecta</i> V. p. 337.	9.
1253. Strijd op Walcheren, uit het <i>Corpus Chronicorum Flandriae</i> , I.	10.
1258. Boudewijn van Avennes voor Namen, uit de <i>Marnes Histoire du Comté de Namur</i> , I. p. 257. . .	11.
1276. Hendrik van Gelder, bisschop van Luik, uit den <i>Strijt ende Slach van Woeringen</i> , uitgeg. achter van Wijns <i>Aanteekeningen op Jan van Heelu</i> , door Jonckbloet en Kroon. 1840. .	13.
1288. Slag van Woeringen, uitgeg. door Willems, in het <i>Belgisch Museum</i>	13.
1296. Graaf Floris V, 1. uit Mattheus' <i>Analecta</i> , en 2. uit Hoffmans <i>Horae Belgicae</i> , II.	14.
1297. Slag bij Vroonen, naar een oud HS. uitgeg. in Matthaëus' <i>Analecta</i> , II. p. 546.	18.
Filips van Frankrijk en Wijt van Vlaanderen, uit het <i>Corpus Chronicorum Flandriae</i> , I. . .	19.
1299. (Gent in), uit Warnkönigs <i>Histoire de Flandre</i> , I.	21.
1301. Bisschop Willem van Utrecht, uit Mattheus' <i>Analecta</i> , V.	22.

	Bladz.
— 1302. De slag der gouden Sporen, 1. en 2. uit Warnkönigs <i>Hist. de Flandre</i> , I.; 3. naar een, niet zeer gelukkig, afschrift van een gelijktijdig HS. in de <i>Bibl. Harleiana</i> ; de 5 eerste koepletten werden vroeger uitgegeven in Wartons <i>Hist. of Engl. poetry</i> , I.	23.
Vitry, uit Warnkönigs <i>Hist. de Flandre</i> , I. . .	29.
1304 en 1305. Slag bij Pevelle; vrede met Frankrijk, aldaar.	29.
1304. (Aug.) Uit het <i>Kort Chronijkje van Holland</i> , achter de <i>Chronijk van den Klerk uit de lage landen</i> , bl. 223.	30.
1309. Bijgeloof, en 1315. Hongersnood, uit de Kronijk medegedeeld door Willems in het <i>Belgisch Museum</i>	32.
1321. Sint Geertruidenberg, en 1322. Gelder en Luik, aldaar.	33.
1327—1328. Vlaamsche burgeroorlog, uit een bundel Gedichten der 14 ^e eeuw, uitgeg. door de Vlaamsche Bibliophilen.	34.
1328. Slag bij Cassel, uit het <i>Kort Chron. v. Holl.</i> . . .	36.
1332. Hertog Jan III van Brabant, uitgegeven door Willems in het <i>Belg. Museum</i>	38.
✕ 1337. Graaf Willem III van Holland, uit het HS. der gedichten van Willem van Hillegaersberch, kon. boekerij te 's Gravenhage; vroeger uitgegeven bij de Jonge, <i>Hoeksche en Kabelj. Twisten</i>	43.
1340. Zeeslag in 't Swin, uit het <i>Kort Chronijkje van Holland</i> , bl. 227.	44.
✕ 1345. <u>Jakob van Artevelde</u> , uitgeg. in Willems <i>Oud-Vlaemsche Liederen</i>	44.
Willem IV van Holland, HS. van Willem van Hillegaertsberch (kon. boek.)	45.
Willem V, Hoekschen en Kabeljauwschen, (aldaar).	46.
1348. Luiksche Twisten, uit het <i>Kort Chronijkje van Holland</i>	52.

	Bladz.
1349. De Geeseltochten, uit de Chronyoke van Joa. v. d. Beke, <i>Analecta</i> , III.	52.
Oratio ad S. Sebastianum, uit Aeg. li Muisis' <i>Chron. alterum</i> in het <i>Corpus Chron. Flandriae</i> .	53.
1359. Hertog Albrecht in Delft, uit de Kronijk mede- gedeeld door Willems in het <i>Belg. Museum</i> .	54.
1371. Slag van Basweiler, uit de Aanteekeningen van Sweder van Culemborch, in Matth. <i>Anat.</i> , II.	56.
1380. Gent en Brugge, uit de <i>Excellente Chronyke van Vlaenderen</i>	56.
1382. Gentsche oorlog; Philips van Artevelde. 1. uit het <i>Kort Chronijckje van Holland</i> ; 2. uit <i>Vois- sins Examen critique des historiens de Jacques van Artevelde</i> , p. xxxv.	57.
1383. De Tuindag van Yperen, uitgeg. in de <i>Ana pour l'hist. des fêtes de la Flandre Occidentale</i> , (door den abt Carton) 2 ^e cahier.	61.
Lijkklacht over Hertog Wencelijn van Brabant, naar een HS. der borgondische boekerij (vroeger uitgegeven in Willems' <i>Oud-Vlaemsche liederen</i>).	62.
1384. Lijkklacht over graaf Lodewijk van Male, naar hetzelfde HS. der borgond. boekerij.	(*)
1337—1391. Graaf Willem I van Namen, uit Croo- nendaels <i>Cronicque</i> van Namen, opgenomen in Jules Borgnets <i>Hist. du Comté de Namur</i> , p. 145.	66.
1388. Slag van Nifterik, uit het <i>Kort Chronijckje van Holland</i> , bl. 234.	67.
1390. Folkmer Allena, uit E. Benninga's <i>Chronijk van Oost-Vriesland</i> (Matthaeus' <i>Analecta</i> , IV.).	68.
1400. Vlaamsche profecy, naar een afschrift der Kon. boekerij in den Haag.	(*)
1403. Zeemonsters, uit de <i>Kronyk van Vlaenderen</i> , uitgeg. door de <i>Vl. Bibliophilen</i> , II.	68.
1404. Hertog Filips de Stoute van Borgondië, uit het <i>Recueil de Chants historiques français par Leroux de Lincy</i> , I.	69.

	Bladz.
1405. Graaf Willem VI van Holland, uit de <i>Kronijk</i> , medegeedeeld in Willems' <i>Belg. Museum</i> . . .	70.
1408. Gevecht van Tongeren, aldaar.	71.
1418. Beleg van Dordrecht. uit de Bijvoegselen op Wagenaars <i>Vaderl. Hist.</i> , IV. naar het schilderij in Dordrecht.	72.
1423. Watersnood in Vlaanderen, <i>Kronijk van Vlaenderen</i> , enz. II.	72.
1428; 1432. Filips en Izabella; volksstrijd in Gent, aldaar.	73.
1432. Mechelen en Brussel in strijd, uit Willems' <i>Oud-Vl. Liederén</i>	74.
1433. Jan van Kuilenburg, uit Matthaëus' <i>Analecta</i> , II.	
1437. Lisle Adam, uit Uhlands <i>Alte hoch- u. niederdeutsche Volkslieder</i> , I.	78.
Een hard jaar, uit het <i>Oude Goutsche Cronijcxken van Holl.; Zeeland, Vriesland, en Utrecht</i> .	81.
1450. Land-karakteristiek, medegeedeeld door Willems in het <i>Belg. Museum</i>	82.
1451. Hoorn, Kleef en Batenburg, uit Willems' <i>Oud-Vl. Liederén</i>	82.
1458. Filips de Goede in Gent, uit de <i>Kronijk van Vlaenderen</i> , II.	84.
1463. Een goed jaar, uit het <i>Tijdschrift voor de Gesch. en Statistiek der prov. Utrecht</i> , V.	85.
1465. Adolf van Gelder, uit Matthaëus' <i>Analecta</i> , IV.	86.
1466. Karel de Stoute in Dinant, uit een bundel fransche liederen en gedichten van dien tijd, in afschrift, in de kon. boekerij in den Haag. .	89.
Versus en Planctus de destr. Dinanti, uit de <i>Documents relatifs aux troubles du pays de Liège</i> . Brux. 1844.	90.
1467. Filips van Borgondiën, uit de <i>Exc. Cron. v. Vl.</i>	92.
Filips van Borgondiën, uitgeg. in Marchals uitgave der <i>Ducs de Bourgogne</i> van Barante. . .	93.
Filips' Vaarwel, uit den bundel fransche liederen en gedichten in afschrift in de kon. boekerij. .	94.
Lijkklacht, uit de <i>Chants hist. français</i> , I. . . .	96.

	Bladz.
1467. Karel de Stoute en Lodewijk XI, aldaar. . . .	98.
Luik verwonnen, uit den bundel fransche lied. en ged. der kon. boekerij in den Haag.	101.
1468. Karel de Stoute te Luik, uit de <i>Doc. rel.</i> enz. . .	103.
Rebellion de Liège, aldaar.	104.
1475—1477. Karel voor Nuys en Nancy, uit Matthaeus' <i>Analecta</i> , II.	109.
Fransche jubelzang bij Karels dood, uit het <i>Re-</i> <i>cueil de Chants hist. français</i> , I.	110.
1477. Maria van Borgondiën. 1. uit het <i>Dagboek der</i> <i>Gentsche Collatie</i> , uitgeg. door Schayes; 2. en 3. uit de <i>Excellente Cronike van Vlaenderen</i> . . .	111.
4., uit de <i>Mémoires de Jean de Hennin publ.</i> <i>par la Société des bibliophiles de Mons</i>	113.
Slag van Doornik, uitgeg. in de <i>Bulletins de la</i> <i>Comm. royale d'histoire</i> , 1851. I. 2.	(*)
Maria's huwelijk, uit Matthaeus' <i>Analecta</i> , II.	114.
1481. Bossche herinneringen, uit Hermans' <i>Bijdragen</i> <i>voor N. Brabant</i> , I.	(*)
• 1482. Maria's dood, uit die <i>Excellente Cronike van</i> <i>Vlaenderen</i>	115.
Vrede van Atrecht, uit de <i>Chants hist. fr.</i> , I.	116.
1488. Frederik en Maximiliaan van Oostenrijk voor Gent, uit die <i>Excellente Chronike van Brabant</i> .	118.
1489. Mislukte aanslag op St. Truyen, naar een HS. op 's Rijks Archief in Brussel.	118.
Jonker Franzen oorlog, uitgeg. door J. Koning, in de <i>Nieuwe Werken der Maatschappij der</i> <i>Nederl. Letterkunde</i> , I. 2.	120.
• 1493. Margaretha's beklag, uitgeg. door Willems in het <i>Belg. Museum</i>	133.
1496 en 1497. Filips de Schoone en Margaretha. — Margaretha in Spanje. — Filips in Gent en in Brugge, aldaar bl. 138. 141. 144.	147.
1495 en 1496. Geldersche knechten in Sneek, uit de <i>His-</i> <i>torie van Vriesland</i> van Petrus Thaborita, I.	150.
1491—1496. De Groningers in Friesland, (Groninger Passie van Heer Meynert to Francker) ach-	

	Bladz.
ter het eerste deel der <i>Historie van Vriesland</i> , van P. Thaborita.	151.
● 1506. Graaf Edzard I in Groningen, uit E. Benninga's <i>Geschied. van Oost-Vriesland</i>	162.
Filips' reis naar Spanje, uit Willems' <i>Oud- Vlaemsche liederen</i>	163.
1516. Karel van Gelder, aldaar. (†).	166.
1517. Groote Pier, uit Koks <i>Vaderlandsch Woor- denboek</i>	168.
1523. Eerste martelaren, uit Luthers <i>Werke</i>	171.
● 1525. Slag bij Pavia, 1. uit Willems' <i>Oud-Vlaemsche liederen</i>	179.
2. Uit Vacrnewijcks <i>Historie van Belgis</i>	180.
1527. Karel van Borbon, uit Willems' <i>Oud-Vlaemsche liederen</i>	182.
1526. Beginselen der hervorming te Leiden, uitgeg. door Jhr. Rammelman Elsevier, in de <i>Kron. van het hist. gezelschap te Utrecht</i>	184.
1527. Weyntjen Claes, uit <i>Een liedtboeckken tracterende van den Offer des Heeren enz., aengaende de slachschaepekens Christi, die der stemme haers herders gehoorsaem sijn geweest totter doodt toe (1599)</i>	186.
1528. De Gelderschen in Utrecht, uitgeg. achter de hollandsche vert. der <i>Secessionum civ. Ultr. libri VII</i>	188.
1530. Dood van Margaretha, uit de <i>Bulletins de la Comm. royale d'hist.</i> XIII 6.	(*)
1531. Jonker Baltzer, uitgeg. in Goedeke, <i>Coninc Ermentrikes Dot</i> (1852).	202.
1535. De wederdoopers te Amsterdam, uit Dappers <i>Hist. beschrijving van Amst.</i>	205.
Munster, uit Uhlands <i>Volkslieder</i> , I.	205.
● 1538. Karel V en Frans I, uit de <i>Chants hist. fr.</i> , I.	207.
1539 en 1540. (Gent in) 1. Uitgeg. door Willems in het <i>Belg. Museum</i>	209.
2. Uit die <i>Excell. Chron. van Vlaenderen</i>	214.
3. Uit het <i>Recueil des Chants hist. fr.</i> I.	215.

	Bladz.
• 1542 <u>Maarten van Rossum</u> , I. uit Kist en Royaards en 1543. <i>Archief voor de Kerk. Geschiedenis</i> , V. 2. Ge- dicht van den tijd in de kon. boekerij te Brussel.	217.
• <u>Maarten v. R. te Leuven</u> , H. S. der borg. boekerij.	237.
Maarten v. R. te Amersfoort, uit Theod. Verhoevens <i>Brevis rerum Amesf. descriptio</i> , (uitgeg. door Matthaeus, 1698). p. 87. . .	238.
Einde des Geld. krijgs, uit die <i>Exc. Cron.</i> <i>van Brabant</i>	238.
Teekenen der Tijden, twee Refereinen van Anna Bijns.	239.
1544. René van Oranje, uit het <i>Recueil des Chants</i> <i>hist. fr.</i> , I.	243.
1546. Dure Tijd, naar een afschrift in de kon. boe- kerij te 's Gravenhage.	246.
1547. De gevangen Vorst, uit de <i>Exc. Cron. van Brab.</i>	247.
1549. Elizabeth, uit het <i>Liedb. van den offer des Hee- ren</i> , enz.	248.
1550. Vaart naar Willebroek, uit de <i>Exc. Cron. v. Br.</i>	251.
1553. Pieter Witses, uit het <i>Liedb. van den offer des</i> <i>Heeren</i> , enz.	252.
Verdelging van Teerenburg, uit de <i>Exc. Cron.</i> <i>v. Br.</i>	254.
1556. Bestand met Frankrijk, uit een <i>Factie oft Spel</i> van Pieter de Herpener, uitg. in het <i>Belg.</i> <i>Museum</i>	255.
1557. Slag bij St. Quintijn, uit het <i>Antwerpsch Kro- nijkshen</i>	251.
1558. Egmond bij Grevelingen; vrede van Cateau- Cambresis, uit het <i>Boekshen</i> van H. I. van der Noot, <i>inhoudende verscheyden poëtische wer- ken</i> (van den Hr. Snellaert te Gent). . .	257 en 261.
1555—1560. Doopsgezinde martelaren (te Antwerpen uit het <i>Liedtb. van den O. des H.</i> enz. . . .	262.
1562. Nieuwe bisdommen, uit Hermans' <i>Verzam. van</i> <i>Kron. van 's Hertogenbosch</i>	264.

	Bladz.
1564. De leeraars van St. Truyen, H. S. van 's rijks Archief te Brussel.	265.
Kristoffel Fabricius, uit het <i>Geuseliedtboeck</i> . (§)..	267.
1566. Geuzen, uit van der Haers <i>Initia tum. belg.</i> I.	270.
Geuzenlust, uit het <i>Geuseliedtboeck</i>	271.
(Adieu aux Inquis.), uitgeg. in de <i>Kron. van het hist. gez. te Utrecht</i>	273.
Geuzen-echo. 1. uitgeg. in het <i>Belg. Museum</i> .	
2. <i>Kron. van het hist. gez.</i>	273, 4.
De edelen van Sint Truyen. 1. H. S. van 's rijks Archief te Brussel.	274.
2. Naar een afschrift, van den Heer Bakh. van den Brink, van 't <i>Archief in Atrecht</i> .	276.
Onze lieve vrouwen ommegang, stukjen van den Tijd, (<i>Bibl. Thys.</i>)	279.
Beeldstorm. 1. Uit het <i>Antwerpsch kronijksken</i> .	280.
2. H. S. van 's rijks Archief te Brussel.	283.
3. Uit Willems' <i>oud Vlaemsche liederen</i> .	286.
4 en 5. Uit het <i>Belgisch museum</i>	287.
Echo, H. S. van 's rijks Archief te Brussel. .	290.
De zieke paus, uit het <i>Geuseliedtboeck</i>	293.
Papen-ongeval, aldaar.	295.
Le roi boit, (<i>Chant royal du roy Iésus Christ, par forme d'allusion à l'écriture sainte, pour le cri des Roys</i> . Paris 1561. (<i>Bibl. Thys.</i>) .	299.
De Mis, <i>Geuseliedtboeck</i>	299.
De Santen, uit: Beëlzebubs Testament met nog eenige andere liedekens ende refereinen van de mirakelen der Sancten ende sanctin- nen. Tot Haerlem 1612. (<i>M. van Ned. Letterk.</i>)	301.
Paus en Antikrist, <i>Geuseliedtboeck</i>	305.
Het Vagevuur, aldaar.	306.
Papenlof, aldaar.	308.
Troostliedeken, uit Beelz. Test. enz.	309.
Kloosterleven, aldaar.	310.
1567. Oranjes vertrek, uit het <i>Geuseliedtboeck</i>	312.
Afscheit van Joris Sylvanus, aldaar.	315.
Geuzendruk, aldaar.	318.

	Bladz.
1567. Der Geuzen uitvaart, uit eene Kroniek uitgeg. door de <i>Société d'émulation de Bruges</i>	320.
Ballingen. (Door Dirk Vz. Coornhert), uit het <i>Geusliedtboeck</i>	327.
2. <i>Eine kurze und klägliche Bekenntniss aller verstreuter u. verjagter Geusen; Mentz 1568. (Bibl. Thys.)</i>	328.
Geuzenloon. (<i>Noch ein klare u. grundliche be- richtung von vierzehnen kleynotten, die man den Geusen vollkömmelich vur iren muth und sawren arbeit, den sie zum Hertsigenbusch furgewant, lonen wilt, zu Krumvortt in Welsch- landt, aldaar</i>).	332.
Bekeerlingen. 1. opgenomen in van Meeterens <i>Ned. Hist. I.</i>	334.
2. Uit het <i>Geusliedtboeck</i> . (**).	336.
Allegorische Tijdzang, ref. van den tijd, uit de <i>Bibl. Duncaniana</i> (<i>kon. boek. in den Haag</i>).	338.
Tijdklacht uit het <i>Geusliedtboeck</i>	341.
1568. Heiligerlee, uit het <i>Geusliedtboeck</i>	342.
Egmont en Hoorne, 1. aldaar.	348.
2. aldaar.	352.
Klaaglied der verdreven kristenen, aldaar.	354.
Krijgslied (van Arent Dirksen Vos, pastoor in de Lier), <i>Geusliedtboeck</i>	356.
De prins van Oranje in 't veld. 1. <i>Geusliedt- boeck</i>	357.
2 en 3. H. S. van 's rijks Archief te Brus- sel.	359, 362.
1569. Wilhelmus, uit Scheltema's <i>Gesch. en Lett. Men- gelwerk</i> , III. naar de uitgave in het <i>Geu- seliedtboeck</i> van 1581.	365.
1562—1569. Doopsgezinde martelaren te Gent, uit het <i>Offer des Heeren</i>	368.
De tien geboden des aardschen Gods, uit het <i>Geusliedtboeck</i>	370.
Alva en de Paus, uit Bor, <i>Nederl. Oorloghen</i> , I.	371.

	Bladz.
1570. Alva's standbeeld, uit Valerius' <i>Nederl. Ge-</i> <i>denckklanck</i>	372.
De tiende penning, uit Bor, I.	373.
Opwekking, uit het <i>Geuseliédboek</i>	374.
Bemoediging, een gedicht van den tijd, uit de <i>bibl. Dunc</i>	378.
Martelaren, uit het <i>Geuseliédboek</i>	380.
Alva's pardon, aldaar.	384.
Vrome bede, aldaar.	388.
1571. Vrome wenschen, ref. van den tijd, uit de <i>bibl.</i> <i>Dunc</i>	389.
De slechte waard, uit het <i>Geuseliédboek</i>	390.
1572. Gentsch Vader-Onze, uit de <i>Werken van het hist.</i> <i>gez. te Utrecht</i>	393.
Alva's eerste boetsalm, uit het <i>Geuseliédboek</i> . .	394.
Alva's pater noster, naar een afschrift in de borg. boekerij.	395.

ter li
gren
to
S. 20
Ki
en v
zelen
zeldri
(8)
hinde
en Hi
tek ter
schijnt
wagad
wedy
mede
ere.
Boker
na 't
lielboek
inisen
gedrukt
verelt v
sinter tv
ore liach
Bel Geu
na nieuw
Tot Utre
** E
rest blac
Pardon (

Leids

A A N T E E K E N I N G E N .



(*) De vijf aldus aangeduide stukken kwamen ons te laat ter hand, om ze nog in dezen bundel op te nemen; wij geven ze dus later na.

(†) Uit Mones *Uebersicht d. niederl. Volksliteratur ält. Zeit*, S. 238 ff., blijkt, dat er nog een vier- of vijf-tal liederen, op Karel van Gelder en zijn tijd betrekkelijk, in het bezit zijn van den Hoogl. Serrure te Gent; wij wendden echter herhaaldelijk vergeefsche pogingen aan, die ter uitgave machtig te worden.

(§) Van het Geuzen-liedboek stonden ons vier verschillende uitgaven ten dienst: 1. van 1588 (kon. boekerij in den Haag): *Een nieu Geusen Liedn-Boeckken*, enz. *nu nieu-lick vermeerdert ende verbeterd*. 2. zonder jaartal, naar het schijnt van omstreeks 1603 (aldaar): *Geuse Liet-boeck enz. mitsgaders sommige refereynen ende liedekens, in desen druck hierby gevoeght; met schoone figuren nae 't leven verciert; alsmede oock het tweede Deel dit jaer eerst in druck uytgegeven*. t' Amsterdam by Broer Jansz. 3. van 1620 en 1622 (Boekerij der Leidsche H. School): *Eerste en tweede Deel van 't Nieu Geusen Liet-Boeck*, enz. *wt alle oude Geuse Lietboecken byeen versamelt. Verrijct met schoone oude Refereynen ende Liedekens, te voren noyt in eenighe Lietboecken ghedruckt*, enz. t' Amsterdam by Gerrit van Breughel inde werrelt vol druks. (Het volledigste der vier; er onthreken echter twee of drie der achter 3. gevoegde refereynen, en twee liedekens uit) 4. van 1683 (Maatsch. van Ned. Letterk.): *Het Geuse Liedboek enz. mitsgaders het tweede en derde deel; van nieuws overzien enz. Noyt voor desen soo gedruckt. Tot Utrecht, gedruckt by Jurriaen van Poolsum*.

(**) Beter ware dit Lied wellicht op 1570 gebracht, en eerst bladz. 384 geplaatst, daar het op het daar vermelde *Pardon* (van Alva) betrekkelijk schijnt.

Leiden, 4 Juny 1852.

V.

DRUKFEILEN.

Bladz.	9.	reg.	16 v. b.	staat:	<i>aussi</i>	lees:	ainsi
—	—	—	10 v. o.	„	<i>ducentis</i>	„	ducenis
—	15.	„	10 v. b.	„	<i>scravenhage</i>	„	sGravenhage
—	25.	„	4 v. b.	„	<i>feu (?)</i>	„	fen
—	—	„	14 v. b.	„	<i>dryne</i>	„	dryve
—	26.	„	1 v. b.	„	<i>astapede</i>	„	ascapede
—	—	„	4 v. o.	„	<i>fourty</i>	„	foura
—	28.	„	12 v. b.	„	<i>felle (?)</i>	„	falle
—	—	„	18 v. b.	„	<i>snd</i>	„	aut
—	35.	„	1 v. o.	„	<i>wacht</i>	„	wast
—	38.	„	1 v. o.	„	<i>tefel</i>	„	te fel
—	64.	„	8 v. b.	„	<i>baren</i>	„	der baren
—	65.	„	9 v. b.	„	<i>so</i>	„	en
—	69.	„	8 v. o.	„	<i>ert</i>	„	est
—	70.	„	2 v. b.	„	<i>ou</i>	„	au
—	75.	„	6 v. b.	„	<i>sprict</i>	„	sprint
—	85.	„	10 v. o.	„	<i>épargnous</i>	„	épargnons
—	111.	„	12 v. b.	„	<i>pouvoir</i>	„	pouvoit
—	113.	„	1 v. o.	„	<i>bien</i>	„	biau
—	114.	„	1 v. b.	„	<i>deveniez</i>	„	devenrcz
—	—	„	16 v. b.	„	<i>s'à</i>	„	k'à
—	200.	„	1 v. o.	„	<i>mette coenroetse</i>	„	metten coenroetsen
—	202	tusschen	reg. 1 en 2 v. o.	leze men:			
—					Wy meinden he schold uns levern eine schlacht,		
—	203	tusschen	reg. 8 en 9 v. b.	leze men:			
—					Wy willen yuw bringen yn yuwes vaderlandt,		
—	226.	„	4 v. b.	„	<i>horribelije</i>	„	horribelijc
—	261.	„	12 v. o.	„	<i>rust</i>	„	twist
—	334.	„	7 v. o.	„	<i>een paar</i>	„	weinige
—	335.	„	13 v. b.	„	<i>diet</i>	„	die
—	344.	„	3 v. b.	„	<i>slot</i>	„	slot (?)
—	377.	„	8 v. o.	„	<i>in int</i>	„	int

Markgraaf Boudewijn I, de IJzeren, van Vlaanderen.

[Als met de eerste Diederiken voor Holland, begint voor Vlaanderen met de eerste Boudewijnen de historische tijd. Brugge is voor dezen wat Egmond voor genen was, de plaats, van waar, in verband met haar heiligen, hier Aelbrecht, dáar Sint Donaas, hun macht uitgaat. Overigens is de verheffing van den eersten Boudewijn, én met minder betwiste¹, én toch met romantischer omstandigheden tevens gepaard, dan die van den eersten Dirk. Wat de eerste betreft: Karel de Kale gaf, in 863, op voorspraak des Pausen (Nikolaas), en ter beproefde voormuur tegen de Noormannen, de streek land waarvan Atrecht, ten Zuiden, en Brugge, ten Noorden, de voornaamste plaatsen waren aan Boudewijn, als markgraafschap, in leen. Wat de laatste aangaat, daarvan geeft de geschied-zang, naar welks aanleiding wij dit schrijven, de blijken. Boudewijn, aan het hof van Karel opgevoed, had er diens schoone dochter Judith, de weduwe van den Britschen koning Ethelbold, met wien zij slechts zeer kort gehuwd was geweest, leeren kennen, en haar, met toestemming haars broeders Lodewijk (den Stamelaar), geschaakt en gehuwd. De bemiddeling van den Paus was noodig om den vader der koninklijke gade met den loop der zaken te bevredigen. — Der overlevering bleek die gang en afloop nog niet romantisch genoeg, en de inhoud der volgende regelen leert wat zij er verder bij uitdacht en uitwerkte. Het liefelijk engelsch gedicht luidt als volgt:]

1 Hoc satis probatum Theodoricum II obiisse anno 988.
Anteriora vero omnia — incerta et fabulis plena.

The King of France's Daughter.

- In the dayes of old,
When faire France did flourish,
Storyes plaine have told,
Lovers felt annoye.
5 The queene a daughter bare,
Whom beautye's queene did nourish:
She was lovelye faire,
She was her fathers joye.
A prince of England came,
10 Whose deeds did merit fame,
But he was exil'd, and outcast:
Love his soul did fire,
Shee granted his desire,
Their hearts in one were linked fast.
15 Which when her father proved,
Sorelye he was moved,
And tormented in his minde.
He sought for to prevent them;
And to discontent them,
20 Fortune crossed these lovers kinde.

- When these princes twaine,
Were thus barr'd of pleasure,
Through the kinges disdaine,
Which their joyes withstoode:
25 The lady soon prepar'd
Her jewells and her treasure;
Having no regard
For state and royall bloode;
In homelye poore array,
30 She went from court away,
To meet her joye and hearts-delight;
Who in a forrest great
Had taken up his seat,
To wayt her coming in the night,

- 35 But, lo! what sudden danger
To this princely stranger
Chanced, as he sate alone!
By outlawes he was robbed,
And with ponyards stabbed,
40 Uttering many a dying grone.

- The princesse, arm'd by love,
And by chaste desire,
All the night did rove,
Without dread at all:
45 Still unknowne she past
In her strange attire,
Coming at the last
Within echoes call, —
You faire woods, quoth shee,
50 Honoured may you bee,
Harbouring my hearts delight;
Which encompass here
My joye and only deare,
My trustye friend, and comelye knight.
55 Sweete, I come unto thee,
Sweete, I come to woo thee,
That thou mayst not angrye bee
For my long delaying:
For thy curteous staying
60 Soone amends I'll make to thee.

- Passing thus alone
Through the silent forest,
Many a grievous grone
Sounded in her cars:
65 She heard one complayne
And lament the sorest,
Seeming all in payne,
Shedding deadly teares.
Farewell, my deare, quoth hee,
70 Whom I must never see,
For why my life is att an end,
Through villaines cruelye:

For thy sweet sake I dye;
To show I am a faithfull friend.
75 Here I lye a bleeding,
While my thoughts are feeding
On the rarest beautye found.
O hard happ, that may be!
Little knowes my ladye
80 My heartes blood lyes on the ground.

With that a grone he sends,
Which did burst in sunder
All the tender bands
Of his gentle heart.
85 She, who knewe his voice,
At his wordes did wonder;
All her former joyes
Did to grieffe convert.
Strait she ran to see,
90 Who this man shold bee,
That soe like her love did seeme;
Her lovely lord she found
Lye slaine upon the ground,
Smear'd with gore, a ghatlye streame.
95 Which his lady spying,
Shrieking, fainting, crying,
Her sorrows could not uttered bee;
Fate, she cryed, too cruell!
For thee — my dearest jewell —
100 Would God! that I had dyed for thee.

His pale lippes, alas!
Twentye times she kissed,
And his face did wash,
With her trickling teares:
105 Every gaping wound
Tenderlye she pressed,
And did wipe it round
With her golden haire.
Speake, faire love, quoth shee,
110 Speake, faire prince, to mee,

One sweete word of comfort give.
Lift up thy deare eyes,
Listen to my cries,
Thinke in what sad grieffe I live.
115 All in vaine she sued,
All in vaine she wooed,
The princes life was fled and gope.
There stood she still mourning,
Till the suns retourning,
120 And bright day was coming on.

In this great distresse
Weeping, wayling ever,
Oft shee cryed, alas!
What will become of mee?
125 To my fathers court
I returne will never:
But in lowlye sort
I will a servant bee.
While thus she made her mone,
130 Weeping all alone,
In this deepe and deadlye feare:
A for'ster¹, all in greene,
Most comelye to be seene,
Ranging the woods did find her there.
135 Moved with her sorrowe,
Maid, quoth he, good morrowe,
What hard happ has brought thee here?
Harder happ did never
Two kinde heards dissever:
140 Here lyes slaine my brother deare.

Where may I remaine,
Gentle for'ster, shew me,
Till I can obtaine
A service in my neede?
145 Paines I will not spare;
This kinde favour doe me,
It will ease my care,
Heaven shall be thy meede.
The for'ster all amazed,

- 150 On her beautye gazed,
Till his heart was set on fire.
If, faire maid, quoth hee,
You will goe with mee,
You shall have your hearts desire.
155 He brought her to his mother,
And above all other
He sett forth this maidens praise.
Long was his heart inflamed,
At length her love he gained,
160 And fortune crown'd his future dayes.

- Thus unknowne he wedde
With a kings faire daughter;
Children seven they had,
Ere she told her birth.
165 Which when once he knew,
Humblye he besought her,
He to the world might shew,
Her rank and princelye worth.
He cloath'd his children then,
170 (Not like other men)
In partye-colours strange to see;
The right side cloth of gold,
The left side to behold,
Of woollen cloth still framed hee.
175 Men thereatt did wonder,
Golden fame did thunder
This strange deede in every place:
The king of France came thither,
Ist being pleasant weather,
180 In those woods the hart to chase.²

- The children then they bring,
So their mother will'd it,
Where the royall king,
Must of force come bye:
185 Their mothers riche array,
Was of crimson velvet:
Their fathers all of gray,

Seemelye to the eye.
Then this famous king,
190 Noting every thing,
 Askt how he durst be so bold
 To let his wife soe weare,
 And decke his children there,
 In costly robes of pearl and gold.
195 The forrester replying,
 And the cause descrying,
 To the king these words did say:
 Well may they, by their mother,
 Weare rich clothes with other,
200 Being by birth a princesse gay.

The king aroused thus,
 More heedfullye beheld them,
Till a crimson blush
 His remembrance crost:
205 The more I fix my mind
 On the wife and children,
 The more methinks I find
 The daughter which I lost.
 I am that child, quoth shee,
210 Falling on her knee,
 Pardon mee, my souveraine liege.
 The king perceiving this,
 His daughter deare did kiss,
 While joyfull teares did stopp his speeche.
215 With his traine he tourned,
 And with them sojourned.
 Strait he dubb'd her husband knight,
 Then made him Erle of Flanders,
 And chiefe of his commanders; —
220 Thus were their sorrowes put to flight.

1 Volgens de overlevering waren Boudewijns voorgangers „forestiers van den foreeste van Buc, dwelke men nu ter tijd noemt Vlaendren.”

2 Geheel deze geschiedenis van 's konings hertejacht en hare gevolgen brengen de oude vlaamsche kronieken op Lotharius en zijne dochter, als gade van den eersten forestier Liederik, terug. In het lied is zij, als men ziet, met die van Boudewijn en Judith ineengesmolten.

1118.

Boudewijn Hapkin.

Anglia ridet, Francia luget, Flandria languet;
 Huic lupus, huic baculus, huic pater iste fuit;
 Pene puer, sed facta viri; temerarius armis,
 Sed prudens animo consilioque bonus.
 Arma decebant, bella favabant, castra timebant;
 Cur fuit hoc? — habilis, strenuus, asper erat.
 Dona suis, pacemque bonis frenumque tyrannis,
 Mirificus, mitis, magnanimusque dabat,
 Si quid agebat erat uterque a Caesare talis, (?)
 Non fuit ultra se, mens sua semper erat.

[Boudewijn met de Bijl (*Hapkin*) kreeg bij de dankbare Vlamingen dien toenaam om de gestrengte rechtvaardigheid, waarmede hij orde en wetten handhaafde; ongelukkig was zijne regering te kort van duur voor het welzijn van het land, en stierf hij in den bloei zijns levens (Juni 1119).]

17 July 1214.

Slag van Bouvines.

[„Men moet wel weten” zegt die excellente Cronike van Vlaenderen (fol. 43) „dat van der tijt dat die Syncambrianen in Gallien, dats in Vranckerycke, eerst quamen, so heift er verraetscip gherengneird”; en zeker aan een Vlaming kan men dergelijken aantijging niet te euvel duiden; de geschiedenis van zijn land geeft grond voor zijn beweren. Zoo zag dit bijv., nadat het huwelijk van Johanna, graaf Boudewijns dochter, met Ferrand van Portugal, te Parijs voltrokken was (1212), het jonge echtpaar te Péronne gevangen houden, tot dat St. Omer en Aire in handen van

den franschen prins Lodewijk waren gevallen. Geen wonder dat Ferrand zich tot krijg gestemd voelde, zoodat hij zich, na een tweejarigen voorloopigen strijd, aan het groote verbond aansloot, door Reinoud, graaf van Boen (Boulogne) tegen Frankrijk gesloten, waaraan Engeland, Brabant, Holland, Limburg, Namen, en keizer Otto IV deel namen, en dat in den slag van Bouvines voor de bondgenooten zulk een noodlottig einde nam. Ferrand werd gevangen, en, volgens de Kronijk van Vlaenderen (van 580—1467, bl. 130) „te Parijs geleidt, by wylen te voet, by wylen te waghene, ende by wylen te paerde, ende alt folc liep nae den grave Ferrand, al gheckende, ende liedekens al singhende ten schympe van hem.” En:]

Ferrant portent dui auferant,
Qui touz deux sont de poil ferrant,
Aussi s'en va lié en fer
Li quens Ferrant en son enfer.
Li auferant de fer ferré
Emportent Ferrant enferré.

[zoo luidt het rijm, volgens de overlevering door het volk gezongen.]

1227.

Bisschop Otto II van Utrecht.

Lippia me pavit, Trajectum pontificavit,
Tandem sors nocuit, quia me Coverdia stravit¹,
Annis bis denis septenis m. que ducentis
Ad vada vaccina patitur miseranda ruina
Bernard Tyronis in festo Panthaleonis.

¹ Item Otto iste de Lippe captus est ante Coeverden, et multis poenis est interfectus; primo excoriabant tonsuram eius, et sic projecerunt eum in sterquilinio et conculcabant eum ibi.

Coeperunt circumferri tum cladem significantes versiculi. (Chronica de Trajecto et eius episcopatu in Matth. Anal. 4o; V. p. 337.)

[Rudolf (Roelof), de kastelein van Koevorden, was in het jaar 1225 met Egbert, den burggraaf van Groningen, in

strijd; zij werden door hun bisschop Otto verzoend; naauw echter had deze de voeten gelicht, of Rudolf brak den vrede, nam Groningen in, en verjoeg Egbert. Otto, zich vereenigende met Gerrit van Gelder, en bijgestaan door Floris van Holland en Dirk van Kleef, trok tegen Rudolf op; deze ijldde naar Koevorden, en sloeg er zijn leger achter de moerassige gronden op; de stichtsche troepen sneuvelden, en de bisschop raakte gevangen en werd wreedelijk omgebracht. Later, onder Willebrand, Otto's opvolger, boette Rudolf zijne stoutheid met den dood op het rad.]

1253.

Strijd op Walcheren.

Annus millenus ac ducentenus ab ortu
Salvatoris erat; quinquaginta quoque trinus
Quum per Ollandos Flandria succubuit.

[In den slag van Westkappel namelijk, 4 July 1253, waarbij Wijt en Jan van Dampierre gevangen genomen werden. Van 1107 onder Robert II af, waren de vijf zeeuwsche eilanden aan de graven van Holland door die van Vlaanderen in achterleen gegeven; slechts een tweetal jaren, 1218—1220, waren zij door keizer Frederik II, aan Johanna van Vlaanderen ontnomen, en onmiddelijk aan Holland in leen gegeven; Frederik gaf ze haar echter zoowel in het laatstgenoemde jaar terug, als zijn zoon Hendrik VII, in het volgende jaar, het vonnis van 1218 herriep. Toen echter later Willem II van Holland roomsch-koning geworden was, aarzelde Margaretha van Vlaanderen evenzeer hem voor Zeeland te huldigen, als hij dit van haar in achterleen te ontvangen; van daar hun strijd, en dit gevecht bij Westkappel, dat een voor Vlaanderen zoo ongelukkigen uitslag had. Na Willems dood sloot zijn broeder Floris, in 1266, vrede met Margaretha, en gaf hare beide zonen tegen een aan-

zienlijk losgeld vrij. Jan van Avenes, aan wien Willem Zeeland in leen had gegeven, liet echter van zijne aanspraken nog niet af, tot dat in 1260 de roomsch-koning Richard van Engeland er Margaretha op nieuw mede beleende. — In 1323 eindelijk kwam Zeeland als graafschap aan Holland, bij de vredesbepalingen tusschen Willem III van Holland en Robert III van Vlaanderen.

Een tweede jaardichtjen luidt:]

Bis sexcentenus domini quadragenus (?) annus
Et trecentenus (?) tibi, Flandria, vulnere plenus;
Tunc Zelandia te vicit, censum tulit a te,
Et prima mensis Julii fuit hic ferus hostis.

1258.

Boudewijn van Avenes voor Namen.³

[Na den dood van Yolande van Namen (1220) was haar zoon Filips (van Courtenay) haar opgevolgd, en daarop (1225) diens zuster Margaretha, de echtgenoot van Hendrik II van Luxemburg; beiden, zij en Hendrik, werden er in 1237 door Boudewijn van Konstantinopel, Yolandes oudsten zoon, uit verdrongen, die het daarop in 1239 aan Frankrijk verpandde. Willem van Holland had intusschen, als roomsch-koning, Jan van Avenes met Namen beleend, en deze zijne rechten aan Hendrik van Luxemburg afgestaan; van daar de strijd van dezen laatste, daarenboven door de oproerige Namenaars te hulp geroepen, tegen Namen en Maria van Brienne, Boudewijns gemalin, die door de edelen uit Champagne, onder hare beide broeders, Jan en Lodewijk van Brienne, werd bijgestaan, terwijl ook Margaretha van Vlaanderen haar zoon Boudewijn van Avenes met een leger tot ontzet had afgezonden. Boudewijn (v. Av.) echter weifelde en vertraagde verradelijk, in plaats van hulp te bieden en Hendrik aan te tasten. Hij verbitterde daardoor Maria's bondgenooten, en was de aanleiding tot hun vertrek. Ten afscheid lieten zij hem en zijn leger het volgende lied:]

Prise est Namurs, cuens Haris est dedans ;
Tant ait soffert lon siege et andureit !
Or ait chastial riche et fort et douteit.
Poe priset mais Hainnueirs et Flamans,
Ke li babau fissent devant Namur.
Et s'estoient de treves aseur ,
Desmeenut s'en alerent fuant
Et lour harnax mavaisement laixant.

Or vont Flamant lor perde demandant
Et: trowes fraintes! crient à partir ;
Lor mavesteit veulent ensi covrir ,
Mais ne lor valt , trop est aparissans.
Jà prod'ome rendre ne jureront
Ceu ke mavais par mavestiet perdront.
Ki doit gardeir mues lou harnax ke cil
Cui il estoit, cui lou demandent-ils ?

Contesse , à tort dou conte vos plaindés ;
De vos homes muès plaindre vos dovriés ,
K'il ne valent miez l. paigne viez.
Bien les avons mainte fois aprobeit :
A Bovigne avint jà vert Fransois ,
Et en Hollande asimant par dous fois ,
A Poilavache atans contre Tomes.
Puis perdirent il cuer, honor, et harnax.

[Door Boudewijn (van Konst.)'s verkoop¹ zijner namsche rechten aan Wijt van Dampierre (1262), en dezes huwelijk met Izabella van Luxemburg, Hendriks dochter, nam eindelijk alle strijd een einde, en kwam Namen aan het grafelijk huis van Vlaanderen.]

¹ Blanka van Frankrijk had namelijk, in 1253, de verpandings-akte van 1239 aan Maria teruggegeven.

1276.

Hendrik van Gelder (Bisschop van Luik).

Die te voren was Abt, Graeff, Hertoch, en Marquies,
Van Bisschop wordt simpel priester, met groot verlies.

[Hendrik, den jongen broeder van graaf Otto II van Gelder, had in 1247 de jonge koning Willem tot bisschop van Luik verheven, waar hij, van den aanvang af, beurtelings met burgers en geestelijken te kampen had. Even krijgslustig als minziek, boette hij eindelijk zijne „onmanierlijkheden” met het verlies van zijn bisdom; Tealdo de’ Visconti, die, als aartsdiaken in Luik, Hendriks handelingen van nabij beschouwd had, werd in het jaar 1271, als Gregorius X, Paus, en beriep, na herhaalde vermaningen, éene kerkvergadering te Lyon, die, den 3den Mei 1274, Hendriks afzetting uitsprak. Hij „ghinck doen woonen op het casteel te Montfoort”, maar bleef voortdurend zijn opvolger (Jan van Adinge, bisschop van Doornik) kwellen en verontrusten, en berokkende eindelijk (1281), bij éene overrompeling en oplichting van den zwaarlijvigen man, zijn dood. Hendrik, meent men, sneuvelde in het jaar 1284.]

1288.

De Slag van Woerlingen.

Int jaer twelf hondert ende tachtentich acht,
Heeft den iersten Hertoghe Jan van Brabant
Het heir van seven Heeren omgebracht,
Al quamen zy thien tegen een ter hant;
Door Godes hulp ende sijne Brabanders vaillant
Heeft hij om Limburch ¹ dezen strijdt aenveert,
Bij Woeronck ², ende dat meest bij onderstant
Der Loevenaers, die hij creech lief ende weert;
Want se hem setten op een ander peert,

Heeft hij se mildelijck gheprivilegeert,
Ende 't Peeter-manschap daertoe gheconfirmeert.

1 In Limburg namelijk was het mannelijk oir in het jaar 1280 uitgestorven, en bleef er slechts eene, met Reinout van Gelder gehuwde, dochter over; zoodat een broederszoon, Adolf II van Berg, de naaste aanspraak op Limburg had; hij verkocht zijne erfenis aan hertog Jan van Brabant (1283).

2 Wooringen, beneden Keulen, waar, den 5 Juny 1288, de voor Brabant gunstige slag geleverd werd. Hendrik van Luxemburg, die den middeltocht van de geldersche bondgenooten aanvoerde, viel, en zijn dood besliste het pleit. Reinout van Gelder en de aartbisschop van Keulen, werden gevangen. Limburg bleef sedert aan Brabant.

1296.

Graaf Floris V van Holland.

Doe men mee ende xcvj screef,
Doe waest dat grave Florys bleef;
Op sinte Jans avont wart hy ghevaen,
Op sinte Pieters avont wart hij verdaen;
Gheryt van Velsen deed metterhant
Bij Middelburch¹ in Goylant.

1 Lees: *Muderborch*, zoo als de kroniek zelve zegt.

[Nopens Graaf Floris' moord, en de aanleiding tot die euvel-daad, blijft er bij de karige berichten ons van tijdgenooten geworden, steeds veel onzekerheid; samenzweeiders en dader zijn bekend, en omtrent het feit zelf zijn ons uitvoerige mededeelingen opgeteekend, maar de omstandigheden die hen tot den gruwel dreven, zijn ons slechts ten deele overgeleverd, en moeten door gissing worden aangevuld; de kroniekschrijver, die het minst achterhoudend was, in het opteekenen van zijne en zijner tijdgenooten meeningen omtrent de aanleiding tot 's graven dood (Lodewijk van Velthem), schijnt ons echter de meening te onthouden, die hem het waarschijnlijkst voorkwam¹. Zoo veel is zeker dat

1 Na het verhaal van den moord des graven zegt hij:

Aldus doen die Hollanders verstaen,
Entie Vriesen oec, sonder waen,

Melis Stokes bekende woorden „dat de grave hielt over spel” slechts door de jammerlijke onkunde van vroegere uitleggers de meening konden te staven schijnen, die, met de volgende romance uit de 15^e eeuw, in Gerard van Velzen den wreker erkent der rechten van zijn geschonden echt:]

Et viel in eenen tiit voerleden,
Verstaat miin redene, si es claer,
In scravenhage, ter selver stede,
Het es gheleden bet dan c iaer.

Die grave sprac in siin ghevoech:
Gheert van Velssen, ghy moet trouwen,
Ic sal u geven guets genoegh
Met Ysabeele miins harsen vrouwen.

Die scande en valt my nummermeer
My selven te bringen in dat verdriet!
Sprac Gheert van Velsse tot sinen heer,
Uwer loddeghinnen en willic niet.

Die grave sprac met fellen moede:
Anders mohti u reden wel beleggen
Gheert van Velssen siit op u hoeden,
Miin loddeghinne suldi seker hebben.

Die een van den anderen sciет;
Die redene lieten sy daer staen,
Gheert van Velssen en achtet niet,
Hi meende het soude daer anders gacn.

Ende en willen niet anders secgen,
Dat mer iet toe soude leggen,
Dat else af yewent quam,
Dat Her Grave die doet nam,
Dan dit ocoen ende dese raet,
Alsoe alst hier gescreven staet;
Ende ic laet mi oec genoeghen wel
In stride niet iegen, al wist ic iet el.

Des graven van Bente dochter was hem gegeven,
Die troude hy tot eenen wive;
Des wilde Gheert van Velssen vrolic leven,
Des graven van Bente dochter was hem gegeven.

Doen die feeste was ghedaen,
Gheert van Velssen hadde al vergheten,
Die grave van Hollant screef hem an:
Een woert willic met u spreken.

Gheert van Velssen sat op siin paert,
Hi sciet van siinre scoenre vrouwen,
Die grave sinde hem metter vaert
Tot Berghen in Hengouwen.

Des anders daechs, bider noenen,
Toech die grave te Velssen touwe;
Anders en haddi daer niet te doene,
Dan te scoffierene die scoene vrouwe.

Die vrouwe riep: cracht ende ghewelt!
Wat doedi, edele lansheere?
Waer dus een ander op mi ghestelt,
Selve metten live soudiit keeren.

Haer gherochte en help haer niet,
Si moeste liden dat men haer dede;
Die grave vander vrouwen sciet,
t Utrech toech hy, in die stede.

Het en leet niet vij dagen,
Gheert van Velssen en quam uit Henegouwen
Niet langhe en letti in sGravenhage,
Hi en toech tot siinre scoenre vrouwen.

Tegen plach si hem te comen,
Willecome heeten haren heere;
Nu en heeft hise niet vernomen,
Des bedroefde hi hem harde seere.

In die camer dat hi trat,
Hi vant siin wiif in grooten rouwe;
Vriendelike dat hise an sprac:
Wat es u, wel-scone vrouwe?

Die grave heit miin eere ghenomen,
Daerom bin ic in dit liden;
Nummermeer en mach mi vromen
Te slapen, heer, bi uwer siden.

Dese reise haddic wel mogen derven;
Scoene wiif, dat willic u vergeven,
Maer bider doet, die ic sal sterven,
Dat sal den grave costen tleven.

Nu sal ic u seggen, siit becant,
Vanden grave van Hollant:
Met siine edele lieden
Die grave sat op een dobbelspel;

Gheert van Velsen was soe fel,
Hi heeft hem vermeten;
Hi sal den grave van Hollant
Met eenre cniven doerstekcn.

Dat benam heer Ghiisbrecht
iii werf voer den daghe
Dat dede hi om die van Utrecht
Soe lief hadde hi die grave:

Ic quam ghereden met ioliit
In een velt van groenen grase,
Daer vandic, op een morgentiit,
Een loep van eenen witten hase.

Die hase en mach niet gevaen bliven,
Segic u, wat miins ghesciet,
Ghi en siter selve metten live,
Of ic en cans gevanen niet.

Die eedele grave sat op siin paert
Uit iagen waendi riden ,
Hi sette twe suster-kinderen
Neffens siinre siden.

1297.

Slag bij Vroonen.

Duysent drie hondert doe men screeff ,
Ende drie daer noch aen bleeff ,
Voer den vierden dach St. Geertruyt ,
Heylige juffrou , Godes bruyt ,
Doe vielt alhier te voren ,
Dat die van Vroon den strijt verloren.

[„Joncheer Jan ¹ en hadde nyet lange in Hollant geweest, hy en warts te rade dat hy een reyse ten Vriese doen woude, alsoo die weder omgegaen waren nae haer oude gewoonte, sedert dat grave Florys, zijn vader, van lyve ter doot gebrocht wort; ende besatete hem daertegen, ende quam mit grote menichte van volck t'Alcmaer, ende ginck leggen met zijnen volcke te Vronen op den Geest — — — Die Vriesen en toefden nyet lange, zy en versochten desen jongen Grave, daer hy mit zijnen volcke stont gescheert. Daer gevele een groot geclas van wapen ende van slagen die daer gingen. Daer gehengede God dat die Hollanders ende Zeelanders der Vriesen sloegen omtrent vier dusent; behalven dat vliende volc, dat hier ende daer geslagen wort.”]

¹ Graaf Jan I.

1297.

Filips van Frankrijk en Wijt van Vlaanderen.

[Twee gedichten, waarvan het een een oorlogs- het ander een zede-zang, omtrent den droevigen afloop van Vlaanderens strijd met Filips den Schoone, die in het eerste door een vlaamsch hart beschreven en betreurd, maar niet hopeeloos geacht, in het tweede stichtelijk en zedelijk betracht en tot geestelijke leering aangewend wordt.]

Si tu vis scire, quo tempore Francia dire
 Non parcens irae, Flandrenses cepit inire,
 Hic potes audire, versuque sequenti require.
 Mille trecentenis annis, tribus inde retractis,
 In juvenum mense, pars utraque cingitur ense,
 Et memor offensae parat ad certamina gens se.
 Rex intrat comitis terris, ad bella peritis
 Pluribus accitis. Sic incipit alea litis;
 Insula¹ firmatur, obsessa fit ut capiatur,
 Ipsa reluctatur, tandemque fame superatur,
 Curtracumque datur inimicis, et spoliatur;
 Comene turbatur, gladiatur, et incineratur;
 Furnis flammatur, ubi sexus uterque necatur;
 Hic miles², dictus J. de Gavera, fuit ictus;
 Qui, prius invictus, Rolandi gessit amictus.
 Flandria vastatur et pars sua magna crematur.
 Brugis vallatur et rex in ea dominatur;
 Dam restauratur comitique suo revocatur;
 Pars ibi mactatur, pars autem fune ligatur;
 Undique pugnatur, passim Bellona vagatur;
 Francia laetatur, de fine tamen dubitatur;
 Sors cito mutatur, qui risit heri, lacrimatur,
 Quique premebatur in vespere, mane levatur.
 Si rex Anglorum sese non opposuisset,
 Regi Francorum modo Flandria succubuisset,
 Et Gandense forum nisi primitus obtinuisset,
 Vis inimicorum comitem terra pepulisset. —
 Rex! qui cuncta regis, et super sidera degis,
 Vires exlegis Francorum comprime regis,

Flandrensisque gregis comitem tua protegat aegis,
Qui de collegis nil quaerit jus nisi legis.
Hoc in conflictu pia virgo, suo sub amictu,
Nos a districtu regis tueatur et ictu!
Flandria, quam temo fati tulit axe supremo,
Iacta sub extremo, natat ut navis sine remo;
Flandria, quae primis effulsit rebus opimis
Temporibus, limis modo diruta dormivit in imis;
Flandria, quae domina fuit hactenus, ecce supina
Est in centina; nimis est gravis ista ruina;
Spes est firma tamen, quod ei veniet relevamen,
Et consolamen; — dicat modo quilibet: Amen. —

1 Rijsel door Robert (van Bethune), Wijts oudsten zoon, verdedigd ea
in Sept. overgegeven.

2 Ridder.

Discant subjecti majoribus esse minores,
Sint licet evecti per divitias et honores;
Si stent erecti juvenes contra seniores,
Denique confecti patiuntur saepe dolores.
Hoc duo testantur, ut in exemplis habeantur,
Qui captivantur multisque bonis spoliantur.
Scilicet unius Guido, Robertus alius
Principis est nomen, dirum quibus accidit omen;
Hi, qua se temere regi simul opposuere,
Propterea vere dispendia multa tulere,
Ac amiserunt comitatum, quem tenuerunt,
Et fore vix poterunt comites, velut ante fuerunt.
Si praevidissent mala quae ventura fuissent,
Regi cessissent et adhuc in honore stetissent.
Perfidus Anglorum rex, quem rector superiorum
Destruat, istorum fuit ingens causa malorum.
Regi Francorum nexu sociatus amicorum,
Contra verborum veniens promissa priorum.
Clades amborum comitum documenta minorum
Sunt, ut majorum teneant praecepta suorum;
Et reminiscantur: male quando boves operantur,
Cumque reluctantur, quod bis stimulo stimulantur.
Non tamen laici, sed religionis amici
Haec metra canonici monachique sciant sibi dici,
Ut castigentur et praelatos venerentur,
Nec dedignentur dimittere quae prohibentur,

Et licet arcentur exireque claustra vetentur,
Non iritentur animoque volente moventur,
Cur appellentur monachi? quia scire tenentur.
Saepe recordentur, soli sint et lacrimentur,
Moribus orrentur, sic vivant, sic imperentur,
Quando resolventur, ut eis bona praemia dentur.

Mundi primatum nemo putet esse beatum
Qui videt ablatum nostro comiti comitatum,
Non magis esse ratum quidquid, cito fit variatum
Censeo, quam flatum venti volucrisque volatum.
Quando fit iratum, quidquid dat mobile fatum,
Aufert omne datum, nec vult audire precatum,
Votaque magnatum, decus, imperium, dominatum,
Magnificumque statum statim trahit in famulatum.

(Gent in)

1299.

Tamquam pacificus Anglorum rex et amicus
Mansit Gandavi, sua gens in fine sua vi
Incendit tecta, perimit, rapit, ut mala secta
Et stimulo caude pungit, nusquam sine fraude
Convenit irata plebs Gandensis stimulata:
Misit, ait, falsum nobis populum mare salsum;
Nunc quicumque vir es, bona spes duplet tibi vires,
Nobis velle Dei debetur palma diei.
Hostes invadunt, animas de corpore radunt,
Quos occiderunt Scaldae Lisaeque dederunt,
Sunt ad aquas lati septingenti numerati
A regis gente, sua praemia distribvente,
Flumina suscipiunt hos tinctaque sanguine fiunt.
Tredicies anno centeno ter minus uno
Lux Blasii festis fuit huius et altera testis
Horum ruptorum combustorumque domorum,
Ac caudatorum jugulatorumque virorum.
Rex redit idem die trina post festa Mathiae;
Ganda Deum lauda, si subdita sit tibi cauda,
A modo sine cave, cum tibi dicat ave.

[Gedurende den wapenstilstand, die, met tweederlei verlenging, van Okt. 1297 tot 6 Jan. 1300 Wijt eenige verademing schenken moest, had koning Eduard van Engeland, reeds „perfidus” en „regi Francorum nexu sociatus amicorum”, maar nog in schijn met Wijt verbonden, met een klein aantal troepen de winterkwartieren in Gent betrokken. Zijne soldaten, het werkelooze leven moede, begonnen de stad te plunderen, maar werden door de burgers wakker te keer gegaan, en, naar den bovenstaanden zang, voor hun cuvelmoed hard gestraft

„Die van Gent, (siende) dat dye Inghelschen soe vele crachts deden ende braken der lieder huysen, en begonsten te rooven sommighe van den poorters; die van Gent maecten onderlinge een grote vergaderingē van volcke, ende ghinghen bi nachte van herberghe te herberghe, ende men slouch die Inghelschen alle doot; nauwe en liet men den coninc wech gaen, ende den prinche van Waels, sijn sone, met seer lettē Inghelschen, diewelcke voeren te Inghelandtwaert met groter vreesen.” (Die excellente Cronike van Vlaenderen fol. xlij.)]

1301.

Bisschop Willem van Utrecht.

O pastor egregie, nobilis Martine,
Dic cur dormis hodie, cum minus divinae
Gentes et perfidae columpnam cortinae
Destruunt ecclesiae?

Quondam alienis fons dictaris gratiae,
Nunc tuis egenis spes negatur veniae,
Mortis cantilenis;

Quis nunc jure spallitur coetu clericorum,
Nam flos spirans tollitur pratis honestorum,
Dum Wilhelmus pellitur hinc ad coeli chorum.

[Willem eindde zijn krijgslustig leven in den strijd tegen de Henegouwers en Hollanders, wegens Wijt van Avennes' verheffing in de heerlijkheid van Amstel, zonder zijne voorckenis geschied, in den slag aan de Hoogwoerd, 4 July 1301.]

1302.

De slag der gouden sporen.

1.

M, c. ter, atque bis l. transfertur dum Benedictus,
Francia Curtraci Flandrorum pertulit ictus,
Francorum fortes Curtraci sic perierunt,
Israël ut fortes in Gelbo monte ruerunt.

2.

D bis cum C ter, I bis, tunc putruit aether
Francorum morte, quos vincit Flandria sorte.

[„Het was op den xj dach Hoymaent, op den dach van der translaciën van Sente Benedictus, omtrent den vij van der morgenstont, in 't jaer ons Heeren mccc ende twe.” Zoo vangen de oude vlaamsche kronyken het verhaal van den roemruchtigen dag aan, en zij schilderen hem met een gloed en leven, een geestdrift en kracht, dat het hun licht valt aan te zien, hoe het hart aller Vlamingen deelde in dat bedrijf hunner vaderen, door een hedendaagsch schrijver met recht met dat der gelijktijdige Zwitzers vergeleken. Hun levendig en omstandig verhaal is echter te lang om het hier eene plaats te geven. De slag bij Kortrijk of bij Groeningen, op den aangegeven dag geleverd, draagt, als bekend is, den naam van dien der gouden sporen, om de vele sporen der fransche ridders — 700 naar men zegt — den Vlamingen in handen gevallen, en als zegeteekenen meêgevoerd. De bloem des franschen adels was in dien slag gevallen, want Filips de Schoone, getergd door den overmoed der Vlamingen, die zijn stadhouder (Jakob van Chatillon) over de grenzen hadden gejaagd, had niet alleen onder Robert van Atrecht een leger gesteld van 40,000 voetknechten, 10,000 boogschutters, en even zoo vele ruiters, maar genoegzaam alle fransche graven en baronnen, die in staat waren de wapenen te voeren, hadden zich daarbij gevoegd; zoo kwamen zij op het eind van Juny te Rijsel, met het voornemen om Wijt van Namen het beleg van het kasteel van Kortrijk te doen opbreken. De Vlamingen brachten daartegen een

leger te veld van ongeveer 60,000 voetknechten¹, waarmede zij eene gelukkige stelling wisten in te nemen, terwijl zij daarenboven, op den moerassigen en waterrijken grond, tegenover de franse ruiters, geheel het voordeel van terrein hadden. De eerezucht der fransche edelen, die niet dulden wilde, dat de onadelijke schutters den roem van den dag zouden hebben, deed hen het geringe voordeel dat deze aanvankelijk tegenover de Vlamingen behaalden, geheel nutteloos maken, en was de aanvang hunner ellende. Bij honderden zonken zij in het water weg, de anderen bleven onder de met ijzer beslagen knodzen (goedendags)² der Vlamingen. De uitslag was, dat 75 prinsen, hertogen, graven, en baronnen (waaronder beide Robert van Atrecht en Jakob van Chatillon), 1000 ridders, en meer dan 300 edele schildknapen sneefden, terwijl het geheele verlies van het fransche leger 20,000 man beliep. De Vlamingen hadden slechts een honderdtal dooden, maar tallooze gekwetsten.

Het volgende oud-engelsche gedicht bezingt dezelfde gebeurtenis.]

Lustneth, Lordinges, bothe jonge ant olde,
Of the Freynssche men, that were so proude ant bolde,
Hou the Flemmyshe men bothen hem ant solde,
Upon a Wednesday.

Betere hem were at home in huere lande,
Then for the seche (?) Flemysse by the see-strande
Whare thourh mani Frenshe wyf wryngeth hire hande,
And singeth: weylaway.

The Kyng of France made statuz newe,
In the land of Flanders among false ant trewe,
That the comun of Bruges ful sore can arewe,
Ant seiden amonges hem:

¹ Ook Wijt van Namen en Willem van Gulik (zijn neef, aartsbisschop van Keulen) zonden vóór den strijd hunne paarden weg om met de anderen te strijden; zij lieten verder niets na om den moed, den ernst en den ijver hunner strijders aan te vuren; Pieter de Coninck en Jan Breydel, de beide Brugsche volkshelden, ontvingen den ridderkus voor het in slagorde gestelde leger; het werd op straffe des doods verboden om gevangenen of buit te maken, en allen werden met de kerkelijke plechtigheden tot den dood voorbereid.

² Agrans batons pesant ferrez,
A un long fer agu devant,
Vont ceux de France recevant.

Gedere we us togedere hardilyche at ene,
Take we the bailifs by twenty ant by tene,
Clappe we of the hevedes an oven o the grene, (?)
Ant cast we yn the feu (?).

The webbes ant the fullaris assembleden hem alle,
Ant makeden huere consail in huere commune halle,
Token Peter Conync huere kynge to calle
Ant beo huere cheventyene.

Hue nomon huere rouncyns out of the stalle,
Ant closeden the town withinne the walle,
Sixti baylies ant ten hue maden adown falle,
Ant mani another sweyn.

Tho wolde the baylies, that were come from France,
Drync the Flemissh that made the destance,
Hue tereden hem aicynces (?) with swerde, with lance,
Stronge men ant lyht.

Y telle on for sothe, for al huere bobaunce,
Ne for the answerre of the kyng of Fraunce,
Twenti store ant fyne haden ther meschaunce;
By day ant oke by nyht.

Sire Jakes de scint Poul, pherdehout (?) hit was,
Sixtene hundred of horsmen asemblede on the gras,
He wende toward Bruges pas per pas,
With swid, great monde.

The Flemyssh yherden telle the cas,
Agynneth to clynken huere basyns of bras,
Ant al hem to dryven, ase ston doth the glas,
When (?) ant fellen hem to gronde.

Sixtene hundred of horsmen hede ther here fyn,
Hue leyzen yn the strctes ystyked ase swyn,
Ther hue loren huere stedes ant many rouncyn,
Thourh huere owne prude.

Sire Jakes astapede by acoynte gyn, (?)
Ant at one posterne ther men solde wyn,
Ant of the fyhte hom to 'is yn,
In wel-mucheled drede.

Tho the kyng of Fraunce yherde this anon
Assemblede he 'is dousse theis eneruchon (?),
The proude earl of Artoys ant other many on,
To come to Paris.

The barons of France thider came gon, ●
Jnto the palcis, that paved is with ston,
To inge (?) the Flemmissh to bernen ant to slon,
Thourh the flour de lis.

Thenne seide the kyng Philip: listneth nou to me,
Myn earles ant my barons, gentil ant the (?),
Goth faccheth me the tytoms ybounde to my kne, (?)
Hastilche ant blyne. (?)

Tho swor the earl of Seint Poul: per la goutede
We shule facche the rybaus, wher thi wille be,
Ant drawen hem wilde hors out of the countre,
By thousandes syne.

Sire auf Sen Pol, sayth the earl of Boloyne,
Y ne leroum (?) en vie chanoun ne moyne
Wende we forth anonriht withoute eny assoygne,
Ant eny lynces (?) man.

We shule slo the conyng ant make roste 'is loync,
The word shal springen of here into Coloyne,
So hit shal to ages ant in to sesoyne (?)
Ant maken him suwian.

Sevenc earles ant fourty barons Y tolde,
Fiftene hundred knythes proude, ant swide-bolde,
Sixti thousand swyers (?) among junge ant olde,
Flemmishe to take.

The Flemmissche hardeliche hem come to jeynes (?),
This proude freynsh earles, huere knyhtes ant huere sweynes,
Aquelleden ant slowen, by hulles and by pleynes,
Al for huere kynges sake.

This Frenshe come to Flanders so liht so the hare,
Er hit were mydnyht hit fel hem to care,
Hue were laht (?) by the net, so bird is in snare,
With rounces and with stede.

The Flemmisshe hem dabbeth on the het bare,
Hue nolden take for huem ranson ne ware,
Hue doddeth-of huere hevedes, fare so hit fare,
Ant thare to haucth (?) hue nede.

Thenne seyth the earl of Artois: Y yelde me to the,
Peter Conyng, by thi name chef thou at hende and sie (?),
That Y ne have no shame ne no vylte,
That Y ne be (?) noht dede.

Thenne swor a bocher: by my leance
Shalt thou ne'r more the kyng of France se,
Ne in the town of Bruges in persone be,
Thou woldest spine bred. (?)

Ther hy were knulled yn the pyt-falle (?);
This earles ant barons ant huere knyhtes alle,
Huere ledies huem now abide in house ant in halle,
Wellonge.

For hem mot huere kyng other knyhtes calle,
Other stedes taken out of huere stalle;
Ther hi habbeth dronke biterere then the galle,
Upon the drue lande.

When the kyng of France yherde this tydyng,
He smot down 'is heved, 'is handen gon he wryng,
Thourhout al France the word bygon to springe:
Wo wes huemppo!

Muche was the sorowe ant the wepinge,
That was in al France among olde ant junge,
The meste part of the land bygon for to synge:
Alas! ant: weylawo!

Away thou junge pape, what shat the lo. rede (?),
Thou hast lore thin cardinals at thi mcste nede,
Ne kenest thou be nevere for none-skines mede,
Forsothe Y the telle.

Go the forth to Rome to amende thi misdede,
Vide gode halewen (?) hue lete the betere spede,
Bote thou worche wystoker (?), thou losest land ant lede,
The coroune wel the felle. (?)

Alās, thou joli France, for the me thunches shame,
That ane fewe fullaris maketh on so tame,
Sixti thousent on a day hue maden soe lame,
With earl and knyht.

Her of habbeth the Flemmissh swith god game,
Ant swereth bi seint-Omer snd oke bi seint-Jame,
Leth hy ther more come, hit falleth huem to shame,
With huem fortesyht. (?)

Stille on forsothe the bataille thus bigon,
Brenene (?) France ant Flandres hou hue werenson (?),
Ver vrenshe (?) the earl of Flandres in person heden y don, (?)
With and sonn (?) untrewē.

Ye the prince of Walis his lyf habbe mote, (?)
Hit falleth the kyng of Franccē biterere then the sote (?),
That he the rathere ther of wille do bote;
Wel sore hit shal hym rewe.

Okt. 1302.

Vitry.

Fugit de Vitria rex anno¹ turpe sequenti
Et de Samaria par Syro fuit fugienti;
Qui numquam fugere novit, fugitivus habetur;
Tacta metu facere cursus anus aegra docetur.

1 mensi?

[„Och! wat jammere was doen in Vrankryke,” zegt de vlaamsche kroniekschrijver, „als de coninc Philips hoerde dat al die edele verslegghen waren;” hij liet zich echter niet afschrikken, maar „om hem te wreken op de Vlaminghen, hy beval al Vrankeryke doe, dat alle ambachtslieden souden wapenen loepen ende comen te Parys, ende de coninc quam met al dien volke te Vytry, als om Vlaenderen te destrueerne.” Filips’ leger was verre van het verslagene in moed en ondervinding te evenaren, en daar ook de Vlamingen den strijd schenen te vermijden, brak gene reeds in het begin van Wijnmaand zijn leger op; hetzij uit gebrek van levensmiddelen, hetzij, naar de gedachte der vlaamsche rijmers en der kronieken, uit vrees voor lijfsbehoud; want „siende,” zeggen dezen met niet weinig zelfgevoel, „de Vlaminghen alle ghewapent als ridders — want sy hadden te Groeninghen plentheid vercreghen van al dat hem in orloghen behoeven mochte te draghene — ende sijn volc qualyken ende aermelyken ghewapent, hy hief op sijn heere, dede tenten ende pauwellioenen vellen, ende trac weder te Parijswaert.”]

1304, 1305.

Slag bij Pevelle (Mons-en-Puelle); Vrede met Frankrijk.

Ad Montes rursum rex Pabulae lilia duxit,
Ejus in occurso leo niger cum grege fluxit,
Verbera mox dira longo certamine dantur;
Res nova, res mira! partes utraeque fugantur.

Antra leo subit, rex lilia sparsa relegit,
Quisque Insulas adiit, rugiit leo, vincula fregit.
Ad regem rediit regemque pacare minatur,
Rex pacem sitiit; fit pax, leo laude beatur.

[In de eerste helft van 1304 had Wijt een voor hem en de zijnen ongelukkigen zee strijd in Zeeland gevoerd, en Filips van die voor hem blijde tijding gebruik gemaakt, om, aan het hoofd van het sterke leger, waarmee hij zich in het begin van July, na den afloop van den wapenstilstand (na zijn vorige afreis gesloten en later tot 24 Juny vernieuwd) aan de vlaamsche grenzen vertoonde, het vlaamsche leger bij Mons-en-Puelle, tusschen Douai en Rijsel, aan te tasten; de Vlamingen bleven echter aanvankelijk overwinnaars, maar daar zij zich aan 't plunderen overgaven, had de fransche ruitery gelegenheid in dien tijd zich te verzamelen, zich op de plundersaars te werpen, en hen geheel in verwarring te brengen. Filips echter, die, daarop Rijsel beliggende, weldra een nieuw vlaamsch leger voor zich zag, bood den Vlamingen een bestand aan, waartoe van weerszijden 4 gevollmagtigden benoemd werden, en de hertog van Brabant ten gunste van Vlaanderen bemiddelde; ten gevolge daarvan kwam Robert (van Bethune), in December 1305, in het vaderlijk bewind en in zijn land terug.]

Aug. 1504.

Des vrydaechs voer Palmdach hier voren,
Soe wart in Duvelant verloren,
Van Utrecht gevanghen biscop Ghy,
Cort daerna wart hy quijt ende vry.

[In Maart 1304 was Wijt van Namcn weder naar Zeeland getrokken, waarmede zijn vader, de d'Avennes niet erkennende, hem beleend had; hier vond hij steun bij de ontevredene edelen (Borselen en Renesse), hij won er den 20^{sten} der maand den slag op Duiveland tegen de Henegouwers en Hollanders onder bisschop Wijt van Utrecht en Willem

van Avenes (den broeder'szoon van graaf Jan II); bij nacht overvallen, kwamen er 3000 hunner in het gevecht om, of vonden den dood in de golven. De bisschop werd gevangen en door Wijt naar Vlaanderen gezonden. Deze zette daarop zijn zegevierenden tocht voort, totdat hij, daarin alleen te Dordrecht gestuit, naar Utrecht trok om er de bisschoppelijke zaken te regelen; daarop echter werd zijn leger, in den beroemden slag aan het Manpad, door Witte van Haemstede¹, geheel verslagen, en hij zelf ijde van Utrecht naar Zierikzee, waarheen ook Haemstede, na de verovering van Schoonhoven, trok, en het zoo goed verdedigde, dat alle Wijts aanvallen vruchteloos bleven. Den 10^{den} Aug. daarop behaalde de hollandsche vloot een schitterenden zege op de vlaamsche. „Die Vlaminghe weerden hem harde stouteliken eenen dach ende eenen geheelen nacht. Maer dat breken der glavyen ende dat gheclanc der zweerden, dat ghelut van den helmen, dat werpen van den steenen, dat knappen van den arborsten was so groot, ende dat gheruchte der vechters, dat ment hoorde bescedelic over iij milen; ende ten lesten worden die Vlaminge so zeere vermoyt, dat sy hen lieten van de Hollanders dootslaen, ende werpen in den stroom². Des coninx (van Frankrijk) ammiraal (de Italiaan Grimaldi door Filips gezonden) vinc den grave Ghyen in 't leste van den stride, daer die eersaem vader, die bisschop Ghye van Utrecht, mede verlost wart, uut syne vanghenesse, ende men gaf den eenen Ghye om den anderen. Item, van deser groter zeghe, die dees Willem vercreghen hadde, so verblide hem zijn vader, de grave Jan van Henegouwe, loofde en dancte Gode dusentichfout, ende cort daerna (22 Aug.) ruste hy in Gode.” (Oude kroniek in uittreksels van Willems, Belg. Mus. 1840. 2. Verg. den klerk der lage landen bl. 199 v.)

1 „Heer Witte van Haemstede, die graef Floris bastaertsonne was, quam ut Zierixzee mit enen hoechoet, ende seilde buten omme, ende quam an tot Santvoord, ende quam binnen Haarlem; daer vielen hem by die Carmerlaers (Kennemers) alle; ende ontwant sijn standaert, daer enen roeden leeuwe in stont mit enen blauwen bastoene; doe riepen sy alle, man ende wijf: God hebt danc, die ons dit bluet van Hollant heeft toegesant, ende toghen alle mit hem wt ende sloegen de Vlamingen ende verjaechdse, waer dat sy se beligghen mochten tot Leyden toe.” (Korte kron. achter die van den klerk der lage landen, bl. 212).

2 Daaronder Willem van Gulik (zie boven op den slag der gouden spoelen.)

1309.

Bijgeloof.

Men screef mcccviij ende éen,
Doe brandde men der zieken menich een;
De lieden wouden zy vergheven,
Daeromme worden zy verdreven.

[„Int jaer ons Heeren xijc ende ix, so werden overal ghebrant de besiecte lieden, ende hadden ingheset overal tvole te vergheven.” In de vlaamsche kronyken daarentegen: „Int iaer mccc ende ix, soe was bevonden dat de beziecte lieden vermiedt waren van de Zarrazynen, by middele van den Joden, dat sy fenijn souden werpen in de fonteinen ende staende wateren, in kerstenheden; alsoe sy deden, daer af vele lieden storven. Dit wert bevonden ende daeromme so worden, al Vranckeryke door, de beziecte lieden ghebarrent.”]

1315.

(CVCVLLVM).

Dusent drie hondert ende vijftien,
Mocht men jammer van hongher zien ¹.
Neemt van eenre Meesen thooft,
Ende van drien Crayen, des ghelooft,
Ende thooft van drien Vincken,
Daer machdi dier tyt by ghedincken.

¹ „Dese hongher ofte plaghe was also groot, dat die arme broodbid-
ders storven sonder getal, in velden, in bosschen, ende in wouden, ende
men groef haer doode lichamen in den velde, waer mense vant sonder
kerckelycke uitvaart of bejanghenisse, — — — men vant dicwyl legghen
kynder ende soeken hoere moeder dode borsten, ende hadden haer die
spenen afgeknaven. Mer die meeste pine des honghers was in den iaer
ons Heeren C10CCC ende XV.” (Beka).

1321.

Dusent ccc twintich ende éen,
Soe wart geleit die eerste steen
Ant thuus tSinte Gheertrudenberghen,
Hem, die 't noode sien, te terghen

[Door Willem van Duivenvoorde, in het jaar 1321, gesticht, werd het genoemde kasteel, in 1420, door de Kabeljauwschen genomen en geslecht].

1322.

Gelder en Luik.

Hoeselt firmin Crvclant Vr VI LeodInL.

Dusent ccc xx ende twee,
Soe gesciede menighen Ludeker wee,
Tot Hoeselt op dat velt,
Daerre menich bleef ongetelt,
Ende biscop Aloff van der Marc,
Jeghen hem street mit here starc;
Opten dach sinte Firmijn,
Als dit vaers voren seit, int Latijn.

[„In den jare ons Heeren Jesu Christi mccc ende xxij, des sonnendaechs na Sinte Matheus daghe, soe street die grave Reynout van Gelre, metten brunen hoofde, tot Hoeselt, daer die van Luyc ende van Huy warden versleghen; ende daer bleef van der gelresche syde Heer Robrecht van Arckel, Hubert Schenc van Culenburch, die heer van Oeye, ende veel goeder luden met hem”].

1323—1328.

Vlaamsche burgeroorlog.

Wi willen van den kerels zinghen,
Si sijn van quader aert;
Si willen de ruters dwinghen,
Si draghen enen langhen baert.
Haer cleedren die sijn al ontnait;
Een hoedekin op haer hoeft ghecapt,
tCaproen staet al verdrayt,
Haer cousen ende haer scoen ghelapt.
Wronghele ende wey, broot ende caes,
Dat heit hi al den dach;
Daerom es de kerel so daes,
Hi hetes meer dan hijs mach.

Heren groten rugghinen cant,
Es arde wel sijn ghenouch,
Dien neimt hi in sijn hant,
Als hi wil gaen ter plouch.
Dan comt tot hem sijn wijf, de vule,
Spinnende met enen rocke,
Een sleter omtrent haer mule,
En gaet sijn scuette brocken.
Wronghele ende wey, enz.

Ter kermesse wil hi gaen,
Hem dinct datti es een grave;
Daer wil hijt al omme slaen,
Met sinen verroesten stave.
Dan gaet hi drincken van den wine,
Stappans es hi versmoort;
Dan es al de werelt zine,
Stede, lant, ende poort.
Wronghele ende wey, enz.

Met enen zceuwtschen knive,
So gaet hi duer sijn tassche,

Hi comt tot sinen wive,
Al vul brinet hi sine flassche.
Dan gheift soe hem vele quader vloucke,
Als haer de kerel ghenaeet;
Dan gheift hi haer een stuc van den lijscouke,
Dan es de pays ghemaect.
Wronghele ende wey, enz.

Dan comt de grote cornemuse,
Ende pijpt hem turetureluut;
Ay, hoor van desen abuse,
Dan maecsi groot gheluut.
Dan sprinci al over hoop,
Dan wacht haer langhe baert,
Si maken groot ghelooop;
God gheve hem quade vaert.
Wronghele ende wey, enz.

Wi willen de kerels doen greiusen,
Al dravende over 't velt;
Hets al quaet, dat si peinzen,
Ic weetse wel bestelt.
Men salse slepen ende hanghen,
Haer baert es al te lanc,
Sine connens niet ontganghen,
Sine dochten niet sonder bedwanc.
Wronghele ende wey, broot ende caex,
Dat heit hi al den dach;
Daerom es de kerel so daes,
Hi hetes meer dan hijs mach.

[Onder het bewind van graaf Lodewijk I barstte het onweêr los, dat reeds onder zijn voorganger en grootvader, graaf Robert III, gebroeid had. Lodewijk (van Nevers), met de dochter van koning Filips V van Frankrijk gehuwd, liet bij zijn vertrek naar Parijs, in 1224, den Heer van Aspremont als stedehouder achter. „Als de grave wech was,” zegt de kroniekschrijver, „de baillies, scepenen, ende de keurheeren, die de settinghen ende de puentinghen ordeneerden, om den grave te gheevene dat hem beloëft

was, sy puentten ende setten tfolc de heelt meer dan den tax ghedrouch, ende sy en puentten tfolc niet elc naer sinen staet; ende dacromme rees een groet oorloghe ende eene muterye in Vlaenderen, ende sonderlinghe te Brugghe, jeghen den prinche ende jeghen de eedele al tVrye doer. Men vinc de keurheeren, de scepenen, ende die de settinghe gheordeneert hadden te Brugghe, te Berghen, te Vuerne, te Dixmude, ende al dat Vrye doer, ende men destrueerde haer huuzen. Het was soe groet eene raminghe onder 't ghemeene, als noyt te voren in Vlaenderen ghesien was; en dat en conste de gouverneur, de heere van Aspermont, niet ghebeteren noch beletten met den drye steden ¹". Zes jaren lang bijna hield die oorlog aan, tot hij, door den slag bij Kasselberg (Mont-Cassel), een einde nam. — Lambert Bouwen en Zegher Jansen, 'uit het Noord- en Oost-vrije van Brugge, Wouter of Willem Radgeer, uit de Ambachten, Jakob Peyt en Fier uit St. Wynoxberghen, waren de aanvoerders der „kerels.”]

1 Gent, Brugge, Yperen.

1328.

Slag bij Kasselberg.

Dusent ccc xx ende acht,
Soe wast dat men tot Cassel vacht,
Daer Vranckrijc wan ende Vlaendren verloes,
Dies sal men ghedencken altoes.

[In July 1328 riep koning Filips VI van Frankrijk, tot wien zich graaf Lodewijk I om hulp gewend had tegen het woedende volk, zijne ridderschap naar Atrecht, en voerde daarop het verzamelde leger, in tien afdeelingen ¹,

1 Waarvan een, onder graaf Willem van Holland en Heneg., uit Henegouwers, Hollanders, en Friezen bestaande; (daaronder de hollandsche edelen: Dirk van Brederode, Jan van Arkel, Filips van Wassenaar, Jan van Polanen).

tegen de bij Kassel gelegerde Vlamingers. Nadat beide legers verscheiden dagen tegenover elkander hadden gelegen, en dat der laatsten, door de naar Doornik en Rijsel gezonden benden, zeer geminderd was, lieten dezen zich eindelijk, den 23 Aug., ten drie ure 's namiddags, na lang weifelen tot een plotselingen aanval verlokken, waarin zij aanvankelijk zegevierden; reeds vlood de koninklijke lijfwacht, en Philips was op het punt zijnen vijanden in handen te vallen. Toen trokken Robert van Kassel en Willem van Holland en Henegouwen² den koning te hulp, en stuitten de overwinnendé benden; de vluchtelingen kregen tijd zich te her-eenen, en de kans keerde. Zannekijn, die de Vlamingen aanvoerde, viel; hoewel geheel ingesloten wisten zich dezen ten laatsten toch nog een weg te slaan naar hun leger en weken daarheen; maar Kassel werd ingenomen en geheel verwoest. Daarop gaven zich Veurne, Bergen (St. Wynox-) en Nieuwpoort over; drie dagen na den slag trok de koning tegen Yperen, dat weldra zwichtte. De Bruggelingen, die bij Doornik lagen, trokken naar Dixmuiden en lieten den graaf om genade vragen; en daarop gaven zij zich op genade en ongenade aan den koning over. Een half jaar later, Marien Lichtmis 1329, kwam Zegher Jansen, die naar Zeeland gevlucht was, met ongeveer 300 anderen naar Oostende terug, dat hij onderwierp en toen naar Aardenburg trok; hier echter werd hij bij Sint Pietersklooster door den bailju van Brugge, met zijn zoon en twintig anderen, gevangen, waar zij wreed gemarteld en geradbraakt werden: „ende hiermede cesseerde de commocie ende de beroerte van den commune, dewelcke mooterie ende beroerte geduert hadde bet dan vj jaer lanc.” (Kron. van Vl. I. 200).]

2 „Als grave Willem dat vernam, geboot hy haesteliken sijn bannieren te ontwinden, ende die trompetten te blasen, ende dat verwoede volc te stride te gemoeten.” (Klerk van de lage landen).

1332.

Hertog Jan III. van Brabant.

[„Het is bekend, dat hertog Jan de derde van jongs af, tegen verschillende coälitien der vorsten van omliggende landen, heeft te worstelen gehad. Butkens verhaelt hoe de de vyanden van dien vorst, in den advent des jaers 1333 binnen Valencijs, en vervolgens nog eens te Aken, by een kwamen, om zijnen ondergang te beramen. Met den aenvang van het volgende jaer werd hem te Tervueren door hunne herauten den oorlog aengezeid, en kort daerop bestormden zy Brabant langs alle kanten. Hunne bedreigingen en het antwoord des hertogs maken het onderwerp uit van het hier geleverde Wapenlied, dat uit negentien coupletten bestaet, elk van een blazoen vergezeld. Zeventien vorsten worden er sprekende, of zoo men wil zingende, ingevoerd, en doen beurtclings hunne verwytingen of dreigementen aen het Everzwyn (Jan den III). De graaf van Bar, die in de samenzweering niet had willen treden, neemt het woord in het achttiende (dubbele) couplet, en raedt hen van naer huis te keeren. Eindelyk treedt ook het Everzwyn op, en doet zyne mannelyke tael en antwoord hooren.

De blazoenen, by elk couplet van het lied geplaatst, voor zoo veel men onderscheiden kan, zijn die van den bisschop van Keulen, van den koning van Bohemen, van de graven van Vlaenderen, Namen, en Kleef, van eenen bastaerd der graven van Vlaenderen, van de graven van Reinegg, Catsenellebogen, en de la Mark, van de heeren van Bronkhorst en Voorne, enz.” *Willems.*]

Her Ever, ghi zelt
Op dit velt
Verliesen tspel;
Want die tande
Uwer viande
Zijn tefel.

Her Ever swijn,
Want dese hier sijn,
Zo soect oetmoet
Van allen dinghen,
Eer wi u dwinghen
Dat ghijt doet.

Edelen lieden
Zoudi mieden
Hebben ghegeven,
Zo haddi hierbi,
Her Ever, vri
In dere gebleven.

Weret bi rade,
Ende zoect genade,
Ever, hets tijt,
Of ghi blijft
Immer ontlijft,
In dit crijt.

Ever, ic moet
In u bloet
Mijn tanden netten:
Want u en kan
Engheen man
Nu ontsetten.

Ghi hebt gesaet
Ende mi gehaet,
Her Ever wreet,
Ic zaelt verhalen;
Ghi moet betalen,
Wien lief of lect.

[KLEEF:]

Ghi hebt te voren
Gedaen toren
Den vorders mijn,
Dat zal an u,
Her Ever, nu
Ghewroken sijn.

Ever, u en mach
Engheen slach
Staen in staden.
Leit u hoot
In onsen scoot;
Laet u gheraden.

Her Ever, vliet;
Want ghi wel ziet
U en helpt gheen weren:
Hier es zule alleen
Ontsiet cleen
Dat ghi moocht deren.

Her Ever fier,
Ghi blijft hier
Int verlies:
Ghi en cont ontgaen;
Ghi blijft gevaen,
Zijt zeker dies.

Het es hier bi
Twilt, dat mi
Te vaen behaget,
Daer ic om liep,
Blies ende riep,
Ende hebbe gejaget.

U hulpe zal,
Her Ever, zijn smal,
Ghi moocht wel zien;
Want gheen slop
En is u op,
Dair ghi moocht vlien.

Her Everswijn ,
Hier suldi sijn
Nu vercocht:
Het is wel tijt;
Want ghi sijt
Langhe gesocht.

Ic hebbe gejané,
Over lanc,
Ende groot gesca
Gehoort, van honden:
Hi es nu vonden
Diet gelden sal.

Wat ghi u hoct,
Ever, ghi moet
Nedervallen;
Ghi sijt ontseit
Ende ombeleit
Van ons allen.

Ever, ghi waert
Onvervaert
Bleven in dere,
Had ghi gewandelt,
Ende u gehandelt,
Als een here.

Her Ever wilt,
Nu es u scilt
In bedwanghe;
U zaels verwassen
Dat ic gebassen
Heb zo lange.

[BAR:]

Wat mcendi, dwase?
Waendi enen hasc
Hebben voir di?

Te dinen scanden
Sijn dine tanden
Hem comen so bi.

Ic rade di, kere!
En com nemmermere
In des Evers pas.
Ende, om dat gi wilt
Scoren sinen scilt
Zo haver das!

[HET EVERZWIJN:]

Ic ben die hertoghe van Brabant;
Bi den Ever ben ic genant.
Vrient ende mage gaens mi ave,
Sonder van Baren die edel grave;
Alle dragen si op mi haet.
Mijn antwoirde nu verstaet:
Dit gedreich ende overmoet
En is eerlic noch goet;
Mer is dat ghi immer wilt
Nu duerhouwen minen scilt,
So trect te velde op enen dach,
Ende neemt daer des u werden mach.
Somtijt so heb ik bescut
Sulken, die hier steit gecut,
Ende sine tanden te miwaert dreget;
Hi lonets mi also mens pleget;
Mer wat dooch al dit gebronc?
Dat ghi verloort voir Woeronc,
Waendi dat verhalen nu?
Ic hoop ic saels nu jeghen u
Also wel verweren, hier ter stede,
Als mijn goede oude-vader dede.

1337.

Graaf Willem III van Holland.

Beter grave, noch zijns genoot,
Quam nie in Hollant, na zijn doot.

Een machtich heer van goede zeden,
Is sijn volc een salicheit,
Ende menighen lande, dat bi hem leit,
Want elck ontsiet hem sinen toren.
Diesghelijc viel hier te voren,
Van enen heer van hogher waerde,
Diet soe berechte mitten zwaerde,
Sijn volck, tlant, die coopman mede,
Datter pays was ende vrede,
Binnen sinen lande, al ontrent;
Hij hadde die bosen soe ghewent,
Dat si hoer boesheit mosten laten,
Ende totter doecht hem besaten,
Of haer lijf daerom verliesen;
Van desen twee mosten si kiezen,
Des en wort hem gheen verdrach;
Oec sachmer veel betalen tgelach,
Die in der boosheit bleven vast.
Een heer, die na den rechte tast,
Dien hoortmen van den goeden prisen,
Den bosen mach er wel off grisen;
Want haer wesen is contracr;
Die bosen scuwen openbaer
Te comen al daermen recht ansiet.
Dus is den volke wel geschiet,
Die sulken heer connen gheraken,
Die gherechtich is in allen zaken.
Hierna ghevelt, alst wesen soude,
Dat hi starf ende voer ter moude,
Deze edel Heer, daer ic of waghe.

1340.

Als men mecc screef
Ende xl effen, doe bleef
Menich man doot int Swin,
Op Sint-Jans-avont ¹, meer noch min.

¹ Dat is de dag vóór Sint Jan.

[In den zeeslag namelijk tusschen de vereenigde Engelsche en Vlaamsche, en de Fransche vloot, waarbij de genen den zege behaalden.]

1345.

Jakob van Artevelde.

• Het was op eenen maendach
Eenen maendach alsoo vroeck,
Dat mijnheere Ser Jakob
Tot syne gesellen cloech (?),
Hy seide: „mijn lieve gesellen,
Wij moeten gaen uit dat lant,
Ende trekken op naar Brussel,
Naar Brussel al in Brabant.”
Doe sy naar Brussel wouden
Ende de Heeren quamen uyt; —
Sy vonden mijnheere Ser Jakob
Geschoten al door zijn huid.

[Dit, waarschijnlijk veel verminkte en verknoeide, volksrijmpjen werd uit de mondelijke overlevering (door Willems) opgeteekend; als het cenigste, wat ons van een gewichtig tijdstip en een belangrijk man is overgebleven, nemen wij het op. — Het schijnt Artevelde voor te stellen na het

verwerpen van zijn voorslag om Engeland te huldigen en den prins van Wales graaf van Vlaanderen te maken, als restte hem toen niet anders dan het land uit te wijken. Wij hebben daarom *Brugge* in den 7^{den} regel, wat niets kan beteekenen, in *Brussel* veranderd, zooals reeds Willems er de lezing *Gent* in verworpen had. Thans is er een tamelijke zin in, niet in strijd met het verhaal der kronyken: „als Jacop dit proponeerde den lieden van Ghendt, die wevers sloughen Jacoppe van Artevelde doot, ende ooc nog thien van sinen raetsleden, sondaghs voer Sente Maryen Magdalenendach.” — Jakob van Artevelde heeft zich overigens eerst in deze eeuw, door den ijver van belgische geleerden en staatslieden (Cornelissen, Nothomb, Voisin, en and.) den rang in de maatschappij, de plaats in de geschiedenis zijns lands zien hergeven, en de verdiensten omtrent dezès welzijn en welbegrepen belang (in zijne aansluiting aan Engeland) zien toekennen, die hem tot dus ver wederrechtelijk waren onthouden. (Verg. Voisin, *Examen critique des historiens de Jaques van Artevelde*, Gand 1841, en de daar aangehaalde schrijvers).]

1345.

(Willem IV van Holland.

Doc sciede daer yammer ende elaghen
Binnen sinen lande, in corten tyden;
tVole ghinc onderlinghe striden,
Die heren scheyden int¹ partien,
Men ghinc den husman soe castien,
Dat hem rouwen mocht sijn leven;
Had hi scat of goet te gheven,
tEerste rumen was hem best;
tGhinc soe wonderlyc int lest,
Dat nyemant en wiste waer onthouden,
Die buten slotte wonen souden;
Dus wast een wout sonder ghenade.

1 in ?

Willem V.

Daernae quam bi wisen rade
Een edel heer, wel jonc van daghen;
Hi ghinc die bosen soe veryaghen,
Dat hem die goeden quamen by,
En maecten sint die straten vry,
Die te voren onveilich waren;
Dese edel heer van jonghen jaren,
Die heeft verworven rycken loff;
Waermen quam in enighen hoff,
Men seide: tis een edel heer,
Hi hatet quaetheit, hi minnet die eer;
Sijn volck, dat isser by verheucht.
Een heer, die, mitter jongher jeucht,
Een naem van eeren can ghewiunen.
Dat is een hoechlic beghinnen.

Hoekschen en Kabeljaauwschen.

(Hoe deerste partyen in Hollant quamen).

Groot wonder mochtensi nu vertellen,
Die hier te voren ionghe ghesellen
Waren, by des graven tyden,
Daer God die ziel of moet verbliden,
Die in Henegouwen starff;
Want hi mit wijsheit zere verwarff,
Dat alle sijn volc was wel in vreden,
Beyde opt lant ende in die steden;
tWas eendrachtich, waer men quam.
Doe hem God, sijn leven nam,
Den edelen grave van Hollant,

Die verre ende nae was wel becant,
Beyde in doechde ende in eren,
Doe ghinct haestelic verkeren,
Als hi wel selve screeff;
Want sijn soen, die nae hem bleeff,
Die leefde zeer in overmoede,
Dat dede: hi was van hoghen bloede,
Van beyden syden wtgeboren;
Die helt sijn volck al hier te voren
Utermaten zeer in dwanghe;
Na deser tijt en wast niet lange,
Hi en bleef optie Vreesen doot,
Daeran geschiede yammer groot,
Want alle sijn volc liet hi in rouwen.
Doe quam dit lant an eenre vrouwen,
Dat was des keyzers wijff van Romen;
Waer mochtmen enich hogher noemen
In Kerstenhede, dan skeyzers wijff? —
Nu quam in Hollant menich kijff,
Sint dese vrouwe was ontfaen;
Dat mach men menichsins verstaen,
Doch weetmen wel die rechtichede,
Buten slants en binnen mede,
Wildment mercken by ghelijke:
Die keyser van den Roomschen rijke
Daer hadde dese vrouwe kinder by,
Die machtich waren ende vry;
Hertoghe Willem maectse heer
In Hollant, ende dede hem eer,
Want sy en mochter nerghen bet bestaden;
Daer nae wortet haer gheraden,
Dat sijt selve wilde behouden.
Nu moechdi mercken by wat schouden,
Dat het volck begonste te scheiden;
Dat dede die strijck¹ twisken hen beiden,
Als ghi hier nae wel moecht verzinnen;
Int eerste huldemen der keyserinnen,
Daer nae den hertoghe, horen zoen,

1 Strijt?

Die veel eeren was ghewoen,
Diewile sijn daghen waren goet;
God stercke noch dat edel bloet,
Dat bid ic hem mit ynnicheden;
Der vrouwen ziel moet God bevreden
Die is sint van aertrijcke ghevaren.
Nu willic u allen openbaren,
Waer off dat quamen dese partyen;
Die een wilde mitter vrouwen lyen,
Ende dander byden hertoghe bliven;
Dus quam in Hollant dat eerste kiven,
Desghelyc in Zeelant mede;
Nu en macher helpen zoen noch vrede,
Die een en slaet den anderen doot,
Ende sulc, die wort van haven bloot,
Om deser partyen, die men draecht;
Die een misdoet, die ander claecht,
Dus rusten si cleyn, tot allen tyden.
Van deser plaghe, an beyden zyden
Is loghen teerste fundament.
Waren wy alle alsoe bekent,
Dat elck die waerheit brochte voert,
tSoude, opt lant ende in die poort,
Menighen mensche vromen zeer;
Want loghen, die coemt voir den heer,
Dair sy malcanderen mede bederven;
Elck soud gaern te hove verwerven
tsHeren huld ende sinen dienst,
Nochtan waert hem talresienst,
Dat sy leefden int ghemaect;
Want sulck, die comt tot hogher staet,
Dat hi namaels moet besuren.
Dat doetet rat van avonturen
Draeyet om in corter tyden;
Dan sietmen varinc neder glyden,
Die daer boven was gheseten;
Dat mach elck mensche weten,
Wouden sijt mercken ende verstaen;
Ende alset rat is ommegheghaen,

So comt die laechste in groter stat,
Entie gheen die boven sat,
Dien en doetmen dan geen ghenaden,
Want si ghedencken ouder daden,
Die daer boven sijn gheclommen.
Hierom slachten sy na den dommen,
Dese partyen alle beyde,
Dat si dus zere mit onbescheide
Werken, alst hem bueren mach;
Wair hoerde yemant ofte sach
Alsulc wonder alser nu gheschiet,
Sint dat God hem cruceu liet? —
Want Adam was ons eerste vader,
Ende wy sijn broeders allegader;
Hierom isset boven maten,
Dat si dus zere malcanderen haten,
Die eendrachtich souden wesen;
Dit waer een wonder off te lesen:
Want dat kind scheyt van der moeder,
Men siet daer stryden twe gebroeder,
Onderlinghe mit partyen,
God, die selse noch castyen,
Heb ic anxt, in corten daghen;
Want hi en machs niet langher verdragen
Die boesheit die daer nu regiert;
Want elkerlijc die visiert,
Hoe hi den anderen mach bedrieghen;
Dat sel int lest hem selven lieghen,
Want wye wel doet, dien dar niet varen,
Dat hem yemant sal beswaren,
Als die hoechte nederdaelt
Ende men den laechsten boven haelt,
Ander avonturen trat.
Woudmen gaen den rechten pat,
Ende peinsen om dat hoghe woort,
Dat totter edelheit behoert,
Soe en mocht dij wonder niet ghescien;
Mar neen, men sal veel liever sien,
Die te hove wat nyewes bringhen,

Daer die heer wat an mach winnen,
Dat sal die schalke thañs versinnen,
Soe dattet niet en blive verholen;
Mer edelheit die laet men dolen,
Achterstraten in den slijck,
Recht min noch meer in dierghelijc,
Ofse nyemant en wilde ontfæen;
Mar die doeren sijn wyde ontdaen,
Jeghen den penninc, daer veel off coemt
Die plaghe, die ic nu heb ghenoeemt;
Want wye den penninc meest mach gheven,
Die wort te hove thants verheven;
Als dan tghelt beghint te smalen,
Soo sietmer sommige nederdalen
Vauden hoghen in dat laghe,
Dit moechdi mercken alle daghe;
Hierom soudi sijn eendrachtich;
Groote heren, ende machtich,
Als sy verzoenen so ist ghedaen;
Hier in soe moechti wijsheit verstaen:
Woudijt selve wel bevroeden,
Ghi en soudt malcander niet ontgoeden,
Mar leven in eendrachticheden;
Soe mocht opt lant ende in den steden,
Menich mensch hem zeer verbliden,
Ende laten hoverde, tallen tyden,
Nederdalen onder voet;
Want God, die anden cruce stoet,
Die heeft hoveerde zeer verwaten,
Hieromme mochtment gheerne laten;
Woud elck mensch hem te voren bedencken,
Die nu malcander zere crencken,
Si souden leven in oetmoede.
Ay! God, Heer, der Heren roede,
Die moet hem onnen noch den sin,
Dat elck moet dienen, om ghewin
Van hem te crighen, diet al vermach;
Soe moghen wy opten lesten dach,
Blydelic van hene varen,

Dit raet u Willem sonder sparen,
Van Hildegaersberch; wildijt versinnen,
Soe moechdi hemelrijc ghewinnen.

[„Int jaer ons Heeren mccc ende 1¹, soe resen ij partien in Hollant, daer den gemeenlande groet ongeval of comen is. Die een partie noemtmen die Hoek, daer die overste of waren: die Héer van Breeroe, die Heeren van der Lecke, die van Binchorst, ende anders veel riddersen ende knechten. Die ander partye die noemt men die Cabbeliaus, daer die overste of waren: die Heer van Arckel, die Heer van Egmonde, Heer Gheerart van Eemskercke, ende andere vele riddersen ende knechten. Dese partyen stichteden in Hollant roef ende brant, ende vinghen ende sloeghen die een den anderen, dat daervoren in Hollant noyt en gheschiede. Die Cabbeliaus ontboden heymelic hartoech Willem; ende quam al heymelicken in Hollant, ende wart gehult ende ontfanghen van den steden van Hollant. Ende als die Hoex-partyen dat saghen, besetten sy haer casteelen ende voeren van rouwen toter keyserinnen Margarieten; ende claechden haren noot. Die Cabbeliaus droghen overeen mitten steden van Hollant, ende besaten die Hoecse casteelen ende wonnense, in éenen jare xvij, ende worpense alle neder. Die keyserinne, dit vernemende, was seer toornich ende outboot hartoech Willem met toornen moede, wat hij hem onderwant haer heerlicheit? Die sone outboot weder, dat die heerlicheit syne ware, ende dat sy se hem overgegeven hadde met hande, met monde, met brieve, ende met zeghel. Daer quamt alsoe verre, dat die moeder ende tkint malcanderen daer besceyden te striden.....”]

(Kort Chronijkjen van Hollant).

1 In Mei van dat jaar namelijk, verklaarde Willem de hoecsche, aan zijne moeder verkleefde, edelen voor vijanden, die hij, met verbeurdverklaring hunner goederen, uit het vaderland verbande. Sedert 1343 Verbeider dezer landen, had hem zijne moeder, door de haar vijandige voornemens van keizer Karel IV gedrongen, op vrij drukkende, onbezegeld gebleven, voorwaarden (zie de Jonge, Verh. en onuitgeg. stukken, I. 25 vv.) drie jaren later haar volkomen beheer afgestaan, aan welke hij echter, door de haar vijandige partij van den adel, den nood der tijden, en den aard der gunst bewogen, niet voldeed; waarop zij van haren kant het geheele afstands-bedrijf als niet gedaan beschouwde, en, ook het Verbeiderschap herroepende, zelve de teugels van het bewind in handen nam. „Dus quam in Hollant dat eerste kiven.”

1348.

Luiksche twisten.

Dusent ccc xl ende acht,
Die biscop¹ teghen Ludick vacht;
Tot Thorines op Haspegouwen,
Mochtmen den hartoch van Gelder² scouwen,
Die daer menighen Ludiker versloech,
Daer Brabant harde zeer om loech.

¹ Engelbert van der Mark, die, door Dirk van Heinsberg met het graafschap Loon te beleenen, de geestelijken van het kapittel en, op hun aanstoken, de Luikenaars tegen zich verbitterd had. Na een voor hem noodlottig gevecht, in 1346, en bij de toenemende stoutheid zijner tegenstanders, riep hij den hertog van Brabant te hulp.

² De vijftienjarige Reinout III, sedert 1 July 1347 gehuwd met Maria van Brabant, en den dag voor den slag (20 July) door zijn schoonvader tot ridder geslagen.

1349.

De geeseltochten.

Nu slaet u seer Doer Christi eer,
Door God soe laet die sonden meer.

Elders: Slaet u sere, Tot Christi eere,
Om Godt den Heere, Laet die sonden tallen keere.

[Int iaer ons Heren xiii^c ende xlix, doe so reesser up, int beghinsel van Wedemaent, eene secte van volcke, quam huyt Almaengiën ende huyt Brabant. Deze broeders ontcleeden hem up die straten al naect, ende gheesselden hemlieden selven up haren schouderen, met gheesselen, totten bloede toe. — — — Maar eindelick die paecus dede dese cruce-broeders te nieten, ende verwietse, ende voirt alle die hem volchden ende aencleefden. (Excell. Chron. van Vl. fo. lxii, en Kr. v. Vl. bladz. 221).]

1349.

Oratio facta ad sanctum Sebastianum, pro mortalitate, quae viguit anno MCCCXLIX.

[„Et est sciendum quod in monasterio S. Petri Hanno- niensis, quia in uno feretro erant reliquiae de S. Sebastiano, prout fuit divulgatum, tanta multitudo populi, in tempore quo vigebat mortalitas, ibi conveniebant et confluebant, nobilium videlicet militum, matronarum, personarum eccle- siasticarum, canonicorum et religiosorum quorumcunque ordi- rum, et etiam totius populi utriusque sexus, quod videre fuit devotissimum et mirabile; sed cessante aliquantulum mor- talitate, post festum omnium sanctorum, cessavit perigri- natio et devotio.

In monasterio etiam S. Medardi Suessionensis, ubi dicitur jacere corpus dicti mart. S. Seb., toto tempore quo viguit et fuit dicta pestilentia universaliter in Francia, ad dic- tum monasterium de cunctis partibus gentes perigrinantes utriusque sexus atque status confluebant et veniebant. Cessante autem tempestate, cessavit etiam perigrinatio et devotio.” — *Aegidii li Muisis, Chronicon alterum.*]

O sancte Sebastiane!
Semper vespere et mane,
Horis cunctis et momentis,
Dum adhuc sum sanae mentis,
Protege me et conserva,
Et a me, martyr, enerva
Infirmitatem noxiam,
Vocatam epidemiam.
Tu de peste huius modi,
Me defendi et custodi,
Et omnes amicos meos,
Qui nos confitemur reos,
Deo et sanctae Mariae,
Et tibi, o martyr pie!
Tu, Mediolanus civis,
Hanc pestilentiam, si vis,

Potes facere cessare;
Et a Deo impetrare,
Quia a multis est scitum,
Quod de nos habes meritum.
Zoë mutam tu sanasti,
Et sanatam restaurasti
Nicostrato, eius viro,
Hoc faciens modo miro;
In labore confortabas
Martyres, et promittebas
Eis sempiternam vitam
Et martyribus debitam.
O, martyr Sebastiane!
Tu semper nobiscum mane,
Atque, per tua merita,
Nos, qui sumus in hac vita,
Custodi, sana, et rege,
Et a peste nos protege;
Praesentans nos trinitati,
Et virgini, sanctae matri;
Et sic vitam finiamus,
Quod mercedem habeamus,
Et martyrum consortium
Et Deum, iudicem pium.

1359.

(Hertog Albrecht in Delft.)

MartIIIn, LVdekIIIn, CLaes, ende CaL;
Dees vier namen wijsen al,
Hoe tjaer ons Heeren wart ghescreven,
Doe Delf in Hollant was upghegheven.

[„ Binnen deser tijt quamen binnen Delf: heer Ghiselbrecht van Nieuroden, heere Jan van Karvenen, ende noch veel ander lieden. Dese trocken uut Delf met veel porters in

den Haghe, ende sloughen up des hertoghen vanghenesse, ende namen daerut haer ghevanghene, ende quamen weder binnen Delf. Ende als hertooch Aelbrecht dit vernam, quam hy in den Haghe, ende ontboet rudders ende knechten, die onder hem gheseten waren, van beeder partijen, zijn maunen, zijn steden, ende lant, dat zy by hem quamen ghewapent; ende trac daermede voor Delf, des Maendaeghs na half vasten, als men screef mccc ende lix; ende lach daervoren x weken ende ij daghen. Heinric van der Woerd en Ghiselle Wissensoon deden meneghe avonturelike scarmutsinghe alle daghe int her. De hertoghe dede daer op slaen groote wercke, daer hy de stat mede stormen woude. Binnen desen tiden quam heer Walraven van Valkenborch, ende maecte een dading tusschen den hertoghe ende der stat, dat zy de stat, behouden haer lijf ende goet, den hertooch up souden gheven, ende daertoe voor haer mesdaet lx^m ouder scilde. Des quam die hertooch binnen Delf, des disendaeghs naer Sinxene; maer alle die gaste van buten bleven buten deser voorwaerden, ende quamen uter stat, zo zy heymelicxt mochten, ende behielden al haer lijf, sonder Heneric van der Woerd; die wart belopen uten keretorre, daer hy met stormen af ghewonnen wart, ende onthoeft. Her Ghiselbrecht van Nieu-roden ende her Jan van Kerven en trocken op thuis te Hoysden, daer zy up beleghen waren éen jaer lanc. Ende dit gheschiede int jaer ons Heeren mccc ende lix, up de vste kalende van Junio.”]

1371.

Slag van Basweller.

CyLenborCh, Werd, ende MaVderIC,
By desen drien mere ic,
Hoe langh het is gheleden
Dat tot Baeswilre wort gestreden¹.

¹ Tusschen het Guliksche leger en dat van Brabant, dat om den roof aan eenige brabantse kooplieden gepleegd, en den smaad waarmede het verzoek om voldoening bejegend was, tegen Gulik was opgetrokken. De Brabanders, hoewel geheel ouwerwacht overvallen, gordden zich rustig tot den strijd en boden krachtig weerstand; zij mochten zich reeds, na de gevangenneming des hertogs van Gulik, zeker van de overwinning houden, toen Eduard van Gelder plotseling tot hulp des vijands opdaagde, den reeds vluchtenden krijgslieden nieuwen moed gaf, en de vermoede Brabanders geheel in verwarring bracht en versloeg. Hun hertog (Wenceslaus) werd gevangen genomen, maar Eduard van Gelder was gemanueveld.

1380.

Gent en Brugge.

Clauwaert, Clauwaert,
Hoet u wel van den Lelyaert,
Gaet ghi niet te Ghendtwaert,
Ghi laetter uwen tabbaert,
Al waerdi noch soe seere ghebaert,
Sy sullen u maken vervaert;
O, Clauwaert, Clauwaert,
Wacht u voer den Lelyaert.

[De naijver tusschen beide steden was opgewekt door een kanaal, dat Lodewijk II (van Male) in 1379 aan die van Brugge, die hem welwillender dan de Gentenaars, in zijne verspillingen, bijstonden, toestond te delven uit de Ley van Deinze naar Brugge; wat, als die van Gent meenden, zeer tot achterdeel hunner stad strekken moest, daar deze tot dusver de markt was geweest van al het graan, dat, de Ley en Schelde af, van Bethune, Aire, en Douai, naar Gent

kwam. Van daar deze burgerstrijd, die vrij langen tijd aanhield, en waaruit bovenstaand rijm de getuigenis van een zege der Bruggenaren vierde. „Op den xiiij dagh van Meye” namelijk „quamen die van Gendt te Brugghe, op de Vrydachmarct, ende daer ward seere ghevochten, ende bleven daer veele versleghen aen bieden syden, ende daer bleven vele Gentenaers ghevanghen. Die van Gendt vertraken uut Brugghe ter Boeverye-poorten, meenende te treckene te Dixmude, te Vuerne, ende also in 't Westvrye; maer als sy quamen te St. Michiels buten Brugghe, sy worden gheware dat sy veele vrome lieden verloren hadden, ende daeromme sy keerden weder in Brugghe ende ghinghen ter Vrydachmarct. Die van Brugghe werdent gheware ende quamen ghewapent van alle syden ter Vrydachmarct, roepende: Vlaenderen Leeu. Daer ghinc men vechten, kerven, ende houwen, ende die van Gendt verloren daer vele volcs, ende hadden een quade reyse. Men hiet die van Gendt in dien tijde Clauwaerts, omdat sy op hare mouwe droughen drye Liebaertsclauwen, ende die van Brugghe hiet men Lelyaerts, omme dat sy droughen Lelyen op hare mouwen. Omdat die van Brugghe haer steede behielden, teghen die van Gendt, ende de victorye, daeromme sy maecten een liedekin, dat men sanc achter steede te Brugghe.” (Kron. van Vlaenderen) I. bl. 219.]

1382.

Gentsche oorlog.

Fillips van Artevelde.

LVVsterVInC, VLederMVVs, naChtegaeL,
By desen voghelen soe weet men wael,
Hoe men tjaer ons Heeren las,
Doe die strijt tot Roosbeek was.

De Gentenaars, in hun opstand tegen Lodewijk (van Male), en door dezen maanden lang belegerd, droegen (24 Febr.

1381) het Ruwaardschap aan Filips, den zoon van Jakob, van Artevelde op, die tot dusver als vergeten burger geleefd had, maar die niet achterbleef, om in zijn beleid, zoo binnen als te velde, al die geestkracht te toonen, die hem de hem opgedragen waardigheid en macht waardig maakte. In de benarde stad weldra tot het uiterste gebracht, trok hij ruim twee maanden later, met 5,000 wakkeré mannen naar Brugge, om er den graaf zelf aan te tasten en het hongerende Gent spijs en buit te verwerven; zijn plan gelukte hem boven verwachting. Brugge werd genomen, Lodewijks edelen en helpers afgemaakt en verjaagd, en hij-zelf ont kwam ter naauwernood, om hulp te zoeken bij Frankrijk en Borgonje (den erfgenaam van zijn bewind). Gent was voor het oogenblik gered. De fransche hulp echter daagde op, en de te vergeefs door Artevelde gewachte engelsche bleef achter, beide vooral door den samenhang, waarin den grooten van beide landen, de gentsche beweging met het gelijktijdige algemeene verzet van de lagere standen, tegen den overmachtigen adel, scheen te staan. Bij Commines trok het fransche leger de Lijs over (10 Nov. 1382), en bij Roosbeke, tusschen Iperen en Roesselare, viel, 14 dagen later, de beslissende slag voor, waarin Filips met 9,000 Gentenaren sneuvelde, en die het grootste gedeelte van Vlaanderen aan Frankrijk in handen gaf. Gent echter bleef de onderwerping aan Lodewijk weigeren, en deze stierf ruim een jaar later te St. Omer, om zijne staten en steden aan het machtige Borgonje en zijn krachtigen vorst te laten.

In de volgende *Pastourelle*, kort voor den slag bij Roosbeke geschreven, uit zich de weinig vlaamsche stemming van een fransch hart over den gentschen oorlog:]

Entre Lille et Warneston,
Hors du chemin, en une préé,
Vi, le jour d'une ascension,
Droit à heure de relevée,
De pastoureaus grant assemblée,
Mès pas n'estoient en revel;
Lo oy Oudin Willemel

Qui dist: „ Beau signour als for tère,
Qui aime ne désire guerre;
Car guerre nous a tous honnis.
Tant soloie avoir de brebis
Que ne les savoie où bouter;
Or n'en sauroie une où trouver.
Et ce n'ai eu nul marchant
Fors ce, au vrai considérer,
A l'orgueil de Bruges et de Gand.

„ Mès cils orguieus, qui sans raison
A duré entre euls mainte anée,
M'a fait perdre tamaint mouton,
Et mainte brebis bien tonsée.”
„ Je t'en croi bien, ce dist Pouppée;
Aussi ai-je et tamaint agniel,
Maint boef, mainte vache, et maint vel.
Je ne cognois ne b ne r,
Mès je sçai bien qu'en celle terre
Navera paix ne au pays,
Sans le pouvoir des flours de lys
Ne vient la chose refourmer.
Adont oy dire à Gommer,
Un pastourel de Saint-Venant:
C'est fort quon voie jà cesser
L'orgueil de Bruges et de Gand.

„ Car ce sont villes de grant nom,
Plaines d'orgoel et de posnée,
Et li homme y sont tres felon
Qui ne s'entraiment de riensnée.
Leur haine a dans la contrée
Fait ardoir tamaint bon hamel,
Et fait trencier maint haterel
De mainte grosse riche hère.
Com plus vient la chose et plus s'erre.”
„ C'est vrai, ce respondi Henris,
Perdu y ai de mes amis,
Qui ne sont pas a recouvrer;

Et quanque je puis désirer
C'est que je voie traire avant
François, pour faire ravalier
L'orgueil de Bruges et de Gand."

„ Or ferai ferrer mon plançon,
Ce dist Robin de la Bassée,
Mon camail et mon haubregon
Roller, et fourbir mon espée;
Mès que j'aie la teste armée
Et au costé mon grand coutel,
Et au poing plommée ou martel,
Pour grasse ou pour honour acquerre,
Telcment les irai requerre
Quon dira que je sui hardis."
„ Je sui des tiens, ce dist Thieris;
Car je ne puis orgueil amer.
Mès nous devons de coer penser
Au roy Charle ce jone enfant,
Comment il vient de coer oster
L'orgueil de Bruges et de Gand."

„ Beau seigneur, ce lors dist Guedon,
J'entenc que hier de la journée
Passèrent de nos gens foison,
Car la rivière est conquestée,
A bannière desvelopée.
Sont deca passé le Isel
Et espars entre Ypre et Cassel."
Lors dit Rogier de Sauveterre:
„ Riens que faire va d'euls acquerre.
Puisque gaigné ont le Lis
Je tienc Flamens pour desconfis.
Contre nous ne poront durer;
J'en voeil deux douzainnes tuer.
C'est fait on en voit l'apparant,
A ces cops verés vous finer
L'orgueil de Bruges et de Gand.

„Princes, puis oy dire Omer
Nos testes brisons au parler,
Brugois et Gantois sont si gent,
Que toujours veréz vous regner
L'orgueil de Bruges et de Gand.

1383.

De Tuindag van Yperen.

[Iperen werd, in den zomer van het jaar 1383, belegerd door het engelsche kruisheir, dat, door den roomschen Paus Urbanus VI, tegen Frankrijk, als den wederpau te Avignon huldigend, ingeroepen, onder den krijgshaften bisschop van Norwich, in Vlaanderen getrokken was; 20,000 Gentenaars hadden zich aan de Engelschen aangesloten, maar hunne vereende krachten waren niet in staat de benarde stad te veroveren; na een laatsten, hevigen storm, op 10 Aug., gaven zij het beleg op. Iperen vierde nog menig eeuw de herinnering zijner verlossing, door feesten en ommegangen aan de Lieve Vrouw, aan welke het zijne redding toeschreef.]

Iper, ô Iper, hoe toont gy u verheugt,
Op uwe Thuyndagh-feeste siet men u in volle vreugt,
Waerom, waerom vraegh ick dat gy dit doet?
Gy zult my antwoordt geven: omdat het moet
Geschieden, tot een danck van weldaedt u gedaen,
Door Onse Vrouw van Thuyne, die u in noodt quam bystaen;

Die eertijds Iper heeft verlost, 't is klaer,
Waer af men heeft geviert 't Jubelee van drie hondert jaer;
Doen dese Stadt sterckelyck was beleyt,
Van den Engelsman, het wordt u hier geseyt:
Maria siet het aen, die groot vermogen heeft;
Maria ist, die troost aen haer Iperlingen geeft.

Als Iper was twee maenden sterck beleyt,
Soo hebben de vyanden tegen malkander geseyt,

Aensiet de Stadt van onder tot de kruyn,
'tSchijnt als besloten in eenen stercken Thuyn,
s'Hebben geretireert, Iper g'abandonneert;
Looft Maria van Thuyne, die ons heeft gepreserveert.

Tot een dancksegging' van dese gratie,
Soo houdt men jaerelyckx noch de Commemoratie,
Op den eersten Sondagh van Ougst, dit wel verstaet,
Als binnen Ipre den Thuynschen Ommeganck gaet;
Wanneer dat daer kommen by duysende Lien,
Om Onse Vrouw te dienen en den Ommeganck te sien.

Die ons dit Liedeken eerstmael heeft gedicht,
Het isser eenen Jongman, Boek-drucken is syne plicht,
Is 't wel gecomponeert, of is 't niet wel gedaen,
'k Bidde u Liefhebbers, en wilt het niet versmaen,
Ter eeren van den Thuyndagh doet dese eer,
En wilt het my eens brengen, want het singen droogt soo seer.

Meer uyt jonst, Als uyt konst.

1383.

Lijkklacht over Hertog Wencelijn van Brabant.

(† 7 Dec. 1383).

Vier leuwen claghen al te gadre
Die waren ghedraghen teenre dracht:
Si hebben verloren haren vadre,
Dies maken si rouwe ende hantgeslach.
In Lutsenborch wert hi neder bracht,
Dese edele here, van der doot; tes swaer.
God neme die ziele in sijnre macht;
Want hi es vore, wi en weten waer.

Daer vore lach hi in visione,
Van rouwen weendi menegen traen;
Ons Vrouwe sant hem een teken scone,
Dat hi hem suverde, het ware gedaen;
„Want die doot sal u ter neder slaen”;
(Si sprac) „nu wilt verduhdich sijn”;
(Ende ginc tot sinen hoofde staen)
„Want verduhdich was die sone mijn.”

Dese edele here boet sinen mont;
Sijn herte suende ende al vergheven;
Hi dede hem biechten; sijn herte wert gesont
Hem roude sere sijn hoverdich leven.
Och! wat jammer die heren dreven,
Doen si sagheu dien sconen lichame,
Alsoe met groter siecheit cleven!
Sijn verduhdicheit was Gode bequame.

Hi sprac: „God Here gheloeft si das!
Verlent int lant uwen heiligen vrede,
Daer ic die mogenste hertoghe in was,
Die leven mochte in ertrike!
Nu sijn gheghezelt mijn scone lede.
Och! groet mi nu van Brabant mire vrouwen
Dies bloedt mi mijn herte sonder snede
Dat icse niet meer en mach anscouwen.”

Scone testamente dede hi maken;
Sijns levens wert een cort termijn.
Mettien ontviel hem sere sijn sprake;
Hi sprac: „Och! bidt der vrouwen mijn,
Mijn arm kinder, die ellendich sijn,
Dat sise wille goeden op trouwe int lant!”
Die doot dede sijnre herte groten pijn.
Doe boet dese edele here sijn hant.

Ic hope Ons Vrouwe ontfinc die ziele,
Want hi in haren hoeden lach;
Des biddic Gode, ende Sente Michiele.
Doe maecte men daer groet hantgheslach,

Sonder iij vrouwen, maecten groet gelach;
Maer elc hielt enen wenende leeu
Op elken stapel; soe wiese ane sach,
Haer cledinghe waren witter dan die snee.

Dierste vrouwe sprac: „Mi verblijdt den sin,
Om dat ic hete *Gerechticheit*.
Gheraden hebbic den here mijn,
Die hier nu in baren leit;
Alle onrecht heeft hi ontseit;
Ic was gherechtech altoes in hem;
Dies draghic sine ziele in een suver cleit.
Nu doet u claghe, leeu van Byhem!”¹

„O edele vrouwe, ic mach wel claghen;
Want ic bi hem clam ter rechter ziden;
Soe doet die keyser, ende al mijn maghe.
In Vrankerije saels menech rouwe liden,
Die coninc, sijn heren, ende die mesnieden,
Ende die edele coninghinne van Inglant.
Soe moghen si emmermeer verbliden;
Want hi hem allen groete sant.”

Al lachende sprac die ander vrouwe:
„Waerom mesbaerdi al soe sere?
Ic ben gheheten *gherechte Trouwe*.
Verwaert soe hebbic desen here,
Dat hi es bleven in sijn ere,
Want men hem nie onghetrouwe en vant:
Dies behoudic sine ziele met Onsen Here.
Nu doet u claghe, leeu van Brabant!”

„Ach! vrouwe, ic claghe u minen here.
Ic hebbe verloren mijn behoedre:
Ic duchte hi mi te vroeck es doot:
Hi behuede mi vaderlic aen mire moedre;

¹ Wencelijns vader, graaf Jan van Luxemburg, was met de erfdochter van Boheme gehuwd geweest.

Nu hebbic verloren onsen roedre;
Mijn riddren, knechten, die wenen sere;
Maer, wilt mijn volc noch leven als broedre,
Noch hopic te blivene in mijn ere."

Die derde vrouwe al lachende sprac:
, *Verduldecheit* soe es mijn name,
Want desen landshere noit en ghebrac
Verduldicheit, in gheenre mesquame;
In striden so creech sijn lijf noit blame,
Want voer sijn volc droech hi die sorch;
Dies es sijn ziele met Gode bequame.
Nu claeght, die leeu van Lutsenborch!"

„Ach! vrouwe, ic claghe u mijn mesbaer,
Om minen here, die nu es doot;
Ic wene, ic screye, ic trec mijn haer;
Want Lutsenborch es in groter noet.
Mochticken ghecrighen, dat ware mi goet;
Maer, neenic, niet; ic hebt al verloren.
Mijn volc en core gheen gout roet
Voer den edelsten hertoghe, die nie spic sporen!"

„Ghesaet u," sprac die vierde vrouwe,
Met eenen roeden, lachenden monde:
„Ik ben gheheten *ghewareghe Rounce*;
Daer es dese edele here in vonden.
Wat hi bedreef, teneghen stonden,
Des haddi berouwenesse, voer sine doet.
Dus es sine ziele vore Gode ghesonden.
Och! leeu van Lemborch, claeght uwen noet!"

„Ach! vrouwe, ic claghe u mijn ellinde;
Mijn herte lijdt soe groeten pijn;
Want ic nemmermeer edelder here en vinde.
Och! dat mijn vrouwe dus wedewe moet sijn!
Doch willic hulpen den broeder mijn
Onser Vrouwen verwaren, in hare sale.
God, die van den watre maecte wijn,
Verlene haer lanc lijf, sonder quale!"

Och! heren, vrouwen, mannen, ende wive,
Nu merct hoe dese 'iij' leewe claghen,
Ende wat bliscapen dese 'iij' vrouwen driven;
Elc wille sijn leven daer na draghen;
Eest hoghe, eest neder, hi wert gheslaghen
Van der doot, die niemen en spaert.
Ons en mach baten scat noch maghe;
Wi moeten alle die langhe vaert.

1537—1591.

Graaf Willem I (de Rijke) van Namen.

L'an 1391, ens au mois, que tous biens abondent,
D'octembre ce fut le premier jour,
Un peu et tout devant le jour,
Prind fin en ce monde
Chou jas ly plus franc et ly plus noble que à jour deseurdit tenoit;
Ce fut le comte de Namur, Guillaume estoit il nommé,
Des trois frères¹ fut il le derrain de vie,
Et si n'avoit à son trepas,
Que 67 ans et quart;
Et tant fut noble et gentil,
Et garda tant bien son pays,
Qu'il fut comte de Namur,
55 ans et encor plus.

¹ Jan II. 1330—1335, Wjt II—1336, Filips III.

[Het bestuur van Willem I, den krijgslustigen vorst, was voor Namen het vreedzaamste tijdvak van zijne geschiedenis; uitbreiding zijner rechten en instellingen, verbeteringen in beheer en uiterlijk der plaats, waarvan trouwens weêr de grafelijke schatkist op hare beurt voordeel trok, kenteekenen zijne regering; van daar dat de lofspraak van dit kreupele lijdicht, ons door een oud kroniekschrijver reeds als zoodanig (combien que la risme n'est de grand artifice) bewaard, niet onverdiend is.]

1388.

Slag van Niftrik.

Eén Meerle, tVVe strVVv ende III VInCken,
Dese drie voghelen doen ons ghedincken
Dat hertoech Willem tot Niftric streeet
Van Gelre, daer Brabant scade leet.

[Het brabantsehe leger was, in Juny 1388, ter belegering van Grave opgetrokken, voor hetwelk Jan van Kuik, van Brabant afvallende, den hertog van Gelder als leenheer gehuldigd had. Bij het verdrag van Ravestein van 1385 (23 Okt.) echter, werd Grave weder als brabantisch leen erkend.]

1390.

Groningen is een edle stadt, daar wahren edelluyde binnen,
Midden in Frieslant is se gesat; se ligt so wol en treflycke.
Folckmer Allena dats so een man, een man oock also rycke;
He reet in hogen moede voor Carels hooge borge:

„O Carel, o Carel, gae de Freesen in de handt, so bliven dine
borgen wol staende.”
Nummermeer gae ick de Freesen in de hant, suldet oock costen
dusent live;
De borch is wol omher beset mit luyden un brun-bouwede (P)
schilde.

Up Sanct Peters nacht wurd se gewonnen, so de leve Gott
sulvest wulde;
Und up de borch wurden se alle geslagen, frouw Lysa und alle
ohre kinder;
Frouw Lysa is doot, ohre kinder sint doot, daer tho vele Her-
togen, Graven, und Heeren,
Also schal men se alle doen, de de Freeslande ghedencken tho
vernêeren.

[Groningen en Friesland werden, in de 14^e en 15^e eeuw, aanhoudend door de partijschappen der Schieringers en Vetkoopers geteisterd; ter herinnering van den woesten tijd bleef ons dit volksdicht over, waarin de nagedachtenis van den Oostfries Folckmer Allena, verheerlijkt wordt; de onwaarschijnlijkheid van het vermelde heldenfeit werd echter reeds door den uitgever van Eggeric Benninga's Historie van Oostfriesland, waarin het door „de Frezen tho eener getuychnisse gedichtet, und in Friesland gesungen” ruwe, maar krachtige lied bewaard is, opgemerkt.]

1403.

OestenDe VVeet Dat brIXIs naChte
GheVangen VVaren VVaLVIssChen aChte.

„Int iaar ons Heeren mcccc ende ij, doen quamen te Oesthende gheswommen vij groete walvissche up Sente Brixiusnacht, dewelke bleven liggende up tsandt, ende elc der vorseide visschen was lanc bet dan lxxv voeten, tuschen der mule en den steerte; de neusegaten waren wel soe groet dat menre in stac eens menschen vuyst; de mule was ghescepen ghelije eenen ingelschen wullesacke, ende elc van den vorseiden visschen hadde in den buyc bet dan xxiiij tonnen smoudts; ende als mense in sticken soude houwen, men moester met leederen upclemmen, ende in den buyc van den vissche stonden xvj of xvij mannen, met schotelen ende met schuppen, tsmoudt ende dwalsschodt uut ende sciepen, ende goten 't in tonnen, die in der visschen buyke by hemlieden stonden, ende nochtans en letten sy d' een aan den anderen niet haer werc te doene; sy stonden in deser visschen buyc ende brochten dat smoudt ute, als of sy ghestaen hadden up eenen schoenen saalvloer, verscheeden d' een van den anderen. In dit rijm is begrepen tcarnacion, dat dese vissche ghevanghen waren, ende de D in dit rijm betieckent Vc.” — (Kronijk van VL II. bl. 9.)

Octo CepIt Laete praegrandIa FLanDrIa Cete.

1404.

Hertog Filips de Stoute van Borgondië.

[Filips de Stoute, hertog van Borgondië, en, sedert Lodewijk van Males dood (1384), met wiens dochter Margaretha hij gehuwd was, graaf van Vlaanderen, was, op het einde van Maart 1404, naar Brussel gekomen, om met zijne moei, de hertogin Johanna, de wijze te bespreken waarop ook Brabant aan Borgondië komen zou. Hij werd er ziek, en stierf, op reis naar Henegouwe, waarheen hij gewenscht had gebracht te worden, te Hal, den 27 April. De dichteres Kristina van Pisan betreurde zijn overlijden in het volgende lied:]

Plourez, François, tout d'un commun vouloir:
Grans et petits, plourez ceste grant perte!
Plourez, bon roy, bien vous devez douloir;
Plourez devez vostre grevance apperte!
Plourez la mort de cil qui, par desserte,
Amer deviez, et par droit de lignaige,
Vostre loyal noble oncle, le très-saige,
Des Bourguignons prince et duc excellent;
Car je vous dy, qu'en mainte grant besongne
Encor direz trestuit à cuer dolent:
„Affaire eussions du bon duc de Bourgongne.”

Plourez, Berry, et p'ourez tuit sy hoir;
Car cause avez, mort la vous a ouverte!
Duc d'Orléans, moult vous en doit chaloir;
Car par son sens mainte faulte ert couverte!
Duc des Bretons, plourez; car je suis certe
Qu'affaire arez de luy en vo jeune age!
Plourez, Flamens, son noble seignourage!
Tout noble sanc, allez vous adoullant!
Plourez, ses gens! car joie vous eslongne;
Dout vous direz souvent, en vous doullant:
„Affaire eussions du bon duc de Bourgongne.”

Plourez, Royné, et ayez le cuer noir
Pour cil, par qui feustes ou trosne offerte!
Plourez, dames, sans en joie manoir!
France, plourez: d'un pillier es déserte,
Dont tu reçoys eschec à descouverte;
Gar toy du mat! quant mort par son oultrage
Tel chevalier t'a toulu, c'est dommaige!
Plourez, pueple commun, sans estre lent;
Car moult perdez, et chascun le tesmoingne,
Dont vous direz souvent, mate et relent:
„Affaire eussions du bon duc de Bourgongne.”

1405.

Graaf Willem VI van Holland.

aLCMaer, CasseL, ende VtreCht,
Hierby weet ghy der jaren recht,
Doe hertooch¹ Willem van Hollant,
Gasperne slechte ende verbrant'
Des daghes na Sinte Thomaes' dach,
Daert menich goetman ansach.

1 Nam. van Beyeren.

[„In denselven jare so lach hertoghe Willem van Holland voor Gasperne, ende de bisscop Vrederic van Utrecht lach voor Everstein, ende dees Heeren laghen xvij weken voor dese twee sloten in eenen winter; ende Everstein ward den bisscop upghegheven, behouden lijf ende goet, des daghes naer onser Vrouwen-dach *Conceptio*, opde V^{de} Idus van Januario; ende Gasperne wart hertoghe Willem upghegheven des daghes na Sinte Thomaesdach apostel, ende verbrant ende gheslecht neffens der erden.”]

1408.

Gevecht van Tongeren.

MosseLen, sCeLVIsCh, ende spIerInC,
tJaer ons Heeren hierbi ghedinc,
Wat men screef hoe langhe tes leden
Dat voor Tongheren wart ghestreden.

[„Int jaer ons Heeren mcccc ende viij belach de heere van Perwijs metten lande van Ludic den elect van Beyeren binnen Tricht, omtrent Sinxenen, ende lacher xix weken voren, ende in den selven jare, des sondaeghs voor sinter Michiels-dach, dat was up de x^{de} kalende van October, ende de sondach-lettre was G, so vergaderden deez edel vorsten: die hoochgeboren prince Jan van Bourgognen ende graye van Vlaenderen, ende die edel hertooch Willem van Beyeren ende van Henegouwe, ende Philips heere van Wassenaer, burchgrave te Leiden, met sinen ijsonen, ende anders vele grooter heeren, stoute rudders, ende knechten, daer die Ludeker quamen by Tongheren. Ende deez voorghenomde prince stonden af te voet, met veel blinckender bannieren ende met grooten gheluyt van trompen, ende torden stoutelic in tot haren vianden, ja, dat ooc nie ghesien en was, dat die heeren torden voor haer bannieren. Daer ghedeechd tot eenen bitteren stride, so dat men daer vacht bicans ij hueren, ende die Ludekers worden verslegghen, ende verlorent, ende daer bleffer xx^m v^c en xvj, also men seide. Ende deez bloedighe strijt gheschiede te Alech Accay, ander commen, up den dach als voors. es.”]

1418.

Anno mccccxviii omtrent sint Laurensdach,
Wast, dat ment belech voor Dordrecht, van hartooch Jar
van Brabant, opbreken sach.

[„Nu waent Jan van Brabant (als gemaal van Jacoba van Beyeren) Hollant te winnen, ende quam mit veel volcks ende belach Dordrecht; ende die steden van Hollant, die laghen jeghen Papendrecht, daer sy een groot blockhuus gemaect hadden; maer die steden toghen korts van daer ende lieten Joncheer Ariaen, die bastaert van Hollant, op dat blockhuus legghen met veel volcks. Doe die van Dordrecht (waar Jan van Beyeren lag) vernamen, dat die steden wech waren, so quamen sy uyt met al haer macht, ende wonnen dat blockhuys in Papendrecht stormenderhant. Ende dat blockhuys wort geslecht neven der aerden.”
(Goutsch Cronijcxken).]

1423.

Watersnood in Vlaanderen.

[„Int jaer ons Heeren mcccc ende xxiiij was in Vlaenderen groet water, soe dat men niet en mochte sayen; ende verdroncken vele lieden ende beesten, ende dincarnacion van desen machmen vinden in dese twee veersen:

sChoendIke dranC den VVIIIn CoeL
doen d VWater hadde Meneghen poeL.

(Kron. v. Vl. II. bl. 26.)

1428.

Filips van Borgondiën en Isabella van Portugal.

t zWIn ter sLVIIs, aLsoe eerst MoChte,
Van poortegaLe IsabeLe VersoChte.

[„Vrou Izabielle, 's coninx Jans dochtre van Poortegale, quam ter Sluus, up den heilighen Kersdach, ende omtrent xiiij-dach was de feeste van de brulocht gehouden te Brugghen¹, ende op Sent Anthonysdach daerna, waren sy te Ghendt met groete weerdicheit ontfanghen.”]

1 Bij welke gelegenheid de orde van het gulden vlies werd ingesteld.

1432.

Volksstrijd in Gent.

In oVghst Vp sente CLaren-daCH
In gendt Men VeeLe roVVVen saCH.

[Verbittert over de, door hertog Filips in zijn muntstelsel aangebrachte, veranderingen, waardoor de waardij der vroegere munten met ongeveer een derde verminderd werd, raakten de Gentenaars in opstand, waarbij zij drie schepenen „dootsloughen, ende sy trocken ten huuse van meester Heinryc Uutenhove, te Jans Grave, ende te meer anderen, die ghevlouwen waren uuter steede, ende sloughen hare huusen in sticken, ende namen tgoedt dat sy daer vonden, ende sy schorpten de bedden up, ende schudden de pluymen opt strate. Dit gheviel upten xijten dach van Oughste.” (Kron. van Vlaenderen, II. 33.) Hertog Filips stelde zich, na de toegezegde berusting der opstandelingen in zijne maatregelen, met geldelijke straffen te vreden, waardoor deze-zelf spoedig gemaakt was¹.]

1 „Quant ils ont fait quelque mal, et qu'ils se voyent les plus faibles” zegt Commines 45 jaar later van de Gentenaren, „jamais gens recherchent leur appointment en plus grande humilité qu'ils font, ni ne donnent plus grands sous.” V. 17.

1432.

Mechelen en Brussel in strijd.

[Anno 1432 werdt so dieren tijt, principael van corene, dat die van Brabant verboden, dat men gheen coren uyt Brabant vueren en soude, noch laten vueren; waermede de stadt van Mechelen seer benaut was; want de veertele rox gout daer 6 peeters, die men in Brabant tot 3 peeters kochte. Hieromme ghinghen sommighe poorters van Mechelen op de dorpen in Brabant, coopende daer heydelijc coren, ende brachtent te Mechelen. Als die van Brabant dat vernamen, huerden zy die meyers, preters, ende diergelijke, ende deden die Mechelers op de dorpen wachten, ende namen dat coren dat sy by haer vonden. In deser manieren wachten ooc die van Antwerpen haren buet op dwater te scepe. Die van Bruesele wachten den haren te Ruysbroec, omdat sijt ooc op Vlaenderen scutten mochten; maer al dit wachten quam op een quaet ende; want die stat van Mechelen maecte bargien toe met volke, die die van Antwerpen ghinghen besueken; maer die van Antwerpen ontliepent seer scandelijc, so dat sy al haer harnas ende ghetuyghe af wirpen, en lietent den Mechelers wechdragen, die dat vercochten, ende maecten metten ghelde nieu grau clederen met ende leverye.

Daerna trocken sommighe heeren uyt, Mechelen, met den scutters ende ander volc, tot Ruysbroec, daer die Brusselers ende haer soudeniers ooc haren buet wachtten, die seer onversiens die Mechelers saghen comen, ende liepen naer den kerckhof, dat seer wel begraven ende gebolwerct was. Maer, eer sy daer al binnen mochten comen, werden sy achterhaelt, ende sommighe over doot ghequetst, so dat sy den kerchhof verlosen, ende vloten op de kerke, daer sy grote were deden met scietene ende worpene, als dat daer sommighe Mechelers ooc doot bleven int bestormen; want sy die Brueselers afrooken wilden, die hem seer vromelijken weerden, ende worpen die

cloc-clepels van den torre den Mechelers opt hoot. Dit stormen duerde tot op den avont, soo dat sy ten lesten sceydden. Van den ghescille wert dit lieken ghedicht:”]

Ghy heeren van Bruesele, wy makens u vroet,
Dæt ghy u harnas ane doet,
Ende sprict uyt uwer muysten;
U soudeniers die seijuen verwoet,
Doch en willen op ons niet ruyten.

Den scamelen dorplieden ghy verbiet
Dat sy ons tetene brengen ict,
Al willen wy wel betalen.
Ghy seijnt ons vrient, ghy en sijghes niet;
Wy sullent noch self comen halen.

Die van Antwerpen laghen ooc strange
Int wiel, op dwater, herde lange;
Die Mechelers en mochtender niet comen;
Maer sint dat wij ons bargien hadden,
En hebben wy niemant vernomen.

Wy trocken eens met snikken uyt;
Opt water hoorden wy groot gheluyt
Van Gielis Sanders knechten;
„Her, hoeresoons! ghy Mechelers ruit!
Wy willen teghen u vechten.”

Willeken Backhijs dat vernam;
Peeter de vorster, die sprac gram:
„Set ons aen dlant gheringhe!
God weet, wy en sullen geen hoerensoens sijn!
En laetter geen verdinghen!”

Wy sloeghen de riemen in den plasch;
Wy royden aen, wy waren ras;
Te lande wy gheraecten.
Doe dit dander ghewaerscout was,
Thuyswart sy haer maecten.

Wy en hadden ooc geenen vaer;
Wy terden op ende liepen naer.
„Slaet doot” waest, dat wy riepen;
Dander scoten ute haer pansers daer
So datse te seerder liepen.

Pansers, boghen, groot ende smal,
Twas ons gherief; wy nament al,
Ende droeghent in die scepen.
Doen wy te Mechelen binnen quamen al,
Gheraet, wat wy begrepen:

Wy cochten laken, bey, mans ende vrou;
Elc dede een tabbart maken blau;
Grau waren haer pallueren;
Blijfter by stont op de mau;
God laetscr in verdueren!

tGheviel op sente Berbelen-dach,
Dat onse reyse te Ruysbroec lach,
Daer mocht men wonder merken.
De Brueselers men vlieden zach;
Sy liepen op der kerken.

Daer was te male een groot gheloop;
Daer viel er velen over hoop,
Eer sy daer binnen conden;
Sy hadden de pijken in haren cop,
Vele doode, ende vele ghewonden.

Daer was te male een groot ghecry.
Buyten riepen sy: „*Blijfter by!*
Laetse hier inne verbroeyen.
Ghy Bruselers, ghy soudeniens, fy!
Hoe es u nu te moeye?”

Doe liep die Mechelaer ende ron
Tot dat men eerlanc den kerchhof won;
Sy riepen luyde, al sonder merren:
„Her, vier! her, stroy!
Dat bolwerc willen wi berren!”

Men luyde storm met haesten groot;
Sy lieten weten haren noot:
Ontset dat sy begeeren;
Maer dbolwerc was terstont al vier,
Sy en costens niet gheweren.

De dach verginc, de nacht quam aen,
Wij moesten tstormen laten staen,
Die scutters achterhielden;
Het was op davontuere ghedaen
Oft sy noch scermutsen wilden.

Neensy niet; sy waren vro
Ende blyde, dat hem verginc alsoo;
De nacht hiel hem haer leven;
Want hadde de dach iet langher gheduert
Sy waren daer alle bleven.

In beyder syden bleefter doot,
(Godt help den sielen uter noot!)
Voert sieken ende ghewonden.
Die voor trecht ghestorven sijn bloot,
Die worden salich vonden!

1433.

Te CVLenbVrCh binnen MVeren
sLoeCh Ian¹ In den VVInter bVeren;
Doet een af in 't getal,
Ghy vint den datum al.

¹ Heer Jan van Kuilenburg (1423—1432), dezelfde, aan wien de jonkvrouw van Benten, toen hij hare hand voor den broeder zijner overledene vrouw kwam vragen, ten antwoord gaf: „wat wildy van Jan Gemen kallen, kalt van u selven“; „ende“ zegt de kroniek, „worden des opten daghe eens mit malcanderen, ende voerdese after hem op sijn peert te Weerd, op sijn selfs slot, ende behieltse.“ (Origines Culemburgicae bij Matth. Anal. I. p. 629). Buren was den Hoekschen toegedaan, als Heer Jan den Kabeljaauwschen.

1437.

Lisle-Adam.

Het was op enen disendach,
Al in de Sinxen-daghen,
Dat grave Philips van Vlaenderlant,
Op Hollant wilde varen.

Hollant, dat en meende hi niet,
Het was Brugghe, die edel stede reine:
„Mijn heren, blijft mi alle gader bi,
Ende ghi ruiters, groot ende cleine!”

Doen si bi der stede quamen,
Een mile buiten der vesten,
De Mechelaers trocken besiden af,
Si en wilden op Brugghe niet vechten.

Mer doen si quamen bi sinte Andries,
Al in die velden groene:
„Mijn heren, blijft mi alle gader bi,
Ghi ruiters, stout ende coene!”

Si ontwonden banieren ende standaert,
Al voor sinte Magdalene:
„Elc man si vier mannen waert!
Dät is Hollant dat ic mene.”

Doen sprac mijn here van Lelidam:
„Here, wat wilt ghi maken?
Daer gaet so menich frisch edelman
Te Brugghe al op die straten.”

„Och, edel here van Lelidam,
Hoe coemt ghi nu dus blode?
Doen ghi Parijs driewerven wont
Ghi en dedes niet so node.”

„Doen ic Parijs drierwerven wan,
Dat dede ic in vromen stric,
Mer ghi wilt die edel stat van Brugghe,
Winnen mit verraderie.”

Doen si binnen die porte quamen,
Processie quam hem te ghemoete,
Dat cruce spranc in vier quartieren,
Al voor des princen voeten.

„Och, edel here van Vlaenderlant,
Hebt doch Gode voor oghen!
Dat ghi Brugghe wilt poelghieren,
God en salts niet ghedoghen.”

„Och, edel here van Lelidam,
Hoe coemt ghi nu dus blode?
Doen ghi Parijs drierwerven wont,
Ghi en dedes niet so node.”

„Doen ic Parijs drierwerven wan,
En was ic in ghenen node,
Mer voorwaer so ben ic nu,
Die Brugghelinghen sullen mi doden.

Men hale mi broot ende wijn,
Ende wilt mi drinken gheven!
Het sal mijn laetste maeltijt sijn,
Te Brugghe worde ic verslegghen.”

Doen dranc mijn here van Lelidam,
Hi beval hem selven te Gode,
Mer eer den dach ten avont quam
Was hi in groten node.

Doen si bi die vrijdachsmercet quamen,
Si moesten hem doen ghenieten,
Die Pycaerts spanden haer boghen snel,
Ende ghinghen so seer schieten.

Die Brugghelelingen brochten haer bossen voort,
Ende ghinghen doe seer schieten,
Die Pycaerts spanden haer boghen snel,
Dat hem wel mochte verdrieten.

Men ghinc daer houwen ende slaen,
So seer boven maten,
Si en constens ontriden noch ontgaen,
Si moesten daer haer leven laten.

Lelidam riep: „ransoen, ransoen!
Laet mi mijn lijf behouden!
Ic sal mi in een schale wegghen doen,
Ende al van finen goude.”

„Dijn silver noch dijn rode gout
En mach u al hier niet baten;
Lelidam! al waert ghi noch so stout,
Ghi sulter hier u leven laten.”

Daer bleef die edel here doot,
Versleghen al op die strate,
Noit en quam hi in meerder noot,
God gheve sijn arme siele bate!

tSinte Donaes in die kerke,
Daer leit hi begraven,
Die edel here van Lelidam,
God wil sijn siele laven!

[Jean de Villiers, heer van Lisle-Adam, die uit franschen dienst in borgondischen was overgegaan, begeleidde Filips den Goede op den tocht, dien hij, onder voorwendsel van over Sluis naer Holland te trekken¹, tegen het oproerige Brugge ondernam. Woensdag, den 22^{sten} Mei. drong Filips, met zijne ridders en een aantal pikardische boogslutters, de stad binnen, waar hij weldra geheel het

1 „Comme pour le très-grant et singulier désir que nostre dicte ville peust estre remise en bonne justice et pollice et en nostre entière obéissance, nous fussions condescendus de prendre nostre chemin par nostre dicte ville de Bruges.” (Sentency van Filips van 4 Maart 1438).

weérbarstige volk tegen zich zag opkomen. Van zijne overige manschappen gescheiden, daar de Bruggenaren de poort hadden gesloten, restte hem weldra niets anders dan te beproeven, zoo goed mogelijk terug te trekken. In de nabijheid der poort zag Lisle-Adam de borgondische boogschutters zwichten, en afstijgende drong hij, meenende van hun gevolgd te zullen worden, stout op de vervolgers in; hij werd echter het slachtoffer van zijne stoutmoedigheid, en viel alleen onder moordende slagen van het verwoede volk. Een gildedeken van Brugge, Jacques de Hardoyen, brak, geholpen door een slotenmaker, kort daarop de poort voor Filips open; beiden boetten echter weldra met hun hoofd voor hunne trouw aan den hertog.]

1437.

Een hard jaar.

Int iaer ons Heeren mcccc ende seven-en-dartich,
Doe mochtmen sien grooten lachter
Van den menschen opter eerden;
Daer wasser menich, die begeerden
Haer kinder te sterven die bitter doot,
Want daer was die hongher groot;
Een roggenbroot, moste vijf pont wegghen,
Daer mostemen vier groot en een half om geven;
Een schepel rogge was harde dyer,
Men coftet om een gouden Ryer.
Dit was den menschen swaer te lyden,
God wil ons allen verblyden. — Amen.

1405.

Land-karakteristiek.

Een groen raepken,
Een vuurt scaepken,
Ende den rogghenen cant,
Dat sijn die pruesschaerts van Brabant.

Groote platteelen,
Leckre morseelen,
Ende vrouch an die banck,
Dat sijn die drynckebuucken van Hollant.

Langhe pycken,
Slyckeghe dycken,
Ende den taruwen lant,
Dat sijn die bottaerts van Zeelant.

Hooghe peerden,
Blancke sweerden,
Ende rasch van der hant,
Dat sijn die snaphanen van Gelderland.

Scerp van rekenynghe,
Rein van betalynghe,
Ende scale up den teerlync,
Dats den lossen, lacken Vlaminc.

1450.

Hoorn, Kleef, en Batenburg,

in het Heilige Land.

[„Diederik van Bronckhorst, heer van Anholt en Batenburg, reist met den graaf van Hornes naar Venetiën, en verders in bedevaart naar het H. land. Hertog Johan van

Cleef komt ook te Venetiën, en zij vervoegen zich bij hem, en nemen te zamen den weg aan naar Jeruzalem. Hij wordt aldaar door den hertog tot ridder geslagen; 1450.” (Van Spaen, Inleiding tot de gesch. van Gelderland, I. 312.)]

Met luste willen wi singhen,
Schoon lief, al bi der hant,
Van driën lantsheren dinghen,
Geboren al uut Nederlant:
Cleef, Hoorne, ende Batenborch —
Haer namen sijn wel becant,
Met sangh willen wise prisen; —
Gaen wandelen al door dat lant.

Die heren sijn uutghetoghen,
Al in dat gulden jaer,
Si en wouden niet weder keren,
Si en waren ridder geslaen.
Te Veneghiën dat si quamen,
Si maecten daer een verdrach;
Si en wouden niet weder keren,
Si en besochten dat heilighe graf.

Si namen daer malcander
Al bi der witter hant:
„Wi riden nu te samen
Al door dat gulden lant.”
Si laghen int Suitwesten,
Al dat vergulden jaer,
Mer si waren vreemde gasten;
Te Jerusalem was haer begaer.

Die een here sprac den stierman toc:
„Hout uwen anker al vast,
Bewaert u schip met staden,
Siet wel tot uwen mast!
Ghi hebt drie heren gheladen;
Het en is om gheen ghelt te doen,
Bewaert u schip van schaden,
Dat ons gheen ghebrec en coem.”

„Schip, roer, ende provanden,
Alle dinc is wel ghestelt.”

Nu stieret van den landen
Al in des Gods ghewelt,
Voor wint ende ooc voor waghe!
Dat meir is onghehier;
Wi willen vrolyc waghen,
Het ghelt ons eventier.”

Si seilden voor den wint,
Ende ooc al voor die waghen,
Te Jerusalem aen dat lant;
Salomons tempel dat si saghen.
Si traden te Jerusalem
Al op dat Heilig Lant.
Si traden op dat Heilich Graf,
Daer Maria so innich op lach.

„Ghi heren! sidi daer om comen
Dat ghi ridders wilt gheslaghen sijn?
Hout uwe scharen baren,
Ende laet den coopman varen,
Ende voert dat sweert met recht,
Ende beschermt weduwen ende wesen,
Soo voert ghi een goet recht; —
Nu hebt ghi edelheit ghecreghen.”

1458.

Fillps de Goede te Gent.

[Sedert het jaar 1448 hadden de Gentenaren, het eerst wegens eene zout-belasting, met Filips van Borgondië, voortdurend in vijandschap geleefd, die eindelijk, in het voofjaar van 1452, op een open oorlog uitliep, en, in het volgende jaar, met de belegering der stad en hare oodmoedige onderwerptng (30 July, vrede van Gaveren) eindigde. Eerst in het jaar 1458 echter, had de volkomene verzoee-

ning tusschen hertog en stad plaats, waar gene den 23^{sten} April, zijn feestelijken intocht deed. „Les Gantois surpassèrent en magnificence tout ce qu'on avoit vu en pareille occasion. Il y eut partout des représentations et des mystères; ce qui parut surtout à remarquer, c'est la façon docte et ingénieuse dont la faute et le repentir de la ville, la grandeur et la miséricorde du duc étaient rappelés par des sentences tirées des livres sacrés ou profanes, et par les figures peintes ou vivantes qu'on voyait sur les échafauds.” (Barante, ducs de Bourgogne, l. 9). — Op een olifant „zeere wel naer dlevende gemaect, want int maken van desen waren twe werghesellen, die levende olifanten ghesien hadden” stond een groot „casteel, daerin dat stonden viere kinderkins ende twe mans, al vercleedt na der juedtscher manieren ende swart als Morianen, elc met eender javelinen in der hant, dwelcke zeer soetelije ende wel songhen een nieu liedekin”:]

Vive Bourgogne! est notre cry,
Gardons l'en fait et en pensée;
Autres n'aurons, bien nous agréé,
Nous le voulons toujours ainsi.

Vive Bourgogne! est notre cry;
De coeur chantons, je vous en prie
En sa haute, joyeuse entrée,
N'espargnons florin ni demi,
S'il est venu en sa contrée,
En nous tristesse en est finée,
Si, crions par la rue ainsy:

Vive Bourgogne! est notre cry.

1463.

Een goed Jaar.

Int jaer ons Heeren, doen men schreef
Veertien hondert drie en sestig daar bleef,
Beter tijt en sach noyt man,

Dan die stadt van Utrecht doen gewan;
Want Godt doen hadt gegeven zijn hult,
Ende tlandt van Utrecht alsoo vervult
Met koern ende met goede wijn,
Daer Godt seer af gelooft moet zijn;
Doen koft met t Utrecht, tot dier uren,
Een mudde weydt al binnen den muren,
Een mudde rogge tot dier stonde,
Een mudde garst gewassen op goe gronde,
Een mudde haver in dien tijden,
Een quart wijn, die ons doet verblijden,
Ende dan noch een vette capoen,
Een ton appelen, diese hadt van doen, —
Dese seven percelen mocht men halen,
Op een saturdach coepen ende betalen,
Voer dertich stuyvers ende éen,
Soo wie se van doen had, groot ende cleen.

1465.

Adolf van Gelder.

[— — — „des goensdachs nae dertijn-dach was h. Adolph by sijnen here ende vader tot Grave, in groter gunsten ende vruntscappen, als hi gewoentlicken was — — — ende here Adolph des dags myt sijnen huysgesyn — — — mit sijnen h. unde v. geten ende gedroncken, oir perden hadden laeten voederen; ende here Adolph oick des avondes myt mijnen lieven gemynden soin Frederick had sitten schaicken, lachen, buerden, eten, ende drincken, van dranck ende spyse, die oen sijn h. unde v. soe doegentlike van sijre tafelen aver den schaickspull saude; ende heft desselven avonts, in teycken gueder vruntscappen, synen h. ende v. in sijre slaepkameren geleit om te bedde te gaen, ende bynnen corten tyden daerna, doe sijn h. ende v. lach ende sloop, is h. Adolph wedergecomen myt sijnen hulperen ende gewapender hant, ende heft sijns heren ende vaders

doere van sijne slaepkameren ontweegestoten, ende in der kalder nacht synen h. ende v., die oen soe guetliken had gedaen, van den bedde geslept, gevangen, ende sonder wambais ende hasen, in der selver nacht, omtrent vyer mylen weges soe yamerlicken gevoert, biss hi tot Lobede in der gefenckenisse gebracht, ende een tijt daerna van Lobede tot Buren wart gevoert; — — — allet tegen God, goede natuer, eer, recht, ende wailstaen der werelt.” — (Brief van heer Willem van Egmond en IJselstein van 2 Dec. 1465).]

God den Heer geclaecht,
End Maria, die reyne maecht,
Hoe een vorst end mogent Heer,
Weder God ende weder eer,
Jammerlyck ende onverschult,
Uyt den sijnen is verdult.
Een minlijck maeltijt hy hadt
Mit syner vorstinnen dair hy sat,
Mit hartoch Adolph synen soen,
Alsi gewoonlick was te doen,
Mit also minnelijcker tale,
Als Christus deed int avontmale,
Dat hy sijn jongeren had geleert.
Hoort, hoe dees maeltijt is verkeert:
Dees mogende vorst is opgestaen,
In sijn camer te bed gegaen,
Innentlic in sijn gebeden,
Om te hebben rust en vreden;
Daer hebben sy die doer oplopen,
tKint heeft totten vader geropen:
Het is tijt, geeft u gevangen;
Daer wort genomen dees mogende vorst
In een koude winter en harde vorst,
Bloots hoofts daerhien,
Dat seer erbermlick was te sien;
Boven die soen wel gemaect,
Heeft tkynt den vader gansch versaect,
Segel, brief, ende was
Sijn geworpen heel in d'as.

Siet, hoe dees verwoede honden
Samson, den reus, hebben gebonden;
End is op st. Juliaensnacht
Van daer opt Tolhuys gebracht.
Wie quaet doet, die scouwt het licht,
So segt ons die scrift voor richt.
Van daer is hy voort gevoert
Te Buiren, als ghy hebt gehoord,
Joseph wert in Egypte gebrocht,
Doe hem sijn broeders hadden vercocht;
Der iaren ses dees vorst daer sat,
Onder die ioden niet vele bat.
Wessel van Boetselaer was daerby,
Jan van Horst, Reyner van Dey,
Bartout van Driel, Peter van Ploe.
Sy songen, sy sprongen, sy waren vroe,
Sy waenden tlant dat was gewonnen.
Heer God, ten was niet wel versonnen,
Wie namen dit spel bij der hant? —
Dat deden die van Bylant,
Gerrit die Joede, Jan die Cock,
Ende Cornelis van Merwijck,
Jan van Rossum, Heer van Zoelen
Wast regiment mede bevoelen;
Heer Wynant van Arnhem, end een van Deyl,
Hadde tlant van Gelre veyl,
Ende hebben so lange te samen gejaecht.

1466.

Karel de Stoute in Dinant.

arM dIenant spItICh, qVaLIC bedaCht,
hoVerde heVet dI te nIete gebraCht.

[Omstreeks het midden van het jaar 1466, hadden de Dinanters, vertrouwende op franschen bijstand, den kortelings van Borgondië verworven vrede, verbroken. In

Augustus trok Karel de Stoute met het borgondische leger tegen hun stad op, die hij van beide zijden der Maas insloot, en na zeven dagen (25 Aug.) noodzaakte zich, op genade of ongenade, over te geven. De stad werd geheel geplunderd en verwoest, en een groot aantal inwoners in de Maas verdronken.]

Dynant ou soupant,
Le temps est venu,
Que le tant et quant,
Que t'as mis avant,
Souvent et menu,
Te sera rendu,
Dinant ou soupant.

Ton diner, Dinant,
Prendras bien cournu;
Vite maintenant,
Ton bruire tonnante
Sera retenu
Breif et destendu,
Dinant ou soupant.

Penses-tu, Dinant,
Qu'on soit entenu
D'être plus portant
Ton orgueil meschant,
Qu'as tant maintenu,
Et ton bien fondu,
Dinant ou soupant.

Bien te va trompant
Ton sens vain et nu,
Qui t'empaint (?) avant
Et fait tant ardent,
Que ton doz lanu
Sera près tondu,
Dinant ou soupant.

Si t'as nom Dinant,
T'auras nom le nu,
Car tant mal disant
Du lyon puissant,
As, povre mornu (?)
Ton temps despendu,
Dinant ou soupant.

Si, seras Dinant
Si mal pourvenu
Que ton adhérant
Dira: qu'est Dinant,
Ores devenu,
Qu'ainsy est perdu,
Dinant ou soupant?

Lors, en paix regnant,
Le peuple menu,
Qu'as molesté tant,
Sera Dieu louant,
Du bien advenu,
Qu'a tant attendu,
Dinant ou soupant.

Trois jours anchors qu'Aoust fust hors,
Charolois mist en feu Dignant;
Piteux en furent les recors,
Que depuis oys en disnant.

Liégeois, l'erreur qu'avez fait prendre ¹,
A fait Dignant, par feu ardent,
Toute griller et mettre en cendre,
Tant qu'on dist: icy fust Dignant.

Dignant, qui estois riche et gente,
Vois, tu dois bien Liégeois maudir,
Car leur erreur très évidente
T'a fait exiler et bannir.

O gens, qui estes de Dignant,
Confortez-vous toujours en Dieu,
Car jamais ne serez Dignant,
Losger vous fault en aultre lieu.

Par un chascun des vers surdits,
Et aussi par ce desrenyer,
Trouvez justement, soyez fis,
L'an qu'on fit Dignant exiler.

¹ Het was op aanhitsing van eenige luiksche ballingen, dat die van Dinant tot nieuwe ongeregeldheden waren gekomen.

Versus de destructione Dignanti.

Hi de Dinante communes sunt populares
Insontes, stolidi credulitate sua,
Et terra ferri servantes ferrea corda;
Sint licet ut ferrum; nil agit in calibem.
Ipse quidem Karolus saxo sic excutit ignem,
Dum vult malleolis quam cito cudet eos.

Aggressu primo cujus dedit undique vallo,
Nocte dieque locum castigans pulvere forti,
Furtive properans et eiusque suburbia captans,

Intrat ablatiis spoliis, cautique recedunt.
Et caeteri melius nequeunt quam reddere sese,
Ad nutum Karoli pleni pietate modesta. (!)
Non attendentes commotus qualiter ante,
Offensis multis verbosis, sed magis actis,
Incursando quidem fecerint interficiendo,
Reddunt seque tamen tractatu non bene facto.
Tunc prius emissis fragili sexu puerisque,
Fit vindex ignis consumens omnia praesto.
Quodque remansisset, manibus perit hoc operosis,
Donec dicatur: Dynant prius hic fore visa;
Hos ita perdomuit, qui malleus indomitorum,
Filius ut Martis Karolus, quia diligit arma,

Planctus.

O, viduata viris, Dynant, orbataque natis,
Et sexus fragilis nescit habere locum,
Esurit atque sitit primo qui splendida sumpsit,
Et modo veste caret cui prius ampla satis.
Heu! Dynant, miseranda jaces, indulgeat ipse
Omnibus indulgens, qui patienter amant.
Quisquis amat, timeat, patienter et aspera portet,
Ut Deus exaltet hunc regione sua.

Planctus.

Quomodo sola manet Dynant quondam populosa,
Fracta velut Troia nunc sine vestigio;
Illic defluxit Xanthus sicut hic modo Mosa,
Quam paucis similis, attamen excidio.
Ylion aut ubi nunc Hector totidemque potentes?
Talibus heu! caruit insipiens populus.
Quin potius contra Priamus pater et suus Hector,
Nec sibi praesidio Penthesilea fuit.

1467.

Filips van Borgondiën.

[In Juny 1467 werd hertog Filips de Goede, die reeds het jaar te voren door eene beroerte getroffen was, plotseling ziek, en overleed den 10 Juny te Brugge. Karel de Stoute kwam nog juist bij tijds van Gent, om met een handdruk afscheid van hem te nemen.]

tCarnacion van sijnder doot

Vindi in dit vers al bloot.

IVnII sesthIene Men bitterLIC noot saCh,
doen hartoghe phLIps te brVgghe doot LaCh.

Periculeuse	Moort, onghenadich,
Hongherighe,	Coluverijnighe, beeste,
Envydieuse,	Corozijf, verradich,
Latende ons	Clachtich ende beschadich,
Ioyeusheit	Cranckende, troost ende feeste,
Persequerende,	Lacen, die aldermeeste
Prinche ende	Xristus vrienden beseyen,
Vervreimdende	Van sinen levenden gheeste,
Smaendaechs	Iunii vichtiende ghescreven,
Die devotelick	Ionstelick was int leven,
Vermaerdere	In alle landen gheen,
Xempelare	Natuerlick ontsien ghebleven,
Bondelick ende	Behoudelick erve ende leen.
Victorieus,	Raedtsamich, wijs alleen,
Rijckelick	Vrient, out, milde, eerbaer.
Gadert iij iær	Gheerijchter noch lxxv reen,
Voorwaer hebt	Ghi sijn oude daer;
Nochtan hilt	Hy tgraefschip xlvij iær,
Dwelcke noyt	Eer dan van hem was ghesien;
In glorien	Regnere sijn siele claer,
Ende oock	Over hem Gode buyghen knyen,
Want nyemant	en mach die doot ontvlyen.

Jehan fut né de Philippe, qui du roy Jehan fut fils,
Et de Jehan je, Philippe, que mort tien en ses fils.
Mon pere me laissa Bourgongne, Flandre, Artois,
Succeder y debvoy par toutes bonnes loix.
J'ay creus ma seigneurie de Brabant, de Lembourg,
Namur, Haynault, Zélande, Hollande, Luxembourg.
Contraires me ont esté Allemans et Liegeois,
Deboutté les en ay par armes et par droix ;
D'un même temps Anglois, François me deffierent,
Et l'Empereur aussi, rien du mien n'y gagnerent ;
Mais par Charles septiesme j'ai eu guerre en grand desroy,
Il me requist de paix dont il demoura roy.
Sept batailles soutins, desquelles j'ai eu la victoire ;
Onques n'en perdis nulle, a Dieu en soit la gloire.
Contre moy se sont mis et Flamens et Liegeois,
Mais je lais ay remis et vaincus plusieurs foi.
Par Barrois et Lorrains, René guerre me meut,
De Cecile estoit roy, mais mon prisonnier fut.
Loys, le fils de Charles, fugitif et marry,
Fut par moy couronné, quand cinq ans l'ay eu nourry.
Édouart duc d'Yorc decha vint en ma terre,
Par mon nom et faveur il fut roy d'Angleterre.
Pour deffendre l'Église, qui est de Dieu la maison,
Ay mis sus la noble ordre, que on dist la toison.
Et pour la foy chrestienne maintenir en vigueur,
J'envoyay mes galeres jusques en la Mer Majeur ;
En mes vieux jours avoy conclud et entrepris,
Y aller en personne, se mort ne m'eust surpris.
Le concile par hayne pappe Eugene priva,
Telle faveur lui fis que pappe il demoura.
En l'an soixante et sept avec quatorze cens,
Paiay droit de nature, a soixante et onze ans.
Avec mon père et ave je suis ici renclud ;
Ainsi que en mon vivant mi estois conclud.
Le bon Jesus fut guide de tous mes faits et dits,
Priez lui que a l'issue il me doint paradis.

Fillips' Vaarwel.

Prinches, chevaliers redoubtés,
Escuiers, bourgeois et marchans,
Et seigneurs d'esglise, escouter
Les mots que seray recordant;
La mort qui les fors et meschants,
Soudainement au monde mort,
A pris, de villes et de champs,
Un puissant duc naguères mort.

Che bon duc courtois et humain,
Quand de mort senty les meschiefs,
Joignit tres humblement ses mains,
Et les tendy devers les cieux;
Et puis il dit: vierge, soyez
Mon confort à che mortel pas;
Et ma pauvre ame convoyez,
Es saints cieux après mon trépas.

Tenez en concorde et en pais
De France le très puissant roy,
Et Charles mon fils, que jamais
Ne verray par mortel desroy.
Vray dieu, fondateur de la foi,
Octroyez qu'en bonne union
L'un soit roy et puissant arroy,
L'autre duc en ses régions.

Et après dit piteusement:
Adieu, fille de Portugal,
Ma femme et ma dame, humblement,
Vous supplie, de cuer léal,
Que pryés au fruit virginal
Qu'en sa gloire puissons regner.
Assis en siège triomfal,
En regardant Dieu, qui n'a pair.

Adieu, Charles, mon très-cher fils,
Dieu te laisse en paix gouverner,
Bourgogne, Artois, et le pais
De Brabant, que tu dois aimer,
Flandre, Haynau, Hollande en mer,
Zélande, Namur, Luxembourg,
Guines, Boulogne, Sant-Omer,
Picardie et aussi Limbourg.

Adieu vous dis, la mort me point,
Ma nieche de Bourgogne, hélas!
Morir nous convient, il n'est oint
A nul de trespasser che pas.
Adieu, de cuer confus et las,
De Bourbon ma très douce suer,
Pryes pour mon âme en che pas,
Le corps laisse mondaine honneur.

A toi, Bourbon, noble Seigneur,
Et a tous les frères gentis,
Je prens congé de triste cuer
En delaisant mondains delis;
Et a ceux de la fleur de lys,
Je supplie en mon dernier jour,
Qu'ensemble soyez vrais amys,
Vivant en paix et en amour.

Adieu, très noble dnc puissant
De Clèves, mon très cher neveu,
Et Ravestain, homme vaillant;
Lesser me fault solas et jeu;
Mon fils bastard, vaillant et preu,
Je te supplie au départir,
De tenyr foi, promesse, et veu,
A ton seigneur, sans foy partir.

Aux chevaliers et aux barons,
Et aux demoiselles aussi,

Prenons congé, car nous morons,
Nostre seigneur le veult ainsi;
Auquel nous supplions merci,
Prions de grace: s'il luy plait,
A son ame fasse mercy,
Et qu'il luy pardoint son mesfait.

Bourgeois, laboureurs, et marchans
De mes pais généralement;
Soyez toujours obéissans
A votre seigneur franchement;
Servez le toujours léaument. —
Le bon duc, en disant les dis,
Rendit le cuer, devotement,
Son ame a Dieu au Paradis.

Lijkklacht.

BOURGOGNE.

Plorer me faut, je ne puis m'en tenir,
Pour tant que j'ay le corps décapité.
Plaisant solas me souloit maintenir,
Pensant tel estre à toujours resputé
Parel de luy en proesse et pité;
Per double fois chroniquer le témoigne
Portant mon nom Philippe de Bourgoigne.

BRABANT.

Hier florissoit la fleur des fleurs du monde;
Hector très-preux, Ulixes en prudence,
Huy comme ung aultre est corps vil et immonde,
Horreur le tient et n'a pas de credense.
Ha, triste mort remplie d'impudense,
Haïr te doy, car tu as, en robant,
Honneur osté au pays de Brabant.

FLANDRE.

Joie rendoit son plaisant corps en vie,
Jadis à tous en bien te regardant.
Jaloux des bons, non travaillé d'envie,
Jonne toujours de coeur au regardans,
Jà ne verrés sodoier sont gardans,
Jjoindre à leur gré pour leur front sang espendre
J'ai mieux trouvé au bon pasteur de Flandre.

ARTOIS.

Longue jonesse eust mieux vallu, néantmoins.
Loé soit Dieux qu'il nous a tant duré;
Les yeuls au chiel, joignons pour lui les mains.
Luy plustost mort on eust plus enduré,
Lyons souvent pour droit aventuré,
Leaulté plus prisant que les haults rois,
Le plus de tout doit sa mort plaindre Artois.

HAINAUT.

Intellectif, discret et sage à droit,
Juste en jugeant, vray naturel Lyon,
Impétueux alors non orendroit,
Je dis à cheus où fu rebellion
Juge piteux fu amant million;
Invaincu chief fault à ses sodoiers
Ja recouvrable au corps des Haynuiers.

HOLLANDE.

Pourquoy plorés gent ainsi forsenée,
Ployés vos pleurs, car il n'est à ravoir,
Puisqu'il est mort de manière senée.
Prions pour luy et nous ferons savoir
Prinche nouvel succède à recevoir
Pais luy doit Dieux, honneur et gloire grande
Plus n'en diray quoiqu'en die Hollande.

ZÉLANDE.

Proesse et sens sont mis en riche lame
Plaindre leur fault; mes quoy il faut penser,
Pompeux atour ne fait point riche l'ame,
Pechié se doit de vertu compenser.
Plaise toy donc du bon duc d'y penser,
Père piteux et rechoyt ceste offrande,
Peuple le fait qui le pleure en Zélande.

NAMUR.

Ung deul nouvel, quelque chose on en die,
Vient à mon cuer, en contemplant sa mort;
Vertu y pert, discrétion mendie
Voire en son temps ou sans plus sa mort;
Vaillant pryerre a grant puissance amort
Vive es chieux l'ame en ait partie
Visse exclus an comté de Namur.

LE COMTÉ DE BOURGOGNE.

Son bruyant bruit, dont luy vif abondoit,
Sous terre gist, ne reste mie que là fame;
Ses faits sont fès, il a fait come on doit.
Sa mort l'amort qui toute riens affame,
Soit l'ame en bruit come en terre on l'a fame.
Sainte et sain chiès vive et sans vergogne
Suplie à Dieu le comté de Bourgogne.

Karel de Stoute en Lodewijk XI.

[De maker van het eerste van beide onderstaande gedichten, een geboren Vlaming van Aalst, George de Châtellain, schetst daarin de verbittering, die aan het borgondische hof heerschte, toen de Luikenaars, op aanhitsing van Lodewijk XI, ten derden maal tegen den hertog van Bor-

gondië waren opgestaan; het tweede is het wederwoord door een fransch dichter, Gilles van Ormes, op de uittar-ting der Borgondiërs gegeven.]

Souffle, Triton, en ta bucce argentine;
Muse, en musant en ta douce musette,
Donne louange et gloire célestine
Au dieu Phébus à la barbe roussette.
Quant du vergier où croist mainte noisette,
Où fleurs de lys yssent par millions,
Accompagné de mes petitz lyons,
Ay combatu l'universel araigne¹,
Qui m'a trouvée par ses rebellions
Lyon rampant en croupe de montaigne.

Le cerf vollant qui nous fait cest actine
Fut recueilly en nostre maisonnette²,
Souef nourry, sans poison serpentine,
Par nous porté sa noble coronette;
Et maintenant nous point de sa cornette!
Ce sont povres rémunéracions.
Mais Dieu voyant mes opérations,
M'a fait avoir victoire en la Champaigne,
Et veult que soit sur François mencions
Lyon rampant en croupe de montaigne.

Louange, à toy, glorieuse Virgine,
Dame Palas, qui régis mon aubette,
Quant de l'estoc où je prins origine
Ay extirpé la venimeuse herbette!
Tant qu'il n'y a homme qui plus barbette
Sans excepter royne, roc, ne pyons,
Comme ung Hector ou ung des Scyptions,
Ou comme Arthus en la Grandè-Bretaigne,
Suis demeuré entre les champyons
Lyon rampant en croupe de montaigne.

1 Nam. Lodewijk XI. 2 Het kasteel van *Genappe*, waar Lodewijk, in 1456, als dolfin, don toorn zijns vaders ontweken, 5 jaar leefde.

Tremblez, Liègeois! Tremblez par légions!
Car vous verrez, si je veul ou je daigne,
Comme je suis, ès basses régions,
Lyon rampant en croppe de montaigne.

Changez propos, cerf volant, nostre chef;
Disposez-vous à guerre et à bataille;
Vestez armet en lieu de couvre-chef,
Et en vos mains glaive qui poigne et taille.
Faytes crier le ban, et que tout aille
Sur ce lyon qui vostre honneur entame;
Qui prent voz biens et dit qu'il ne craint âme,
Ne roy, ne roc, n'en ville, n'en champaigne.
Lors le ferez, au plaisir Notre-Dame,
Lyon couchant au pied de la montaigne.

N'actendez plus, courez luy sus et brief;
Ne le doubttez, je vous supply, pas maille!
Car, si Dieu plaist, jà ne vous sera grief.
S'il a grans gens, le plus n'est que canaille
Qui n'ont harnois ne conduite qui vaille,
Et ont le cueur failly comme une femme.
En l'assaillant, acquerez loz et fame,
Et vous tendrons ung second Charlemaigne.
Lors le ferez, au plaisir Nostre-Dame,
Lyon couchant au pied de la montaigne.

Je vous requiers, évitez ce meschef,
Ne souffrez plus qu'il vous rançonne et taille.
Or sans hurter n'en viendrez jà à chef,
Car il est fier comme est un rat en paille.
N'ayez jà peur que gend'arme vous faille
Ne le commun qui tant vous craint et ame.

Adventurez á ce cop corps et ame,
Il en est temps, ou à perte ou à gagne;
Lors le ferez, au plaisir Notre-Dame,
Lyon couchant au pied de la montaigne.

Prince puissant, que l'Église réclame
Très-Chrestien, si vous pouvez sans blasme,
Tirez à vous l'hermyne de Bretagne;
Lors le ferez, au plaisir Nostre-Dame,
Lyon couchant au pied de la montaigne.

1467.

(November.)

Luik verwonnen.

[De weêrbarstige Luikenaars lieten zich door de 300 hunner, die als gijzelaars in borgondische macht waren, niet weêrhouden, om zich tegen des hertogs bewind te verzetten; Karel trok daarop tegen hen op. Nadat het luik-sche leger bij Brustem verslagen was, en de hertog de stad gedurende eenige dagen belegerd had, gaf zich deze, waarin oneenigheid van meeningen heerschte, over. Zij moest eene schatting van 120,000 gulden betalen, terwijl hare torens en muren geslecht, en hare inwoners ontwapend en van de meeste hunner vrijheden beroofd werden. Het volgende, in Henegouwe, in borgondischen zin gedichte lied, bespot den vijand over den droevigen afloop van zijn opstand.]

Dieu les veuille conduire,
La noble compagnie,
Du prince de renom;
Il a Liége conquis,
Et plusieurs autres villes,
De piescha le sait-on.

Nouvelles sont venues :
Aux épées toutes nues,
Criant, brutant les sus,
Les seigneurs de la ville,
Ont perdu leur franchises,
James ne les rauront.

Seigneurs d'étrange terre,
Que venez vous chy faire,
Point ne vous connaissons ;
Allez-vous en vo voie,
Jesus Christ vous convoie,
Point ne vous demandons.

Monseigneur de Borgogne,
Pensez a vo besogne,
Prenez nous à ranchon ;
Prenez de nous cent mille,
Et nous sauvez la ville,
Nous serons bons Bourguignons.

La sus en che bosquage,
Férons ferre un ermitage,
De trente pies de long,
Ci meterons beguines,
Qui chanteront matines,
Par grande devocion.

Or sus, or sus, gensd'armes,
Mettez-vous tous en armes,
En la chité entrons ;
Abaterons leurs mures,
Et oterons leurs armures,
Veuillent leurs gens ou non.

1468.

Karel de Stoute te Luik.

[Lodewijk en Karel waren juist te Péronne bijeen, toen daar het bericht gebracht werd, dat de Luikenaars zich tegen het borgondische bewind verzet hadden; gezamenlijk trokken zij daarop tegen de stad op, die zich, niettegenstaande hare reeds vroeger geslechte wallen, en vooral met hulp der wakkere Valkenbergers, woedend verdedigde. Zondag den 30^{sten} Oktober werd de stad, na een mislukten uitval van dien nacht, stormenderhand ingenomen, en door Karel met geheele verwoesting gestraft; slechts de kerken en bijbehorende woonsteden bleven, hoewel niet ongeplunderd, gespaard.]

Spelt driewerf LVdIC, een M daertoe,
Dertich Octobre, Kaerle want doe.

dIe LVkenaers feL,
daertoe rebeL,
dIe hebben kareLs MaChT
nIet VVeL bedaChT.

LVdICk MaCh VVeL beCLagen,
datsI den hartoch nIet ontsaeghen.

Legia sancta, tui patroni¹ culta cruore,
Te Deus elegit, cleri praefulgida flore,
Corda leonina tua gens habet (inde vocaris
Leodium) terres patrias, et ab his decoraris;
Montes et nemora, fontes, bonus aër et arva,
Flumine, prata simul, vitis non copia parva,
Ignis saxigenus, plumbi ferrique mineræ,
Ornant te, faciuntque tuum nomen redolere
Urbibus ut mundi sis summis aequiparata,

¹ De heilige Lambertus, dien Alpaiz, Karel Martels moeder, had laten ombrengen.

Ergo Deum lauda, cole patronum, moderata
Ecclesiam mente tam glorificam reverere,
Pace fruens pariter poterit tibi nemo nocere.

Legia sub Karolo calcata pavet sine muro,
Legia calcatur, spoliatur, et igne crematur;
Tu semper vincis, ut victis parcere possis,
Parcere prostaticis est nobilis ira leonis.

Rebellion de Liège.

- Je pense que tu viens de Liège,
Galant, conte-moi des nouvelles.
— C'est un faux et périlleux piège;
Je ne les en sçay dire belles.
— Comment! sont-ils tousjours rebelles?
Qu'esse qu'ilz dient qu'ils feront?
— Ils l'ont esté, sont, et seront.
- Que dit-on parmy la cité?
Y fait-on nul nouvel édit?
— Le deable Benedicite
Croiroit ce qu'on y fait et dit.
Ce que l'ung dit l'autre desdit,
Et leur rumeur point ne s'abat,
C'est un droit infernal sabbat.
- Quel est leur parler du bon duc¹
Et de son noble filz le conte²?
— Ils dient qu'ilz ayment le plus,
Au surplus n'en font pas grant conte.
Ilz en parviendront à mesconte
On ne soustient pas adez ire.
Aviengne ce que j'en désire.
- Que dient-ilz de Namuroys
Et autres pays bourgongnons?

1 Filips de Goede, 2 Karel, toen graaf van Charolois.

— Dea! nous sommes de Namur roys
Et contre Lucembourg hougons.
Tant qu'ilz auront en bourg ongons,
Ilz n'en parleront autrement.
L'ung y bourde fort, l'autre ment.

— Et de ces feux qu'ilz ont boutez,
Es-ce point merveilleuse perte?
— Puisqu'ilz n'ont esté déboutez
La douléance en est apperte.
Ils ont manière fort experte
A brûler en pouldre et en souffre.
Pourquoy non, quant on le leur souffre?

— Comme font-ilz de leurs promesses
Et de la submission d'eulx?
— Ilz tiennent leurs vespres pour messes;
Car promettre et tenir sout deux.
— Toutesfois sont-ilz sy hydeux
Comme on dit, et sy inhumains?
— Dieu me gart d'entrer en leurs mains.

— Or me raconte de Dynant.
Que dient-ilz que ce sera?
— On en parloit yer en disnant,
Disant que point ne cessera.
Son grant orgueil abaissera,¹
Penduz seront à leurs despens.
On me pende, se les respens.

— Toutesfois le peuple Liégeois
Est-il point avec eulx party?
— Brulés soient en feu grégeois
Tous soustenans le leur party.
Assaulz leur sera imparty
Avant que la chose demeure.
Autant de verde que de nieure.

¹ Zie boven bladz. 88 v.

— N'ont-ils point peur d'estre assaillis
Et misérablement tuez ?

— Ilz sont maintes fois jà saillis
En guerre tous habituez.
Les biens seront restituez
Qu'ilz ont ravy cest esté
Au mains y auront-ils esté.

— Et ces faulses gens des mestiers
Seront-ils toujours mesdisans ?

— Leur party n'est double, mès tiers,
Non pas pour ung jour, mès dix ans.
Et s'ilz gardent telx metz disans,
Cecy est pour nous, qui qu'en hongne.
De ce me rapporte à Bourgongne.

— C'est despit que tel coquinaille
Veulent auctorité avoir.
S'il fault qu'en guerre coquin aille,
Point ne craint perdre son avoir.

— Par cela est-il bon à voir
Qu'ilz ne sont de nul mal lassez
Et sy feront du mal assez.

— Pour faire leur dernière course
N'ont-ils pas mis des gentilz sus ?

— Nenny, au premier qui se cource,
Ilz sont incontinent yssus.
Il y en a de mal tissus,
En tel nombre et de mal affaire,
Ilz ont trestous chier mal à faire.

— Quant on leur parle de raison,
Pour quoy ne la font-ils d'eux-mesmes ?

— Le peuple est plain de desraison,
D'abuz et d'arguz trop extrêmes ;
S'ilz bastissent mal leurs prohêmes
La fin n'en (peut) pas estre bonne.
Ilz planteront au bout la bonne.

— Et que dient-ilz de Namur,
Quant ilz en parolent entre eulx ?
— Il dient, pardieu, qu'il n'a mur
Qu'ilz ne remplissent tous de treux.
L'autre jour de ce le contre eux ;
Car on me dist qu'ilz veulent pais
Ilz la requièrent aux abais.

— N'y entens-tu remède donques,
Pour les mener à raisons joindre ?
— Quant ilz seront vaincuz, adonques,
Les verrés-vous cesser de poindre.
Et doit-on telx faulses gens oindre,
Sans les désoler et confondre.
On les puist comme bacon fondre.

— Ilz sont maulvais et faulx vilains.
Selon que par toy puis entendre.
— Ilz feront fait faulx et vil, ains
Que nos arcz soyent prestz en tendre.
— Je doubte que le long attendre
Ne leur face double maleur ;
Point ne ressongne le mal leur.

— Maiz quant on leur parle du prince,
N'ont-ilz point vergongne d'offendre ?
— Ilz respondent bien qu'ilz ont prins ce
Gros martel pour les gros doz fendre.
— Ilz ont donc vouloir d'eulx deffendre ;
Maiz ilz ne sont pas bien únys ;
— De tant seront plus tost punys.

— Je prie à Dieu qu'il les maudie.
Tant sont-ilz félons et pervers,
Il ne leur chault qui les maulx die
Contre eulx par prose et par vers,
Ilz ont entendemens divers.
— Sans cuider estre folz, mès saiges,
On n'en peut faire bons messaiges.

— Y retourneras-tu sy tost,
Pour savoir leur moyen de faire?
— Pleust à Dieu que l'on garnist ost
Pour les tous destruire et deffaie;
Il fault laisser tout autre affaire;
Contre eulx chascun travaillera.
Le pasteur dort qui veillera.

— Ilz payront le *profiat*
A leurs despens, je t'en assure.
Il ne fault que dire *fiat*,
Car chascun le gros dent a seure.
Adonques mauldiront-ilz l'eure
Qu'ilz eurent commis telz deffaulx.
— N'en parlons plus, ilz sont trop faulx.

1473.

Als hertoch Karel voor Niemegen lach,
Men nooit so heten somer sach.

[Na een beleg van tien dagen moest Nijmegen zich, den 19^{en} July 1473, aan Karel den Stoute overgeven, die er gekomen was om zich, volgens zijne overeenkomst met den ongelukkigen Arnout¹, in het bezit van Gelderland te stellen. Hij legde de stad eene brandschatting van 80,000 gulden op, en liet er zich als hertog huldigen.]

¹ Zie boven bladz. 86 v.

1475—1477.

Karel de Stoute te Nuys en te Nanci.

[„Also die vrome ende getrouwe Mechelaers desen Hertoch Charel, haren ghenadigen Prince, voor die stadt van Nuys grooten dienst ende bystandt hadden ghedaen, soo heeft hy dese liberalijk gecompenseert, met de privilegiën van tol-vrijheid, dewelcke sy noch op den dach van heden sijn ghebruyckende, alle die seventhien nederlantsche Provinciën deur. Tot welcker eeuwigher memoriën, soo staet, opt stadthuys binnen Mechelen, die voorseyde stadt van Nuys in schilderije gheconterfeyt, waer-onder gheschreven staet aldus:”]

Int iaer veerthien-hondert vijf-en-seventich, voor die stede Van Nuysen, daer Hertoch Charel hadt leger gheslaghen, Deur den ghetrouwen dienst, die de stadt Mechelen hem dede, Soo van ghelde, huerlingen, en vroom volck van wapenen mede, Gaf hy haer privilegie, nae sijn wel behagen :
Haer poorters sijn tol-vry ten eeuwighen daghen.¹

¹ Aan deze tolvrijheid, als aan de overige vrijheden en voorrechten der stad, werd echter, bij Alva's ordonnancy van 18 Okt. 1572, een einde gemaakt, nadat Mechelen den 2en van die maand den Spanjaarts in handen gevallen, en vreeselijk door hen geteisterd was.

Een gesp¹ op een tes,
Vier ooren² aen een vles,
En een balck in een huys³,
Lach hertoch Karel voor Nuis.
En twee ii daer bi,
Bleef hertoch Karel voor Nanci.

1 CID. 2 CCCC. 3 ?

O, Vlaendren screyt, dijn Karel is dootgheslegghen,
Derthien-avent¹ te Nanchi, van Zwitsers beleghen.

¹ 5 Jan.

Fransche Jubelzang

bij

Karels dood.

Or est le parc orgueilleux destendu ;
Le fier lyon ne l'a pas bien gardé.
Il a très mal son latin entendu,
Et à son cas simplement regardé.
Il a trouvé avoir ung peu tardé
Au desloger du pays de Lorraine,
Car à la fin il y est demouré,
Et les moutons, la toison, et la laine.

Devant le choc il a trop attendu
Et de plusieurs s'est mal contre gardé ;
Aucun tor fait luy a esté rendu.
Myeulx lui vaulsist s'en estre retourné
Il se fust bien autre part séjourné.
Mais advenir luy devoit l'aventure,
Longtemps y a qu'il fut prophétisé :
Cent ans accreu tout se paye en une heure.

Le fier courage d'un homme est abbatu
Pour peu de chose quant à droit est mené ;
On s'est à luy hardyement combatu
Onques ne fut n'a point ramené.
Tellement fut ilec son demené
Pris à néant par façon dangereuse,
Qu'un dernier jour luy fut là ordonné,
Et luy survint une heure malheureuse.

Maints povres gens ont du mal soustenu,
Trop plus par luy que plusieurs n'ont cuydé ;
Mais qu'a-t-il fait ne qu'est-il devenu
Luy qui estoit sus tous outrecuydé ?

Il a le parc piteusement vuydé.
Puisqu'il est mort ayons bonne espérance:
Car celluy senl à qui Dieu a aydé
S'est travaillé de mettre paix en France.

Pour ce pencez à ce qu'est advenu
Sur ung tel chef qu'estoit tant estimé;
Regardez bien quoy qu'il est devenu,
Souvieigne vous comment il est finé
Luy qui eust d'or ung milion finé,
D'hommes autant et estoit si grant maistre.
Tant fut desfaiet et tant exterminé
Qu'à peine nul ne le pouvoir congnoistre.

1477.

Maria van Borgondiën.

Den leeu verraden, Huyt feller daden
Sijns lijfs gheplaecht,
Heeft zeventien landen Ghelaeten in handen
Van eender macht.

[De hachelijke omstandigheden, waarin die maagd op dat tijdstip verkeerde, zijn bekend. Geen wonder dus ook, dat men haar al aanstonds zoo ongekunsteld en eenvoudig, maar waar tevens, spreken deed als in het navolgende naamvers; wij nemen het uit de „excellente kronike van Vlaenderen”, met de aanteekening van den kroniekschrijver over. Ook in een tweede vers, een tijd-rijm, en de daarbij vermelde handeling is ons die toestand levendig geschetst.]

„Item, om tvoorsejde volc van Vlaendren moet te ghevene, so was te Brugghe een dichtkin ghemaect up den name van onse ionghe prinsesse, quansuys of sijt int heir ghesonden hadde; als hiernaer volcht”:

Mijne gheminde, ick biddu hertelick,
Aensiet hoe lettel mijn voys gheacht es,
Remedieert mijn lijden smertelick,
In also varre alst in u macht es;
Een weese, een maecht, die dus vaeracht es,
Van hem, die my ter vonten hief!¹
Ach, doet my bystant, eert al versmacht es,
Noeyt volc so goede cause besief.

Betrout in Gode, hebby my lief,
Voor een maecht vechten es eer ende vreucht,
Raept moet, ghi bluscht hu eyghen grief,
God sal ons helpen by sijnder duecht;
Oec biddic hu minlic: hebt, of ghi muecht,
Eendrachticheyt tsamen, wats gheschiet.
Ne weist in sijn² heircracht niet onghuecht;
Int meeste volcx licht die victorie niet,
Eere, winst, ende duecht mijn siele hu biedt.

By my, als ionghe prinsesse cleene,
Doet bystant, dat hu God vruecht verleene.

„Ende datselve gheschrifte was ghesonden int ghendtsche
ende int brugsche leger, ende was alomme wellecommen.”

¹ Lodewijk XI, die haar in Febr. 1457 ten doop gehouden had, en
naar zijne moeder *Maria* had genoemd. ² Lodewijks.

„Up den xiiij^{sten} dach van Meye, welc was Assen-
woensdach, so was een processie-generale ghedreghen tSinte
Cruys buyten, metten ij fierTERS, te wetene s. Donaes,
s. Bonifacius, ende s. Loy, om onsen Here te bidden dat
alle dingen salichlic vergaen mochten.”

Merckelic es nu int lant van Vlaendren,
Commende moeyte ende grote onlede,
Coninc Lodewijc wil ons slaen in spaendren,
Cracht doende sijnder nichte ende mette mede

Confuselic vernielende casteel ende stede,
Langhende naer der Vlaminghen bloet;
Voorwaer het es een simpel sede,
Vp een weese te strijdene ende maget soet,
Verghetende tbestant ende belofte goet,
Van den welcken wi processie draghen
Veerthiene in Meye met fierters behoet,
In S. Cruys kercke noot doet ons elaghen;
Ihesus behoede Vlaendren van plaghen.

[Ook in fransch dicht werd Maria, met niet minder deelneming, den bijstand en steun harer ridders en dienaaren aanbevolen.]

Galans de Picardie, de Flandres, et d'Artois,
De Haynau la jolie, et vous les Boulenois,
Ceuillez tres-tous corage à léaument servir
La dame et l'éritage, qui li doit partenir.

Chelle ione princhesse que Dieu veille garder,
Tous coeurs de gentillesse se doivent préparer,
A servir la pucelle, princhesse du pays,
Et tenir sa querelle contre ses ennemis.

Ne soiez en doutance, car Dieu qui est là sus,
Nous baillera vengeance chacun se mette sus;
Che seroit vitupère et grand mal à porter,
Qui n'a père ne mère voloir desheriter.

Nostre querelle est bonne; ne doutez, francs galans,
Se le roy a Péronne et ses gens sur les chams,
Il n'a rien pris par forse pourquoi doions douter,
Par nuit on prent la torse de paour de tomber.

S'Abbeville est rendue et tres-tout le païs,
Et saint Esprit de Rue, saint Quentin, et Ham pris,
Chelà si ne nous touche che n'est de nostre some,
Par bien parler de bouche s'est rendue l'iauve de somme.

Que deveniez Péronne en s'y tans avenir,
Quant pour une personne ou deus n'osiez tenir?
Vous estes l'éritage de droit appartenant,
Maugré vostre visage, à la dame de Gant.

Un noble franc corage se lairoit escorchier,
D'avoir autre visage, que franc et droiturier;
Car il convient morir en la fin de ses jours,
Léal-on doit tenir, et n'eut-on point secours.

Nous avons capitaine, se Dieu plait, de renom,
Vaillant que Charlemaine, Galiot l'apellon;
Il a monstré vaillanse car bien y a paru,
De cors et de poisanse pour tel il est tenu.

Si le roy a des lanches bien quatre mil ou plus,
Nous avons des balanse pour les peser tous sus;
Mailles et piquenaires, si, ne nous fauront point,
Pour les ferre retraire il ne nous sont s'à point.

Vive Bourgogne.

1477.

Maria's huwelijk.

„Dese hertoch Karel liet na een eenige dochter Maria genaemt; so wordt sy die keur gegeven, of sy hebben wolde des keyzers soon, of den Dolphijn van Vrancrijk. Sy antwoorde deuchdelyck ende seyde: Na dien die keur aen my staet, so ræde ick den Dolphijn van Vrancrijk, op dat onse landen ruste ende vrede hebben mogen. Doe seyde den deken van Gout: Mariken, ten mach u niet geboeren.”

Als op mijn schouder clopt een heer,
En een baghyne my noot seer,
En my een loes man sweert by trouwe,
En mijn aenlacht een schoon ioncfrouwe,
En mijn een non biet haren mont,
En mijn aenwispelsteert een hont,
So heb ick gewonnen noch verloren,
Maer blijf al als ick was te voren.

[Vers en verhaal schetsen den billijken tegenzin van het gentsche volk tegen de afhankelijkheid van Frankrijk, waartoe een huwelijk met den dolfijn van dat land zou geleid hebben; alleen wordt er Maria een rol in toegedicht, die wel sommigen harer raadslieden (Hugonet en Himbercourt, en aanvankelijk ook hare moeder) minder echter haar-zelve toekomt. Haar persoonlijke afkeer van een huwelijk met het fransche prinsjen, en hare genegenheid tot Maximiliaan zijn bekend. — Het vers zinspeelt niet onduidelijk op de onvruchtbaarheid, zoowel eener naauwere betrekking tot Frankrijk voor Borgondie, als van een huwelijk met een achtjarig kind, als de dolfijn, voor Maria, die, als hare goevernante het krachtig uitdrukte „estoit femme à porter enfant” (*Commynes*). Maria’s keus zoowel als die harer onderdanen besliste ten voordeele van Maximiliaan, zoodat:]

Marie als bruyt in Ghendt skeysers sone ontfinc,
Achtiene in Ougst, den edelen ionghelinc.

1482.

Marie's dood.

[Een val met haar schuwgeworden paard, in Maart 1482, bracht der vijftientigjarige vorstin den dood. Vrouwelijke schaamte weêrhiield haar de gevaarlijke kwetsuur te ontdekken, en na eenige dagen lijdens gaf zij, op den

27^{sten} dier maand, den geest. Zij had een schooner lijkzang verdiend, dan het kreupele, gekunstelde rederijkersrijm, dat de „excellente kronike van Vlaenderen” te harer eer meêdeelt.]

Dits tincarnatioen van den overlijden van der edelder prinsesse Marie van Bourgoengiën, wiens siele God ghenadich sij:

Maledictie sy hu,	Moordadighe doot,
Apostuenich venijn,	Canckerich verderven,
Regalich verbarnen,	Corruptelick loot,
Infortunens afgront,	Commers verwerven,
Eveldadich quets,	Caermytich ontherven,
Verhaestende onser	Liever princersse iaren,
Als tellende maer	Xxv int sterven;
Noeyt en sant ons	Xpristus droever maren,
Bedructelick mach	Vlaenderen wel mesbaren,
Verliesende also	Vruchtbaer een iuecht,
Regeerende vijf	Iaer lands bewaren;
Gheestelic, weerlic	Te rechte onthuecht.
O xxvij in Maerte, du	Bricxons vruecht,
Een eendrachtelic	Regement ware tijt,
Nu es ons van nooden	Vrienschap ende duecht;
God gheve der sielen	Ghenadich iolijt.
Elc betere hemselven,	GHEen beter profijt.

1482.

Vrede van Atrecht.

[Aan den krijg met Frankrijk werd door den vrede van 21 Dec. 1482 een einde gemaakt; hij was een der laatste feiten van koning Lodewijk XI's regering, die er op zijn ziekbed niet hartelijker naar verlangde dan Maximiliaan, die in het

Noorden des lands velerlei partijkamp te stillen had. Een fransch dichter, naar men meent Coquillard van Rheims, was de tolk der vreugde, in Frankrijk, door de niet onvoordeelige vredesvoorwaarden, gewekt.

Vous esperitz et vertueulx courages,
Plaisans, honnestes, royaulx, et pacifiques,
Sallez à cop de voz nobles bernages,
Engins subtilz, caulx, et scientifiques,
Et regardez les euvres déifiques,
Dont Dieu nous a si grandement douez,
Que tous nous deux sont au jour d'uy muez
En joyes et chants, en plaisirs et en jeux,
Par ces troys dames lesquelles cy voyez:
C'est France et Flandre et la Paix entre deux.

Vouloir divin a produit ces ouvrages,
Par luy sont faitz ces oeuvres mirifiques;
Du ciel sont cheutes ces plaisantes images,
Doulx maintiens, et humains angeliques;
Ne sont ce pas précieuses reliques?
Pensez que ouy, ainsi fault que croyez;
Et pour ce, enfans, soyez tous avoyez
De rendre loz à Dieu celestieulx,
Pour ces trois corps qui vous sont envoyez:
C'est France et Flandres et la paix entre deux.

Tremblez à cop, envenimez langaiges,
Cuers desloyaulx et gens diabolicques,
Pervers maulditz, pleins de crueux oultraiges,
Ne descordez à ces joyeux cantiques,
Muer vous fault voz lances et vos picques,
Et que d'armures vous soyez desarmez,
Affin que mieulx ceste paix advoez;
Et que, de cuer loyaulx et vertueux,
Vous maintenez tousjours ces pointz liez:
C'est France et Flandre et la Paix entre deux.

Prince François, tes faitz glorifiez
Nous gratulons d'ung désir convoiteux ;
Puisque ces trois ensembles alliez :
C'est France et Flandre et la Paix entre deux.

1488.

Frederik en Maximiliaan voor Gent.

Int tjaer veertien hondert achtentachtich mede,
In Wedemaent de vijfste, Sacramentsdach claer,
So slouch de roemssche keyzere voor Ghend, de stede,
In Everghem, en lacher veertich daghen naer ;
De roemssche coninc lach oec voor de stede daer ;
Bachten walle licht plat doe, maer het viel ten beste ;
Binnen derden daghe lachmer scoen eerden veste.

[Maximiliaan van Oostenrijk hield zich niet gebonden aan den vrede, die hem den 16^{en} Mei uit zijne gevangenschap in Brugge ontslagen had, en trok met zijn leger, hem door keizer Frederik, zijn vader, aangebracht, naar Gent. Hier echter stelde zich Filips van Kleef, zijn gijzelaar, verbolgen over zijn eedbreuk, aan het hoofd der belegerden, en weerde zich met dezen zoo wakker, dat zich Maximiliaan gedrongen zag het beleg weder op te breken.]

1489.

Mislukte aanslag op sint Truyen.

[Filips van Kleef, sedert zijne gelukkige verdediging van Gent, steeds met afwisselenden kans, tegen het deutsche leger onder Albert van Saksen, krijg voerende, beproefde,

door fransche en luiksche benden ondersteund, in het voorjaar van 1489, een aanslag op Sint Truyen; de stad hield zich echter, gedurende den tweedaagschen aanval, onder medewerking ook der vrouwelijke inwoners, zoo kloek, dat haar bestormers, hoorende dat hertog Albert met het oostenrijksche leger in aantocht was, onverrichter zake af-trokken.]

In den April, den xxijten dach,
Werden die van Sintruyden bereden;
Philips Monsuer, met synen edelen, die lach
Voer Sintruyden, dies waren sy wel te vreden;
Sy meenden haestelijck over die muren te schreden,
Daerom deden sy ons dat eerste beloep;
Hoe vromelijck, dat wy se van boven bestreden,
Dat hun tbloet ter eerden afdroep;
Op handen en voeten dat elck die vesten opcroep,
Mer sy en hadden som gheen groot ghewin;
Sy quamen al metten groeten hoep,
Sy clopten voer Bruestem-poert, sy en mochten niet in.

Des tweeden daechs, al in de nacht,
Quamen die van Luyck, dat waren wy vroet,
Hun gheweer, datse hebben met ghebracht,
Dat en was niet om doen eenich goet;
Dies hadden die Fransoozen eenen hoogen moet,
En schooten al op een vreemde perwaetze,
Sy schooten pijlen met virighen gloet,
Mer die van binnen behielen die plaetse;
Ons vrouwen die treckeden ons die kaetse,
Al en was hun werck gheen groff ghespin,
Sy worpense met cassey-stenen op hun knaetse, —
Sy clopten voer Bruestem-poert, sy en mochten niet in.

Des derden dacchs, soe wy verstaen,
Hebben sy op een nieu beghonnen;
Sy hebbenter hun beste toe ghedaen,
Sy meenden Sintruyden wel hebben ghowonnen;

Sy hebben verschoeten hun poeder met tonnen,
En hielen Sintruyden voer een arm slave;
Die vrintscap, die sy ons ionnen,
Mach men wel soecken in een mande met drave,
Alsoe te verstaen, in eenen sack met kave,
Alsoe my dunckt na mynen zin;
Van groeten ghebreck moesten sy laten ave; —
Sy clopten voer Brustem-poert, sy en mochten niet in.

Hoeghste prince, die gheglorificeert es,
Boven allen coninghen es hy gheseten,
Die bewaer onsen bisschop, die gheconfermeert es
Wten stoel van Roomen, soe ellick mach weten;
Die en wil sijnder oft onser niet vergheten;
Hy stont ons by, tot inder lesten noedt,
Al had men die borghers in vieren ghereten,
Hy bleef hun by tot in der doet;
Hun bussen deden ons eenen quaden stoet,
Mer ons vrouckens bewaerden ons, dat en es niet min;
Sintruyden was in stormen zeer groet; —
Sy clopten voer Brustem-poert, sy en mochten niet in.

1489.

Jonker Frans en oorlog.

[In verband met den strijd, door Filips van Kleef, als zelf opgeworpen stadhouder van den onmondigen Filips, in Vlaanderen en Brabant tegen Maximiliaan gevoerd, werd Holland door de laatste hoeksche partijgangers, onder den twee-en-twintig-jarigen Frans van Brederode, door Kleef tot zijn stadhouder aldaar benoemd¹, bezocht. De roeke-

¹ Zie den brief uitgegeven door Mr. J. C. de Jonge, in zijne Verhandelingen en onuitgez. Stukken, II. 23 vv.

looze onderneming nam echter weldra een ongelukkig einde. Jonker Frans zelf stierf in Dordrecht aan zijne wonden, en vond een zanger van zijn tocht in den gelijktijdigen dichter der drie volgende stukken.]

Fransoys broeder tot Brederoede, hooch gheboren,
Niet oudt van daghen noch groot van goede,
Na grote saken heeft hi willen sporen,
Daer toe hi int eerst creech groten spoede.
In Vlaenderen daer nam hi sijn beghinsel,
Doe de roomschconinck te brugge lach ghetoeft,
Aldaer begreep hi groot onderwinssel, —
tHad beter gelaten gheweest dan soe beproeft.

X

In Vlaendren wesende dus dominerende,
Mit heer Phillips van Cleve, die overste aldaer,
Waren die hollantssche ballinghen mithem converserende,
Die hem na brochten in versike zwaer;
Hi meende te hebben sijn saken vaste,
Doe hi wert stadthouder des amiraels van der zee,
Hie en wist niet dan te comen boven alle lasten,
Luttel denckende op teynde twelck hem dede wee.

Hi tooch ter Sluys, ende maecte hem ree
Mit scepen vol volcx ende andre saken,
Die Hollanders meest genomen op die zee,
In Hollant te varen een remoer te maken,
Na sinte Martijns dach zeylende van der Sluys,
Vlamingen ende ballingen had hi meest mede,
In den ijsganck omtrent Bernis¹ lach hi confuys,
Doer vrienden hulpe wan hi Rotterdam die stede.

Dit gheschiede den dach van sinte Martijns octave;
Wesende binnen der stede was hij seer blijde,
Niet veel danckende God van der groter gave,
Die hi hem had verleent te dien tijde;

X

1 Bornisse, Pernis.

Hi meende van veel steden te weten tgestant,
Soe hem sijn vrienden hadden doen verclaren;
Dus meende hi te worden een grave int lant,
Mer onreden sach men te Ghent qualick varen.

In opene plaetsen screef hi in sulker manieren,
Dat men mit hem verdinghede ende overquame,
Of hi soudse verbranden ende doen pilgieren,
Twelk hem na quam tot cleynre vrame;
Hi dede seggen hi brocht pays en vrede,
Nochtan elck vluchte ende pijnde te vlien,
Noyt mensehe en hoorde van nyeuwer sede,
Hi deet voor hertooch Phs ¹, mer nyemant en const sien.

Tgelt wasser dinne; eerder yemant quam verdinghen,
Hi en wiste waer mede die ruyters betalen,
Hi lietse vast hier ende daer gaen springhen,
Den armen lantman sijn goet offhalen;
Elck wart vervaert ende sende hem ane,
Doe creech hi sacken mit sulver ende goude,
Veel wonders dede hi tvolck te verstante,
Omdat elck sijn gonste draghen soude.

Jorys van Brederoede, sijn neve vaelyant,
Van bastaerdye ² als elck wel weet,
Ende Jan van Naeldwijck, ridder playsant,
Die maecten hem in dit werck seer breet;
In Scoonhoven waenden si hebben vrienden vele,
Darwaerts si toghen, verstaet die canssen,
Mer men hadde ghehoort van horen spele,
Na sulken pijsse en woudense niet dansen.

Den menighen dochtet al goet wat hi dede,
tVoer noch al wel, twas voor die wint,
Al brocht hi oirloghe voor pays ende vrede,
Des en achten si niet een twint,

¹ Filips de Schoone. ² Hij was de natuurlijke zoon van Gijsbert van Brederode, domproost van Utrecht.

Doe Jorys, die bastert, ende Andrics Lepeltack mede,
Int lant van Poortegael worden ghevaen,
Doe stichten si raet om Schiedamme, die stede,
Vanden kleefschen knechten te hebben verraen.

Twelk doer Goods gracie soe niet en ghesiede,
Mer si leverden, verstatet claer,
tBlockhuys, daersi op lagen, tot Ouder-Sciede,
Dat die van Delff brochte in clagen zwaer,
Mits die nederlaghe, die si doe creghen,
Sonder verraet en wast niet, versinnet wale,
Had hi veel ghehadt alsulke degghen,
Hi hadde tlant ghewonnen groot ende smale.

Hi verliet hem tot sijnen neve van Montfoorde¹,
Die inghenomen hadde, mit groter liste,
tHuis tot Woerden, als elck wel hoorde,
Die daer vant in tcasteleyns-kiste,
Meer ghelts dan ick weet te ramen,
Mer tmeeste was dat soon casteel;
Die scult heeft, certeyn hi machs hem scamen,
Verslapen te hebben alsulken yuweel.

Om te scuwen veel meerder quaden,
Die uut desen noch mochten risen,
Lieten hem die hollantsche heeren raden,
Ende van gheleerden onderwisen,
So dat si mit joncker Frans tracteerden,
Die hem niet en voechde tot raysone;
Horende dat men hem veel presenteerde,
Doe wilde hi heel Hollant hebben tsijner verdoene.

Trompetten, clarenen, herpen, luyten, velen,
Rethorike, musyke, alrehande melodye,
Quamen altijd over sijn tafel spelen,
Daer hi sat in conincliken ghesmye,

¹ Jan, burggraaf van Montfoort;

Hopende dattet Hollant soude paeyen,
Wel wetende dat hijs niet en mocht verderven,
Van ander lieden goet wilde hi hem verfraeyen,
Want patrimonium en had hi, vercoft noch erven.

Mit gheen reden en mochtmen hem voldoen,
Dus heeft die stalmeester¹, groot van love,
Des roomsch coninx, mit sijn knechten coen,
Voor Rotterdamme ghehaelt menighen rove;
Opten derden dach van Meye, wiltet verstaen,
Wort gheslegghen voor Rotterdam een slach,
Datter, so doot verdroncken ende ghevaen,
Bet dan driehondert bleef in claer ghewach.

Daer na volchden veel meerder qualen,
Op sinte Bonifaes dach, van volc ende scepen,
Die wtgheseylt waren om vytaelge te haelen,
Die hem worden al off ghenepen;
Te weten die scepen, ende tvolck meest mede,
Werden crachtelick gewonnen ende tondergedaen,
Men brochtse al tDordrecht in die stede,
Meester Martijn Doedensz worter mede gevaen,

Jonker Fransen moet begonde te faelgieren,
Vytaelge was in die stede groot ghebreck,
tVolk en wist hi waer mede te paysieren,
Cort raet wert daer gesloten sonder vertreck,
Dat heer Jan van Naeldwije ende Reyert²; sijn neven,
Souden reysen doer tveen halen provande,
Mer heer Reyert bleef sculdich sonder sneven;
Heer Jan most die reyse alleen nemen op hande.

Die stalmeester hieroff wesende gheadverteert,
Is met xijhondert knechten off daer omtrent,
Na den hogen veen toe ghepasseert,
So dat hi, opten avont van theilige sacrament,

¹ Maarten van Polhain, opperstalmeester van Maximiliaan, en bevelhebber van zijn hollandsch leger. ² Reyer van Broekhuizen, geldersch edelman.

Heer Jan van Naeldwijck mit ruyteren in groten ghetale —
Bringhen die vitaelge nae die stede —
Ter neder ghetoghen heeft meest allemale,
Gheslegen, verdronken, heer Jan gevangen mede.

Doe was Jonker Frans zeer flaeu van moede,
Hi vant hem selven in groter blaemte,
Die gemeente vast van hongher verwoede,
Dat hi niet voort en dorst comen van schaemte,
Mer smorghens, opten vijften dach daernae,
Liet hi Rotterdam staen ende hevet gheabandoneert,
Mit groten confuyse, twelck was schae;
Wat baet dat hi veel heeft ghetriumpheert?

Sijn regement duerde een ende dertich weken,
Min eenen dach, te rekenen int puere,
Veel van sijne coorde sijn met hem wtgestreken,
Op een maendach, smorghens ter sester ure.
Nemet in dancke al ist zeer slecht,
Leerkinderen en connen gheen meesters wesen
Elck partye mit zijnen lantsheere recht,
Dat biddic hem allen diet hooren lezen.

Fac bene semper bene fac.

Jhesus. Maria. Ursula. Cecilia.

O Hollant, stelt an Gode u sinnen,
U minlick welvaren sulck node siet,
Mer God almachtich, wilt dat bekinnen,
Bemint al die ghene die tquade verdinnen,
Ende sijn vrienden bescermt hi voor tverdriet,
Hoe die quade sijn fenijn sciët, en achtet niet
Hoort den prophete wt Goods monde spreken:
„Gheeft mij die wrake op ende ic salt wreken.”

Wat heeft u Delff of Leyden misdaen,
Ghi nijders, dat ghi wt zijt om haer te bederven,
Waendi hem lieden soe haest den moet verslaen,
Neen ghi; trouwen sy sijn te vast ghestaen,
Wt vreesse uwer dreyghinghe si niet en sterven;
Al moechdi int cleyne uwen wille verwerven,
tGrote sal u beraden noch menich leet,
Want wrake der sonden wort u bereet.

Delff, Dordrecht, Haerlem, Amsterdamme mede,
Leyden, Goude, Scoonhoven, dese legdi laghen,
Om in te nemen onder tdecxsel van vrede;
Mer wi hebben exempel an Rotterdamme, die stede,
Daer ghi in zijt, twelck si beclaghen;
Jonker Frans van Brederoede, u naken plagen,
Dus en lacht niet te luyde, in quaetheden versteent;
Want die voren meest lacht, wel na meest weent.

Aman socht veel subtyle saken,
Om die ioden te bringhen inden noot,
Ende om Mardocheo so dede hi maken
Een galghe onder zijn eyghen daken,
Maer hi was deerste dier an smaecte die doot;
Siet toe intijts, Goods gerechticheyt is groot,
Ghi meent heel los te zijn van snevene
Mer den dach, die genaect, van rekeninge te ghevene.

Hi is puer nijdich, so Aristotiles scrijft,
Die druck heeft in tghene daer hi in soude verbliden,
Ende dese valsche nijdicheyte in u beclijft,
Want ghi droeft om dat eendrachticheyt verstijft,
Tusschen den steden int hollantsche bevrijden;
Laet ghi desen nijt niet in corten tijden,
U leven cortende, sal u die doot omwelden;
„Want een nijdich herte dat doot hem selven.”

Montfoorde, ghi hebt oock u keuren ghetoocht,
Verraderlijck ende niet nae edelheyt's pleghen;

tPartyelijck venijn is in u verhoocht,
En twerk van edelheden zeer verdroocht,
Niet min elck sel sijn pacxken zwaerste wegghen,
Al hebdi thuyt tot Woerden verraderlijck gegreghen,
Tbeghinssel dat wel valt is een goet behaghen,
Mer teynde gemeenlic moet den last draghen.

Overdenct hoe Goods wrake uwen vader i sloech,
Hier voortijts omdat hi sijnen vader vinck,
Dese vyolencie en was hem niet ghenoech;
Hi en vinck sijn moeder mede int onghewoech,
Twelck hem int einde te quade verghinck:
Een manier van een rotte, dits warachtich dinck,
Viel namaels in syn spitse, dies wort hi verwoet; —
Goods wrake is naest alsmense minst vermoet.

Doer dese verwoetheyt most men u vader versmoren,
Dus wreect God die sonden ende croont die duecht.
En bedenct ghi den eet niet, die ghi hebt gesworen
Den roomschoninck ende sijnen soene hier te voren,
Te rechte ghi Goods wrake wel vreesen muecht,
Of meendi dat sterckheyt, rijcheyt, of juecht,
U tegen Goods wrake sal moghen bewaren;
Neent, mer ghelijck uwen vader mocht ghi wel varen.

Joncker Frans van Brederoede, ghi sijt seer misraect,
Dat ghi Rotterdamme in hebt ghenomen,
En mercti niet dat u verderffnisse naect,
Ende dat ghi uselven een verdorven heere maect,
tLant ewich te derven, tot uwer onvromen;
U overdaet moet corts ten eynde comen,
Al hebdi starck ghebolwerct vesten ende mueren,
Overdaet en mochte nye langhe dueren.

Leest alle die hystoriën sint Adams tijt,
Daer wonder van verraetscippen zijn ghesciet,

1 Hendrik van Montfoort.

Ghi en sult niet vinden dat eenighe hystorie ligt,
Dat yemant verraetscip, des seker zijt,
Ghewrocht heeft, hi en quammer om int verdriet,
Doedijt mitten Heere, waerom en quaemdi niet
U selven voordeden roomsschen coninck vertoghen?
Mer nu blijct dat u saken zijn valschelic gelogen.

God en mach die valscheyt niet lange gedogen
Die ghi menichfoudelic zijt voorstellende,
Op Haerlem off Leyden ist meest u poghen
Mer si sien te claer, want si hebben veel oghen,
Dus en moechdyse so haestelick niet sijn vellende,
Ghi moecht u herte vast wesen quellende;
So Pharo, die de kinderen van Ysrahel wilde mincken,
Mer selve most hi hulpeloos in die zee verdrincken.

O Leyden, wilt uwen landsheere beminnen,
O Haerlem, doet hem eerwaerdelick reverencie,
Delff ende Dordrecht, ondoet u sinnen,
Amsterdamme ende Goude, wilt vruecht beghinnen,
Scoonhoven, Schiedamme, doet obediencie,
Al hantiertmen binnen Rotterdamme violencie,
Het wordt ghewroken eer langhe daghen;
Al en deden wijs niet, God soudse plaghen.

O duechdelike herten der hollantscher zijden
Blijft tsamen eendrachtich, u en mach niet hindren
Niet achtende dat u die quade benijden;
Salich sijne, die duer die rechtvaerdicheyt lijden,
Dus en laet die rechtvaerdicheyt niet vermindren;
Nu bidden wij Gode, mans, vrouwen, ende kindren,
Dat hi tot onser hulpen wil sijn gheneghen; —
„Want is God mit ons, nyemant en mach ons teghen.”

Al bin ic onconstich,
Ik blive geionstich.

Jhesus. Maria. Ursula. Cecilia.

tVat moet wtgheven van dattet in heeft,
Die menich doet werck dat cleyn ghewin geeft,
Elck na sijnen sin leeft, deen goet, dander quaet;
Al ist dat conste in my als ruyt ghespin sneeft,
Jonstelike liefde in mij niet te min cleeft,
Dus die int eynde of beghin beeft, doe mijnen raet,
Die loope op tkerckhoff, dat vaste staet:
Daer ismen vry; want, wie misdoet,
Recht ist, dat hi correxie verwachten moet.

Die menighe my seer om mijn dichten verspreken,
Segghende: tis quaet der heeren ghebreken
In dichte te stellen ende te segghen voort;
Contrarie is wel an mijn voorders gebleken,
Die, in menich soon dicht, die valsche treken
Van machtighe princen stelden in accoort;
Dus bin ic genegen, wiet ziet off hoort,
Ter eeren den coninck, die van Rome draecht crone,
Te dichten, ende ter eeren hertoch Philips, zijnen zone.

Het is ghebuert seer onlanx leden,
Dat die stede van Holland, binnen der steden
Van Leyden, versaemt waren warachtelike,
Ende die gedeputeerde van Montfoorde, die deden
Menige naersticheyt soot scheen an hare reden,
Om een seker bestant te maken eendrachtelike,
tWelk bi consente gheadviseert vordachtelike,
Ghegunt ende gegeven was een vast bestant,
Tot dat sint Jacops-dach waer comen int lant.

Dit bestant wert seer cortelijck gecorrumpeert,
Soe die van Montfoorde dat hebben gheadviseert.
Ontbiedende Holland tbestant te niete,
Corts na desen, die van Montfoorde gedeputeert,

Ontboden weder te comen onghesesseert,
Om tbestant te verheelen buyten eenighen verdriete,
Een ridder, die heer Gherijt van Poelgheest hiete,
Heeft den heer van Montfoorde, bij menighe sinnen,
Wijs ghemaect, dat hi wiste Leyden te winnen.

tHuys tot Poelgheest daer hi of was heere,
Gaf hi in handen van Montfoorde, voortmeere
Sprac hi: edel heere, tis tuwen besten,
Mijn lijf mijn goet waghick tuwer eere,
Om wapenen ende sterckmaken hem elck keere,
Omdat wij te Leyden mogen beclymmen die vesten.
Dus is hij een vannegenen mer niet van den besten,
So ic by veel redenen wel soude betughen,
Want hi hem contrarie sijnen prince ghinc bughen.

Den eedt, die hi als Ridder heeft ghesworen
Den Roomschconinck, machtich ende edel gheboren,
Die is hi meynedich ende overghegaen,
Sijn arme ondersaten blivender by verloren,
Die hi beraden heeft menighen zwaren toren;
Verbrant, veriaecht wordensi, na mijn verstaen;
Hoe soude eenich heer dit hebben ghedaen,
Sonder reden, sijn goetwillighe ondersaten?
Ic moetse beclagen, ic en cans niet ghelaten.

Alle weke had hi van penninghen een somme,
Vander stadt van Leyden, als die weke quam omme,
Cruyt, loot, ende gheschut om tsijne te behoeden;
Dus mach hi wel zwighen vry, als een stomme,
Tot ewighen daghen, want onwillecommen
Sal hi doch wesen, ia, van den goeden
Mer valsche, meynedighe verraders-gebroeden,
Daer mach hi ghemeenlick mede converseeren,
Mer nymmermeer onder mannen van eeren.

Opten dertienden dach in Junio, verstaet my wel,
Souden die ghedeputeerden van Montfoorde fel,

Tot Leyden ter dachvaert comen, om te tracteren
Van vasten payse, men wist certeyn niet el,
Mer snachts meenden si te brenghen int gequel
Die stede van Leyden, ende die te pylgeren,
Ende quamen omtrent elf uren, na hoer begeren,
Tot Leyden anden Raem makende schutgevaert;
Lof God almachtich, die de stede hebt bewaert!

An die wasschers-veste bij die Zijlpoort,
Daer riepen si Brederoede ende Montfoort,
Ende begonden aldaer die mueren te beclymmen;
Die clock sloech storm doe rechtevoort,
Die grave van Egmont ¹, edel van gheboort,
Quam mit sijn ruyteren als een leeu angrymmen,
Mijn heer van Wassenaer ² daer sachmen glymmen,
Heer Adriaen van Poelgheest, int harnasch blanck
Ende Jacop ³ van Bosschuysen, sonder letten lanck.

Pieter Tap, wiens ruyteren welgemoet waren,
Riepen: wel an, wel an! elck wil goet bloet garen,
Slaet, steect, ende hout vrij mitten zwaerde,
Elck tierde daer recht als leeuwen verwoet baren;
Voorden prince en salmen lijf noch goet sparen.
Daer worter veel ghescoten, datse vielen op daerde;
Mit bussen, mit boghen, men hem openbaerde
Wat loon dat die van Leyden connen gheven;
Meer dan hondert lieter voor Leyden hoir leven.

Die ghemeente quam oock seer trouwelick by,
Elck mit sijn wapen zyde an zy,
Elck op sijn hoefslach, die trouwelick bewarende;
Een scipper, genoemt den Hertoghe, schoot vry
So hertelic mit een busse, diet sagen waren bly,
Dat hi die vianden so luttel was sparende;

¹ Jan, graaf van Egmont, Stadhouder van Holland en medebevelhebber van het leger.

² Filips, stadvoogd van Leyden.

³ Willem?

Breeroe, Breeroe, warensi verclarende,
Die Hertoghe sprac: die man kennick wel,
Mer ghi en sulter niet in commen als een goet ghesel.

Seer rouwich mosten si mit scanden doe ruymen;
Die voghel die lieter van zijnen pluymen,
Omdat wy dies licteyken behouwen souden;
Doe wilde Montfoorde noch plegen zijn costuymen,
Om Rotterdam te spisen lach hi op sijn luymen,
Mit menigher fytaelge si hem verbouden,
Opten hogen veen laghen gesellen, diet so brouden,
Dat mijn heer die stalmeester daer op dede wachten,
Omdat si die fytaelge souden winnen mit crachten.

tWelck so gheschiede; want doe si vernamen,
Dat die scuyten mitter fytaelge quamen,
Ghinghen si hem teghen, als cloeke libaerden,
Vechtenderhant wonnen si die vytaelge tsamen
Menich ruyter lietter tlijf, also wij ramen,
Want syer daer weynich off luttel spaerden;
Heer Jan van Naeldwijck, die sie vermaerden
Als hoer capiteyn, die bleef ghevaen;
tIs claer warachtich, hi en mocht niet ontgaen.

Al heeft Joncker Frans den pot gescuymt
Binnen Rotterdamme, hi is mit scanden geruymt,
Beter ist, dan hi die stede had anghesteken;
Int eynde sal hi wel worden ghepluymt,
Sijn overdaet wordt noch in zijn scottel gecruymt,
Dies hem die cruymen wel thert mochten breken;
Na werck volcht loon, tsijn doude treken,
Want, hoe datmen put of hoe datmen paelt,
tGhelach moet int eynde al sijn betaelt.

Die grave van Egmond, die cloeck van daden is,
Mijn herte verblijt my dat hi beraden is

Die misdadighe rechtvaerdelyc te doen corrigieren,
Want David seyt dat die rechter salich ontladen is,
Die altoos recht doet eert int verspaden is,
Want naer die misdaet salmen elken punieren. —
Nu, elck sij genegen, mit devoter manieren,
Gode voor den roomsch coninck te bidden seere,
Ende voor hertooch Philips, sijnen sone, onsen erfheere.

Al bin ic onconstich,
Ic blive gheionstich.

1493.

Margaretha's beklag. 1

Quant une fleur, yssant d'aitre d'honneur,
Est entrée en vergier d'un seigneur,
Noble puissant et riche gouverneur,
Et qu'elle croist en toute souffissance,
En force, en bruit, en beaulté, en verdeur,
En fruit, en grace, en louange, en grandeur,
En pureté, en substance, en odeur,
C'est mal de lui oster force et puissance;
Pour moy, chascun en a eu cognoissance.

Moy, Marguerite, de toutes fleurs le choisis,
Ay esté nyse au grand vergier franchois,
Pour demourer, croistre, et hanter ainchois
Que feusse grande, emprés la fleur de lis:
Là ay receu tous biens et tous esbanois,
Là ay veu joustes, dansses et tournois.
Et sy maintenant je vois, et sy cognois

1 „Door het vredesverdrag van den 23 September 1482 werd de jonge Margaretha, naauwelyks twee en een half jaar oud, bestemd om aen het hof van Lodewyk den XI, tot gemalin van den franschen erfprins, opgevoed te worden. In April 1483 werd zy overgeleverd, doch na den vrede van Sentis (23 Mei 1493) zond men haer, onverrichter zake, naer haer vaderland terug. Hierover deze *Complainte*, die de heer Altmeyer in zyne *Marguerite d'Autriche*, page 207, voor een opstel der vorstin houdt, wat echter zeer twyfelachtig is.” *Willems*.

Que ces grands biens me sont prins et fallis,
Pas n'en doivent les miens estre jolis.

Je y ay esté noblement arousée,
Plus de dix ans, de très-noble rosée,
Cuidant estre royne et espousée
Au roy Charle, et corone portée;
Mais bien parchoy que me suis abusée,
Par quoy doy estre en mon cuer dolorée;
Car de par lui ay esté refusée,
Et sy m'a fait hors du vergier oster,
Pour une aultre en mon lieu bouter.

Cest espace royne ay esté nommée;
Mais maintenant suis la renommée,
O roi Charles, peu de toi amée,
Puisque pour une aultre m'avez voulu changée;
Mais, nonobstant, pas n'en suy diffamée,
Amoindrie, foulée, ne blamée.
Se en ton pays je ne suis enfermée
Dame et royne, cause ay de moi planter
En aultre vergier, pour moy de toy venger.

O Empereur de Rome redoubté,
Mon grand-père, de vertu illustré,
Qui cha jus porte et as tousjours porté
Le monde, aussi l'espée de justice,
Je te prie que tu prendre pyté
De Marguerite, à qui on a osté
Plaisir, solas, puissance, et majesté,
Sans regarder à quelque prejudice:
C'est peu prysé ton noble hostel d'Austrice.

Mon noble Père, aussi roy des Romains,
Tousjours auguste entre les corps humains,
Je te requier et prie à jointes mains,
Pour acquérir de Jhésus le mérite,

Que tu veulles tant prier tes Germains
Et tes subjez, qu'en brief, sans nulz demajns,
Ilz tirent hors de ces las inhumains
Ta petite filette Marguerite,
Qui de solas et joye on déshérite.

Et toy aussi, mon frère souffissant,
Philippe, archiduc d'Autrice, flourissant
En toutes honneurs et en beaulté croissant,
Remetz ta soeur petite en non chaloir,
Fais esclaircir ton espée tranchant,
Fais esmouvoir ton peuple ravissant,
Fais desploier ton estandart puissant,
Fais à ce cop ta jeunesse valoir;
Car, selon droit, mon duel te doit doloir.

De cuer contrit, je requier à Dieu vengeance;
De cuer contrit, je demande alligeance;
De cuer contrit, je pleure ma nuysance,
Pensent en moy que mon corps deviendra.
On m'a osté mon solas, ma plaisance,
On m'a donné, pour joyé, desplaisance;
De faire à dame ainsi, est-ce l'usance?
Non, j'ay espoir que le temps changera:
Il n'a pas pleu tout ce qu'il plouvera.

O mes Flamens, estes-vous endormiz?
Vous estes ceulx qui me y avez miz,
En ce dangier dont de peur je frémis,
Craignant user en doleur mon eage.
Tous les Franchois vous tenez pour amis
Que vous devez tenir pour ennemis;
Car faussé vous ont ce qu'ilz vous ont promis,
Touchant de luy et moy le mariage;
Menée m'avez en paynible voiage.

Et vous; qui estes de la noble maison
De Bourgogne! or, est-il huy saison

De vous monstrier en servant la toison,
Preux et vaillans, sans faire nulle hanssage?
Vous voiez que suys à demy en pryson
Mise par vous, dont petit vous pryse on,
Se ne vengez la grande mesprison.
Mettez vous donc en armes au passage,
Pour moy ravoier, et on vous tendra sage.

Considérez la honte et vitupère,
Que on a fait à moy et à mon père;
Aydez que le facteur, le compère,
Selon raison, droit, et sainte escripture,
Pour elle aussi que deusse nommer mère,
Ne fault gouster ceste sausse amère.
Onques chà jus en nulz livres d'Homère,
Home ne fist de telz fais lecture,
Mal en viendra selon foy et droiture.

Oncques parler de telz fais je ne ouys.
Que dites-vous, les bans de mes pays?
Bien cause avez d'estre peu esjouys
Pour ces tors fais à moy et mon père!
Sy petit n'est qui n'en soit esbahiz;
Qui telz fais brasse, il doit estre hays.
O tristesse! de toy trop je jouys
Oultre mon veul; mais, s'il plaist Dieu, j'espère
Que je reverray ma lyesse prospere.

O vous, dames, damoiselles, et pucelles,
Vous, bourgeoises, gentilles damoiselles,
Vous, marchandes riches, et toutes celles
A marier, prenez cy exemplaire;
Mirez-vous-y, et lisez mes libelles;
N'alliez pas vos faces, qui sont belles,
A hommes nulz qui vous soient rebelles,
Comme de moy est fait, dont me doit desplaire;
Mais puisque à Dieu plaist, par raison me doit plaire.

Si je ne suis en France coronée,
Et se du Roy je suis habandonnée,
Et se une aultre est en mon lieu ordinée,
Il m'en convient la pacience avoir,
Pas ne m'en chault; mais que soie menée
En la maison, en laquelle suy née,
Et souefment de tous biens gouvernée,
Pour mon tasyon mon père veoir,
Je ne demande en ce monde aultre avoir.

Adieu plaisir, adieu esbatemens,
Adieu deduis, adieu haus paremens,
Adieu chansons, adieu bons instrumens,
Adieu danses, adieu joyeusetez!
J'ay tous anvys, j'ay tous encombrements,
J'ay toutes peines, j'ay douleurs et tourmens,
J'ay tous dangiers, et tous par vous, Flamens!
En cest estat m'avez mis et bouté,
Quant 'Dieu plaira de moi aura pité.

De mon tort fait, l'arbre en doit sa verdure
Perdre à tousjours, et la fleur son odeur,
Le fruyt son goust, le soleil son ardeur,
L'oiseau son chant, la rivière son cours,
Tous Austriens, sujetz à l'empereur,
Doivent entrer en vaillance et fureur,
En promettant de venger cest erreur,
Sans des Franchois doubter le secours;
Car c'est blâme pour toutes nobles cours.

Je ne sais mieulx que pacience avoir,
Et mettre en Dieu le fait de Marguerite,
C'est celui qui peut et scet tout concevoir,
Et qui aux bons donne sa gloire eslite.

1496 en 1497.

Filips de Schoone en Margaretha.

[Filips de Schoone huwde, in Oktober 1496, Johanna, de dochter van Ferdinand en Izabella, die de rijken van Kastiliën en Arragon aan het huis van Oostenrijk zou brengen, en zijne zuster Margaretha scheepte zich in Febr. 1497, te Vlissingen naar Spanje in, om er in April, Ferdinands zoon, Jan te huwen; nog hetzelfde jaar echter, werd zij weduwe. Haar afscheid werd door een tijdgenoot bezongen, even als Filips' ontvangst en blijde inkomst in Gent en Brugge.]

Afscheid.

Hoe groten blijscap in liefs vergaren es,
Druck, droefheyt volcht achter int scheyen;
Het versamen van vrienden een bly gebaren es,
Maer tscheyen van lieven der herten beswaren es;
Voor blijscap coemt droefheyt, voor dlachen screyen.
Alsoo sy verhoort hadden diet ons seyen,
Soot was gheschiet in Middelburgh, die stede,
Van onsen grave en sijnre suster, onder hun beyen,
Op Sinte Katerinen dach ¹, dats waerhede,
Daer Margriete met haren broeder tsceymael dede.

Ons grave sijne suster vriendelijke toefde,
Over maeltijt daer sy saten bee,
Van spijsse, van drancke, dat daer behoefde.
Margriete en dede niet dan sy droefde,
Denkende hoe sy gheraken soude over die zee,
Ende tsceyden van haren broeder dede haer wee:

¹ Volgens Molinet eerst in Febr. 1497.

Dies wertse rouwich van sinne;
Want haer broeder bracht haer, ten ghesceer,
Sint Jans vrientscap ende sinte Geertruy minne;
Dies haer ghinc alle droeftheyt inne.

Met vruechden datse droncken en aten,
Also ghy hooren moecht en verstaen,
Ende bedreven blijtschap boven maten;
Maer menighen traen was daer ghelaten.
So wanneer die maeltijt was ghedaen,
Ende men van sceyen dede vermaen,
Als niet meer tansiene haren broeder,
Doe worden haer dooghen met tranen bevaen,
So elck bi reden mach wesen vroeder; —
Cristus wil wesen haers scips stierhoeder!

Hoort hoe Margriete, dese maghet reene,
Haren broeder te voete viel op haer knyen,
Bedroeft van herten, bevaen met weene,
Hem clagende dat haer was gedaen te cleene,
En haren vader, dat conincklyc engyen.
Noch bad sy om in paise te houden, hoort mijn bedien,
Sijn landen, met soeten woorden ende goeden vermanen,
Dat alle die hoorden haer dese woorden bedien,
Edel, onedel, — ic soude wel wanen,
Dat hem die oghen vloeyden vol tranen.

„Ay broeder, als ic ben van hier ghetoghen,
Die confusiën moet ick al vergheten,
Die my ghedaen is, int claer betoghen;
Daerom broeder, thoofst sijnde boven alle hertogen,
Ende grave in menighe landouwe gheseten,
Al die vieleynicheyt, willet weten,
Die my die coninck van Vrancrijk ¹ boot,
Begheric, broeder, na mijn vermeten,
Dat ghy vergheeft, door Cristus doot.”

1 Zie het vorige lied.

Wat dat haer broeder antwoorde laet ic lijen,
Daer af en wil ick niet rueren een haer ;
Maer hij seyde: „Suster, wilt dat vertijen,
En wilt u des weenens doch vermijen,
Ghy maect ons alle moedeloos en swaer ;
Het sceyden van u gaet my so naer,
Doch heb ick u woorden wel onthouwen ;
Men seyt ghémeynlic, ende tes oick waer,
Langhe borghen en is nict quijt ghescouwen.”

— „Wel broeder, so neem ick orlof dan.
Groet my den couinck onsen vader seere!
Den rouwe comt my so vloyende an,
Door tseyden van den edelen man,
Ick duchte ick en siene nemmermeere ;
En groet my sijn coninghinne, vol alre eere,
Onse stiefmoeder, die dochter van Mylanen,
Dat bid ick u hertelijc, broeder en here!
Mijn oghen vloeyen so vol heeter tranen,
Doer tseyden, ick en kans niet meer vermanen.”

Dus nam sy orlof aen tBrabants pryeel,
Aen Lovene, Bruessel, Antwerpen, en Bossce mede,
Aen Lyere, Herentals, en aen cleyn steden een deel,
Aen Hollant, Zeelant, Vlaendern gheheel,
En aen Berghen en Mechlen, die steden,
Beminnende haren prins, vol der getrouwichede,
Ende in feyten van orloghen dicwyl ghedient,
En bighestaen met cloecken beden,
Daert hem was dicwyl qualijc ghesient.
„Alle u landen gheheelijc sijn u vrient.”

Die edel Margriete doen orlof nam
Aen haers broeders landen ghepresen,
Die hem toebehoorden, daer sy oyt quam,
Haer bedanckende der goeder jonsten lofsam,
Ende der eerbaerheyt, diese haer hadden bewesen —
Al mocht ick u daer af wat segghen oft lesen,

Het soude te lanck vallen nu ter stont —
Int sceyden orlof nemende met desen,
Deen dander minlijke cussende aen den mont:
„Orlof broeder, en blijft ghesont!”

Prince, dus es tseyden gheschiet
Van Margriete en haren broeder soet,
Dwelck deerlijke om scouwen was en verdriet;
Maer sulck sceyden ter werelt en achtick niet,
Dan dat leste sceyden, dwelc elc besueren moet,
Als God die ziele van tlichaem sceyden doet,
Wanneer dat vervult is hier onsen tijt,
Dät, sceyden is bitter, voor sot oft vroet;
Elcken dencker om, die hier tegenwordich sijt.
Ick bevele u allen Gods moeder ghebenedijt!

Margaretha in Spanje.

Had ick nu die poëtelijke ghedachten,
Die Virgilius toochde in sijne tijt,
Ick soude met redenen, weerdich om achten,
Openbaren een yghelijk iolijt;
Nu soudy verheughen, die menschen sijt!
Ghebluscht es nu ons swaer verlanghen;
Maect dan om hooren uwen appetijt,
Hoe vrient den vrient vriendelijke kan ontfanghen.

Hertoghe Philips, lustich van bedrijve,
Nu in huwelijc met vrouwe Joanne verbonden,
Heeft vrou Margriete, redelic van lijve,
Sijn suster, na tlant van Spaengiën ghesonden:
Al heeftse haer in perikelen ghewonden
By die stormende zee, so elck mach weten,
Ende buten slans haer selven vonden;
Maer nieuwe vruecht doet ouden druc vergeten.

tEs dinckelijk hoese die coninck verhayde,
tAllen havenen waren sijn ambassadeurs;
Die wint van graciën haer zeyl bewayde,
Dat sy ghevoelde mecr soets dan suers.
Sconincks lakayen en sijn courreurs
Bekenden die vlote, comende te lande;
Met nernsticheden dedense veel labuers,
Om tontfangen die bloeme plaisant.

Als tvolck aen lant meest was gheclommen,
Vrou Margriete soude haer oik daer toe scicken;
Twalef hertogen zijn int water gezwommen,
Tot der herten, met haren gouden sticken:
Sy saghen die edele ymage nicken;
Sy ontgingense als die haer jonste droeghen,
Omdat men trouwe daer sach verdicken;
Vrient sal hem tot vrients eere voeghen.

Doe men Hester aen Asuerus knochte,
En was noyt sulcken jonste perfect;
Die straten, daer men vrou Margriete brochte,
Waren met gouden lakenen en fluweel ghedect;
tHeel conincrijcke was daer verweect;
Ses mijlen lanc dedemen die straten slichten.
Daer sulck een edelheyt tsamen trect,
dEere, den lof, en es niet om dichten.

Van Castiliën die hoghe coninckstabele
Reedt met vijftich ridders, in haer ghemoet,
Uutmuntende personen, seer presentabele,
Al met gulden stucken, so ick verstoet;
Menich hertoghe, ter eeren den coninck soet,
Dienden den coninckstabele ghetrouwe;
Wel mochtense dincken, als lieden vroet,
Veel hangt aen tlichaem van een lantsvrouwe.

Elck prince hadde sijn ordinancie ghepast;
Som haddense mulen, som haddense paerden;

Haer dienaers droeghen fluweel, damast,
By dusentsmaels, der vrouwen ter waerden;
Naer Burghers ¹ sachmense de vaert aenvaerden.
Die tijdinghe vernam die coninc machtich;
Al mocht hy te voren veel sorghen haerden,
Een goede bootscap maect menich herte sachtich.

Die coninck, met sijnre coninghinne,
En die jonge coninck, verreyt daer mede,
Quamen, met eenen eendrachtighen sinne,
Een half mijle buten Burghers ter stede:
Daer groeyde jonste, daer sach men vrede,
Int weerdich ontmoeten van twee ghelieven.
Sulc een ontfanck, als men daer dede,
En mach gheen menscelike tonghe brieven!

Al had ick een ynghelijck verstant,
En dusentich handen, die altoos screven,
So en soudic niet kunnen toghen int lant
Den cost, die daer was bedreven.
Daer heeft liefs mont den mont beseven;
Daer sachmen dooghen na dooghen ghierich.
Selck weten dexemple wel die noch leven;
Groen hout ontsteken bernt dickwil vierich.

Die bruygom, daer men eere af mach talen,
Gaf vrouwe Margrieten, buten opt velt,
Drie hondert duysent gouden realen,
Tot haerder willecome ghetelt.
Doe quam die gheestelike ghewelt,
En ontfinghense met cruce en vanen;
Te-Deum-Laudamus was daer ghespelt;
Daer duert af coemt machmen wel vermanen.

Doe redense al naer der stad vercyert;
Die husen waren als tempels vermoit;

¹ Burgos.

Met cypressen-boomen was daer geviert;
Die straten met palmen en rosemarinen bestroit;
Menichte van fonteynen hevet tvolc verfroyt,
Die alle smake van wijne goten;
Van meerder triumphe en hoordic noyt.
Als God wil, den druck is haest verschoten.

Noyt ordinancie so reyn gheschiet,
Artchieren, pagiën en waren niet om tellen;
Sy droeghen mantelijnen, ghestiet
Met orfevryen, als rustighe ghesellen;
Die paerden waren gheladen met gulden bellen;
tGhesmide vol robijnen en diamanten.
Noyt en mocht hem Hector so cyerlijck stellen,
Als die bruygom was aen alle kanten.

Vrou Margriete, vercyert niet om verschoonen,
Was in die kercke gheleydt met staten:
Daer songhen die melodieuse thoonen,
Voor cardinalen, bisschoppen, prelaten:
Daer gaf die coninck over Garnaten ¹
Sijnen sone, om sijns staets vermeereren.
God wiltse tsamen in rusten laten,
Datse dlant moghen regeren met eeren,
Dwelck hem wil jonnen die moeder Ons Heeren!

Fillps in Gent.

Verhuecht u, Vlaenderen, int ghemeene;
Verhuecht u, al dat verhueghen mach;
Cesseert van uwen weene,
Elck mach verhueghen, groot ende cleene,
In die triomphe, die men sach
In Meerte den veertiensten dach,
Mids dincomste, dits waerhede,

¹ Grenada.

Van grave Philips, met princelijck bejach
Ontfaughen te Ghend al binnen der stede.

Met processiën track men hem teghen,
Gheestelijck, weerlijck, den wygande:
Hy eest wel weerdich, die edel deghen! —
Buten sinte Baefs, op haer kniën ghelegen,
Heeft jage ende wet, wijs van verstande,
Met eender maegt verciert, die slotels in de hande
Ghepresenteert 'den grave, dat edel bloet:
„Willecome, Heer, hier binnen den lande,
Voor u en koren wy gheen aertsch goet.”

Vele reverentiën was men hem biende,
Soot de edelheit wel moet behoren,
Van claroenen, trompetten, vruecht gesciende;
Men wasser oick alle die ballingen siende,
Die om gracie riepen, achter en voren:
„O grave Philips, ons Heere gheboren!” —
Met wenenden oogen riept meerder en minder —
„Vergheeft ons alle voorleden toren;
Ghi sijt ons Heere; wy sijn u kinder!”

Als sy ghelegghen hadden een poose,
Namse grave Philips in ghenaden —
tEn is fable, fictie, nocht glose —
Poort en landt ghevende, sonder noose;
Ende was int stadt te trecken beraden.
Binnen der poorten sach men ontladen
Vele figuren, plesant int gesichte,
Verciert sijnde met costelike ghewaden,
Met vierpannen, ende met waslichte.

Aldus passerende voor thuis der heeren
Bleef grave Philips een poos staende;
Aen alle sijden sachmen hem keeren,
Aensijnde die vieringhe, groot int meeren,

Hoe tocomuyn daer was haer handen slaende.
Een selveren maegt met eenen leeu ontfaende
Was hertoge Philips, die men liet dalen,
Met suuten zanghe, triumphelijck gaende
Over tstrate, dwelck ick moet verhalen.

Met luder stemmen al even zeere
Riep daer tocomuyn, jonck ende oud —
tDede dbewijs der naturen leere,
Met weenenden ogken: „wellecoem, Héere;
Voor u en koren wy schat noch gout;”
Al huilende roepende menichfout:
„Willecome, willecome,” met stemmen claer.
Vrou Jannen, die hy nu heeft ghetrouwt,
Quam achter hem in een roesbaer.

Ons grave Filips dat hem keerde,
Siende op sijns herten deel;
Al lachende hy sijn vrouwe eerde,
Wiens vruecht dat allen druck verseerde,
Als meynende: is dit niet een lustich pryeel
Van tapizeriën, met baelgiën, menich soon juweel
Behanghen, van aent thuis tot in den Wal ¹,
Met waslichter, bekenen, menich plateel,
Met schonen staedgiën een groot getal,

Den grave ontfanghende met weerden;
dWelck wel duerde vijf huren lanck.
Noch waest seer schoon in dat volheerden.
Met hem reden wel ix^e peerden;
Noyt en sach men schoonder ontfanck;
Want, aldaer hi naert hof nam sinen ganck,
Stack men te watere, hoordick gewaghen,
Daer grave Philips en sijn vrouwe blauck
Om loegen, ende lange op saghen.

1 Het huis ter Walle, waar in 1500 Karel V geboren werd.

Die stadt-besworen van sijnent wegen,
dWelc hier voormaels is gedaen,
Is grave Philips, naer edelheits plegen,
Ende oick die stad te houwen ghenegen
Goet ende van weerden, hoordick vermaen;
Den xvij^{en} dach in Meerte, heb ick verstaen,
Maecte men die heilige kercke bereet,
Daer grave Philips soude aengaen
Doende sinen kerckelicken eedt.

Als hy te hove was met sijne vrouwe
Ghinck men costelijck bescincken,
Vergetende alle voorleden rouwe,
Dær hem toe dwanck volmaecte trouwe;
Die vruecht was groot, mach men wel dincken,
Triumpheren, eten, ende drincken,
Willecomende in der vlaemscer erven,
Roepende elck met woerden die clincken:
„Wy willen nu allen druck afkerven,
Ende met u, Heere, leven en sterven.”

Filips in Brugge.

Hoe Brugge bedruet was voorleden,
Door tderven ons princen hoge gheboren,
sGelijcs so sijne nu bat te vreden,
Ende hebben ghe-toont vele vrolicheden,
Door dincoemste, so elck mach hooren.
Heeren ende wet, der stadt eedt-gesworen,
Hebben ontfanghen dat edel bloet;
Hy eest doch weert wat men voir hem doet.

Den minliken ontfanc moet ik bewisen,
Hoe jugen ende wet lagen op haer kniën,
Buten der stadt, dwele men mach prysen,
Daerse daertshertoghe dede rysen,

Met sijne prinsesse, troulijc engien.
Doir den willecome, die men hen sach bien,
Wel weerdich dat men mach vermanen,
Mocht elcken die oogskens van vruechden tranen.

Ons eerdshertoghe sant sinen provoost
Ten dry coningen, voor alle saken,
Als een die was der ballinghen troost,
Daer elk ballinc bleef op sijn propoost:
„Gracie! gracie laet ons ghenaken!”
Met luden voysen datse spraken:
„Heere, wilt ons in ghenaden ontfaen,
Vergheeft ons wat wy hebben misdaen!”

Als ons prince quam ter poorte,
Quamen daer noch ballinghen een deel,
Die lant noch ghelt en hadden na die behoorte,
Die om gracie riepen, tharen confoorte,
Om in Brugge te comen, dat lustich pryeel.
Grave Philips namse in genaden geheel,
Ende maecte verhuecht die bedruete sinnen:
Als Heer leide hyse ter stede binnen.

Met processien, soot wel betaemde,
Was ontfanghen dat edel greyn.
Op sinte Hubrechts brugge daer versaemde
Cleen en groot, hem willecoem raemde,
Met eener personaedgien certeyn)
Die poorterië, die was ghemeyn
In die Gaustrate, op een stellage,
Met trompetten, met ghelude makende rage.

Met tortisen ende met schoonen lichte,
Een groote menichte, soot was aenschijn,
Tot op die Meulenbrugghe even gedichte,
dWelc om sien was een soon ghestichte,
Daer die iij neringen hielden haren termijn,

Met eenre personagiën goet en fijn,
Ende met waslichte, schoon boven maten,
Seer costelije verciert daer die straten.

In die Bogaertstrate die vleeshouwers bewesen
Den willecomme met eenre figure;
Ende in die Hoochstrate die lombarden gepresen,
Daer groote triumpher is gheresen,
Drie oft iij staedgen hoge, net ende puere,
Verhemelt met gouden laken, ter cuere,
Met speeleden, tonende daer joust toten helde,
Sayende een grote menichte van ghelde.

Ende die Buyscayers desghelije,
Met lakennen behangen, met lichte claer,
Drie vaten wijns daer sijnder publije,
Diese lieten loopen voor arm ende rijk.
Die dorst hadde mocht drincken daer.
Die Spaengnaerden hadden iij huysen voerwaer
Afgesloten, dat toogde hem naect,
Met twee costelike poorten gemaect,

Die poorten behangen met scoonen lakeñe;
Ende lieten den wijn daer lopen uut tonnen,
Doer die blijscap, die hem stont te nakene,
Ende sayden gelt om genoecht te makene.
Dus was den willecome daer begonnen
Ten zelveñ tijen, ter Borchporte int jonnen
Een personaedgië, ende ter plaetsen van Malabeert
Hebben die smeën onsen prince geert.

Men sach er oock die cordewaniers
Ten hoecke van der Vlaminstrate,
Met eender figuren, lichtende veel viers;
Ter groter merct, van houte veel bestiers,
Met lakennen behangen, een costelije gesaten,

Wit, rood, ende blau, dat elck wel vate,
Met vele tapisten ende schilderijen,
Door dincomst, elc herte verblijen,

Teghen sinte Christoffels over, een nacie,
Daert met fluweele was behanghen;
Voor tsuvelhuys die nailde om recreatie;
Ende achter tsuvelhuys namen spacie
Die heec-outers ende die backers, wilden ontfangen
Onsen prince; scoonder en sach men in langen,
Op een wiel drayende .iij. oft .iiij. figuren. —
Schoonder willecoem en sagie nie gebueren!

1495 en 1496.

Geldersche knechten in Sneek.

[Ju Juwingha, de in 1494, door sijn neef Goslic, verdreven, tijdelijke gezagvoerder van Bolsward, had uit Gelderland 6 of 7honderd man weten te krijgen, met welker hulp hij sijn gebied heroverde; deze bleven daarop in Friesland schuimen, en wisten in 1495, tot leedwezen „der rechte burghers, maer die lichte burghers, als die tappers ende hoer ghelijck die wolden se in hebben,” in Sneek binnen te dringen, „ende deden den burghers groot verdriet ende scade; ende oock alremeest deden si hem spijt, dat si die knechten hadden in der stad ghelaten te legghen. Ende die knechten screven, den sneker borghers toe spijt ende wemoede, an alle poerten ende huysen, dese naescreven versen ende rijm:”]

Die van der Sneke synt wel voerdachtich
Niet meer knechten in te laten, sy en sijns machtich.
Wat hen van dat is ghecomen,
Dat sal men weten van hier toe Romcn;

Want te voren ghedaen, ende na bedacht
Heeft menich mensche in lyden gebracht;
Mer te voren bedacht, wat nae mach comen,
Heft menich man seer vaeck doen vromen.

1491—1496.

De Groningers in Friesland.

[In 1491 hadde de oostergoosche Vetkoopers en hun aanhang de Groningers, tegen de kwelling en druk der Schieringsche edelen te hulp geroepen; waartegen de Schieringers van Westergoo in het volgende jaar zich onderling vereenigden, om „dat verbont te behinderen,” en „Vrieslant weder te brenghen ende te holden in sijne vriheit, na de keiserlicke privilegiën ende vrydoeme.” Het gelukte hun echter eerst in het jaar 1496, dit, vooral door de kloeke houding en krachtige medewerking der Franekers, ten uitvoer te brengen, en „alle Westergoe blyde” te maken, „dat sie van de Groningers waren verlosset.” Het volgende, uit schieringsche pen gevloeide, berijmde verhaal bezingt, onder den naam van *Groningher Passie*, dit blijde beloop van zaken, en de nederlaag der Groningers. Het is verre van hooge poëzy, maar geeft een getrouwen afdruk van den woesten aard en het ruwe bedrijf der Friezen van die tijden.]

Hoert wonder groet wat is gheschiet.
Vrieslant stond in groet verdriet.
Groninghers hebben hem wel bedocht;
Partye hebben sie in Vrieslant ghebrocht.
Vrieslant ghenoeemt heeft vele heren.
Oesterlant deden sie eerst begheren.
Daer hebben sie hoer verbont ghemaect,
Abten, Prelaten hebben sie eerst gheraect,
Ende hebben daer voel dinghen beloest,

Ende hebben sie van hoer heerlicheiden beroeft.
Mitten Vetkopers deden sie hen eerst versellen,
Hoe sie die Schyringhen mochten quellen.
Hoer huesen hebben sie eerst omgheworpen:
Doe mochten sie schatten in alle dorpen;
Vanden landen deden sie tschat eerst halen;
Die beesten mostent mede betalen,
Die ponsmaet een stuwer, die koe een halff,
Oeck moest geven tscaep, peert, ende kalff;
Oeck mostmen ghen gueden vercopen,
Men most eerst nae Groninghen daer mede lopen:

Die hovelinghen ¹ hebben sie seer verneert.
Oesterlant hebben sie alheel omghekeert;
Die heren waren, die worden knechten.
In Westerlant woldenst oeck berechten,
Als ghy noch hoeren sult van desen:
Dit most men eerst ten eynde lesen.
Den Keyser hebben sie groet schat beloeft,
Ende hebben hem van sijn lande beroeft.
Als heer Otto van Langhen ² dede hier segghen,
Doe vonden sie een anderen raet;
Dat dedensie om hoer eyghen baet.
Vrieslant woldens vanden keyser belien.
Sie meenden, het sold hem seer wel dienen.
Breven hebben sie anden keyser ghesant,
Om te copen dat Westerlant.
Sie sint in des keyzers hof ghecome;
Ende groet schat hadden sie mede ghenomen.
Daer dedens schat ende brieven ondecken.
„Wat willen dese Westvaelsche ³ ghecken?“
Die boden stonden seer confuys:
Och! waren wy to hants al weder tho huys!

¹ De Heeren.

² Domproost te Meints, door keizer Frederik in 1492 gezonden om het land te bevredigen. Hij was den Friezen echter weinig welkom, en „doe Mr. Otto toe Bolswert was, so riep en die kinder by der straten:

Heer Otto van Langhen

Sal men morghen hanghen.” (*Thabor.*)

³ Friesland behoorde tot de westfaelsche kreits.

Een antwoord hebben sie weder ghecreghen
Ende dedent weder omme nae Groninghen dregghen.
Doe sie die brieven van binnen besagghen,
Dat antwoord dede hem qualicken behagghen,
Ende vonden daer in ghescreven den font:
Mit ghewelt en treckt niemant in u verbont;
Doet ghy daer boven, ghy moecht verstaen,
Vrieslant al sal teghen u slaen. —
Verraders in Westerlant hebben vernomen,
Ende sint mit hopen toe Groninghen ghecomen,
Ende hebben hoer verraet daer opghedaen,
Hoe dat sie Westerlant solden doer gaen.
Ju Juwingha ¹ is to Lewerden ghecomen:
Dat hebben die Groninghers schier vernomen,
Daer ghinghen sie hoer moyte maken,
Hoe dat sie toe Boelswert solden raken.
Hoer schalcheyt ghinghen sie tractieren,
Hoe dat sie Franeker wolden omkieren.
Dit opsat was lanck te voeren mit raet;
Vier iaer voert ghetal daer hijr anstaet;
M. cccc. nae Goedes gheboert
Ende ses ende tneghentich, doe ist gheboert.
Int Oest, int West, doer al edel Vrieslant,
Groninghers hebben hoer ambasiaten ghesant,
Met bussen, brieven, ende ander heren,
Hoe dat sie dat Westerlant mochten scheren.

Abten, prelaten hebben sie opghedaghet;
Ende hebben si vele saken afghevraghet:
Ghy, heren! hoe solden wy tbest raken,
Dat wy den huysman mochten bloet maken,
Gheestelic, waerlic, al mit ghemack?
Soe mochten wy vollen den blauwen sack. —
Meyster Willem ², die pastoer, deed op sijn mont:
Wij willen gaen maken een verbont;
In twee partyen staet al dat lant

¹ Heer in Bolsward, zie boven bl. 150.

² W. Frederiks, pastoor te Groningen, een man van uitgebreiden invloed in de groninger zaken.

Wy willense noch dryven nae onser hant. —
Een raetsman sprac: ic kans niet nomen.
Veel bloets te storten en solde niet vromen.
Laet ons den slapenden hont niet wecken,
Soe doet men hier namels niet mit ons ghecken. —
Meyster Willem sprack: wij willent anders anstellen;
Wy willent lant mit blockhuysen quellen. —
Die raetsman sprac: Meyster Willem! ghy sijt al bolt;
Het wil noch kosten silver ende gholt;
Als wy die blockhuysen hebben ghebouwen,
Niet lanck daernae het mocht ons wel rouwen. —
Bertolt die Graeff, die quam daer voert:
Wel an, ghy heren! hoert my een woert:
Wy willen daer bringhen soe menich man,
Fraeniker kan ons niet ontstaen.
Fraenker toe winnen, het waer wel goet,
Vonden wy daer ghien wederstoet. —
Tzaling Lywazoen¹ sprac: dit dunct my wel goet.
Ghy, heren van Groningen! weest wel ghemoet;
Toe Harlinghen willen wijt eerst anstellen;
Daer moechdi die Fraenkers altijt quellen
Vant bolwerck, ende van Roerdama-hues;
Wy willen daer laten niet een cruys. —
Tzaling! ghy doet u seer vermeeten,
Dat ghy u in desen last doet steken;
Want Syaerdama² hebdi al eer ghedient.
Sie hielden u voer hoeren vrient;
Sie hebben u cruyt ende schut ghelient;
Tzaling! het is qualicken verdient.
Thoe Woerkum waert ghy oeck Capiteyn;
Daer deed ghy den huysman schatten opt breyn. —
Daer nae is hy weder to Harlinghen ghecomen,
Ende heeft die Groninghers mede ghenomen.
Thoe Franeker quamen sie voer die poert;
Die wakers sprakens niet een woert;
Die bussen schoten al van die brugghen;
Tzaling heerscap keerde weder te rugge.

¹ Uit Oostergoo, „groninger voorvechter.“

² Schieringer edele bij Franeker.

Niet langh daerna, het was by nacht,
Jarich Hottingha¹ was daer verdacht,
Hessel Hoerna², Epa Aylwa³, mit hoer macht,
Douwa⁴ Roerdmers hoert mede oeck ant gheslacht,
Sie mittien hebben een raet ghesloten,
Hoe dat sie Harlinghen wolden inlopen.
Den heren van Fraeeker hebbenst ondeckt.
Die meent is uut den slaep gheweect:
Thoe elf uren wast voer midder nacht,
Jarich Hottingha ghinck mit al syn cracht;
Uut Fraeeker ginghen sie doer die mist,
Dat daer nyemant vanden ander wist;
Nochtans hebbenst doer die mist vernomen;
Sywrđ Lywazoen⁵ is heymelicken by hem comen.
Daer ghinghen sie dwalen doer den dou.
Jongha Eda was oeck van harten trou,
Als hy bewees op Coernwerder toern:⁶
Haddet ontset ghedaen, hy haddet verloren.
Hera Hottingha⁷ knechten hebbenst gheroken:
Sie ghinghen oeck nae Harlinghen soecken.
Hessel Hoerna quam starck inryden;
Bocka Ennes⁸ ghinck in die bouen glyden.
Hessel Hoerna heft hem daer belopen;
Daer most hy dat Groningher verbont becopen.
Hy sloech sijn handen, hy riep: wopen!
Die schalck had daer langh nae ghelopen.
Hessel dede hem sijn biecht daer hoeren;
Bocka Ennes heeft want ende voet verloren;
Mit enen hellebaerd wort hy gheabsolwiert.
Hessel is weder in die stat ghekiert.
Het gherucht is comen opt bolwerck schier.
Die knechten saten meest byden bier;
Elck was soe droucken als een stier;

1 Hoveling te Franeker.

2 Hessel Martena van Terhorn. Sch.

3 Van Witmarsum, Sch.

4 Vetkooper.

5 Beyma (van Arum), Sch.

6 Waarop hij door de Bolwerders belegerd maar door de Franekers ontzet was.

7 Hoveling te Wommels, en broeder van Jarich.

8 „Voerlooper“ in dienst van Ju Jwingha (voor wien hij o. a. de geldersche knechten gehaald had; zie boven bl. 150).

Die castelleyn sath opt blockhuys byden vier,
Ende hoerdet gherucht in Harlinghen comen:
Fraenkers hebben sie daer vernomen.
Die knechten deden een daghe-liet singhen.
Fraenkers quamen sterck andringhen.
Die knechten songhen: nu help ons, God! uut onser noot. —
Die ene was naect, die ander was bloet.
Daer wasser ghevanghen een grote hoep,
Eda Douwazoen ¹ had niet den besten coep.
Eda Douwazoen sprac: wat heb ic ghedaen,
Dat ic sal mede nae Fraenker gaen,
Ende sal daer sitten op Syardama-toeren?
Ick wold, dat ic nye waer gheboren. —
O Eda! wat wildy nu dat beclaghen?
Dat verbont van Groninghen dede u behaghen,
Ende meenden Syardama thoe verneeren;
Dus moet ghy in banden sitten leeren.
Dit was u al toe vceren gheseyt.
Nae Groninghen was al u verbeyt.
Eda! gaet voert! het is nu toe laet.
Fraenkers hebdi altijd ghehaet:
Syardama hebdi gheweest soe fel.
Laet noch af; soe doet ghy wel. —
Mer, watmen seyde, hy sweech al stil;
Hy miende noch toe cryghen synen wil,
Dat Fraenker solde legghen in kolen,
Al solde hy noch toe Hoern gaen dolen,
Daer hy plach syn ghelt toe verteren.
Van Harlinghen most hy nae Fraenker keren:
Want Fraenkers mochten hem niet ontberren;
Dat Groningher verbont most hy ons leren.

Nu wil wijt nae Penghum ² keren.
Hoert, wat is to Penghum boert:
Daer sint veel bussen ende cruyt ghevoert;
Cath ende gluyp quam aldaer voert.
Die groetste metalen busse is gheschoert;

¹ Vetkooper.

² Pinjum.

Sie is gheschoten in veel stucken.
Hoer groet hoechmoet wolde niet lukken.
Op hoer waghens voerden sie die stucken,
Ende ghinghen weder nae Groninghen drucken. —
Doe quamen sie toe Barlckum binnen;
Doecka Hettis¹ bolwerck wolden si winnen;
Die cather deden cath oprechten.
Lewerders woldent bolwerck slechten,
Groninghers woldent holden daer staen;
Het was hem al omt Bil gedaen.
Sie hebben ghewonnen mitten cath.
Een wyl daernae sie worden ghemath,
Als sie Dockes knechten hadden ghedaen.
Sijn huysfrou sath op enen wagen ghefaen,
Ende hebben sie ghevoert in hoer ghebiet;
Dus had dat edel wijf groet verdriet.

Thoe Hoerna hebbenst al omgheroert,
Ende hebben Hessel ende Both² hoer guet ontfoert,
Het huys ghebrant; het leyt in kolen.
Doe ghinghen sie in vele dorpen spolen.
Castelleyn, burghermeyster dedet heer bevelen,
Dat sie weder gaen solden naer Penghum spelen;
Thoe Penghum ende toe Coernwird siet,
Daer bleef soe mennich doet int riet.
Die vrouwen deden haer handen slaen:
O Groninghers! wat hebby ons ghedaen,
Dat wy ye quamen an u verbont,
Des sint wy verdorwen inden gront.
Ju Juwingha sprack: hoert my een woert!
Hoe sint ghy vrouwen! aldus verstoert?
Wat wildy wenen ende beren?
Laet ons Goslick³ uut Boelswert keeren. —
Ju Juwingha! wy kens niet keren of verweren;
Die knechten comen; sie sint feller dan beren. —
Allert Sipkes is inde kercke ghelopen,

1 Doka Hettazoen Hemmema, Sch.
3 Zie boven bl. 150.

2 Hessels vrouw.

Ende verspraak die meent mit groten hopen:
Ju Juwingha! sint ghy nu dus verstoert?
Acht hoer woerden niet een woert.
In Groningher verbout staen wy soe vast:
Sie brenghen ons noch doer desen last. —
Boelswert heeft daer niet op ghepast,
Dat hem quam soe menighen ghist;
Doe Hera ende Goslic quamen iut lant,
Sie traden soe vromelic op den strant;
Sie traden daer op mit groten hopen;
Westerlant sullen wy van Groninghen koepen. —
Thoe Fraenker quamen sie eerst logieren,
Ende deden snachtis nae Boelswert keren.
Die clock had thien uren gheslaghen,
Die capteyns spraken: nu wil wijt waghén. —
Sie quamen schier an Boelswert gegaen,
Die meyskens quamen uutter poerten saen:
Nae hoer koeyen ghinghen sie swinghen.
O lacy! nu is ghedaen ons singhen;
Die knechten comen hijr an springhen.
Die meyskens worden daer seer verveert,
Sie sint weder nae der poerten ghekeert;
Die koyen lieten sie onghemolcken.
Die dach quam dringhen doer die wolcken;
Die wakers hoerden dit gherucht,
Van deze melcsters, als hem best ducht.
Sie sint mit schut an die fest ghelopen;
Kynderen, vrouwen, sie riepen al: wopen!
Ju Juwingha! wilt ons niet ontlopen! —
Mer hy most heer Goythyens¹ doet becopen,
Hy is nae synen werck bericht.

Wilt noch ghy hoeren wonder groet,
Wat toe Boelswert is gheboert;
Sinte Franciscus-nacht ist gheschiet,
Thoe Boelswert is weest groet verdriet.
Uut Fraenker is Goslic Juwinga gheganghen;

¹ Een geestelijke, dien hij vroeger gedood had.

Nae Boelzwert dede hem seer verlanghen.
Smorghens, inder daghewaec claer,
Die stat is ghewonnen openbaer;
Die knechten doer dat water traden:
Treed vroemelic an, God wilt beraden!
Om te cryghen silver ende golt. —
Die capiteyns spraken: ghesellen! weest stolt,
Om te slaen ende toe vanghen mede. —
Ju Jongama¹ die had gheenen vrede,
Als hy heer Goythyen, den priester, dede,
Boven soene ende vasten vrede.
Op enen kamer ghinck hy hem moerden;
Sie staken, sie sloghen mit scerpen koerden;
Noes, hant, ende den hals aff ghesteken.
Dat jammer wold God weder wreken
An Ju Juwingha, Bocko Ennes, Jan Symensz.² mede.
God gheef die zielen den ewighen vrede!
Die knechten die finghen, sie sloghen doet;
Dat guet dat sie namen, dat was groet.
Die vrouwen worden die eleder uutghetoghen,
Die borghers, uut die stadt dat sie vloghen.
O lacy! hoe sint wy nu bedroghen,
Nu wijt eerst sien voer onsen oghen,
Van Groninghers ende oeck van Lewerders mede!
In Westerlant brochten sie onvreede.
Daer hebben sie hoer verbont ghebrocht,
Int Oest, int West, alst hem best docht.
Fraenker mienden sie te winnen.
Ghy keerls! ghy dorstens niet beghinnen;
Ghy hebt ghevaten soe mennich bwren,
Ende knechten, die quamen ghering in snoeren,
Ende worden vast in yser gheseth;
Die knechten worden ghesloten opt beth.

Van Groninghen quamen pampers fet;
Ende hebben to Harlinghen een blockhuys gheset,

¹ = Juwingha.

² „Roed Jan, borgher te Boelzwert... ende wert te Boelzwert doot-
geslaghen van een wielmaker.” (Thab.)

Daerop schut, knechten, ende pryvant.
Thoe Harlinghen haelden sie groten schant.

Hoert, wat verbont hebben sie toe Sneeck ghebrocht:
Daer hebben sie Bocka, Low, ende Sytthyen¹ coft
Van Daem van Tijl², Judas broeder wreet.
Die heft dese heerscappen brocht in verdriet.
Judas verbont dat is niet cleyn;
Groninghen! du holdest mit hem ghemeyn. —
Och, hoert van dese versoerden sotten!
Hoe wel mach Fraenker mit dy spotten!
Sie hebben verloren bussen ende glupen;
Nae Groeninghen ghiughen sie weder slupen;
Die blockhuysen moeten sie daer laten staen blyven;
In Westerlant konden sie niet bedryven.
Cloesteren, heerscappen hebben sie ghedwonghen:
Sie sijn weder uut hoer verbont ghespronghen;
Priesteren, bueren ende veel dorpen.
Vry Vrieslant was onder die voet gheworpen.

Noch willen wy van hoer sotheyt spreken.
Schutters vanden Dam quamen ende woldent wreken.
Dese ghecken woldent al toe breken,
Wijf ende kynd den hals af steken.
Thoe Fraenker meenden sie dat te doen;
Die keerls waren niet soe koen.
Oeck woldensie bestormen die cleyne stat.
Om Fraenker lach menigh path,
Te ryden, te voet, ende oeck toe waghen;
Waer sie quamen, sie worden gheslaghen.
Waer sint nu hoer bussen ende catten,
Daer sie Fraenker mede wolden matten?
In Westerlant hebben sijs ghelaten.

¹ Bocka Harinxma hoveling te Sneek, Low Donigha zijn awager, en Sythya Harinxma van IJlst.

² De hoofdman der Gelderschen (zie bladz. 150) die de drie bovengemelden gevangen hielden; de Groningers, door de Sneekers om hulp geroepen, kochten de knechten voor f 8000 af, maar voerden de edelen gevangen naar Groningen.

Die kynder singher fan by der straten. —
O sotte Groninghen! matich dijn toern;
Den strijt hebstu teghen Fraenker verloera.
Die croen sal Fraenker boven dy draghen,
Om dattu uut Westerlant biste verslaghen.
Schaemdy, du buer! heb grote schanden,
Dattu edele vrouwen holdest in banden;
This nie ghehoert in onse landen.
Die honden moeten dy schoeren mit tanden!
Men en kans niet toe vollen dichten.
Wie ken van hoer sotheit swichten?
Noch hebben sie veel meer quaets ghedaen:
Kercken, cloesters deden sie opslaen,
Ende glasen, ende costeryen mede;
Goedes huysen hadden gheenene vrede;
Kisten, tryzoren worden daer opgebroken;
Sie sochten tghelt in alle hoecken;
Golt ende silver wast, dat sie sochten;
Dat waren die rechten, die sy in Westerlant brochten.
Mit moerdenaers ende mit straetroewers was dijn verbont.
Du moechste dy schamen, toe allen stont,
Dijn groete hoechmoet en dijn stinckende hoevaert.
Die edele Fraenkers hebben dy niet ghespaert.
Ghy, edele Fraenkers! weest wel ghestelt.
Die keerls hebben ghy mit hopen ghefelt.
Ghy, edele vrouwen! draecht guet moet,
Om dat ghy holden hebt lijf ende guet.
U mans neemt vriendelic in uwen armen;
Soe moechdi elckander soetelicken bewarmen,
Mit cussen, mit helsen, mit ander vlijt;
Soe suldy verdryven uwen tijt,
Ende cussen elckander voer den mont.
God spaer u lang ende altijt ghesont!
Jhesus ende Maria, die willen ons benedijen,
Van deser uren tot allen tijen;
Dat sie ons moeten behoeden ende beschermen
Voer den ewighen strijt! seght alle gader: Amen.

1506.

**Graaf Edzard I (de Grootte) van Oost-Friesland
in Groningen.**

[Hertog Albert van Saksen was in 1499 als Erfstadhouder van Friesland gehuldigd, en had zich ook in Groningerland door de kracht zijner wapenen weten te doen gelden; in 1504 verkocht zijn zoon Hendrik het beheer over zijne gewesten aan zijn broeder Joris, die, hoewel door de Friezen erkend, te vergeefs de stad Groningen, die steeds de saksische heerschappij was blijven weeren, zocht machtig te worden. De stad zocht, in 1506, steun bij graaf Edzard, die nog het vorige jaar met Joris gestreden had; met welke vreugde hem de burgers van Groningen welkom heetten, zeggen ons de woorden van Eggeric Benninga, den kroniekschrijver, even als de volkszang, dien hij ons meêdeelt:]

„Als nu grave Edzard in de stadt quam, is he van den gemenen borgeren, oock geestelick und werltlick, mit grooter reverentiën wel ontfangen; leten al ohr geschut und klokken ohm to eeren afaen und luiden. De kinder up der straaten veranderden de lovesanck van den upstandige Christi:”

Christus is upgestande,
Heer Vyth moet nu uth deissen lande,
Des willen wy alle froh sijn,
Grave Edsard wil onse troost sijn,
Kyrie Eleison.

[Heer Vyth is Vijt van Traxdorp, de ruwe krijger, die met zijne lansknachten, onder Joris en Edzard, Groningen belegerd had; hij „handelde so wreetliken mit de frauen und mageden, so ut der stadt quamen edder (of) daer in wulden; laet ohne (haar) de kleeder so hoog, dat se sich nicht konden bedecken, gelick Hanun Davids knech-

ten dede, afschniden, mit vele meer untuchtige stucken, de hier to vertelen niet weer behoorlick." Geen wonder dus dat de Groningers over ziju vertrek juichten].

1506.

Filips' reis naar Spanjen.

[In Jan. 1506 deed Filips zijne tweede — en laatste — reis naar Spanje, om het hem door den dood zijner schoonmoeder Izabella (1504) toegevallen rijk van Kastiliën in bezit te nemen; hij stierf er in September. Op zee werd hij reeds kort na zijne uitreis door stormen beloopen. Een gelijktijdig kroniekschrijver geeft ons het volgende aanschouwelijk verhaal van zijn rampspoed:

Advint, durant ceste nuit, chose fort estrange, exorbitante et hors de train commun; car, à l'heure que le roy, la royne, seigneurs et dames dormoient paisiblement, le feu se bouta par dehors en leur navire; adonc s'esleva ung piteux cry en la compaignie. N'y avoit si hardy homme qu'il ne trembla de peur et hide, cuidant que ce fust pugnition divine. Le roy se drescha sur pied, yssit hors de sa chambre comme tout despouillié; la royne se descoucha fort espoventée, à demy esperdue; l'ung crioit: „Au feu!" l'autre: „A l'eaue!" et l'autre, en hault: „Miséricorde!" pensant que le dernier estoit venu, et que la mer et la terre debvoient terminer par feu. Mais ce très-piteux desconfort fut accoisé soudainement, par la grande diligence des maronniers et autres nobles gens, vitez et appertz, qui le meschief et le feu estaindirent.

Adonc chacun se retira, loant et gratiant Dieu d'estre eschappé de ce mortel, cruel et dangereux péril, et sembloit que pieure adventure ne leur pouvoit advenir mias; tost après ce grant effroy, l'on eut plus fort à faire que

devant. Le vent s'esleva, grant tempeste vint, la mer se troubla tant subitement, horrible, et impétueux, que les maronniers et conducteurs de la navire ne purent avaller ne maistrer leurs voiles; et alors qu'ils estoient les plus empeschez pour donner remède à ce grant désordre, ung très furieux et très véhément turbillon de vent se fêrit parmy le grant voile, tant rudement et de telle fâchon, qu'il emporta le deboult d'iceluy dedens la mar, et quelle puissance que les maronniers eussent, il eschappa de leurs mains; et alors fut toute espérance perdue; — — — —

— — — — — mais Nostre-Seigneur, qui souvent exaulce les prières de ceulx qui sont en dure affliction, print pitié de la desolée compaignie; car le soleil esparoit ses roix sur la marine; maronniers montèrent sur leurs hunes, apperceurent la terre, congneurent véritablement que c'estoit l'ung des ports d'Engleterre, et adonc fut engendrée grant liesse et corraige des malheureux infortunez. L'ung chantoit de coeur gay, l'autre plouroit de joye; l'ung Dieu regratioit, l'autre le bénissoit. Nul ne sçauroit imaginer l'exaltation qu'ils avoient en l'inspeccion de la terre, après qui chacun aspiroit; s'en furent les désolés, consolez; les desconfis, assouffis; les aggravez, ranimez; les esbahys, resjoys; les despitez, respitez; les langoureux vigoureux; et les allitez, suscitez. — — — — Et tous ensemble, par grant affection de corraige, chantèrent à pleine voix: *Te Deum Laudamus*.

Chose de grant admiration advint durant l'espace que se fit ce loange, car le petit oiselet qui s'amonstra au navire du roy, avant ceste oultrageante tempeste, s'apparut de rechief audit navire, et chanta avec les autres pour létifier ceste égreigieuse société. Les augures du temps anticque en eussent fait ung grand prodige; mais il est à supposer qu'il préconisoit la bien heureuse journée qui lors leur estoit advenue; il est escript: *Aves domini nuncios*. Et comme les angèles, qui sont les oiseaulx du ciel, démainent grant léesse, quand les pénitens sont purifiez par le feu du purgatoire, et parviennent à port de salut et salvation éternelle, parcillement les chapelains et chantres du roy, acomparez aux oiselets, doibvent mélodieusement desgorger

leur chants musicaulx, quant ils virent le roy leur mais-
tre, la royne et leur noble séquelle, avoir passé cet oul-
trageux tourment, et estre abordez en terre plantineuse,
fertille, et de très bonne congnoissance. — *Chroniques de*
Jean Molinet; chap. CCCXXXIV].

Wie wil hooren singhen
Een druckelijc nieu liet
Van den coninc van Castiliën,
Hoe dat hi uten lande schiet;

Trompetten ende clarenen
Dede hi so sere slaen,
Dat si alle souden comen
Die met hem wilden gaen.

Als si opt water quamen,
Daer geschiedde jammer groot;
Die schepen vloghen van malcander,
Si waren alle in groter nood.

Die coninc sprac: „Joanna,
Wel edel vrouwe mijn!
Dat is bi uwer schulden,
Dat wi in desen node sijn.”

Die coninc totten stierman sprac:
„Wel edel stierman fijn,
Nu brenghet mi weder te lande,
Mi en roect niet waer wi sijn.”

Die stierman totten coninc sprac:
„Wel edel Here mijn!
Ic en can u niet te lande brenghen;
Ic en weet niet waer wi sijn.”

Die coninc viel ootmoedelijke
Op beide sijne knien ;
Hi bat Gode van hemelrije ,
Dat hem gracie mocht geschien.

Die stierman totten coninc sprac :
„ Wel edel Here mijn !
Mi dunct ic hore die voghelen singhen ;
Ic hope het sal wel sijn. ”

Doen si in in Enghelant quamen ,
Men hiet hen willecoem sijn ;
Men schanc hen daer te drincken
Den alderbesten wijn.

Van daer so ghinghen si seilen
Al na dat spaensche lant ,
Met onser edelder vrouwen ,
Al in behoudender hand.

1516.

Karel van Gelder,

[Wij brengen het onderstaande lied op dit jaar, omdat ons dit het meest gepaste voorkomt. Frankrijk was toen door het verdrag van Noyon met Borgondië verzoend, en Karel, wiens zwarte bende in Noord-Holland geroofd en geplunderd had, was van daar het Sticht getrokken, en door Hendrik van Nassau van voor Asperen verdreven en naar Gelder geweken; maar werd door Hendrik op den voet gevolgd en nu in Arnhem door hem belegerd.]

„O Hartogh van Gelder bint ghy er in huys,
So steeckter u hoeft te venster uyt,
In also koelen Meye;
Ghy hebter de Hollantse koeyen gehaelt,
Sy komen om gelt, schickt dat ghyse betaelt
Of brengtse weer ter weye,
Weer ter weye.”

Den Hartogh al op sijn bedde lagh,
En hy tot den schilt-knecht sprack [al sacht]
„Wat hoor ick daer voor knechten?”
Hy seyde: „Wel-Edel Heere goet,
Dat is er Bourgonje, dat edel bloet,
Bourgonje al gemeyne,
Groot en kleyne.”

— „Nu zadelt my mijn beste paert!
Mijn harnas ende mijn blancke swaert!
Na Vrankrijck wil ick rijden:
Den Koningh dat isser mijn vrient so groot;
Ick hebber so langhe ghegeten sijn broot;¹
Hy laet my in het lijden,
tGenen tijden.

Alsser den Hartogh in Vrankrijck quam
Den Koninck dat oock seer haest vernam:
„Weest wellekom, Hooghgeboren!
Ick siender aen uwe bruyen oogen so wel,
Dat lantje van Gelder dat leyt er rebel:
Het gaet met u verloren,
Ja verloren.”

— „O Koninck van Vrankrijck, mijn lieve neef,
Ick souder u biddeu om eene beed,
Om twintigh duysent knechten;
Daer soud ick meê trecken na Gelderlant,

¹ Karel was van 1487—1491, in lichte gevangenschap, aan het fran-
sche hof geweest, waaraan hij door zijne moeder verwaut was.

En winnen mijn sloten met elcker handt,
Wij souden lustigh vechten,
Mitten knechten.”

— „O Hartogh van Gelder, dat doe ick niet;
Ick mochter my brenghen in swaer verdriet,
In alsoo groote ellenden:
Den Keyser, dat isser so machtigen man,
Mocht teghen my nemen den oorlogh an,
Bourgonje algemeyne,
Groot en kleyne.

1517.

Groote Pier.

[Groote Pier, de bekende friesche zeeschuimer, was eerst een welgestelde boer van Kimswert, maar had zich, door de krijgsbenden uitgeplunderd, ter zee begeven, en schuimde daar met de zijnen in dienst van den krijgszieken hertog Karel van Gelder. Hij plach zich spottend koning van Friesland, hertog van Sneek, graaf van Sloten, vrijheer van Hinlopen, kapitein-gen. van de Zuiderzee te noemen, en maakte zich bij de Hollanders niet weinig geducht. Het bestand, waarvan hier sprake is, is dat, hetwelk op den 17en Sept. tusschen Gelder en Borgondië gesloten werd].

Een stuyrman ter doot
Acht de Hollanders bloot;
Al sijuse groot van rade,
Sy sijn slap van dade,
Sterk van partijen,
Crank in t strijen,
Hoog van glorie,

Crank in victorie;
Maar die Geldersche, -sterk van teeringe,
Slap van neeringe,
Cloek in den velde,
Maar dorre van gelde,
Vroom van moede,
Maar cleyn van goede,
Doch onversaegt int strijden.
Dus wilt u verblijden,
Ende de Hollanders niet achten,
Want sy moeten versmachten,
Ende sy souden tbecopen,
Waer tbestand uytgelopen.
Tegens mijn danck,
Ist zes maanden bestand.

[Groote Pier stierf in 'tjaar 1520. Zijn tijd- en landgenoot, Petrus Thaborita, heeft ons de volgende krachtige en getrouwe beeltenis van hem geschetst:

Van deese Pier was grote spraeck in Hollant, in Brabant, ende in ander landen, van sin grote stercheit ende gruwelicheit, ende van sin grote oghen; ende sy maectent groter dant was; mer nochtans wasset een groet, swaert man mit grote oghen, grote schouwer, ende een groten baert, ende gruweliken van aensyen, sonderlingh als hy toernich was; ende hy was grof ende plompt van spraeck ende wesen; want hy en conste nyet bequaem spreken voert recht ofte voer heeren; mer mit sin grove Friesche slaghen quaem hy mede vort, ende dat ghynghe hem alsoe plom of, dat alle menschen, die daer by stonden, worden beweghen tot lachgen; ende hy was froem ende fel op die vianden, mer hy was redelyk van herten als een Kerstenman, want hy hadde een guede meyninck; want sin meyninghe was om Vry ende Fries te wesen, ende omt lant in guede staet te brenghen ende toe holden; want hy hadde liever by sin ploech ghegaen, dan hy gheorlocht hadde, hadde hy sin lant myt freedde moeghen bouwen ende bewonen; want hy was een eyghen-erft man, want hy

hadde eyghen lant ende guets ghenoech, ende sin woeninghe was toe Kemswert. Ende daerom dat hy sin guet nyet mochte bewonen, ende oec daerom, dat sin keerck was ghebrant van die van Fraenker mit die Bergoense, — dat wolde hy wreken aen die gheen, die dat hadden ghedaen, also veel als hy conste ende vermochte. Daerom quam hy toe Sneeck, ende orlochden myt dye Ghelressen, ende deede vele vrome stucken, alsoe dat hy Overste-Hoeftman was ghemaect van alle sin schypsluden; al ho vrome daden dat hy dede, nochtant soe was hy naderhant myt sommighe Ghelresse regenten al oneens, als sonderlingh mytten Canseler ende Ravenhey; dat was die Onder-Statholder; ende dat daerom: want grote Pyer was recht-uit, ende hy en was gheen plomstrycker; want hy sach dat die Ghelresse nyet deden als sy die Friesen onthieten hadden; ende soe laghen hyer toe Sneeck sommighe heerschappen, die oeck fyenghen ende schatten den arm hushman, elck in hoer deelen; ende sy maecten spraeck op om affterstallinghe scatinghe; ende hier was Pier seer teghen, ende mochte dat nyet wel verdraghen; daerom soe seyde die Canseler eens tot grote Pier, dat hy was een verraeder; ende Pier seide weder totten den Canseler, dat hy dat loech, als een Drenke paep, als hy was; ende Ravenhey die grymde oeck op Pier, alsoe dat grote Pier eens tot Ravenhey sprack en seide: „Du Ravenhey! wolstu my wat doen, soe doet dat eerlick als een vroem man, ende nyet als een schelm; hiermede wil ik dy moeten, ende wees op zijn mes.” Dit heeft my grote Piers broeder selver gheseit, dat Pier deese worden mytten Canseler ende mit Ravenhey selver heeft ghehadt. Hier uut mach men bekennen dat sy hem nyet lief en hadden; mer sy en dorsten hem nyet aen. Noch soe wil ic een punt bescriven, dat ick selver van sin eyghen mont hebbe ghehoert, daer men uut mach bekennen sin redelicheit. Het gheviel op een tijt, datter een frouken quam uut Hollant te Sloten, myt rogghe; ende sy wolde daermede te Sneeck, te vercopen. Berkelens, die Rentemeister, ende groote Pier, waren der tijt te Sloten; ende Erkelens liet dat wijf aenholden, ende wolde den rog op slaen; ende hy seyde,

men solden hoer betalen. Doe grote Pier dat sach, ende hy hadde anxt, dat dat wyf qualiken sold waerden betaelt, doe begonnen hy Arkelens over den hals te kyven ende te ropen, waerom dat hy dat wijff niet en liet varen, wantet guet bestant was? — Doe Arkelens dat hoerde, doe onsach hy hem, ende liet dat wijf varen; ende hy quam tot grote Pier ende seyde: Wane waeromme byndy aldus haestich? ende hy gaff hem 3 of 4 cronen te verdrincken, opdat hy te vrede solde wesen. Aldus soe behiel dat wijff hoeren rog, ende was wel te freden. Hier mach men bekennen syn redelicheit, want hy die Hollanders seer hart was, omdat sy ons lant aenvochten, mer nochtans soe mocht hy dat nyet lyden, dat dat wijf uut Hollant onrecht gheschiede; want het goet bestant was. (*Hist. v. Vriesl.* II. 263.)

1523.

Eerste martelaren.

[Hendrik Voes en Jan van Essen, monniken uit het Augustijner klooster te Antwerpen, waar Hendrik van Zutfen predikte, waren de eerste brandoffers, na het in Bergen, 8 Mei 1521, uitgevaardigd en weldra ook in de oostenrijksche¹ Nederlanden afgekondigd edikt, tegen de nieuwe ketterij. De beide kettermeesters, Frans van der Hulst en Nikolaas van Egmond, waren alras ijverig werkzaam. Het antwerpsche klooster, waar men zich met kracht tegen den aflaathandel had uitgelaten, werd, na Hendrik van Zutfens vlucht, afgebroken en tot den grond toe geslecht, en de bewoners voor zoover zij het niet ontloopen waren, te Vilvoorden gevangen gezet. De twee genoemde kloosterlingen bleven standvastig in hun geloof, en strooiden den 1en July 1523 te Brussel het eerste (martelaars-)zaad der nieuwe kerk. Luther zoud den Kristenen in Brabant Vlaanderen en Holland een brief van bemoediging en sterking, en ver-

¹ Karel V had namelijk noch Friesland (1523), noch Utrecht en Overijsel (1528), noch Groningen (1531), noch Gelderland (1543), te dien tijde reeds in bezit.

heerlijkte gener nagedachtenis in een treffend lied. Uit een geschriftjen van dien tijd, in het bezit van prof. Serrure te Gent, deelen wij het volgende omstandige verhaal van hun marteldood mede:

Historia de duobus Augustinentibus, ob Euangelii doctrinam Bruxellae, die trigesima Jun. A. dom. m. d. xxij, combustis.

Exhibitum fuit nobis hisce diebus spectaculum, miserabile dicerem, si ii quorum miserebat, spectatores miseri sibi et non beatissimi visi fuissent. Si vacat et lubitum est audire, accipe paucis rei summam. Ex caetu illo Augustinensium, qui ex civitate Hantvverpiae Vilfordiam captivi perducti fuerunt, tres numero in haeresi sua perstiterunt, caeteris palinodiam canentibus. Nihil non tentatum est, ut ii eandem, quam fratres cecinerant, canerent cationem. Ubi viderunt se, quibus id negocium datum erat, cum omnia agerent, nihil agere, decrevere nimium pertinaces extremo tradere supplicio. Transportantur Bruxellam, asservantur in carcere diligenter. Conveniunt eodem. M. N. Lovanienses. Fama quia nulla ferme diem supplicii praecesserat, paucos alios aliunde huc pertraxit. Pridie Visitationis Deiparae Virginis concurritur in forum. Conveniunt ordines mendicantium tres, neque enim plures, uti nosti, hic sunt, praeunte vexillo crucis, veluti solent cum solemnium pompa incedunt. Considentibus ordine iam sacrae Theologiae processoribus, abbatibus, mitris et gemmatis pedis conspicuis, qui loco Episcoporum aderant, et aliis nonnullis in pulpito. Nam pulpitem erectum erat peramplum ante Basilicam, quam vulgo senatoriam domum vocant. Sub horam undecimam ducitur per forum e tribus natu minimus, qui ut annis ab aliis superabatur, ita doctrina et facundia praestabat. Ductus intro, inibique paululum moratus, prodit in pulpitem, indutus sacerdotali panoplia. In medio collocata erat mensa instar altaris ornata et instrata, ante hanc flexis genibus procumbit, ibi omnes veluti stupentes oculos defixere in eum. Nullam trepidatio-

nis aut perturbati animi significationem cernere licuit. At tergo consistens concionem incipit Minoritarum gardianus, ex adverso ceremonias, aperto codice, auspicatur Episcopus. Horam totam, dum hic ceremonias peragit, ille concionatur, eodem corporis habitu vultuque eodem, iuvenis durabat. Ego quum Concionatorem prae turba intelligere nequirem, quod et aliis accidebat, totus intendebam in reum. Quod verum esse constat, quorsum dissimulemus? Vultus compositus et placidus, non modo mortis contemptum, verum etiam summam modestiam ac mansuetudinem prae se ferebat. Precationibus et sacris contemplationibus intento assimilis videbatur. Postea jussus nunc hoc nunc illud facere, mirum quam promte, quam non gravate paruerit. Ferunt dixisse obiter, se fore obedientem usque ad mortem. Iis peractis ceremoniis, ubi ex sacerdote factus fuisset, quem vulgus laicum aut secularem vocat, mutato vestitu, intro ábit. Post prodeunt duo reliqui, facie horridiores, nimirum barbati, cum iuvenis ille, quem memoravi, mento non esset hirsuto, sed forma mirum in modum decenti et satis venusta, sed prodeunt, vultu eandem constantiam et alacritatem attestante. Quid multis? Et his adimitur sacerdotium ac monachus sacramentum; ex sacris prophani effecti relinquunt pulpitem. Post paulum educuntur duo, primus ille et alter ex posterioribus. Itur ad ignem, qui in eodem, ubi haec acta sunt, foro parabatur. Interea dum ducuntur, dum exuunt sese vestibus, multa audiebantur ex illis; quae argumenta clarissima omnibus fuissent sanarum et piarum mentium, et veluti gestientium cum Christo coniungi, soluto corpore, nisi persuasum fuisset haereseos esse convictos. Subinde testificati sunt se mori Christianos, se credere in sanctam Ecclesiam Catholicam. Aiebant hunc esse diem quem diu expectassent. Jam vestibus nudati, relicto tantum indusio, steterunt diu, magis ipsi palos amplectentes, quam alligati. Ignis lentius succendebatur; id consilio factum sit an casu, equidem affirmare non ausim. Quid? inquis, non languescebant tam diuturna mora vexati? non dimittebant animos jam fumo subvolante, mox flamma subsequutura? Quod si ex gestibus, fronte, oculis, denique ex toto vultu ju-

dicare convenit, quae omnia veluti loquantur, et non raro certius et meliori fide animum aperiunt quam lingua: fiducia, constantia atque alacritas, quae summae fuerunt semper, incrementum sumere videbantur; tum potissimum emicabat nescio quae hilaritas, adeo ut multis ridere viderentur. Praeter alia recitabant symbolum fidei et canticum ecclesiasticum: Te Deum laudamus, idque alternis dicebant; alter dum ignem succendi sub pedibus aspiceret, aiebat videri sibi rosas substerni. Tandem exorta flamma vocem utriusque interceptit. Ego semper ab eiusmodi spectaculis natura abhorruí et lubenter abstinui, neque hic spectator esse potuissem, nisi ipsi, de quorum capite agebatur, mihi, qui ociosus in tuto spectabam, scrupulum omnem sua magnanimitate et vultus hilaritate eiecissent. Tertius productus non fuit; id quare factum sit, compertum non habeo. Quidam hunc resipuisse narrant, verum quando ad populum reductus non fuit publice recantaturus omnibus id persuaderi non potest. Quidam suspicantur clam necatum. Utut se res habet, diu latere non poterit. Postridie cum dies esset sacer Divae Virgini, Minorita hic in concione populum admonuit, ut si forte rogaretur ex ipsis, quis fuisset exitus eorum, quos concremari vidissent, dicerent obiisse in fide erronea Lutheri, accepisse ex quibusdam dictitans se, in extremo momento defecisse eos ab erroribus, quod quidem precibus quorundam et Divae Virginis beneficio, quae miraculum edidisset, factum aiebat. Idem ferme asseverabant Lovanii, nam redierat eo M. N. Nicolaus Egmondanus, narrans a prandio in concione, se hora undecima literas accepisse a probo et optimo viro Francisco ab Hulst, cui provincia a Caesare demandata est investigandi et persecuendi haereticos, quibus significari aiebat, Augustinianos illos haereseos damnatos et exustos rediisse, cum jam flamma submoveretur, rejectis erroribus, ad sanio-riorem mentem. Quod quia constanter hoc negant, quotquot proxime ignem adstiterunt, tacuisse fortassis praestiterat, nisi si quis id ex abundantia charitatis, quae omnia sperat, factum existimet. Bene vale. Bruxellae sexto Idus Julii. Anno 1523.

Ex alia Épistola.

De exustis hic, Bruxellae, duobus Augustinentibus credo ab aliis perscriptum. Incredibili constantia aut pertinacia mortem acerbissimam pertulerunt. Cancellarius affirmabat, se nihil unquam simile vidisse, inter tam multos suo tempore condemnatos ac supplicio affectos. In media flamma symbolum recitabant, atque Jesum identidem inclamabant. Iudices erant Hochstratus, Egmondanus, Hodscalculus, Lathomus, Ruardus. Aderat et Pascha Carmelita Mechliniensis. Francisco Hulst commissum est diplomate pontif. ut ipse nominet inquisitorem, modo prelatum aut theologum. Is nominavit continuo Egmondanum. Hi omnes dicuntur ituri in Hollandiam, ad Hoen et Ludungnum (?) Delfensem, pridem in carcerem conjectum. Caeterum valde metuunt, ne quis illic tumultus exoriatur, ut sunt homines, quamquam exemplum plurimos absterrebit, ut sperant. Nondum concordant, an velint omnes ire; alii alias causas nectunt. Saluta meis verbis Joannem Zwinglium et Huttenum. Rebus his satis exploratis ad vos revolabo, ibi in hypocaustis omnia commentabimur. Ex Bruxella, pridie Idus Julias etc.

Ein neues Lied wir heben an,
Das walt Gott, unser Herre!
Zu singen was Gott hat gethan,
Zu seinem Lob und Ehre.
Zu Brussel in dem Niederland,
Wol durch zween jungen Knapen,
Hat er sein Wunder-Macht bekannt,
Die er mit seinen Gaben
So reichlich hat gezieret.

Der erst recht wohl Johannes heist,
So reich an Gottes Hulden,
Sein Bruder Heinrich nach dem Geist
Ein rechter Christ ohn' Schulden,

Von dieser Welt geschieden sund,
Sie han die Kron' erworven;
Recht wie die frommen Gottes-kind
Für sein Wort sint gestorben,
Sein Martrer sint sie worden.

Der alte Feind sie fangen liess,
Erschreckt sie lang' mit Dräuen;
Das Wort Gott's man zu leucken hiess,
Mit List auch wollt' sie täuben.
Von Löven der Sophisten viel,
Mit ihrer Kunst verloren,
Versamlet' er zu diesem Spiel.
Der Geist sie macht' zu Thoren;
Sie kunnten nichts gewinnen.

Sie sungen süß, sie sungen sau'r,
Versuchten manche Listen,
Die Knaben stunden wie ein' Mau'r,
Verachtten die Sophisten.
Dem alten Feind das sehr verdross
Das er war überwunden
Von solchen Jungen, er so gross;
Er war voll Zorn, von Stunden
Gedacht', sie zu verbrennen.

Sie raubten ihn' das Klosterkleid;
Die Weih' sie ihn' auch namen:
Die Knaben waren dess bereit,
Sie sprachen fröhlich: Amen;
Sie dankten ihrem Vater Gott,
Dass sie los sollten werden
Des Teufels Larven, Spiel, und Spott,
Darinn durch falsch' Geberden,
Die Welt er gar betreuget.

Da schickts Gott durch sein' Gnad also,
Dass sie recht' Priester worden,

Sich selbst ihm mussten opffern da,
Und gehn in Christen Orden,
Der Welt ganz abgestorben seyn,
Die Heucheley ablegen,
Zum Himmel kommen frey und rein,
Die Möncherey ausfegen,
Und Menschentand hie lassen.

Man schrieb ihn'n vor ein Brieflein klein,
Das hiess man sie selbst lesen:
Die Stück' sie zeichn'ten alle d'rein,
Was ihr Glaub' war gewesen.
Der höchste Irrthum dieser war:
Man muss allein Gott glauben;
Der mensch leugt und treugt immerdar,
Dem soll man nichts vertrauen.
Dess mussten sie verbrennen.

Zwei grosse Feu'r sie zündten an,
Die Knaben sie herbrachten,
Es nam gross Wunder jedermann,
Dass sie solch' Pein verachtten;
Mit Freuden sie sich gaben drein,
Mit Gottes Lob und Singen.
Der Muth ward den Sophisten klein,
Vor diesen neuen Dingen,
Dass sieh Gott liess so merken.

Der Schimpf sie nun gereuet hat;
Sie wolltens gern schön machen.
Sie thun nicht rühmen sich der That,
Sie bergen fast die Sachen.
Die Schand im Herzen beisset sie.
Und klagens ihr'n Genossen:
Doch kann der Geist nicht schweigen hie;
Des Abels Blut vergossen,
Es muss den Kain melden.

Die Aschen will nicht lassen ab;
Sie stäubt in allen Landen.
Hie hilft kein Bach, Loch, Grub, noch Grab;
Sie macht den Feind zu Schanden.
Die er im Leben durch den Mord
Zu schweigen hat gedungen,
Die muss er todt an allem Ort,
Mit aller Stimm' und Zungen,
Gar fröhlich lassen singen.

Noch lassen sie ihr Lügen nicht,
Den grossen Mord zu schmücken;
Sie geben vor ein falsch Gedicht,
Ihr G'wissen thut sie drücken.
Die Heil'gen Gott's auch nach dem Tod
Von ihn'n gelästert werden;
Sie sagen, in der letzten Noth,
Die Knaben noch auf Erden
Sich solln haben umkehret.

Die lass' man lügen immerhin;
Sie habens keinen Frommen.
Wir sollen danken Gott darinn;
Sein Wort ist wieder kommen.
Der Sommer ist hart vor der Thür,
Der Winter ist vergangen,
Die zarten Blümlein gehn herfür:
Der das hat angefangen,
Der wird es wohl vollenden. Amen!

1525.

Slag bij Pavia.

bII PaVien, daer dIVersChen prIIIs laCh,
fLaVde de LeLIe op sente MatthIIIs daCh.

[De roekeloosheid en ijdelheid van Frans I dreven hem om, tegen den beteren raad zijner oudere en ervaren veldoversten in, het spaansch-keizerlijke leger slag te leveren, en zijn eigen ridderlijk gedrag in den strijd neemt de onvergeeflijkheid niet weg eener handeling, die het leven van duizenden der zijnen zoo lichtvaardig ten offer bracht; evenmin als de bekende zinsnede, waarmede hij, aan het einde trouwens van een nietsbeduidenden brief, zijne moeder, Loïze van Savoyen, het onheil, hem en zijn leger overkomen, mededeelde. Hij zelf werd, als bekend is, gevankelijk naar Spanje gevoerd, en raakte eerst na een jaar tijds, bij de vrede van Madrid, weder vrij. Dat de schitterende zege van het keizerlijke leger in Nederland weêrklank en deelneming vond, laat zich bij Karels betrekking daarop licht verklaren.]

I.

Met vreuchden wert hier een liedt ghesonghen
Den keyser teeren, dat edel bloet,
Die nu sijnen vijant heeft bedwonghen,
En plat gheworpen onder den voet.
De lely zoet Verliest den moed,
Bourbon¹ vaillant bewaert ons zijde;
De vranesche coninck is in ons behoet,
Noyt quam niemare int land so blijde.

Bourgongnen en vreest nu geen verstranghen,
Ghy, Vlaendrens leeu, scuwet zwaer gheclach!
De vranesche coninc, die is ghevanghen,

¹ Hertog Karel van Bourbon, zie beneden bl. 182,

Veur ons en quam noyt blijderen dach.
Daert menich sach, Ghevielt, o wach!
Omtrent Pavijen in den strijde;
Hi wert ghegrepen in den slach;
Noyt quam niemare int lant so blijde.

Ghy, Vlaminghen, weest tot vreucht gheneghen,
Niemant ter werelt en macht verbien,
Al tpeupel bleef meest daer doot gheslegghen,
Nauw mocht er eenich man van ontvlien.
Lof God van dien, Diet liet gheskien!
Wy hopen noch van goeden tijde,
Lof hem, die ons dus quam versien,
Noyt quam niemare int lant so blijde.

Godt - vadere, vol alder deuchden,
Nu dancken wy u in elc conroot,
Dat ghy onslieden gaeft dus vele vreuchden
En de victorie door dit exploot.
Den keyser groot, In elcken stoot,
Altoos bewaert en sijn ghesmijde,
Ghelijc ghy ons helpt in den noot! —
Noyt quam niemare int lant so blijde.

II.

Eenen Oosterijcschen edelen Arent vercoren,
Te Ghent geboren, heeft om zijns iongen bevrijen,
Sijn ionghen utghesonden, seer scherp van sporen,
Na den Coninc der Leliën, tot voor Pavijen
Die des Arents iongen daer wilden bestrijen,
Maer God heeft de victorie den Arent verleent,
Fortuyne valt dicwils anders dan men meent.

Die Coninc der Leliën wiert daer gevaen,
Den Arent onderdaen moest hy doen blijven:

Niet eer en is hy uuten prisoene ghegaen
Voor dat men hem sach xij bladers afdrijven,
't Conincricje van Napels soet, boven olijven,
En 't Hertoochdom van Melanen moest hy renunciëren,
't Is recht den verwinder te obediëren.

Genuën ende Atrecht, twee steden schoone,
Creech den Arent te loone, voor sijnen schat,
Doornick met haer toebehoorten ydoone,
Ende de actiën die de Lelie heeft ghehadt
In Vlaendren en Artoys, over lant oft stadt,
Dees edel bladerkins worden de Lelie al gepluckt,
't Is verloren ghemommecanst alst niet en geluckt.

Voort van alle landen die onder den Arent sorteren,
Die ooc in Vrancricje vsurperen hare limiten,
Moest der Leliën Coninck zijn recht abandonneren.
Oock 't Hertoochdom van Bourgoignen met zijn profyten,
So dat Hertooch Caerle besat over zijn subditen,
Is al gecommen onder des Arents clouwen,
Meer ghelucx comt den goeden, dan hy can betrouwen.

Hesdijn heeft hy ooc moeten derven,
Noch sachsen afkerven, van der Leliën steel
't Hertoochdom van Gheldre, en daer in erven
Den edelen Arent, maer conditioneel;
Ende om te gheraecken uut dit quereel,
Heeft hy noch veel ander saken moeten volbringhen,
Die ghevanghen is, soeckt listen om uut te springhen.

Dus ist metten edelen Coninc der Leliën ghevaren,
Die over xjhondert iaren hadde gepossesseert
Zijn preminentien in Vlaenderen, naer ons verclaren,
Daer hy nu eeuwich af is ghepriveert,
Te Madril in Spaignen wiert dit gestatueert,
Xv. hondert xxvj., in die maent van Louwe,
Daer Princen consulteren, dient ghenade en trouwe.

Hier blijkt in dese mannelicke besoignen,
Dat 't huys van Bourgoignen, 't welc den Arent toebehoort,
Niet seer versacht en is van oorloochsche troignen,
Maer derf om stryden wel seylen aen 't boort;
Nochtans en soecket oorloghe noch moort,
Maer als men door nootsaecke wort ghedwonghen,
Den Arent moet sorghe draghen voor zijn ionghen.

Dees ij. edel huysen zijn nu gheadiuncteert,
t' Samen gheaccordeert, seer magnifijcke,
Bourgoignen en Vranrijcke, onghепerturbeert,
Spaignen en Nederlant, al waert één Rijke;
Die hem verstaen can aen die Musijcke,
Sal accort prysen tot allen dagen,
In deuchdelich accoort heeft God behagen.

1527.

Karel van Bourbon.

[Ook verder nog volgden de Nederlanders belangstellend het zegevierend leger huns Heeren in Italiën, en begeleidten Karel van Bourbon, die door den franschen koning, wegens vermeende ontrouw, gekrenkt, zijn vorst en land verlaten had om den keizer te dienen, tot onder de muren van Rome. Hier viel hij bij den aanval, en werd, in het opperbevel over de troepen des keizers, opgevolgd door den jongen Filibert van Oranjen.]

O God van hemelrijcke,
Wat drucke es ons ghesciet,
Den Borghonschen alle ghelijcke!
God behoede Borbon voir verdriet.
tWas soe vrome een capiteyn,
Die hebben wy verloren,
Een edel heere reyn.

„Menich slach hebbic ghesleghen,
Te paerde ende ooc te voet;
Groote victorie hebbic ghecreghen
Ter eeren den keyser soet;
Menich leet hebbic den coninc ghedaen;
Daer hy quam al voir Pavien,
Daer en mocht hy my niet ontgaen.

Melanen hebbic inghenomen,
Met meneghen crijchsman vry;
De paus hadde dat vernomen,
Die sant hem goet volc by.
Sy meendender my wel af te slaen,
Die Veneetsianen quamen ooc mede;
Maer ten wasser niet wel vergaen.

Heel Ytaliën hebbic ghedwonghen,
Ter eeren den keyser fier;
Roomen hebbic bespronghen:
Daer bennic comen int dangier.
Het ghebuerde, al in den tweesten slach,
Daer bennic al deerlic doorscoten,
Daert so menich man ansach.

Och! adieu Karel, lieve neve!
Het moet nu ghesceyden sijn;
Nu moet ic u begheven,
Het sceyden doet my pijn.
Ic waende met u te winnen dat helich lant.
Nu moet ic emmer sterven.
God blive nu dijn onderstant!

Adieu, ghy edel heere bouwe,
Adieu, graef Joris van Sassen goet,
Weest doch den keyser ghetrouwe,
Dat biddic u, vri edel bloet!
Adieu, vice-roy de Napels vry,
Nu moet ic van u sceyden:
Gods bermerticheyt sta my by!”

Die heeren weenden seere,
Sy hadden groot verdriet
Al om Borbon den heere,
Dat hy soe droeffelic sciet.
Die knechten maecten groet misbaer:
Sy en wisten wat bedriven;
Deen wranc sijn handen, dander trac sijn haer:

„Ons troost hebben wy verloren,
Ende ooc ons toeverlaet!
Ic bidde Jesum uutvercoren,
Dat hy sijn siele ontfaet!
Ghetrouwen dienst heeft hy ghedaen.
God sal wel een ander verwecken,
Die dien keyser ooc sal bystaen!”

Wy moghen wel bedriven rouwe
Om Borbon den capitein goet,
Ende voir Wassenare ghetrouwe;
Hy heeft ooc ghestort sijn bloet,
Hy heeft ooc ghestort sijn bloet,
Ter eeren den keyser, dat es waer;
Men mochte gheen ghetrouwer vinden,
Dan dese twee int openbaer.

1526.

Beginselen der hervorming te Leiden.

[Reeds in Mei 1522, was er in Leiden eene bepaalde waarschuwing van de stedelijke overheid tegen allen uitgegaan, die „Maertyn Luthers boucken met woirden willen defenderen” of ook slechts „deselve boucken by hem houden, al in cleynicheyd van den keyserlicken geboden” en werden zij met „straffe en korrekey” bedreigd. Het kwaad broeide echter in stilte voort, en vier jaar later, op den 19^{en} Jan. 1526, vond men „an die kerckdoeren van Sinte

Pieters ende an eenige biechtstoelen van den Cermynarissen zekere diffamioeuse cedellen gecliemt, seer injurioselicken luydende, zoewel opten Schout, die een rechter is van keyzerswegen, als opten Religiosen, contrarie den edicte der Keis. Maj. luydende van woirde tot woirde gelijk hiernaevolcht:]

Dees stoel wil men vercoepen ende nyet verhueren,
Want die biechtheynxten sellen hyer nyet dueren,
Dat waerom seldy cortelick hoeren,
God wil men sals nyet langer smoeren.

Dese vier stoelen zijn al te coep ende nyet te huyr,
Want wat men hier coept, tis arch ende al te duyr.

Siet toe, siet toe, o lieve schout,
Wee u, want gy den cappers thoeft op hout.

Gy, vrome mannen, hoet uwe vrouwen,
Voer alle monnicken, of tsal u rouwen.

1527.

Weyntjen Claes.

De Heere moet zijn gepresen
Van zijn goedertierenheyt,
Dat hy altijd wil wesen
Bij die nieu zijn verresen,
En hebben 't quaet afgeleyt.

Dit mach men claerlick sporen
Aen de vrouwe Weynken Claes,
Uit God zijnde geboren,
Wiens woort sy had vercoren,
Tot haerder troost eu solaes.

Gevaen liet men haer bringen
In den Haech voer de Overheyt,
Met vragen sy haer aenghingen,
Oft sy bleef by de dingen,
Die sy voorheen had geseyt.

't Geen, dat ick heb gesproken,
Blijf ick vast by, heeft sy verclaert;
Sy mochten 't vuyr wel stoocken,
Om branden ende roocken,
Sy was daer niet voer vervaert.

Een wasser die daer taelde,
Vraechde noch van 't Sacrament,
Daerop Weynken verhaelde,
Dat meel was dat men maelde,
En 't broot eenen duyvel blent.

Hy seyde: ghy moet sterven
Ist saeck dat ghy hierby blijft,
Maer om 't rijck Gods te erven
En de croon te verwerven,
Was sy door Gods cracht gestijft.

Dus ist oordeel gegeven,
Dat sy sou worden verbrant,
Maer, door Gods geest gedreven,
Gaf sy willich haer leven
Over des Heeren hant.

De monick sach men loopen
Om de vrouwe, met zijn cruys;
De leugenen met hoopen,
Ghinck hy aldaer ontknoopen,
Om haer te brengen tot confuys.

Hy haer also seer quelden
Dat jammer was en verdriet,

Die beul dies oock ontstelden,
Moeder, was zijn vermelden,
Laet u van God trecken niet.

Sy help den pulver steken
Selfs tot haren bosen in;
Siet wat daer is gebleken,
Van selfs is sy gestreken
Tot den pael, als een heldin.

Sprack: sal ick niet afvallen,
En staet de banck oock vast? —
Daer ghinck de monick rallen,
En had, met zijn loos callen,
De vrouwe noch geern verrast.

Maer sy ghinck haer selfs voegen,
Seer blydelick, aen den pael,
Wel ghinct na haer genoegen,
Maer de sophisten wroegen
En godloosen altemael.

De beul tradt aen om worgen,
Doen sloot sy haer oogen fijn,
Hebbende in 't hert verborgen
Een trooster, niet om sorghen,
Verlanghende thuyts te zijn.

Dus lieffelick ontslapen
Is Wendelmoey in den Heer;
Maer monicken en papen
Die na christen-bloedt gapen,
Versaedt worden sy nemmermeer.

[Wendelmoet Klaasdochter, eene vrome weduwe van Monnikendam, viel als een der eerste slachtoffers der godsdienstige vervolging in de Nederlanden, en werd den 20^{en} November 1527, omdat „si gevonden was in een misge-loove van het sacrament, ende dat si onbewegelic daarbi

bleef", in den Haag verbrand. Haar standvastigheid in haar gezuiverd geloof, en haar manmoedigheid in het sterven is, door den dichter van bovenstaand eenvoudig en getrouw verhaal, aandoenlijk en treffend te boek gesteld.]

1528.

De Gelderschen in Utrecht.

[Bisschop Hendrik van Beyeren, in 1524 tot den utrecht-schen zetel geroepen, kreeg alras met de burgers van Utrecht twist omtrent het geld, dat strekken moest om Karel van Gelder het Oversticht te doen ruimen. In den zomer van 1525, met ruiters van Wijk bij Duurstede gekomen, werd hem door de partij van adel en raad de toegang door de Tolsteeg-poort ontzegd, terwijl men terstond daarop Karels ruiters binnen riep. Utrecht bleef toen in geldersche handen tot het jaar 1528, toen het door Willem Turk op onzer vrouwen vanding avond — d. i. den dag vóór Mar. Visit. (2 July) — bij verrassing voor den bisschop weêr werd ingenomen, die er den derden dag daarop, door de Weertpoort, weêr binnen trok, en zijne weêrkomst met het onthalzen en verdrinken van verschillende „goede luiden” onder zijne-tegenstrevers vierde. De gedachtenis dier geldersche dagen is ons in twee zangen bewaard geworden, die zich minder door dichterlijke dan wel kroniek-verdiensten onderscheiden. Van toen af werd het Sticht wereldlijk met Holland en Brabant vereenigd, en de stad Utrecht door het nieuwgebouwde kasteel van Vreeburg tegen later verzet der ingezetenen gewapend. Het geheele tijdvak wordt uitvoerig behandeld in Lamb. Hortensius' *Secessionum civ. Ultr. libri VII.*, achter welker onbruikbare hollandsche vertaling de volgende beide paskwillen van dien tijd gevoegd zijn. Ter verklaring verg. men, behalve zijn werk, Mees' *Verhand. over Lamb. Hort. als geschiedschrijver*, bl. 82—96 en 167 volgg., en Henrica van Erps gelijktijdige *Aanteekeningen in Matth. Analecta I.*]

Marcus van Weese, vol partije gegoten,
Hoe moochdy zijn dus seere verdwaelt,
Dat ghy uwen Landtsheer hebt buyten gesloten,
En zijn vyanden inne gehaelt?
Ghy sulter noch om werden seer veracht,
Domdeecken, Weese, Venrode, alle drie,
't Is wonder dat ghy niet en hebt bedacht,
Wat last dat kommen mach deur u valsche partije.

Deeckentgen van Sinte Pieters, kleyn van machte,
Gekommen van bastaerden en hoertgens soet,
Ghy hebt oock willen toonen u krachte
Over der onnoseler burgeren bloet;
Hoe zydy nu dus kleyn geacht,
Daer ghy eer waert Heer en vrije,
't Is wonder dat ghy enz.

Gerrit van Nievelt, grijs, out in 't leven,
Deur u is gekomen al dit verdriet,
Om brieven die ghy hebt geschreven
In de Gilden, al wildijs weten niet,
U hert is felder dan een leeuwe geacht,
Ghy steeckt u angelen gelijk een bije,
't Is wonder dat ghy enz.

Her Ian van Renesse, was seer gepresen
Voor sijn landtsheer hooch gebooren,
Maer doe hy een verrader woude wesen,
Is sijn stadt Utrecht daer by verlooren,
Hy heeft een vreemt innegebracht
Van Gelder, edel, stout, vroom, en vrije,
't Is wonder dat ghy enz.

Jacob van Mijnen, hofmeester verheven,
Vol van verraderije geplant,
Ghy hebt uwen landtsheer willen vergeven,
Hadde hem God geen hulpe gesant;
Die stadt van Utrecht, die in vreden was sacht,

Hebby gebracht vol haets ende nije,
't Is wonder dat ghy enz.

Jacob van Nievelt, maerschalc ter Eem getogen,
Ghy hebt u beste daertoe gedaen,
De stadt van Amersfoort te brengen in doogen,
Dat ghy most schandelijk laten staen;
Nu hebt ghy u wijff en kinder daer gebracht,
Te sitten onder haer beschermenisse vrije,
't Is wonder dat ghy enz.

Steven van Zuylen, fel opgeblasen
Van muysterije, dach ende nacht,
Met u gesellen begost ghy te rasen,
Doe ghy in Utrecht wout toonen u macht
Over den borgeren, die vredelijk saten,
Die ghy overvielt met verraderrijen,
't Is wonder dat ghy enz.

Aert van Amerongen, Frederick Wten-Ham, marschalk in
Hebben hen met wreetheyt daer toe gestelt, ('t zijne,
De borgeren van Utrecht selver te pijnen,
Die sy aendeden seer groot gewelt;
Dies werden sy als beudels geacht,
Sy hebbent gedaen deur haet ende nije,
't Is wonder dat ghy enz.

Seldenacker fel, van herten wreet,
Ick en mach van u niet langer swijgen,
Om dat ghy quaemt met u paerdt gereet,
Om Amersfoort, de goede stadt, inne te krijgen;
Sy hebben hem met wijsheyt daervoor gewacht,
Gods gratie heeft belet u verraderije,
't Is wonder dat ghy enz.

Barent Wten-Enge, ick segh u plat:
Ghy sult noch komen in swaer verdriet,

Want alle de verraderije vander stadt,
Tot uwen huysen is geschiet;
Ghy hebt die reeckeningen daer mede veracht,
Daer ghy af waert seer onvrije,
't Is wonder dat ghy enz.

Melis, u broeder, mijns Heeren geswooren,
Sprack met zijne vrienden in als:
Onsen blaeuwen bisschop komt rijden hier vooren,
Sluyt toe die poorte, 't geldt ons allegader den hals;
Wy hebben hem met verraderije verwracht,
Omdat wy belet hebben de reeckeninge vrije,
't Is wonder dat ghy enz.

Lubbert de Wael, jonck sot verdolt,
Men most u oock totte reeckeninge voegen.
U medegesellen schikken beyden hosen met golt,
Met ruyters most ghy u laten genoeghen;
Ghy hebt die Coenroets meest op de been gebracht,
U wercken sijn tsamen dieverije,
't Is wonder dat ghy enz.

Uchtenbroecks Heer, Ian geheeten,
Wie hadde u doch wat misdaen,
Dat ghy u dus in de partije ginckt steecken?
Ghy werter om verdorven saen;
Ghy hebt die Geldersche inne gebracht,
Nu moet ghy sitten in eygenschap onvrije,
't Is wonder dat ghy enz.

Aert van Wulven, quaet feijnich fel,
Hoe waert ghy met de Coenroetsen soo verwoet,
Dat ghy, met verraderije snel,
Uwen landtsheer sloot buyten die poort?
Ghy sulter noch grootelick om werden belacht;
Bedenckt u wel, begeert genade by tije,
't Is wonder dat ghy enz.

Geurt de Koninck, bloetgierich beest,
Met al u vrienden ende magen,
Ghy waert allegader uws lijfs gevreest,
Doe sy met de banier daer neder lagen;
Ghy wout veel goede borgers nemen 't lijff met kracht,
Om te bet te volbrengen u verraderije,
't Is wonder dat ghy enz.

Frederick de Coninck, Houtsager geheeten,
Van allen boeven ende Coenroetsen 't hoofd,
Kracht, verraderije, misschienissen van vrouwen, moet ghy
Hebt ghyluyden gedaen, my des gelooft, (weten,
Huysen ontwee geslagen en 't goet genomen met kracht,
Nu moet ghy sitten in eygenschap onvrije,
't Is wonder dat ghy enz.

Frederick de Voocht van Rijnveld, dollé,
Van bontwerckers ende brouwers zijt ghy gekomen,
U over-oude-moeder sat t'Amsterdam, vercocht warmoes-
Hoe zydy nu dus uytgenomen, (bollen,
Dat ghy van de Coenroetsen wout zijn geacht?
Ghy hebtse onderhouden ende met dranck vrije,
't Is wonder dat ghy enz.

Ian van Wael, quaet katijff, wreet ende fel,
Korts met u vrienden by de partije verheven,
U afkomst moet ghy weten wel,
't Staet Sinte Marijen onder den outaer geschreven;
Ghy hebt met u handen daeruyt gebracht,
Dat u oude-vader was een papen-soon blije,
't Is wonder dat ghy enz.

Adam van Diemen moet komen voort,
Ghy moocht u selven niet ontgangen;
Omdat ghy uwen landtsheer sloot buyten de poort,
Soo suldy aen u keel noch hangen;
Die beelden, die aen Hasenberch sijn gewracht,
Bewijsen vast u dieverije,
't Is wonder dat ghy enz.

Gerrit Foeyt, out fel grijs catijff,
Wat hebt ghy met de Coenroetse bedreven,
Ghy riept op Onzer Vrouwen dach Beyeren stijff,
Waer mede ghy de borgers hebt t'onder gekregen,
Ghy zijt in de verraderije seer geacht,
Nu zijt ghy in eygenschap, seer onvrije,
't Is wonder dat ghy enz.

Gijsbert Clutingh, verrader onvroet,
Ghy sult noch komen in last tedegen,
Om de ondanckbaerheyt die ghy aen u overheyt doet,
Die ghy met valscheyt uyt de städt hebt gekregen,
Sy hadden u ende u kinders in eeren gebracht,
Die ghy geloont hebt met verraderije,
't Is wonder dat ghy enz.

Jan Aertsz. Beusecum, een Cellebroeders soone,
Hoe zydy nu in de partije dus vlugge
Ghy sult korts krijgen genoegh te doone,
U oom is beul in de stadt van Brugge;
By u oude overste saet ghy in vreden sacht,
Nu zijt ghy in eygenschap, seer onvrije,
't Is wonder dat ghy enz.

Gijsbert de Rijck, vileynich gast,
Ick moet u hier mede halen voort,
Ghy sult korts komen in grooten last,
Omdat ghy uwen landtsheer sloot buyten die poort;
Ghy meende hem wel te verdryven met kraft,
Maer hy valt u te swaer, ick seght u vrije,
't Is wonder dat ghy enz.

Jacob Morre, verrader, boos en vals,
Ghy zijt vast met den duyvel beseten,
't Sal u noch kosten uwen hals,
Men salt u kortelingh wel doen weten,
Ghy hebt die goede borgers met wreetheyt verkraft,
Nu zijt ghy selfs in slavernije,
't Is wonder dat ghy enz.

Cornelis van Meerten, rekel onvroet,
U kinders mogen wel roepen: ô wy, ô wach,
Ghy boodtet sant, doemen soude rechten aen bloet,
Dat tot uwen huÿse in de kelre lach;
Ghy hebt u selven daer mede veracht,
Om gerekent te wesen in de verraderije,
't Is wonder dat ghy enz.

Jan van Wijck, de proncker geheeten,
Met uwen neve, Jan Slingervoet genaemt,
Ghy sult noch vreesselijk worden verbeteret,
Omdat ghy in 't Sticht vyerde den eersten brandt
Aen uwen Landtsheer goet; ghy waert qualijk bedacht,
Nu moet ghy sitten in eygenschap, onvrije,
't Is wonder dat ghy enz.

Adam van Diemen, u suster, de weduwinne,
Hadde van herten seer groot verlangen,
Dat sy noch soude mogen spinnen
Den bast, daermen den blaeuwen bisschop aen moecht
Hoe mochtse sijn soo qualijk bedacht! (hanghen;
Sy komter noch in last om, segtet haer vrije,
't Is wonder dat sy niet en heeft bedacht,
Wat last dat komen mach deur heur valsche partije.

Hier mede wil ick een eynde gaen sluyten,
Want mijn schrijven dat is nu gedaen,
Nochtans die Coenroetse en mach daer niet blijven buyten,
Ick heb hier noch stede laten staen:
Michiel de Backer, Heyn Klock, Gerrit van Swolle,
Cornelis Hack, Gerrit van Nimmegen, Peter Kop, Holle,
Gerrit van Royen, Peter Snottebel, Joost van Eyck,
Cornelis den Boer, sijn gesel Thijs Huygenszoon, Bleyck,
Ende sijn Broer Heyn, den Verckemaecker,
Met Bontekan en Scherpenseel, versaecker, (gesondert,
Crijtngen en alle die Coenroetsen tsamen, niemandt uyt-

d'Een heeft gestolen, d'anderen t' Asperen gemoort en
geplondert,
De derde is sija vader gebrandt aen een staecke,
Diefte, verraderije, straet-schenderije, en huys-braecke,
Misschienissen van vrouwen, ende alle quaet bedreven,
Goede gesellen met onrecht genomen 't leven;
Dat wraeck roept, en men salt van allen Heeren verwerven:
Waerse komen, sy moetender om sterven,
Trecken sy in Duitschlandt of in Wals,
't Gelt hen allegader den hals.

II

Hoort doch alle steden ende gemeeynten hier omtrent,
Wat t' Utrecht geschiet is om te hebben 't regiment;
Spiegelt u aen een kleynen hoop lichte boeven,
Die niet en hebben al datse behoeven;
Om haer handen in de blaeuwe sack te steecken,
Daer hebbense hen groote dingen om vermeten,
Sy wouden die stadt van Utrecht heel vry maecken
Van excijnsen, van ponden, ende renten van de staten;
Hier hebbense om gemaect meenige muyterije,
Eer sy ten eynde gekomen sijn van dese boeverije;
Dat mach hem meenich goet borger beklagen,
Datse hen soo op Sint-Jans-kerckhoff lieten jagen,
Daer niet en geschiede dan klaer geweld;
Met: ja, ja te roepen hielden sy het velt,
Sy verdreven die borger die niet en hadden misdaen,
Daerom salt radt van avontuyren wel omslaen. (de Wael,
Dolle Gijs, Vera, Aert van Wulven, en Venroy, met Jan
Verslinden dat sweet ende bloedt van den armen wichter
altemael.

Hier was Marcus van Wees af opperste capiteyn,
Met Koninck, Renes, Leuwenberch, Venroy, algemeyn,
Nieveld die hem selven Domdeecken doet schrijven,
Maer mostet binnens jaers bewysen sou hijt blijven,

Sy over-droegen tsamen in heuren heymelijcken raedt,
Sy souden van Marcus Wees maecken een postulaet,
De deecken van Sinte Pieter stoochte seer toe dit quaet;
Want hy hadde tegen den borgeren eenen grooten haet,
Nochtans was hy raedt van den hoochgebooren vorst;
Maer die nijdicheynt stack hem te seer in zijn borst;
Heuren rechten heer wouden sy uyt het landt jagen
Nae Heydelberch toe, by sijn vrunden en magen.
O, verblinde geestelijke heeren, siet doch eens om,
Want uwen heer dus te verjagen en ghy en weet niet waerom,
Schaemt u deser booser schankelijcker oneeren,
Alst Godt verdriet soo salt wederkeeren.
Dolle Gijs, Vera, enz.

Jan van Mijnen, die meester is van dit spel,
Dat weten nu de geestelijke ende weereltlijcken wel,
Hy heeft ons al te samen seer qualijck besorcht,
Hy sie dat hy daer selver niet aen en worcht,
Hy heeft die borgeren tegen malkanderen gebrocht,
Met groote leugenen heeft hy die gilden versocht,
Dat wy al tsamen sullen moeten bekoopen,
Want die kloot en leyt niet, die sal noch wonder loopen,
Gerrit van Nieveld, Melis van Mijnden, die quamen in,
Steven van Zuylen met sijn vrienden, die hadden hen meer
(of min,
Al of sy die stadt ingenomen hadden met geweld,
Daer hem nochtans die goede borger soo stille helt;
Sy namen die plaets in, den raedt wert afgeset;
Sy mosten met haer partijen sijn besmet,
Die de stadt souden regeren voortaan,
Daerom salt radt van avontuyren wel omslaen.
Dolle Gijs, Vera, enz.

Daer wasser oock een deel van den geestelijcken staet,
Die hen selven setten schoen op die maet,
Daermen hier nae wel of sal weten te seggen,
Sy gingen in haer religie voor dat raedthuys leggen,

Sy riepen of al haddent geweest waerlijke heeren,
Sy lieten hen duncken sy waren in grooter eeren,
Sy wouden mede excijns geven om de gemeent aen hen te
trecken,

Maer sy deden als een hoop vertwijfelde gecken,
Sy geven nu excijns, sy sullen voortaan moeten geven,
Alsoo langh als sy sullen mogen leven;
Die dit deden, syn voorgenoemt, dat is waer,
Dan heer Jan Reael, en den schoonen Rumelaer;
Aldus hebbense hen selven hier in wel besorcht,
Het is een quaeÿ brock daer een man aen worcht;
Dus sijne geworden excijnsbaer, alle dese heeren,
Alst Godt verdriet, soo salt wederkeeren.
Dolle Gijs, Vera, enz.

Meester Barent van Haerlem, met Lanckhals, soudemen
die vergeten,
Met Crol ende Gent, die 't vyer soo wel hebben onder ge-
steecken,
Heer Jan van Renes, Uchtenbroeck, Goert die koninck,
Lubbert de Wael, Adam van Diemen, Gijsbert Clutinck?
Dese hebben gekropt een deel lichter gesellen
Met spijs en dranck, hoort doch vertellen,
Sy hebben een Coenroets gemaect, willet verstaen,
Daer sy altijd mede quamen dringen aen de baen,
Die landt-commandeur Nievelt, met sijnen quaden cop;
Die gaff hen ten Duytschen-huys dagelijcx den sop,
Den Houtsager en Rijnveld, die gaven de wijn,
Met meer andere die niet al genoemt en zijn,
Venroy, die heeft se herten-vleysch te eeten gegeven,
Daerse noch alle tsamen over sullen sneven;
Wat kosten sy daer geleyt hebben aen,
Het radt van avontuyren sal nochtans willen omslaen.
Dolle Gijs, Vera, enz.

Frederick Wten-Ham, maerschaleck genaemt die stam,
Seer neerstich dat hy dit werck ter herten nam,
Hy sprack als een boos quaeÿ tyran altijd doet,

Hy woude sijn handen wassen in der borgeren bloet;
Jacob van Nievelt, Eerst van Amerongen, Jan van Wijck
(Dircksoon,

Dees en dochten niet te hebben alsulcken loon,
Geurt die Coninck, die doe burgermeester werd gekooren,
Met Adam van Diemen, soo als ghy sult hooren,
Sy wouden metten bannier groot ontsich maecken,
Daer brochten sy den borger mede opter straten,
Sy stonden op de plaetse en lieten de bannier vallen,
Daerom sachmen dat haer dingen waren al mallen,
Sy stonden en beelden, al hadden se gehadt int oor een luys,
Sy riepen die goet Soudalchs sijn gaen voort wanthuys.
Dit was de wijsheyt van dees regenten en heeren; —
Alst Godt wil soo salt eens weder-keeren. •
Dolle Gijs, Vera, enz.

Heer Jan van Renes, Melis uyten Enge, Aert van Wulven,
Dees quamen met een deel voort raedthuys bulderen,
Sy wouden daer een deel uyt den raedt hebben geset,
Sorgende dat heur boeverije soude worden belet,
Want sy en wouden geen recht hebben gedaen;
Gerrit Knijff, burgemeester, geneuchden hier wel aen,
Want hy was een opsetter van dit leelijck verraet,
Omdat hy somtijts gestraft worden in zijne nijdigen raedt;
Dese rechtstoringe ende violentie, aen den raedt gedaen,
Daer en was niet met allen aen misdaen;
Gerrit Knijff, verrader, lachten nu uytermate seer,
Want hy wordense quijt, die sochten des rechts eer,
Cornelis van Meerten, Soutmanneken, alsoo geheeten,
Die woude hebben dattet alsoo wort gesleten;
Seven goede mannen mosten van dat raedthuys gaen,
Daerom salt radt van avontuyren noch wel omslaen.
Dolle Gijs, Vera, enz.

Sy maeckten eenen aenslach boven inder stadt,
Ende riepen: Beyeren, Beyeren, dat al waren mat;
Gerrit Foeyt riep dat hy onderwegen moste blijven,

Dat verdroot Grietgen al te seer, zijnen wijve,
Sy gaf hem gimber, ende seide: Gerrit weest nu een man,
Want hier leyt u eer ende eeuwige welvaren an,
Sweer van Zuylen wordt van Lambert Sonoy ghaelt,
Dat hy duyr, metten lijff ende leven, heeft betaelt,
Hy wort gestooten, doe sprack hy wat heb ick gedaen?
Die goede borgeren en hadden my niet misdaen,
Sy smeten die glasen overal uyt met groot geweld,
Daer was Frederick de Koninck of een groot helt,
Gerrit van Swol, die hadt dese wercken besocht,
Want hy hadse te Asperen weleer volbrocht,
Doe waren die gewelders al te samen in eeren,
Alst Godt wil soo salt wederkeeren.
Dolle Gijs, Vera, enz.

Heer Ian van Uchtenbroeck liep tot Ian van Sant,
Daer deurstack hy een Crucifix, dat hingh aen de wandt,
Van dit feyt hoort hy te dragen een eeuwige naem;
Michiel de Backer, die was dit seer aengenaem,
Dat hy nu mocht een deel goede borgers verjagen,
Die Coenroets die woudent nu al tsamelick wagen,
Hack, Woutertgen, Gerrit van Nimmegen, ende Snottebel,
Barent in de Bontekan, dat is oock een goet gesel,
Thijs Huygensz., Cornelis zijn broer, zijn meesters van dit spel,
Dat weet Ioost van Riecheyn ende den Boer seer wel,
Dan isser Hendrick en Gijs, twee vercken-drijvers,
Dit sijn al gewelders, vechters, en kijvers,
Gijsbert Dierick, die van quaetheyt dol is,
Omdat hy voor geen overste verheven en is,
Dese hebben die borgers met groot geweld aengegaen,
Daerom salt radt van avontuyren eens omme slaen.
Dolle Gijs, Vera, enz.

Gerrit van Eck, die vol is van alle dese wercken,
Die koft van Schalckwijk die geroofde vercken,
Gijsbrecht Cleutingh, die altijd spreekt van stijve necken,
En kan immers die kovel aen den hals niet trecken,

Die Klockegieter, die sijn vader aen een staeck is gebrandt,
Die cancelleerden des vorsten zegel met sijn handt,
En sprack oneerlick voor die poorten van der stadt,
Die Vorst souder hangen een seugh voor dat gat,
Ian Aertsz. van Beusigem, Iacob Vermaet, Rutger Clutinck,
Dese bedreven al gewelt met Frerick de Koninck,
Dan isser Willem Knijff, Iacob Blom, ende Pieter Pieterszoon,
Die Stam van Royen, Dirck Mor, Scherpenzeel, Ian Ba-
rentzoon,
Ioost van Eyck heeft die kamerkens noch eens geschat,
Veel meer danse gekoft waren, verstaet wel dat,
Is dit niet schande, waer ment hoort voor eenige Heeren? —
Alst Godt verdriet soo salt eens wederkeeren.
Dolle Gijs, Vera, enz.

Ian van Raephorst, Koeverden, Ian van Wijck Willemsoon,
Dese hebben scherp geraden met Dirrick Barentszoon,
Ende metten geschickten, die ter reeckeninge waren gestelt,
Daer Adam van Diemen of was die 't opspelt,
Hy seyde hy woude hem die rechte potaerdt wijsen,
Alsoo veer als hij weder by den brije mocht blijven,
Ian Evertsz., ende Goyert in de Klock, sijn Swager,
Sy reekenen dat sommige al worden mager,
Ick en kan alle dese reekenaers tsamen niet noemen,
Diet de goede luyden vast uyt den buydel hebben genomen,
Sy mosten 't heur daer brengen al haddense geweest sot.
Ian Evertsz., als opperste, hielter doe mede sijn spot,
Het mocht sommige in 't einde noch wel opbreecken,
Want ten isser harer veel noch niet al vergeten,
Ick hoop aen Godt dat dit niet langer en sal staen,
Want het radt van avontuyren sal noch eens omslaen.
Dolle Gijs, Vera, enz.

Dirck Winter, een jonghman van bescheyt,
Soo als hy Gijsbert Cluytingh dickwijls heeft geseyt,
Hy waer weerdich een ruste stoel te besitten,
Soo wel als hy hem mette Coenroetse kan schikken,

Hy maeckte sijn wijff alle dage vermaen,
Dat hy een besten tabbaert most hebben aen,
Ott van Haeften en is niet wel van Homborch gestelt,
Want die Coenroets en heeft voortaan geen gelt,
Men schynckter niet meer, men schrijfter niet meer op,
Dat steeckter heurer veel noch in den krop,
Sy bijten vast op heure tanden tegens malkanderen,
Sy wachten of den tijt yet wilde veranderen,
Daer isser noch veel meer, maer wy willent daerby laten,
Want ten is niet te pijnwaert meer mentie af te maken,
Dua hoop ick aen Godt, mijn Edele Heeren,
Alst hem verdriet soo salt weder-keeren.
Dolle Gijs, Vera, enz.

Men vintet in de boecken beschreven,
Het seggen oock die out sijn van leven:
Het mach wat loopen, mer ten mach niet duren,
Mer sy moeten loopen metten hoofde tegens de muren;
Het beginsel en docht niet, hoe sout eynde deugen?
Want het is altijt onderhouden met groote leugen,
Die leugen hebben sy geset ter audientie,
En sy heeft leugen uitgegeven voor sententie,
Die leugen is hier uyttermaten wel gehoort,
Die waerheyt leyt heel onder de voet gesmoort;
Dus segh ick u, Princen, wilter opstaen,
Die waerheyt sal noch in 't eynde te boven gaen,
Sy heeft heel gelegen al hadse geslapen,
Heurer veel selse vroech genoeg ontwaecken.
Wy willent hier tsamen mede laten staen,
Want het radt van avontuyren sal eens omslaen.
Dolle Gijs, Vera, Aert van Wulven, en Venroy, met Jan
(de Wael,
Verslinden dat sweet ende bloet van den armen wichtereren
(altemaal.

1531.

Jonker Baltzer.

[Het volgende lied bezingt de laatste ongelukkige poging van Kristiaan I, den verdreven koning van Denemarken, om zich in het bezit zijner staten te herstellen. Als Karel V's zwager had hij in Nederland zijn toevlucht gezocht, daar wapende hij zich en van daar trok hij (in het laatst van Oktober) tot de herovering zijner rijken. Met welken uitslag is bekend; wel viel hem Noorwegen aanvankelijk toe, maar weldra door de vereende krachten van Zweden en Denemarken weêrstaan, vond hij zich den 31^{en} Julij 1532 genoodzaakt, zich aan den deenschen admiraal, den bisschop Gyllenstjerna, over te geven, en bracht de overige 17 jaren zijns levens in gevangenschap door. — In het lied schijnen er vóór het laatste en slot-koeplet eenige verloren te zijn gegaan. De Jonker Baltzer, die er in vermeld wordt, is Jonker Balthasar van Esens, dien graaf Enno II van Oostfriesland, in 1530, voor zijne roofzieke tochten straffe; de beide landsheeren, in het derde koeplet vermeld, zijn de graven van Oostfriesland en Oldenburg, tusschen welke, door bemiddeling van Kristiaan van Denemarken en Floris van Buren, de vrede hersteld was door een huwelijk des eersten met Anna van Oldenburg.]

Eyn nye ledt wy heven an,
Dat best dat wy geleret han,
Eyn niës ledt to singen,
Juncker Baltzer nam eyn hupen landsknecht an,
Den graven wold he dwingen.

Wy toegen dem graven yn sijn landt,
Dar hebben wy gerovet und dapper gebrant,
Vor dem graven was uns nicht leide,
He doerfft unser nicht vorbeiden.

Des wart de koeninck van Dennemarck gewar,
He mackde den frēde, dat ys war,
Al twischen den beiden landsheren.
He sprack: gy framen landtsknecht gudt,
Wilt gy my eyn eedt toswēren?

De hoevetlued gingen bald tho radt,
Se mackden eyuen anslach, kort und drad,
Her koening, vël gnēdigster here,
Spit trotz wol wilt uns wēren. (?)

Wy buerden eyuen guelden op de handt,
Yn Holland maeckden wy uns wol bekant,
Mit pipen und mit trummen,
De Hollanders moesten da dantzen eyuen dantz,
Se heddent wol bēter genamen.

De Hollanders weren yn groter nodt,
Se maeckden eyne klacht an den keyser groth:
Herr keyser, vël gnēdigste here,
De koeninck van Dennemarck licht uns ym landt,
Wy koennen uns nicht gewēren.

De keyser antwerd und sprack,
Gy Hollanders, wēset darto vordacht,
Und helpt minen swager to lande,
Des Ricks radt hefft ēn dar uth gebracht,
Des schal he liden grote schande.

De Hollanders hebben ēr beste gedaen,
To Mēdenblick synt wy to schēpe gan,
Yn Norwēgen angekamen,
Und hedd uns Godts wēder und wind gedan,
Tho Kopenhagen weeren wy gekamen.

Jēgen Godts wēder und windt koennen wy nicht don,
Norwēgen hebben wy yngenamen,
Yn de Wieck synt wy gekamen,

Katzborch, dat vellen wy dapper an,
Mit stormender handt gewunnen.

Al wat dar was, dat bleff dar dodt,
De lantzknecht weren yn groter nodt,
Grote kranckheyt hadden ze vorwunnen,
De hagel und sne, de ded uns we,
Darto de bitter hunger.

Up eynen soendach dat geschach,
Dat men de landtzknechte trecken sach,
Vor Nieloes up dem ise,
Dar quemen de Sweden mit gantzer macht,
Se meinden de lantzknechte to vordriven.

Des andren dages dat geschach,
Dat men de Sweden trecken sach,
Wol gegen de framen landtsknechte,
Wy meynden se scholden uns levern eyne slacht,
Se doerfften unser nicht vorbeiden.

De uns dit nie ledtlin sanck,
Meirt vam Hamme is he genant,
He hefft gar wol gesungen,
He drinckt vel lever den rynschen kolden win,
Alst water uth den brunnen.

1535.

De Wederdoopers in Amsterdam.

Als men schreef duisent vijfhondert en vijf en dertigh, wilt dit
Doe liepen hier naeckt mans en vrouwen. (onthouwen,

[, Ter gedachtenisse van deze *Herdoopers* en *Naektloopers*
waren in de *nieuwe kerk* aan een zekere balk deze 2 vaer-

sen met roode letteren geschreven. — — — Maar door den brand, die in 't jaar zestien hondert vijf en veertigh in deze kerk raekte, is dese balk mede afgebrant." (Dapper, *Hist. beschr. van Amsterdam*.)

De bondtgenoten der opinieuser Anabaptisten,
Overvielen deze plaets ende 't stadhuis 's nachts telf uren,
Des anderdaegs, vóór negen uren, sijn sij, met macht ende lis-
Gheslaghen, ghevanghen, ende moesten justici besuren. (ten,

[Bovenstaande regelen waren het opschrift eener blaauwe steen boven de deur van het Sint Elisabethsgasthuis, naast het toenmalige stadhuis, waarvan zich de wederdoopers, onder Jan van Geelen en Hendrik Goedbeleid den 10^{en} Mei 's avonds, bij verrassing en overrompeling, meester maakten; deels nog dien eigen nacht, maar vruchteloos, bestookt, werden zij den volgende, morgen allen verslagen, of gevangen, om hunne euvel daden en wangeloof met wreede straffen te boeten. —]

1535.

Munster.

Wie was die ghene, die die loverkens brac,
Ende diese in der narren cappen stac?
Het wil hem openbaren;
Wi riepen dat cruce al van den hemel an,
Wi vrome lantsknechten alle.

Het was op enen maendach,
Dat men den storm voor Munster sach,
Omtrent den seven uren,

Daer bleef so menich lantsknecht dood,
Te Munster onder die mueren.

Die storm, die duerde een corte tijt,
Tot dat die metten waren bereit,
Die metten waren ghesonghen,
Doen schoten wi daer drie bussen los,
Alarm so sloeghen die trommelen.

Wi vielen Munster dapperlyc an,
Wi leden schade so menighen man,
Men sach daer menich bloet verghieten,
Men sach daer menighen vromen lantsknecht,
Het bloet liep over haer voeten.

Die lantsknechten waren in grooter noot,
Daer bleffer wel drie duisent doot,
In anderhalver uren,
Was dat niet eene grote schare van volk?
Noch en sal gheen lantsknecht trueren.

Wi weken in een wilde velt,
In die scanssen hebben wi geuert ons gelt,
Eenen raet souden si ons gheven,
Wi riepen Maria Gods moeder aen:
„Beschermt ons lijf ende leven!”

Knipperdollinc tot sinen knechten sprack:
„Ghi borghers, coemt hier op die wacht,
Laet ons den hoop aenschouwen!
Al waren sie noch drie duisent sterc,
Den prijs willen wi behouwen.”

Een busseschieter, die daer was,
Hi schoot drie cartouwen al op dat pas
Veel snelder dan een duive;
Wistent mijn vader ende moeder thuis,
Si souden mi helpen trueren.

Die dit liedeken eerstmael sanc,
Een vroom lantsknecht is hi genaemt;
Hi hevet seer wel gesonghen,
Hi heeft te Munster aen dans gheweest,
Den rei is hi ontspronghen.

[Den 24^{sten} Junij 1535 viel Munster, na het schrikbe-
wind van Jan (Boekels) van Leiden, den door een talrijk
krijgshcer des rijks ondersteunden bisschop weder in han-
den. De herinnering van het feit bleef in bovenstaand
kunsteloos lied voor den nazaat bewaard.]

1538.

Keizer Karel en koning Frans.

[„In zomermaand 1538 werd er, door 's Pausen be-
middeling, een nieuw bestand tusschen den keizer en den
koning van Frankrijk getroffen, voor den tijd van tien jaren.
Sedert hielden deze twee vorsten mondgcsprek te *Aigues-
Mortes*, alwaar dit bestand, in eene altoosdurende vrede
veranderd werd.” (*Wagenaar*).]

A Aiguemorte en Prouvence
A esté l'assemblée,
Du noble roy de France,
Et de son frère aysné.
C'est le roy des Romains,
Grand empereur de Romme;
Et le pape à Nice estoit,
Qui est noble et saint homme.

Cest noble empereur
Soubdain fist aprester
Grand nombre de basteaulx,

Et si s'est embarqué,
Et vint disner joyusement
Avec le roy de France.
Et le bon roy fut au-devant,
Et la royne de France.

Le noble roy de France,
Alors fist aprester,
Navires et gallères,
Et fort bien équiper.
C'estoit pour saluer
Toute la gentillesse,
De l'empereur des Romains,
Et toute la noblesse.

Monsieur le cardinal,
De Lorraine y estoit;
Si estoit le grand maistre,
Connestable du roy.
Et Vendosme, et Saint-Paul aussi,
Avec grand seigneurie;
Et d'Agnebault, grand-mareschal
De France, la jolye.

Si ont accompagné
Le roy, par grand honneur,
Pour aller recevoir,
Le noble empereur;
Et l'ont receu triumpamment,
Avec grand seigneurie;
Et l'empereur vint accoller
Le roy; par courtoisie.

Le noble empereur,
Alors print bravement,
Sa soeur, royne de France,
Et baisa quand et quand,
En saluant joyusement,

Le noble sang de France;
Et vint au roy triumpamment,
En grande révérence.

Les trompettes sonnèrent,
A plusieurs esbatement;
C'estoit pour recepvoir
L'empereur des Romains,
Et l'ont receu bénignement,
En grande révérence,
Et fut logé tout vis-a-vis
Du noble roy de France.

Gent in 1539 en 1540.

[Gent, dat sedert de dagen van Maximiliaan en Maria rustig gebleven was, keerde in die van hun kleinzoon, en onder het bewind zijner zuster Maria, de koningin-weduwe van Hongarije, tot de vroegere eigenmachtige verheffing — ditmaal echter voor het laatst — terug. Eene weigering om deel te nemen in de van Vlaanderen georderde, en door de overige drie leden (Brugge, Yperen, en 't Vrije) toegestane heffing van 4 tonnen gouds, en een verzet tegen het gezag en de uitspraak van den mechelschen raad in dezen, hadden, na eenige maanden van woeling, onrust, en strijd van binnen, de overkomst van Karel ten gevolge, en de vernedering der stad. De zware straf haar opgelegd, hare verbeuring van den *Roeland*, de geldelijke boeten nog buiten de 400,000 gulden van haar geëischt, de bouw der citadel ten bedwang voor de toekomst, de dood en boetedoening van een aantal harer burgers, — dat alles is uit de geschiedenis bekend. Een rederijker van dien tijd berijmde het feit in het volgende strafdicht:]

Quomodo sedes sola nu sonder confoort,
Civitas plena populo, hoofstede van Ghendt?

Uwen heere ende prince is op u ghestoort;
Dus naect u voort druc tot in den hent,
't Welc heeft ghedaen u quaet regiment;
Daer en comen gheen plaghen sonder misdaden.
Ghy waent wel hebben Vlaenderen gheschent,
Als sijnde verblent ende qualic beraden;
Ghy ghinct uwen heere ende keyser versmaden,
Stoutelic segghende: „de man is doot;
Vlaenderen is onse; wie mach ons schaden?
Laet ons nu versaden onsen wille, sonder noot.”
Metten eenen voet bloot, sydy int graff.
Waer blijft ghy met uwen vermetene groot?
Men siet u nemen dat men u voortijds gaff.

Ghendt, ghy meught u nu wel schamen
Boven allen landen, dorpen, ende steden:
U selven hebby ghedaen veel blamen;
tIs tuwer onvramen, ende ellendicheden.
Daer ghy waert tslot der weerelt beneden,
Van sterckten ende grootten alomme vermaert,
Ghy en wildet metten uwen niet sijn te vreden;
Dus affgesneden is uwen baert.
Onder uwe subiectie wasser vele bewaert;
Over landen ende dorpen hadt ghy regnatie,
't Welck ghy al quijt sijt, ende blijft beswaert.
Voor vrueght verclaert hebby nu blamatie.
Van niemant en hebt ghy consolatie;
Te deser spatie u vrienden vluchten.
tEynde der blijdschepen is weenen en suchten.

Over Ypre ende Cortrycke hadt ghy dominatie secre,
Audenaerde, Aelst, Deynse, ende Dendermonde,
't Welc u ghenomen is, tuwer oneeren;
Meest Vlaenderen was u subiect int ronde;
't Is seer verkeert in corten stonde.
Daer ghy waert meestere sijt knape bedeghen.
Al beyt Godt langhe, hy pugniert de zonden.
t'Mijnen oorconden, nemet int pleghen.

Ghy en achtet gheen wijsheyt voor ghy en waert gheslegghen.
Den medecijn roept ghy als aencomt 't sterfven.
Hadt ghy van quaetsprekene gheswegghen,
Niemandt en was ghenegghen, om u te bederfven.
ô Ghendt, hoe hebby u dus laeten onterfven?
Seer menichwerfven staet ghy in vreesen;
Daer ghy vooght waert sijt ghy nu weesen.

Waer is uwe macht, daer ghy seere op dochtet?
Waer siet men nu uwē standaert blaeyen?
Waer sijn u brieven daer ghy Vlaenderen me cochtet,
Waermede ghy sochtet elc om beraeyen?
Waer is uwe collatie? men sietse u ontwaeyen.
Waer is uwen beer, seer vroom om vechten?
Waer is u gheschut, net om verfraeyen?
Men siet u nu paeyen de lantsknechten.
Waer is uwe macht? men sietse slechten.
Waer hoort men nu meer ter stadt indaghen?
Waer is u ghelt? wilt my berechten!
Men siet u hechten druc ende versagghen.
Waer hoort men van privilegiën ghewagghen
Gheen bygaert te dragghen, buiten uwē consente?
Sy sijn al vercocht; ghy hadt goede rente.

Vrou Marie en hebt ghy niet willen obediëren,
Suster van onsen edelen keyser verheven,
Van hem gestelt om Vlaenderen te regieren.
Dus buyttertieren comt ghy in sneven.
Hadt ghy begheerte en transport willen gheven,
So hadt ghy meughen al 't uwe behouwen;
Maer neen ghy; dus wert u goet beschreven.
't Is claer beseven: ghy blijft vol rouwen.
't Scheen, u macht en was niet om flouwen;
Ghy en wildet niet sijn onder eens vrouwens bevelen.
Als uit Spaegniën quamen de blouwe mouwen¹,
't Hoofd moest ghy crowwen, ic en cans niet helen.
Ghy riept om den keyser en waendet daer me spelen:

1 De soldaten.

Hy quam sonder quelen, binnen uwer sille;
Daer ghy craeydet, swijgt ghy nu stille.

Ghy hebt ghedaen veele schaden en schanden
Die u ondersaeten te voren waren;
Audenaerde, Cortrijck, ende andere landen,
Seer menigherhande, commen int verswaren.
Die u gheloofden hebben al qualic ghevaren,
Soomen daghelicx aenmercken mach;
In 's keyzers indignatie hoort mense verclaren.
Ic moet openbaeren, sonder verdrach,
Audenaerde verliet hem op u beslach;
Cortrijcke om raet quam tot u gheloopen,
Als dinckende dat men u alomme ontsach.
Dus druc, o wach, moetense ontknoopen.
Haerlieder rebelheyt moetet vel becoopen;
Dies sy by hoopen werden t' hoove ghedaeght; —
Als Godt de sonde verveelt wertse gheplaeght.

Ghent, hier voortijts waert ghy in eeren;
Nu meught ghy u selven wel leelic bekijcken,
Als ghy peynst om der fortuynen verkeeren;
Tot uwen verseeren moet ghy dit strijcken.
Als voor u laghen seven conincrijcken:
Inghelant, Hierlant, Schotlant, by desen
Denemarcken, Spaengiën, Vriesen, Vranckerijcke,
Ghy en wildet niet wijcken, doen waert ghy ghepresen.
Fredericus, die keyser uitghelesen,
En cost u niet dwinghen met al sijnder cracht;
Maer den wijsen raet van Carel is opgheresen,
Reyn boven desen voorschreven macht.
O Ghent, ghy waert seer qualic bedacht,
Dat ghy hebt veracht u princelic ghewelt; —
Een siecte comt haestelic, daer men langhe mede quelt.

Hadt ghy 't calvel¹ metten tanden niet gheschuert,
En 's keyzers officiers niet en doen dooden!

¹ Karels dekreet van 1515; men leest het in het *Dagboek der Gent-
sche Collatie*, bl. 512.

Daermede hebt ghy u hoogheyt verbeurt;
Dus ghijt betreurt, want 't was verboden.
Hadt ghy op u huysen niet en ghevloeden
Als een beginsel om commotie te bedrijven;
Hadt ghy den franschen coninc Vlaenderen niet gaen nooden,
Als ghy met bloedighen letteren aen hem ghinct schrijven;
Hadt ghy vrouw Marie gheweest onderdaen;
Maer neen, ghy hebt verbeurt u lijven;
Noch dinghen noch kijven en hebt tot u waen.
O Ghendt, tis qualic met u vergaen.
Al u vermaen, was: „dits al ons gherieven!”
Nu hoort men u segghen: „wats u gheliefven?”

De keyser liet u in uwe possessie,
Paecysibelic, sonder te molesterene,
So langhe als ghy waert sonder transgressie,
Oft excessie van sijns bevel ordineren;
Maer als ghy daer teghens ghinct opposeren,
Die was ende is u overhooft,
Hy en heeft u niet laten persevereren,
Maer, om u blameren, gheheel gheroofft.
U stadt te regierene waerdy alleen gheloofft
Dekens en huever-dekens te stellen in gouvernemente,
Poorters sijnde der stede, onverdoofft,
In uwen raet ontschoofft was by uwen consente. (?)
In oorloghen waert ghy alomme dexcellente.
Gheen ruyters rente en hadt ghy ghebreck;
Want machtich ghenoech was u bestreck.

'T fy, dat ghy nu hebt so qualic gheleefft,
Dat ghy 't voorschreven al hebt verloren.
In subiectie ghy nu voortaan sneeft;
Men gheeft gheen gratie in hittighen toren;
Want door 't casteel moeten hanghen u ooren,
Dat van den keyser nu wort ghesticht,
Om u te regierene; ende daer werden ghecoren;
Capiteynen, waer voren uwe macht nu swicht.
Uwen wille is al ter neder gheslicht;

Cleen ist ghewicht, van uwer audiëntie;
Van vremde lantsknechten u stede vol light,
Onder wien ghy houden moet residentie:
Als die spreken moet ghy gheven silentie.
Gheen inventie, om weder krijghen;
Want 't bevel blijft, daer ghy voren moet nijghen.

Ic segghe, om concluderen ten fyne,
Ontfermertich is Godt ende rechtveerdich certeyn:
Hy gheeft loon naer werc, tallen termijne.
Alle dese doctryne, verstaghet ghemeyn, —
Neemt nu exēpel groot ende cleyn —
Naectelic aen u, Ghendt, blijcket openbaeric.
Eenen rock gheroect hebt ghy, maer niet ghesponnen,
Soo ghy int pleyn mocht kennen eenpaeric.
Eylaes, het uwe is al ontbonden claealic.
Int opstel wast qualic van u begonnen;
Penitentie is u ghestelt te doene waeric;
En connen en hebt ghy volbringen u sommen;
Seer lichtelic valt hy, die hooghe is gheclommen.

II.

Den xijsten in Meye xv^e xl, dats de waerhede
Sach men te Ghendt groot wonder, in de stede,
Van veranderynghe, nooyt gheene so groot
Sichtent dat Ghendt ghestaen, naer Christus' doot;
Den eersten steen gheleyt was by die Schelde ende Leye
Van den casteele, tSte Baefs in de soete controye¹.
De helegghen verdreghen met grooten drucke
In Ste Jaus keerceke tot haren ghelucke;
Nochtans verliesen sy haren name van grooter gaven,
Ende nu Ste Jans keerceke heet naer Ste Baven.

¹ Het kasteel werd namelijk geplaatst op het terrein van St. Baafs klooster, waaruit de heilige zaken naar de hoofdkerk werden overgebracht, die toen haar naam voor dien van St. Baafs verwisselde. De monniken van Sint Baafs werden kanonniken :

In den eersten dach Van oVste VVorden de MVncken
Vp. Ste Pieters bandendaCh St. Baefs CanVncken. (1537)

[Om naar Gent te komen, had Karel, die in Spanje was, zich op Franzen woord verlatende, de reis naar de Nederlanden dwars door Frankrijk gemaakt, waar hij, van zijn eerste binnenkomen af, met koninklijke eer behandeld werd. Het volgende fransche lied bewaart de gedachtenis van zijn tocht.]

Escoutez tous ensemble,
Nobles loyaulx François,
De l'empereur de Rome,
Le seigneur des Gantoys,
Qui a passé par France,
C'est pour veoir le bon roy,
Et la royne de France
Et tout leur grand conseil.

Le noble roy de France,
Prince de grand honneur,
Bravement à la France
A receu l'empereur,
En grand honneur et joye,
Faisant solempnité
Par toutes bonnes villes,
Par où il a passé.

Ce fut en Picardie,
Où fut le noble adieu
Du noble roy de France
Aussi de l'empereur.
A Saint-Quentin jolye,
Ville grand honneur,
Ce fist la départye
Du roy et l'empereur.

L'empereur sans doubance,
S'en alla bravement
A son pays de Flandres,
Avec les deux enfans

Du noble roy de France,
Prince de grand honneur;
Jusqu'à Valentiennes
Convoyèrent l'empereur.

Quand les enfans de France
Eurent, par grand honneur,
Convoyé en grand joye
Le noble empereur,
Ilz s'en vindrent en France
En poste hastivement,
Et l'empereur de Romme
S'en allit droict à Gand.

L'empereur sans doubtaunce
S'en alla bravement
Avec grand seigneurie
Dans la ville de Gand,
Où fut fait grand justice,
Comme orrez réciter,
Des plus grands de la ville;
Eurent testes coupées.

Dedans Gand, la grand'ville,
Faict faire l'empereur
Ung chasteau d'excellence,
Noble chasteau d'honneur;
Ressemblant à Millan,
Aussy puissant et fort,
Pour tenir son pays
Tousjours en bon accord.

Maarten van Rossum.

Twee Martens stellen de geheele wereld in roeren;
De eene plaagt de kerk, de ander de boeren.
(Geldersch spreekwoord.)

1542 en 1543.

[Maarten van Rossum, de woeste veldoverste, meer nog gevreesd dan de krijgshaftige heer, dien hij diende, de stoute Karel van Egmond, liet, zoowel in Brabant als Holland en het Sticht, verheerde en verwoeste landen en geplunderde steden, als blijken zijner bange bezoeking achter. Uit Brabant is het volgende jaardicht opgeteekend:]

RosseMs gheVVeLt heeft Brabant ghesteLt In VIeRIghe
CoLen,
VeeL dorpen geqVeLt, Gods dIenaers gheVeLt, 't bLIIf
nIet VerhoLen.

[Uitvoeriger bericht echter van zijn brabantischen tocht levert de volgende „Eewige memorie van dat verradelijk stuck door Merten van Rossem en zijn adherenten volbracht, int iaer ons Heeren Mcccc en xlij, in Iunio ende Augusto, in Brabant ende bisonder voor Antwerpen, Loven, Namen, ende meer andere diversche plaetsen tot Masieris toe, claerlijc in dichte ghestelt met veel goede vermaninghen ende doctrinen. (Men vintse te coope by Wouter van Desschel aen dmuelen gat, op onser vrouwen kerckhof, Thantwerpen.)”]

Onlanx sieck zijnde, quam mi een tentacie,
Met herten vlietich, en doer goetwillicheyt
Die ick drage, so ic openbaer belie,
Tot der hoger keyserliker majesteyt,
Te beschrijven het exploit, en tvroom feyt,
Van Merten van Rossem, in ercheyt expert, —
Een doerluchtich feyt es wel beschrivens wert.
Al hadde Merten mede capiteynen,
Fransoisen, als die heere van Longeval,

Nochtans hun overdaet mach men wel vercleynen,
Want zij geboren zijn in den franschen dal;
Maer Merten, inlandich, es boven al
Wreet, en tyrannich, en voer sulck vermaert; —
Des persoens qualiteyt den misdaet beswaert.

Maer Merten, u scult en derf men niet verminderen,
Al esser noch meer ws misdaets schuldich,
Als die vorst van Cleve, thoofst der booser kinderen,
Schuldich den keyser te bliven gehuldich,
Hy had de wete, en gaf den raet menichvuldich,
En ghi deet dat werck, en steldet tot practike; —
tRecht punieert den daet en den raet te ghelike.

Merten, overdinckt in u memorie,
Al u feyten seer hooghe verheven,
Ten iersten tAsperen die groote moorterie,
Den rooff in den Haghe, groot boven screven,
tGewelt in Hollant en Utrecht bedreven,
En meer andere gheschiet duer. u avijs; —
Vroome wercken verdienen loff en prijs.

Boven desen wat hebdi nu ghemaect,
Int jaer twee en veertich, hebdi u eere
Scandelijck vercocht, en den keyser versaect,
En hebt tegen hem gedient eenen anderen Heere;
Het wert u noch verweten zeere,
En wt gedreven eer tspel volint;
tEn can niet wel enden, dat qualijck begint.

U volck ten iersten, doer u instructie,
En wou geen hoot noemen cleyn noch groot,
Maer lach met hoopen in sulcke deductie,
Dat scheen een vreempt monster sonder hoot,
Den keyser bereyde ghi alsulken stoot,
Om te hinderen zijn majesteyt alleene; —
Maer tes hert te stooten tegen den steene.

Ghij laecht op u luympken aen elcken hurck,
Om volc te gecrijgen duer bedroch,
Ghi soudt gaen bevichten den grooten Turck,
Daer duer creegdi veel ruyters noch,
Daertoe bereet zijnde, maer eylacen, och!
U hert was anders, ghi ginct in Brabant vliegen,

tEs jammer dat tvolck hen zoe laet bedriegen.

Merten, eer ghi u volck liet porren,
Noch hebdi meer bedriegelijck gedaen,
Want ghi den sommigen vileynigen gorren,
Swerte wapenen deedt trecken aen,
Ghi hebt rechte cruycen onder aen gedaen,
Om te bedecken u groote boeverie,
Maer qualic blijft verholen verraderie.

Soe porrende quamdi int lant van Luyck,
En van Keessele over die Maze,
Als vrinden, sonder der vanen onplyck,
Quansscuijs, si waren al keyzers, ja ze,
Dus waren bedrogen die arme dwaze,
Ghi en gebruyctet daer noch bussen noch bogen; —
Simpel lieden zijn haest bedrogen.

Aldus sydy in die Kempen getorden,
Als vrienden tot sinte Oyenroie,
tGemeen volck dochte: het zal al goet worden,
Want ghi waret als cacx (?) broeders in goie,
Bereet en gewillich tot elcx geboie,
Betalende spijs, bier, en wijn; —
Maer onder honich scuylt wel fenijn.

U erch bedroch es haest uytgecomen,
Daer u wercken verkeerden in valsche gangen,
Want daer elc thuys was tot sijnder vromen,
Heeft uwer elck zijnen weert gevanghen,
Daer sach men se binden, spannen, en pranghen,
En wech vueren, want tvole was verheert; —
Schoon weer wordt haest in vuyl weer verkeert.

Daer werdt gepilkeert geestelijck, weerlijck,
In huysen, op straten, ja in der kercken,
Gedreycht, gheslagen, gestooten deerlijck,
Luttel yemant conste hem ontvlercken,
Men sach daer oeck mordadige wercken,
Vlocckinghe, banninge, en maledictie; —
tEs jammer te siene al sulcke afflictie.

Ten eynde eenen haen met den rooden cannc,
Liet ghi al daer voer u wapen yent,
Want men sach terstont daer vier en vlamme,

dWelck alle die Kempen doer woerde bekennt;
Dies men alle lantslieden daeromtrent
Terstont sach vlieden en al abandoneren,
Want elc sou geerne sijn lijf salveren.

Oerschot, Beeck, en andere dorpen met hoopen,
En voeren niet bat, te dier stont,
Behalven dat elc was wechgheloopen,
Soe dat u volck niemant thuyt en vont,
dEen worde ghebrantscat, dander goet ront
Ghebrant, ghepilleert, met ghelijcke boeten; —
Maer gemeyn ongeval mach weynich versoeten.

Boven Oesterwijck leyddi uwen legele,
By een wintmolen, op een hooch velt,
Voer u sloech Mars sijn plaghe, sijn vlegele,
Met rooven, met crachte, en met ghewelt,
Daer creechdi duer brantscattinge groot gelt,
En van ranssoenen niet om vervelen; —
Wee hem die rijc wordt met rooven, met stelen.

Ghy deet Hoochstraten aentrecken tgoreel oock,
Swaer gebrantscat, berooft int speciale,
Ghi hebt doer listen ghecregen tcasteel oock,
Met tromperie, en met logentale,
Ghi ontvaeret tghescut, maer niet teenemale,
Noch bleeffter op den wech int water ghedoken,
tEs beter een let, dan den hals gebroken.

Merten, wat had u misdaen die Kempen groff,
Dat ghise zoo ginct doerloopen en slichten,
De vruchten scinden, bederven huys en hoff,
Vangen, spannen, wechvueren, brantstichten,
Den lieden, rijck en arm, doen swichten,
Dit sijn al u vruchten, slaedijs wel goom; —
En aen de vruchten soe kent men den boom.

Die Kempeneers nu arm en katyvich sijn,
Half desperaet, soe men mach geloven,
Die sommighe doet, en, die noch lyvich sijn,
Die sullent gaen stellen opt stelen en roven,
Den lieden af-eten, bedriegen, verdroeven;
Sulcke lieden maect ghi doer u practijcke,
Want gelijk genereert meest sijns gelijcke.

Kerken, godshuysen voeren daer oeck alsoo,
Ghi dochtet, daer was oeck gelt bi lode,
En specialick tgodshuys van Tongerlo
Was gebrantscat, en van Everbode,
Want u volck was erger dan turck oft jode,
Tyrannich, wreet, quaet, vals van betrape; —
Men seyt gemeynlic: sulck meester sulck cnape.

Geluc u toevloyende, alsoe u dochte,
Doer sulcke een geluckige reyse,
Hebt doen vergaderen u valsch gedrochte,
En het gesciede oeck naer uwen gepeyse,
Elck quam gereet, als wten helsen forneyse;
Ghi stont, daer si u gingen om tomringelen,
Gelijck Lucifer tusseen zijn ingelen.

U verwaenthey ginc daer gloriëren,
Seggende: „broeders, tsal al goet werden,
Ghi siet tgeluck wilt heel floreren,
Soe moeten wij dan al voerder terden,
Laet frisch marceren, met groete scerden,
Wi sullen gaen danssen den dobbelen keer,
Hi en doet niet, die niet en doet noch meer.

Broeders, mits dat die dagen zeer heet zijn,
Elck behoeft een cleet gemaect met abelheit,
Ic sal u leyn daer ghi sult gecleet zijn,
En daer van stoffe es coever en planteyt,
Gouwelaken, flueel, ja cramezijn gheseyt,
Satija, damast, ghi sult mogen kiezen,
En, die kuese heeft, can qualijck verliesen.

tAntwerpen coopliden sal ic u maken,
Daer sullen wy lekkerlickin drincken en eten,
En daer men met der ellen vercoopt dat laken,
Wij selent al met der spiesen wtmeten,
Gebrect ons gelt, die munte es daer geseten.” —
Dus verhief hem Merten, die overtredere,
Maer die te hooge vliecht, die valt wel nedere.

Dus groot en cleyn, met coex en scommelen,
Ja de leger geheel toech naer Antwerpen,
Met gescut, pipen, en trommelen,
Blilijck, oft geweest hadden luyten en herpen,

Niet latende hen roof, maer gingent verscerpen,
Tegen elcken, bekent, vreempt, oft wtlandere; —
Die sond es sulck, dat si van deen trect in dandere.

Elck weet wel, dat ghi niet en waert met u lien,
Tegen Antwerpen sterck genoegh vergaert,
Maer ghi had dat al te voeren gestockt, versien,
En, soe ghi meyndet, genoegh verwaert,
Met u verraders, vierstokers vermaert,
En brantstichters, soe ghi hun had geleert; —
Waer men mede omgaet, sulck wort men geert.

U opset was verradelijck innecomen
tAntwerpen, doen ghi ierst met u vulck opreest,
Maer Antwerpen hadde dat haest vernomen,
En van sulcke quetse si haest geneest;
U opset heeft claer al sulck geweest,
Want ghi en vermocht niet met violentiën; —
Elck en gheraect niet tot zijnder intentiën.

Soe sidy dan comen naer Antwerpen vast,
En hebt uwen legere tEeckeren gheslagen,
Nochtans nadere te terden gaefdy den last,
Soedat die sommighe naeder laghen;
Maer Antwerpen en wildet niet verdraghen,
Dapperlijc scietende dede zij u belet;
Soe moet men beletten een valsch opset.

U volck was op tvelt van sinte Willebroorts,
Enweenich scietende, laecht daer op u laympken,
Die sommige gingen noch al stille voorts,
Die oock beclipt waren op hun duympken,
Antwerpen woech u lichter dan een pluypken,
Vreesende nochtans verradelijcke scande,
Want die verraders zijn menigerande.

Merten, hoe waerdi soe sot, verwaent, en stout,
Wel wetende die macht van Antwerpen verheven,
Dat ghi ghinct daer sinden een herout,
Oft sy u die stat wouden overgeven?
Maert tzijn al manierkens die u aencleven,
Ghi luystert, ghi doet u dingen stil en coen,
Een verrader es altijts tacters een doen.

Dit doende, soe woudi vast luysteren,

tAntwerpen binnen naer eenighen brant,
Daerentusschen u volck ginc vast pluysteren,
Bernen en rooven, bederven tplat lant,
Maer, want tAntwerpen niet en ginck nae u hant,
Van quaetheyt stont u wel te spytene,
Die verwoet es, meynt van nide te splytene, —

Dus gram sijnde en nochtans wat vercoelt,
Deedt ghi daer afbranden menich scoen juweel,
Die poorters al daer hebbent wel gevoelt,
Daer en bleef toch nauwelijc iet geheel,
Ghi naempt de wrake over huys en casteel,
Want al niet en gesciedet tuwen wensche; —
Geen erger, dan een wraeckgierich mensche.

Als ghi saegt dat ghi moest tAntwerpen af,
Ghi riept u volck en hielt gemeyn sprake,
Ghi seyt overluyt: „ic en achts niet een caf,
Al eest dat ict al niet en gerake;
Cha, cha, broeders, laet varen die sake,
Ic weet een andere, maect goeden moet,
Niet lange op éen, dats der sinnen goet.

Kinders, ic weet secreet goet en rijckdom,
Dats inden soeten Lovenschen pleyn,
Al eest geestelijck, wel, ons eest recht oft crom,
Want papen-goet es toch al gemeyn,
Wat es daer toch menighen vrecken deyn,
Wy en sullen vry noch leeke noch clercken sparen,
Want papen goet moet qualijc varen.

Broeders, wilt alle toch nae my hooren,
Als ghi tAntwerpen gheen coopmans en moecht zijn,
Ic sal u maken Lovensche doctoren,
En zal u leeren griecs, hebreus, latijn;
Maer noch meer ierst moety exploiteren fijn,
Voerby Liere en Mechelen, twordt geavontuert,
Vroom es hij, die tot int eynde volduert.”

Dus es een deel volcx, verwaent en cloeck,
Voer dander ghetoghen nae Liere,
Onderweghen berrende in elcken hoeck,
Twintich plaetsen stellende in eenen viere,
Dus jagende vast in Mars duwiere,

Wordde de sacrificie gedaen met brande; —
Sulck tempel, sulck sant, sulck offerande.

Si quamen voer Liere even gedichte,
En wilden daer gecrijgen prijs en lof,
Si groetten Liere van verrens met wreedten gesichte,
Maer Liere antworde met sprake groff,
Want men ginck daer scieten, twas al: doff doff,
Sulke woorden sprack Liere, soot wel behoerde; —
Naer wreede groete volcht harde antwoerde.

tEs wonder, dat ghi daer zoo quaempt ongemaent,
Daer ghi wist dat daer was die groote armeye,
Maer ghi woudt daer oeck, als sot verwaent,
Met u volck laeten sien een vespereye,
Van verrens toende ghi u levereye,
Maer Liere hiel daer mede haer spot,
Nochtans moet men hem wachten voer een quaet sot.

Naerder Mechelen namen si haer wegen,
Ghi scicktse nae Duffel, wien lief wien leet,
Nochtans dat water was hun zeer tegen,
Want daer die rivire es groot en breed,
Die brugge was af, dwelck hun was leet;
Duffel voordachtich had soe gevuecht; —
Voersichticheyt es een groote duecht.

Daer quamen voerloepers op den watercant,
Maer Duffel weerde haer als cloecke loyale,
Men scoetse daer doot met bussen vaillant,
Midts dat si noch waren in cleynten getaele,
Maer als den hoop quam teenemale,
tMoest al vlien jonck en oudt, als arme slaven; —
Want noot doet die oude quene draven.

Si wilden duer met grooten slimmeren,
Meynende verwoeden om die passage,
Sy gingen terstont een brugge timmeren,
Van cupen, vaten, dueren, en sulk bagage,
tPasseerde al, ruyter, knecht, en page,
Si vondent goet, so sloegen si daer haer legele; —
Die wel es hou hem wel, dats een gemeyn regele.

Planteyt van lijftochte const u verlacken,
Want ghi vont daer vleesch, mout, en corens genoegh,

Daer ghingdi coken, brouwen, en backen,
En rooven rontsomme naer u gevoech,
Te Roosendael oeck daer u volck aensloech,
Ghi aenveerdet, seggende: „tmoet volduert zijn;
Soumen wat crigen, tmoet geavontuert zijn.”

Daerentusschen voer oeck Walem also,
tWorde gepielleert sonder obstacule,
Geheel bedorven by u volck seer sno,
tWalems bier moechte daer doen miracule,
Elck huys was daer als een tabernacule,
Dees twee vriheden waren vernaempt gheert, —
Maer alst God gehenct eest haest verkeert.

Ten lesten, Merten, voer uwen adieu,
Hebdi dees twee vriheden ontsteken,
Dus duer u ercheyt, al even nieu,
Vielen daer die huysen, het heeft gebleken;
Ghy verdient dat men u elck let soude breken,
Ende werpen in tvier sonder enich verlaet,
Want die pene moet volghen den mesdaet.

Maer dat erchste en quaetste exempele,
Was, daer een boeswicht wou thoochste vieren,
Want hy te Walem ontstac den temple,
Hoghe ende scone, niet om verdieren,
O valsche knecht, aes der helscher gieren,
Ghi zijt erger dan turken, heydenen, oft joden,
Want die heydenen, die eeren toch hun Goden.

Merten, waer heeft den keyser aen u verdient,
Dat ghi sijn landen dus stelt in swichte?
Ende die Coninginne, wijs geëngient,
Dat ghi haer eere doet met sulcken lichte?
Si hadt te Mechelen recht int gesichte,
Dwelck oec haer oogen wel dede crincken; —
Ic seg ondancbaerheyt moet voer Gode stincken.

Den leger te Duffel hebdi opgheheven,
En hebt den wech naer Loven ghenomen,
Daer zijn oec courssen tot by Mechelen ghedreven,
Daer die Coninginne was te voren gecomen,
Met haren raede, tot onser vromen,
Doende haer te spijte al sulcke feyten; —

tEn es gheen conste yemant creyten.

Te Mechelen hoorde ghi doen wel donderen,
Met menich groot stuc en bombaerde,
Sterc, horribelije, dat elcken mocht verwonderen,
En mercken dat Mechelen u niet en spaerde,
Maer ghi bleeft achter als die vervaerde,
Verre van Mechelen, met uwen here; —
Die zeer vervaert es, die volcht van vere.

Dus porrende quaemdi te Keerberghe toe,
Daer u volck sdrossarten wel adt en dronc,
Nochtans moestet al branden, ic en weet hoe;
Ghi deet daer ooc wechvueren oudt ende ionc,
Die molen ginck af, men liep tot by Veldonc,
Mars sonder genade toende sijn malicie.
Daer cracht regneert, daer vliet die iusticie.

Tot Scrieck, Werchten, en tot Rotsselaer,
Vloghen die perden snel als een mugge,
Brantscattende, ende tAerscot daerna
Daer sondi ooc uwen bode achterrugge,
Soe zijdi comen te Haecht aen die brugge,
Daer u die mulder hielp nochtans vol drux,
Een boeve geerijcht wel veel ghelucx.

Dit was in Oostmaent den iersten dach,
Dat ghi te Haecht quaempt aen der kercken,
Want daer en op die heye de legër lach,
Tot tsanderdaechs dat ghi den brant ginct versterken,
Men moechtet tot Tieldonc en Wespelaer merken,
Voer Loven een spiegele twas, hen opstel; —
Die hem aen een ander spiegelt die doet wel.

Dus comende by Loven tot Bethleëm,
Daer vondi gereet menigerande maniere
Van victaelgiën, zoe haddi daer den vollen slem,
Op tbescut van brantscatinghe van viere,
Cha, cha, te Loven, hoort wat ic crycire:
Broeders ghi sijt ghesteret, ghi hebt wel ghescranst; —
Loven es die bruyt daert al om danst.

Maer noch gaefdi Loven eenen spiegel vry,
Want ghi ghinct barnen en blaken wedere,
Te Herent, te Wincsele oft daerby,

Daermede werde elck nae Loven een tredere,
Men sachse dalen den Roeselberch nedere,
Gretich, heet, deurlopende hagen en heggen; —
Hoe nader hoe heeter, dats een oudt seggen.

Loven was beruert, men gincker stormen,
Want si mochten sorgen voer doverlast,
Niet wetende tgetal van die helse wormen,
Die schenen dick en breet opeengetast,
Si quamen nader en nader vast;
Loven wouden viant met sorgen verwachten,
Want den viant en salmen niet verachten.

Merten, buyten der brueselscher poerten,
Maecte zijnen legel omtrent der banc,
En by Calvariën, met zijnen consorten,
By die wijngaert-poerte, op die velden lanck,
Achter die bergen maecte hy zijnen ganck,
Bedorven de vruchten, wijngaert, prieel; —
Daer de vianden zijn en blijft niet geheel.

Loven en had binnen ruyter noch knecht,
Dan twee oft drie hondert sobere Walen,
En een hantvol reysers niet oprecht,
Diemen moest bidden en te voren betalen,
Nochtans zijn breet en wijt die lovensche palen,
Dus was Loven vol rumoers en vol doens; —
Een groote ydel stat heyscht veel garnisoens.

Die borgers, die clercken cregen eenen moet,
Blijvende byeen, al soudmen se afstroopen,
Met den lantman, die sijn beste doet;
Men sach scutters, clercken monsteren met hoopen,
Ende hier ende daer ter vesten loopen,
Men bracht hen spijsende dranck met herten milt,
tGaet wel daer deen den anderen helpen wilt.

Int gemeyn puepele elck ginc hem rasschen
Ter vesten, ja vrouwen en kinderen,
Die gingen dragen steenen en asschen,
Reepen, peck, en wat den viant mocht hinderen,
Die jonge dochters en wouwent niet verminderen,
Want deen was goet leex, dandere goet clercx,
En vele handen maecken veel wercx.

Merten, wesende int werck te velde,
Loos, duertogen, en een viant van vrede,
Sijn volck, sijn busschen vast bestelde,
Om te bescieten die lovensche stede,
Hij hincse in de locht met subtijlhede,
Hij maectet al bereet, hij wou gaen slaen; —
Men segt een werck wel begost, es half gedaen.

Doen sondt hij een heroudt en een trompet,
Tot op die Biest te Loven binnen,
Doende hem sommeren, duer verwaent opset,
Geeft u op, wilt coninck Franchois bekennen,
O Merten dwaes, soudi soe Loven winnen?
Op sulcken heysch, mordadich bereyt?
Een dwaes versueck geen antwoerde en verbeyt.

Den bode was geseyt: gaet uwer verden,
U boetscappen zijn van cleyner virtuyten,
Wy willen wel in den strijt volherden
Tegen u meesters, en den valschen guyten;
Doen ginck men aen scieten, binnen en buyten,
Loven leerde vromelijck met sulcke practijcken; —
Die de vroemste es, zal int ende blijcken.

Die Lovenaers scoten in dat heir,
Ende theeir dede ooc int scieten zijn cueren,
Die Lovenaers setten hen in hun deir,
Die si doot scoten, die moesten besuren,
Die vianden raecten poorten, torren, muren,
Maer tmoeste anders treffen, soudt ghewonnen zijn
Nochtans alst werc geroect is, tmoet ghesponnen zijn.

Maer, mits dat vander poorten viel een scavac,
En dat die vianden mits scieten vast naecten,
Ende dat een scuete een clooster duerbrac,
Soe dat si een kint op die Biest gheraecten,
Zoe waest, dat die vroukens jammer maecten,
Si verhuysden, en die fame vloech seer haest; —
Eylacen, darm volck es haest verbaest.

Men ginc sprake houden: twerde bestant;
tScieten wordt gheset, sonder veel ghescales, af,
Merten wou weer die stat hebben in zijn hant,
Maer wat hij seyde, men sloech van als af;

Doen sey daer een: slaet mi liever den hals af,
Want dat waer een stuc te seer horribele,
Den prince afgaen en es niet remissibele.

Naer d'apointment mocht Merten verlangen,
Soe ginck hij den eyse anders proponeren,
tSeventich dusent croonen wou hij ontfanghen,
En dat men hem soude wijn en bier presenteren,
En dat Loven soude abandonneren
Bussen, cruyt, cloet, met der heelder proyen,
Een verwaent mensche derf alle dinck wtstroyen.

Die Lovenaers namen hier op avijs,
Oft Loven, sonder meer volx, wel was om houwen,
Si hadden te voren verstaen een bewijs
Van grooten experten, diet wel weten souwen,
Dat men Loven so niet en mocht betrouwen,
Wantse groot en wijt es — wat batet dat wijt helen? —
Het es altijt beter int seker spelen.

Die Lovenaers vonden in hun concilie,
Te luysteren naer goet apointment,
Om te salveren lijf, goet, kinderen, familie,
Ende oeck in hun stat elck ionc student;
Daer wasser geestelijck en edel bekent,
Die ghewillich waren tot der stat welvaert,
Lijff en goet es altijt beter gespaert.

Sij seyden: wijn en bier scincken wij coenlijc,
En bieden hem vijftich duysent croonen,
Van bussen en cruyt dat en es niet doenlijc,
Dat sal men hen wel met redenen bethoonen.
Si dedent also met cortten sermoonen,
Maer te groot was zijn arrogancie,
En boven al gaet Gods ordinancie.

Hy bleef bi zijn woert, noch heeft hi bigheleyt:
Hi wou met zijn volc binnen comen ghereden;
Die heeren antwoorden: dat en was noyt gheseyt,
Daermede soude ghi tconcept overtreden;
Hy sey: dits mijnen wille, wat batet ghestreden?
Hi meynde al te crighen doer loosheyte en list,
Maer die menich wel waent, die nochtans mist.

Daerentusschen, als dit al ghebuerde,

Den wijn quam vast der poorten naken,
Maer mits dat eenich volck niet en willecuerde,
So en conste den wijn niet voorts gheraken,
Daer duer, en duer auder saken,
En woudt niet bycomen, tmoeste wat bedien,
Alst niet zijn en wilt, ten sal niet geschien.

Sommighe seggen: had den wijn gecomen voert
Tot der poorten, alst Merten hadde vernomen,
Soe soud hij met sijn volc, quanssuys gestoert,
Met cracht en geweld hebben inne gecomen;
Want zijn volck was reet, tot sijnder vromen,
Duereude tbestant, de poorten omtrent; —
Maer God ouversiens zijn gracie sent.

Als men parlementeerde int leste,
Zoe es desulcke wter poorten ghegaen,
Om met Merten te spreken int beste,
Als die meyer van Loven en heer Damiaen;
Den twist rees op, tbestant werdde gedaen,
Die poorte ginck toe, sy werden bey gevangen;
Wy sal verstaen Gods verholen gangen?

tMoechte den Lovenaers wel verdrieten,
Dat tbestant hadde soe lang gevallen,
Maer subijt, soe ginc men dapperlicje scieten
Nae de vianden, die stonden aen de wallen;
Daer sach men hen bloet, hen lever, hen gallen,
Die hen te voren teghen Loven stelden; —
Maer de wrake voerstelt moet dicwils ontgelden.

Die knechten souden hebben, in elcke sije
Van der poorten, in de vesten gaen sluypen,
Maer als sijt wel gevoelden, zij waren blijje,
Dat sy gingen loopen, ia ter eerden cruypen;
Sy borchden hen, sy gingen allinskens druypen,
Deen bleef hier, dander daer, twas al verscroyt; —
Een heeir gebroken, dat es haest verstroyt.

Niet voetknechten alleens, maer ooc te peerde,
Werden daer ghescoten al cver hoot,
Men sachse vallen van boven op deerde,
En één edelman ten minsten bleef daer doot,
Een trommeleer scutte ooc cenen cloot,

En vele wasser ooc ghequest, en gewont; —
dLot valt meest op dongeluckige goetront.

Seer quaet is te wetene iuyst ghetal
Van den genen, die daer waren gescoten,
En oft zij die dooden beerden in eenen stal,
Maer ommer, veel van hen craecten die herde noten,
In wijngaert, in coren, opt strate, in goten,
En niemant van binnen en storte zijn bloet; —
Dinct dat die goetheyt Gods dit al doet.

Die Loveners dan, die werdden voerspoedich,
Duer hun goet herte en devote oraciën,
En al eest dat die sommige vielen cleyngoedich,
Danckt ghi God van uwer grooter gratiën,
Si bleven volherdich in allen turbaciën,
Al quamen die vianden, si dorsten voerts terdden; —
Die persevereert, die zal salich werdden.

Merten, sgoensdaech snachs, hiel gemeyn weeromme,
En sey: en sullen wy Loven niet comen dvinghen?
Ic segge u gelt toe een groote somme,
Dus laet ons die stadt merghen vroech bespringhen;
Die knechten en lietent niet geerne toe dringhen,
Nochtans waert gesloten, met raede onwijs; —
Maer tegen den Heere, en es raet noch advijs.

Hoe sach men bidden dien nacht voer en na,
Wullen, bervoets gaen, met devoten sinnen,
tSacrament omdraghen, dwele tvolck gherne ha,
Om die versterckinghe van die van binnen;
Hoe baden die cloosters, vol vierigher minnen,
Van goeder affectiën vol totten soppe! —
Een vierich ghebedt, breckt den hemel oppe.

Dien nacht oeck die wake ginc men versterken;
Sterker van volcke en hebdi noit ghesien,
Van lichte, van poerters, van scutters, van clerken,
Van trommelen, van trompetten, en van lantslien,
Die ruyters buyten dochten, tmoest wat bedien,
En dat Loven moest zijn seer sterck van volcke; —
Maer tverstant verduystert wel een swerte wolcke.

Des donderdaechs en waest vry niet alleleens,
Haeren raet gedroech: dat men sou sceyen;

Nochtans aen die poorte quam den heralt noch eens,
Oft hy dapointement wou verbeyen;
Men sey hem: pact u wech, gaet elders reyen,
Ghi coempter nae tasten ghelijc die blinde;
Ghiericheit verblint es, en sonder inde.

tVole op die vesten, als vrome caillen,
Bleef drie daghen, drie nachten, sonder afganc,
Men besorchde hun blydelijc van victaillen,
Men loofdese, men wiste hun grooten danc;
Si waren ghemoeyt als leuwen stranc,
tWasser al ghenocchte sonder clacht oft wee;
Een man welgemoeyt es sterker dan twee.

Dien tijt was Loven ooc nerstich, sonder flouwen,
Tegen die boeven, dieven, en branstichters;
Soe ordineerde die stat, dat ook die vrouwen
Souden waecken en vangen die boose wichters;
Si dedent ooc, en brachten die voer de richters;
Si liepen, si deursochten, als vrome wijven; —
tEs wonder wat die vrouwen connen bedriven.

De langhe Jeroen, die de stadt wou verrayen,
Wordde tsgoensdachs buyten Loven gevanghen,
Hi riep ghenade van zijnen misdayen,
Maer twas om niet, hi was op de merct gehangen;
Meer andere hebben ooc loon na werc ontfangen,
Men dede daer recht na elcx malicie; —
Salich zijne, die wel pleghen iusticie.

O Loven, overdinet nu elck pericule,
Daer ghy in waert, oft herdde by,
O Loven, tracteert ooc elck articule,
Gheschiet op den goensdach, hoe dat sy;
Dinet hoe die vroukens riepen: o wach, o wy!
Hier goet daer quaet, en wilt niemant berichten; —
Die zijn scult bekent, dien sal God verlichten.

Loven, al sidi nu eenichsins verlost,
Nochtans leedt ghi menighen swaren stoot, *rou, ten*
tGinc binae qualic, twas bicans al verbost,
God sont u vreese, vaer, en grooten grou;
Cleyn was u macht, wilt dan bekennen nou:
Dat God dit al dede sonder seer te hinderen; —

God proeft en castijt, nochtans salveert zijn kinderen.

Merten en zijn volc werden ooc seer laf,
Want God sont hun ooc grooten grou en vrees,
Want horende tghescut van Loven straf,
En haddensi niet meer moets dan een meese;
dEen spronc in de gracht oft in die wagenleese,
Dander versrickte; ten ginc met hun niet wel,
Gelijke God dede metten kinderen Israël.

Want u God gracie gedaen heeft menichfuldich,
Scickt hem die glorie toe, en glorieert niet,
Gheschiedet noch, hi en es u niet sculdich,
Al heeft hijt eens ghedaen, God en tempteert niet;
Van volcke en blijft dan onghefurneert niet,
Neemt volck, behulpt u dan, en maect eenen moet;—
Als dende goet es, so eest al goet.

Maer eer Merten sciet van der banck wt cloostere,
So gheschiede daer noch een reyn historie,
Sy braken ontstucken bac, panne, en roostere,
Huysraet, scutsele, glasen, reyn als yvorie;
Een boeve ontdroech des sacraments cyborie,
Wetende Merten al sulck vermetelijke quaet;—
Die consenteert, die es ooc sculdich der daet.

O boose knecht, violeerdi so Gods vat!
Ghi souwet bat in oetmoet hebben ghecust,
O Merten, Merten, passeerdi ooc dat,
So hebdi als een sacramentaris lust;
tVier was daer ooc outsteken, maer twerde geblust;
Voer uwen adieu was dese martilie,
Want men pleech wat te scincken voer die familie.

Merten, ghi wout elc maken een Lovens doctoer,
Maer niemant en was gheleert genoegh beseven;
Ghi wout den clercken nemen hun trezoor,
Maer si hebben met hulpen u selve verdreven;
Dus laet vorts die clercken met vrede leven
Met den Lovenaers, so volchdi goet avijs, —
Die goeden raet volcht, die es seer wijs.

Merten es allinskens van Loven ghetoghen,
Doer Corbeke en Raesborch ten iersten male,
Neerysche met brande si ooc doervloghen,

Saert Flortuael, en tsHertoghendale;
Die twee godshuysen hadden de quale
Van brantscattinghe, want sulc quaet ghedruys
En gheeft noch om God, noch om Godshuys.

dWalschlant dat mostet voerts becoopen,
So worde den legher tot Grave gheplant,
Sy hebben Waveren rontomme doerloopen,
Daer ghebrantscat, hier gerooft, daer ghebrant,
Sy hebben bedorven gheheel Walschbrabant,
Hebben ooc ghemoort in bosschen, in coren; —
Een roover ghecreyt es ergher dan te voren.

Sy zijn ghereden vorts tot Meleyn,
En te Longheville bi Geldenaken,
Tot Gembloux en Argenton ghemeyn,
Die hebben gebrantscat, daer zijt ooc al braken,
Hier zachmense vanghen, daer bernen en blaken;
Die bosschen doersoeken, niet sonder moort; —
Een oudt boeve gaet in zijn boeverie voort.

Daerna zijse ghearriveert, stappans,
By Gembloux, int slot ghenoept Conroy,
Daerop waren .lxxxiiij. mans,
Sy hebbent gesummeert, maer twas al hoy,
Sy hebbent ghebracht in een deerlijke ploy,
Sonder veel scietens, met vonden loos,
Een verrader vint slimme vonden altoos.

tHout van der poorten hebben si verbeert,
Met mutsaert, doer hun valsche treken,
So traden si daer inne cloeck, onverveert,
En hebbent den hals al afghesteken,
Den prochiaen ooc, soot wel es ghebleken,
Die daer inder bichten was hun beradere,
Een ketter en spaert noch bichtkint noch bichtvadere.

Merten, u wreetheit en woudi niet verminderen,
Van Asperen, erger dan Turcken oft Maranen,
Daer doode ghi den schoelmeester en zijn kinderen,
En hier den pastoer met sinen parochianen;
O wreet, bloedich werck, te hert om vermanen!
My grouit als ickt grondere in mijn bemerk; —
Want een mensce verscriet van een mordadich werck.

Also de vianden by een clooster quamen,
Neven Feru, daert Merten paste,
So heeft hi daer bedorven dlant van Namen,
En heeft daer zijn legere gheslaghen vaste;
Daer heeft hi den lantman ghebracht in laste,
Met zijnder tyranniën voor een groot deel; —
Een erch tyrant verderft een lant geheel.

Als si daer langhe hadden ghedraelt,
So zijne voerdere vast ghemarceert;
Al hadde Merten te Loven ghefaelt,
Hi was te voren wel ghecoevereert:
Die luycksche eerde bleef onghevioleert,
Alleen moeste lijen de keyserlike eerde; —
Vive, de hooghe keyserlike geerde!

Sy sijn, voerbi Sombreff, ghepasseert de riviere
Van den Sambre, vry, onverbolghen,
tsKeyzers volck socht een goede maniere,
Opdat si mochten Merten vervolghen;
Hi hadde so menighe gheswolghen,
Daer af hi sculdich was te doene restoor; —
Die restoor doet, die doet wel zijn devoor.

Men conste Merten gedoen gheen ghewelt,
Hi was te verre duer die passage,
Die lantslieden hadden die boomen ghevelt,
En grachten gemaect nae hun usage,
Men conste qualic duer die bossage;
Soe wilden si hun goetwillicheyd toonen; —
Die zijn beste doet, die moet men loonen.

Sy quamen aen een water en een slot daerby,
Daer veel lantscapen sceyen te ghelijcke,
Dus es Merten, passerende vry,
Ghetoghen bi Masieris in Vrancrijcke;
Alzo volbracht hi zijn practijcke,
Zijn hooch voernemen, zijn edel feyt; —
Salich zijne die ghebruycken rechtverdicheyt.

Als van den buyt zijns niet eens en droeghen,
Daer gherees twist nae rovers kecken,
Die Cleefsche, die Franchoisen malcanderen sloeghen,
Merten en Longeval moesten wat vertrecken,

Longeval ginct den coninc ontdecken,
Die coninc op den buyt gaf zijn avijs,
Soe dat hi behiel den hoogsten prijs.

Hadden Franchois, Merten, Cleve dit laten staen,
Oft dat Cleve dopset hadde wtghebracht,
So souden zy wijsselic hebben ghedaen,
Ontgaende pene, den keyser niet verwracht,
Restoor zijne al seuldich van scaey, roof, cracht,
Ic dincke den keyser salt langhe onthouwen; —
Want lang gheborcht en es niet quijt ghescouwen.

Te wilen dat Merten volde zijn expeditie,
Sach men Loven groote devotie pleghen,
In wercken van oetmoet, en van iustitie,
Waer in die eere Gods meest was gheleghen;
Men voerde processien, in straten, in wegghen,
Stille en tamelijck, sonder commocie,
Wel hem, die pleghen goey devocie.

tsacrament op den merct was hooghe verheven,
Die geestelijcheit ginck tgroot ghebet volherden,
Elck heeft tsacrament glorie toeghescreven,
En gheadoreert nae der godlijcker weerden,
Oetmoedich, bloothoots, liggende ter eerden,
Roepende alle die daer waren present:
Loff! heylich, ghebenedijt Sacrament!

Men ginck daer openbaerlijck celebreren,
En dofficy doen, devoot en solemneel,
Elck ginc hem ooc seer humiliëren,
Licht dragende in de hant, eel en oneel,
Elc danckte God, geestelijc, temporeel,
Die stat tsamen en die universiteyt; —
Geen sueter duecht dan eendrachtige danckaerheyt.

Met den Lovenaers dan maeck ic mijn conclusie,
Want sy meest in perikel hebben geweest;
Loven, blijft wijs, en maect geen collusie,
Danckt God dat ghi soe van u quetse gheneest;
Ons macht en es niet, alsoe men leest,
Bekent dit, opdat die plage van u vlie,
En opdat u gheen erger en gheschie.

Wilt allen God bidden voer dese plagen,

Met der heyligher kercken, wel ghesticht:
Heere wilt ons peys geven in onse daghen,
Want ons herte es touwerts ghericht,
Wy en hebben niemant die voer ons vicht,
Dan u, Christe, allene, ons Heere, ons Godt! —
Een vierich gebéken es een goet slodt.

Rossem's geweld heeft Brabant gestelt in bernende coelen,
Schoen dorpen gevelt, Goeds huerden gequelt, wat batet ver-
hólen? —

Maarten van Rossem te Leuven.

Metter grauwer cappen,
Liet hy sien sijn lappen —
Elck wet dat waer is —
Tot Loeven de pensionarys.

Den ijsten dach in Oeghste die clercken van Loeven hielen,
Maer over de stads-vesten die Heeren vielen.

[„Op den tweesten dach der maent van Oeghst, soo quam de voirs. capiteyn M. v. R. met alle sijnder macht voer de stadt van Loevenen, meynende deselve stadt van L. inne te nemen, eysschende van ders. stadt lxx^m. gouden croonen ende daerenboven groot getal van bussen, clooten, ende poedere, ende dat hy sesse weeken lanck soude hebben sijn vry uyt- ende inne-reysen; die van Loeven en beghéerden hen daerop te beraden metter gemeynten. Corts daerna quam de meyer van Loevenen ende sekere gecommiteerde van ders. stadt tot buyten poerten by den voirs. M. v. R. met hem sprake houden, ende en consten nyet overeencomen. Daer waeren doen ter tijt vele heeren van Loevenen, diewelcke hen over dandere syde van ders. stadt-vesten lieten vallen over de vesten, dewelcke naderhant by der gemeynten van L. genaempt ende geheeten waeren de craekebeyen-eeters van Loeven — — — — —
De borghers ende ingesetenen uten clercken ende studen-

ten van Loevenen, die hen seer cloeckelyken bystonden, hebben aldaer doen ter tijt groote eer behaelt, want de heeren van Loevenen waren hueren borgeren affgegaen.”]

Maarten van Rossem te Amersfoort.

(6 Julij 1543).

Amersfoort was een kamp vol stieren,
Keizer noch koning kost haer regieren,
Maer doen Maerten van Rossem quam,
Die maeckte van elke stier een lam.

[René van Châlons, prins van Oranje, en stadhouder des keizers, kwam der arme, berooide stad te laat te hulp; door een brief van Karel V aangemaand, verliet Rossem haar echter 17 Oktober, waarop René haar voor Karel bezette.]

Einde des gelderschen krijgs.

(Sept. 1543).

[„Tot een memorie der voorschreven oorlogen van Gelre, is dese incarnatie ghestelt:”]

fLoVCX ghII gcLdersChe, set VVel boter opt VIER,
tes Meer dan tIIIdt, den CabeLIaV Is hIer.

[„Ende midts den groten overlast, die de Gelderschen in sijn (Karels) absentie op sijn landt hadden ghedaen, se heeft hij sijn volck ghesonden int landt van Gulick, ende heeft die stadt van Dueren, op sinte Bartholomeusdach, met ghewelt inghenomen, crijghende daerna lichtelijc tlant van Gulick; trock voorts in Gelderlandt ende nam de stadt van Ruremunde in, ende creech daerna geheel Gelderlandt, daer hy overal ghehult wert.” *Kronijk van Brabant.*]

Teekenen der tijden.

I.

Den helschen sayere sijn discoort saet saeyt,
Waerdoor hy dagelijcks veel vruchten quaet maeyt.
Sal dese turbacie noch langhe dueren,
Dit doet my trueren,
d'Ondersaet op den prelaet, door valschen raed craeyt,
Ongehoorzaem, hartneckigh elc sijnen naet naeyt:
't Volck verleydt malcanderen, vrienden en gheburen,
Met looser curen.
Die leecke-lien moeyen hen metter Schrifturen;
Sy spellen figuren na hun verstant,
Waerdoor sy d'cendrachticheyt der kercken beruren.
Sulck sal't noch besuren, elck wacht hem voor den brant.
Schoenlappers willen preken op hun selfs hant,
In menigh lant; wat werdet noch in 't leste?
Wee den ghenen die oyt dit opset eerst vant:
Moeydde hem elc in 't sijne, dat waer hem 't beste.

Ist wonder dat men veel menschen dolen siet,
Men acht nu de universche scholen niet,
Maer men hout schole in bosschen, in hagen,
Men hooret ghewaghen.
Al spelen zy 't heymelijck, ten blijft verholen niet;
Daer vier is, men altijd rookende kolen siet.
Al comen sulcken scholieren in plaghen,
Wie salse beclaghen?
De waerheyt soudense gheerne verjaghen;
Van daghen te daghen slaense op de luyte,
Na andere doctoren sy niet en vraghen;
't Evangelie draghen sy in de kuyte,
Daer leggen sy 't na hen sinnekens uyte,
Of yewers inder muyte, buyten de veste.
Voorwaer ick segghe noch te mijnen besluyte:
Moeydde hem elck in 't sijne, dat waer hem 't beste.

O ghy dwase menschen, wat hebby voren nu?
Ick vreesse dat Antechrist is gheboren nu.
Ghy doet meer schaden dan hondert neckers,
Ghy discoort-verweckers.
Door u erreur werden veel sielen verloren nu,
Timmerlien, metsers zijn ons doctoren nu,
Ten-gieters, pypers, pinceel-leckers,
En schalideckers,
Vettewariers, blauverwers, en laken-reckers,
Barbiere en tandtreckers, dese willen hem moyen
Metter Schrifturen, ja spotters en gheckers,
Faembevleckers, die in achterclap groeyen:
Dit zijn de doctoren die vol consten vloeyen.
Teld' ickse metten goeyen, voorwaer ick meste,
Ick laetse datse zijn, naer mijn bevroeyen:
Moeydde hem elck in 't sijne, dat waer hem 't beste.

Merkt wel mijn dicht, en willet wt minnen vaten,
Certejn dit erreur alle mijn sinnen haten,
Ghy leecke wilt u ghesint wel regeren,
Laet clercken studeren.
Waer sullen wy nu die doctrinen laten?
Studeerdense min, 't sou hen aen 't spinnen baten,
Maer sy willen oock al disputeren,
En arguëren,
d'Evangelie wtlegghen, en exponeren,
By haer commeren; noeyt meerder abuys.
't Is wonder wat sy al practiseeren:
Sy tribuleren, den goeden zijn sy een cruys;
Sy houden oock schole binnen haer huys.
Noyt argher, ghespuys en quamer wt neste;
Ick segghe, al waer 't te Brugghe, of ter Sluys:
Moeydde hem elck in 't sijne, dat waer hem 't beste.

Dits voor alle duytsche doctoren, en ick meene,
Oock die doctorinnen, groote ende cleene;

Maer ick en wil niemant bysonders befamen,
Ick wilsse wat lamem,
Maer wie dat schult heeft, die trecket te beene,
Hebby ghedoolt, pijnter u af te scheene,
En doet u ambacht, 't sal u meer vramen,
Oock beter betamen.
Daer salder noch vele hen selven pramen,
En oock beschamen door hun valsch vermeten.
Dit werp' ick in 't hoopken, deylet te samen;
Uwer alder namen waren quaet om weten,
Verghevet my, heb icker yet vergheten.
Ick heb my gequeten, maer blijfter noch een reste,
Die sal ick betalen, al en soude ick niet eten; —
Moeydde hem elc in 't sijne, dat waer hem 't beste.

II.

O Godt, wat hooren wy nu al rumoers,
Onder gheestelijck, weerlijck, al de werelt deure!
En die hen selven heeten Christen-broers,
Vervullen Christenrijk met erreure.
't Is al Christus, Christus, achter en veure,
En sy en willen niet doen naer sijn bevelen,
Maer gheven den vleesche al sijnen keure,
Niet achtende, al soudt den geest bequelen;
Sy soudense gheerne al moorden en kelen,
Die hen contrarie pijnen te zijnen,
Al hun begheerte is rooven en stelen;
Dit doen sy al, in evangelischen schijne.
Ist paep, munck, nonne, ofte beghijne,
Al dat gheestelijcken naam draeght doen sy verdriet.
't Heeten bruerkens in Christo, maer ick segh 't mijne:
't Zijn bruerkens in Kisto, die 't wel besiet.

't Goet is ghemeene, dits al hun segghen,
Onder de Christen-menschen, hoort wat practijcken,
Hoe dat dees boeven daer op toelegghen,
Dat sy ander lien goet naer hen mochten strijcken.

Sach men oyt meerder verraetschap blijcken,
Dan in onse daghen, onlancks gheleden,
Onder 't Christen-volck, in diverse wijcken?
Noch hebben sy den willé op den dagh van heden,
Om inne te nemen casteelen ende steden,
Maer 't gebreckt hen aen de macht, dat sy 't ontbeeren,
Zijn dit Christen-wercken? jaet, duyvelsche seden;
Christus sey: wilt niemants goet begheeren;
En dit volck wilt hen al met stelen ghenereen.
Slachtende Judam die Christum verriet.
Zijn dit bruerkens in Christo? ick derf wel sweeren,
't Zijn bruerkens in Kisto, die 't wel besiet.

Och hoe subtijl quamen sy eerst ane!
Vanden afaet was al de queste.
Doen begonnen de muncken ane te stanc,
Om die te vernielen doende hun beste;
Doen de Sancten, Godts Moeder, 't Sacrament; in 't leste,
Hebben sy verraderije opghestelt,
Om ander lien te stooten uyt hunnen neste,
Ende soo te gherakene aen hun ghelt.
Wat hebben sy kercken en altaren ghevelt!
Kelcken, cyborien, ghewijdde juweelen
Dieflijck ghestolen, deur fortse en ghewelt?
Men heeft minder dieven ghehanghen aen zeelen.
't Schijnt dat sy wonder den armen deelen,
En sy en laten de lien het hunne niet.
Noch segh ick, en wilder me smeecken noch streelen:
't Zijn bruerkens in Kisto, die 't wel besiet.

Wat isser menich Christen-mensch ghestorven,
Deur Luthers leere van Gode verwaten!
Wat hebben sijn discipulen cloosters bedorven,
Ghebruyckende 't goet tot hunder baten!
Wat hebben sy ghemaect al apostaten!
Die te voren op geen boosheyt en ghisten,
Gaen nu moorden, stelen, en schenden de straten;
Wat zijnder al secten, die teghen een twisten!

Som zijnt Lutheranen, som Anabaptisten,
De derde Swinglianus; maer hoe sy heeten,
't Zijn meest al soeckers vander ghelt-kisten:
Sy willen goet hebben en daerom niet sweeten;
De beste van hen allen soude ick veeten,
Aenmerckende dat geen deught deur hen en gheschiet.
Dus segh ick noch eens, ick wil dat sy 't weeten:
't Zijn bruerkens in Kisto, die 't wel besiet.

Die van Munster, hunnen Bisschop rebel,
Als verblinde rasende menschen verwoet,
Croonden over hen, als Coninck van Israël,
Eenen vremden boede, deur wiens overmoet,
Sy hun goet verloren, en meest storten hun bloet.
O Christen-princen? zijt ghy noch verblint?
Siet ghy niet dat ù ghelt, u eere, lijf, en goet?
En dat sy gheerne waren uwer kisten ontrent?
Is u Luthers bedrogh noch onbekent?
Oft en siet ghy niet met openen ooghen?
Soo mocht u Godt wel, eer 't speelken endt,
Experiëntie aen u selven tooghen.
Godt en sal u onachtsaemheynt niet ghedooghen,
Ist dat ghy dit oncruyt niet en wiet. —
Die de goede terwe te verdrucken pooghen,
't Zijn bruerkens in Kisto, die 't wel besiet.

1544.

René van Oranje.

[René, de zoon van Hendrik van Nassau en Claudia van Châlons, had in het jaar 1530, bij den dood zijns

ooms, Filibert van Oranje ¹, van dezen zijn prinsdom geërfd, en was sedert, door Karel V, in 1540, tot stadhouder van Holland, Zeeland, en Utrecht benoemd; in die betrekking won hij Amersfoort op de Gelderschen (*zie boven*, bl. 238). Twee jaren later, 17 Julij 1544, werd hij in den oorlog met Frankrijk, bij het beleg van St. Dizier, in de loopgraven gewond, en overleed 's anderen daags aan zijne wonde. Zijn einde wordt, op niet zeer naauwkeurige wijs, in het volgende fransche lied herdacht. Hij overleed op zes-entwintigjarigen leeftijd, zonder kinderen, en had zijn elfjarigen neef Willem van Nassau zijn prinsdom en overige heerlijkheden gemaakt. „Zoo moesten, naar het schijnt, twee jonge helden, die oorspronkelijk bestemd schenen een groote rol op het tooneel der wereld te spelen, slechts den weg bereiden voor een elfjarigen knaap, in wien zich voortaan al de herinneringen en vooruitzichten der beide huizen van Oranje en Nassau vereenigden.” (Groen van Prinsterer, *Arch. I.*).

C'est le prince d'Orange,
Trop matin s'est levé;
Il appela son page:
Mon more est-il bridé?
Que maudit soit la guerre!
Mon more est-il bridé?

Il appela son page:
Mon more est-il bridé?
— Ah! nani dà, mon prince,
Où voulez-vous aller,
Que maudit soit la guerre!
Où voulez-vous aller?

Ah! nani dà, mon prince,
Où voulez-vous aller?

¹ Zie boven bl. 182. Hij was na dien tijd niet uit Italië terug gekomen, maar had daar eerst als stadhouder in Napels gewoond, en was daarop, tijdens het beleg van Florence, gesneuveld.

— Je veux aller en France,
Où le roy m'a mandé,
Que maudit soit la guerre!
Où le roy m'a mandé.

Je veux aller en France,
Où le roy m'a mandé
Par une lettre close,
Qu'on m'avoit envoyé,
Que maudit soit la guerre!
Qu'on m'avoit envoyé.

Par une lettre close
Qu'on m'avoit envoyé.
Je partis sain et sauve
Et j'en revins blessé,
Que maudit soit la guerre!
Et j'en revins blessé.

Je partis sain et sauve,
En j'en revins blessé
De trois grands coups de lance,
Qu'un Angloys m'a donné,
Que maudit soit la guerre!
Qu'un Angloys m'a donné.

De trois grands coups de lance
Qu'un Angloys m'a donné:
J'en ay ung à la cuisse,
Et l'autre à mon costé,
Que maudit soit la guerre!
Et l'autre à mon costé.

J'en ay ung à la cuisse,
Et l'autre à mon costé,
Et l'autre à ma mamelle;
On dit que j'en mourrai,
Que maudit soit la guerre!
On dit que j'en mourray.

1546.

Dure tijd.

[„Als doen soe was groeten dueren tijd, als in menighe jaren hadde gheweest; men cochte het vierteele van het coren, op den 15^{en} Mei, wel 3 carolus guldens 2 stuyvers; welken dueren tijd duerde wel een half jaer alle Brabant deure, oyck in Hollandt, Zeelandt, Vlaenderen, ende in Vranckrijk cocht men de viertel wel vijf guldens, in Spaegniën wel seven gulden.” *Chronycke van het gedenckswaerdichste dat in de Nederlanden ende besonderlijck tAntwerpen is voorgevallen sedert den jaere 1097 tot 1565* door N. de Weert. H. S.]

Int jaer xv^e ses en veertich, 'tis waer,
Wert tAntwerpen gepubliceert in 't openbaer:
Wie xxv viertelen roghs ter meret brochte,
Sou men v gulden tot ghene, dat hij en vercochte,
Schincken; in 't selve jaer gaff men tEmpden, in stadt,
Voor een vat corens, goeden boteren een vat;
Want 't last van roghe wert doen daer betaelt,
Hondert twintich goutgulden; oyck ist goet verhaelt,
Dat men tAmsterdam dlast rochs vercocht, opt selfs pas,
Lxvij goudt gulden. Maer tbeterde ras;
Men cocht daernaer, int acht en veertichste jaer,
Voor lxvij goudt gulden dat hier volcht naer:
Een last terwe, een last rogh, een last gersten soet,
Een last havers, een vierendeel boters goet,
Een schippont ¹ speex, een schippont keesen met
Een hondert hantkeeskens, een schaep wel vet,
Een tonne rostigers biers, een vat hupen biers bekend,
Een vette gans, eenen stoop wijns excellent,
Een wambuys, cousens, bonnette, een paer schoen,
Een tassche noch over die, hem gelt daer in te doen,

¹ Noteert hieraf den gront,
Een schippont houdt dry hondert pont.

Int selve jaer gaf men in Friesland, twas seer verkeert,
Een last roggen voor een tonne boters; hierbij leert
God vreesen, sijt danckbaer, ende loeft hem van al,
Want hij de sijne nemmermeer verlaten en sal.

1547.

[„In de maent van April op een sondach, soo was den grooten slach ende strijt tusschen den keyser Karolo ende den rijcken hertoghe van Saxsen, genaempt hertoghe Jan, die gevanghen worde van eenen hongerschen ruyter; den welcken hertoghe geleverd worde der voirs. K. Majt. Welcken strijt ghebuerde int hooghe duytsche lant; drye of vier daeghen te voeren, aleeer de strijt gebuerdde, soe sach men tot vele diversche plaetsen openbaerlycken wonderlycke teekenen soewel in de sonne als in de mane.” *Kron. van Brabant.*]

Vier en twintich April was de sondach,
Die Hans van Saxsen wel bescreyden mach;
Want Kaerle, de vijfste roomsch keyser vaillant,
Hem nam gevangen in sijn eygen landt.
Sonne ende mane stond bloedich in tshijne,
Van tsondaighs tot dyensdaighs te dien termijne.

1549.

Elizabeth.

[Elizabeth, een gewezen bagijntjen, en leeraarsche der doopsgezinden te Leeuwarden, werd daar, den 15^{den} Jan. 1549, in hechtenis genomen, en, nadat zij ook op de pijnbauk standvastig bij haar geloof en hare weigering, on

geen harer geloofsgenooten aan te brengen, gebleven was, den 27^{sten} Maart verdronken. — Wij bepalen ons bij deze en nog een of twee volgende proeven uit de tallooze doopsgezinde martelaarsliederen uit de 16^e eeuw, die steeds de stipte en getrouwe berijming bevatten der proza-berichten, ons van hun bedrijf en lijden bewaard.]

't Was een maechdeken van teeder leden,
Elisabeth dat was haren naem,
De welcke was woonachtich ter steden
Van Leeuwerden, een stede bequaem.

In Januarie wert sy gevangen,
Het was in 't vijftienhonderste jaer
Negen en veertich, sy had verlangen
Na Christum, dien sy beleedt aldaer.

Men brachtse op 't blockhuys in corten wijle,
Daer hebben sy haer gedrongen an,
By haer eedt te seggen, na 'swets stijle,
Oft sy niet en hadde eenen man.

Sy heeft geantwoort, als sy dit hoorden:
„Te sweeren ons geensins betaemt,
Jae, jae, neen, neen, sullen zijn ons woorden,
Ick en ben met geenen man versaemt.”

Men seyt, als dat ghy verleyt veel lieden,
En dat ghij oock een leersse zijt,
Dus wilmen dat ghij sult bedieden,
Wie ghij geleert hebt in u tijt.

„Och neen, mijn heeren, laet mij met vreden
Van desen, en vraecht na mijn geloof,
Geern wil ick u daer van geven reden;” —
Heeft sy gesproken voor blint en doof.

Maer wat ist, dat ghij hout van de misse,
Ende dat hoochweerdige sacrament? —
„Van sulcx en las ick noyt yet ghewisse,
Maer wel van 's Heeren avontmael jent.”

Sy sprac so veel schrifts ter zelve stonde,
Dat sy aldaer seyden in 't gerecht:
De duyvel die spreect uit uwen monde; —
„Ja, niet meer dan zijn Heer is de knecht.”

Segt, de kinderdoop mach die niet vromen,
Dat ghij u wederom doopen liet? —
„Neen, niet weer ben ick daer toe gecomen,
Alst eens op mijn geloof was geschiet.”

Mogen de priesters oock sonde vergeven? —
„Neen sy, hoe soud ick gelooven so?
Christus de eenige priester verheven,
Die alleen reynicht ons van sonden snoo.”

Daerna, sonder lange te verbeyden,
Brachten sy Lijsbet voor den raet,
En mitsdien lieten sy haer doen leyden
In den pijnkelder, voor den hencker quaet.

Wij hebben u noch alleen tot huyden,
Niet dan met goedicheyt aengegaen,
Maer wilt ghij ons vragen niet beduyden,
Met herdicheyt willen wij bestaen.

Sij lieten haer twee duymysers setten,
Als sij niet wilde lijden in lanck,
So dat sij duym en vingeren pletten,
Datter 't bloet ten nagelen uitspranck.

„Och, ick en macht niet langer verdragen!”
Belijdt, men sal verlichten u pijn;
„Helpt mij o Heer! sprack sij met clagen
Want ghij zijt een noothelper fijn.”

Belijdt, belijdt, riepen sij ter zijden,
So sal men u doen verlichten wel,
Want wij seggen u van te belijden,
En niet van te roepen tot God snel.

Maer sij hielt al aen tot God seer vuerich,
Die haer verlichte, en sij sprack coel:
„Wilt mij nu voort vragen geduerich,
Want ick als voren geen pijn en voel.”

Noch twee schroeven setten sij op haer schreenen,
„Beschaemt mij niet, heeft sij doen geseyt,
Want van eenich mannen mij noch geen
Sijn hant aen mijn bloot lijf heeft geleyt.”

Mits dien beswijmde sij onder de handen,
Dat men seyde: sij is doot by geval?
Maer sij ontweckt zijnde in de banden,
Sprack: „ick ben niet doot, maer leef noch al.”

En wilt ghij dat noch niet spreken tegen,
Het welck ghij voor ons bekennt hebt hier?
„Neen ick, sprack sij tot haer, onverslegen,
Maer wilt met mijn doot bezegelen fier.”

In Martio, in den jare voorsproken,
Gaf over haer een oordeel den raedt;
Met drencken hebben sij haer gewroken
Aen dat lief schaepken, die wolven quaet.

Och laet ons aenmercken met der herten,
Elisabets mannelijck gemoet,
Wanneer sij ter noot leedt pijn en smerten,
Heeft aengeroepen den Heere goet.

1550.

Vaart naar Willebroeck.

In brVesseLLe den XXXI daCh MeIIIs,
Is VeeL bLIIsChap ghesIen en ghesChreIIIs. ¹

Incarnatie ven 't begintsel vant graven,
dat men den eersten steeck stack:

Tot VVILLebroeC heeft LoqVenghLens MaCht ghebLcken,
XVI IVnI VWas den eersten steeCk ghesteken.

(Breede verclaringhe).

Op den seshiensten Junii, zijnde het gulden Iaer,
Is Heer Jan van Locquengien, onbesweken,
Nae Willebroeck ghereyst, met vreuchden aldaer,
Om graven, was den eersten steeck ghesteken.
Waer af men wel hadde hooren spreken,
Over dry-en-seventich jaer oft meere,
Hoe dat 't water wt de Rijpel soude comen ghesteken,
Nae Bruessel, deur nieuwen practijckschen keere,
En alnu liefdet alsoo Godt den Heere,
Dat die prophecie souden worden volbracht;
Waer af hij hebben moet lof, prijs, en eere,
Die om het volbringhen wel heeft die macht;
Hij is sot, die in sijn qualijck-vaert lacht. ² —

¹ Den letsten dach der maent Meye (1550) 's morgens omtrent den acht uren, zoo is die Keyserlijke Maj. met sijnen sone den Prince van Spaigniën wt Bruessel ghetrocken nae Duytschlandt met schoonen staet, wesende seer qualijck te passe, waeromme tot Bruessel groote droefheyte was. Maer ten selven daghe sprack men van de nieuwe vaert oft riviere tusschen die van Mechelen ende Bruessel. Ende daer was in de presentie van vrouwe Maria, die gouvernante, met voorwise verklaert ende in deteghenwoordicheyt van de heeren van Bruessel ende Mechelen, dat die van Bruessel souden van stonden aen mogen gaen beginnen te graven, achtervolgende de acten daer af zijnde van derselver date, waeromme weder soo grooten blijdschap was onder die ghemeynte van Bruessel, als er droefheyte was om het vertrek van den keyser. [*Kronijk van Brabant,*]

² Het kanaal werd eerst na elf jaren voltooid, en in Okt. 1561 met feesten en plechtigheden voor de scheepvaart geopend.

1552.

[„Op S. Pontiaens avond was die groote overvloed in Hollant, Zeelant ende in Beverlant, by Bergen-op-Zoom ende dat land van Altena, waer af groote schade geschiede. Chronicum is dese:]

aLst VVater VVas oVerVLoedICH,
doen VVas tVoLCK oVeraL ootMoedICH.

1553.

Pieter Witses.

[Pieter Witses, een metselaar, was een doopsgezinde, die te Leeuwarden zijn standvastig geloof met den marteldood boette, en wiens bedrijf in het volgende dicht verheerlijkt wordt.]

Kermen is ter werelt en geclach,
Druck coemt van alle zijden,
In stilheyt men niet leven mach,
Door Satanas' benijden;
Maer dit geschiet, so Christus seyt,
Den gerechtigen tot salicheyt,
Dus wilt hierin verblijden.

Daer was een man van goeder faem
Vredich met zijnder vrouwen,
Peter de metselaer, met naem,
Die zijn broot wan in trouwen;
Nochtans hebben sy hem gesocht,
In de gevanckenis gebrocht,
En tegen recht gehouwen.

Als hij stont voor de heeren blent,
Heeft vrijmoedich beleden,
Van biecht, doop, ende sacrament,
Na Gods gerechticheden,

So Christus getuyecht in zijn leer ;
Doen moest hij in den kelder neer ,
Daer was hij wat beneden.

Alst was ontrent een uer geleen ,
Quam hij weer voor de staten ;
Peter, ghij zijt verleyt, sprack een,
Wilt ghij u niet leeren laten ?
„Ja ick geern, hij antwoort gaf,
Sy zijn onsalich, die de straf
En onderwijsingh haten.

Neemt ghij een Testament ter hant,
En wilt my onderrichten ;”
„Wy zijn geen leeraars valiant ;
Wilt ghij niet, om te stichten,
Hebben dewelcke priesters zijn ? —
„God is de beste priester fijn ,
Die sal my wel verlichten.”

Daer na brachten sy hem ter banck ,
Pijnichden hem verveerlick ;
Hy wert aldaer gereckt seer lanck ,
En uitgewonden deerlick ;
Jammerlycken is hy mismaeckt ,
Maer 't geloof heeft hy niet versaeckt,
Maer beleedt Gods naem heerlick.

Dus heeft hy 's doots vonnis ontfaen ,
Na des keysers statuyten ,
Ter galgenwaert moest hy heen gaen ,
Lyden versmaetheyt buyten ,
Met Christo zynen Heylant soet ;
Maer, want sy merkten 't vroom gemoet,
Deden hem den mont sluyten.

Als hy so aenden pale stont,
In smerten ende pijnen,
Met eenen bal in zynen mont,

Sprack noch in sulcker schijnen:
„Ick bandt my selfs, doen ick jonck was,
Wandelde werwaert my gaf pas,
Maer out, my ander bijnen.”

Dus heeft hy God, al aen den staeck,
Seer hoogelick gepresen,
Voelde in hem der liefden smaeck,
Deed zijn offer mits desen;
Sijn geest in 'sVaders hant beval,
Als vijftien hondert int getal
Vijftich drie wert gelesen.

Dus is onse vrient, in den Heer,
Soetelycken ontslapen;
Sijn voorbeelt laet u zijn een leer,
O alle Christen-knaben;
Wordt ghy gevangen oft verjaecht,
Lijdtsamelick u cruyce draecht,
Sterckt u met 's Heeren wapen.

Verdelging van Teerenburg (*Térouanne*).

TerVVanen VVas gheVVonnen, aLs Ick saCh,
In VVedeMaent, den tVVIntIChsten daCh.

[Met. 20 Juny van het jaar 1553, hield een der oudste steden van het oude graafschap van Vlaanderen, door het keizerlijke leger onder den hertog van Savoyen, stormenderhand ingenomen en daarop verbrand, voor altoos op te bestaan; daar de hertog „een partye van der armeye” achterliet ter bescherming dergenen, die de overgebleven „stercken torens ende mueren raseerden”; een feit dat zeker in bovenstaand tijdrijm niet genoegzaam duidelijk is uitgedrukt. In Aug. 1554 kon een ooggetuige schrijven: „dwelck heel is gedestruceert ende te niet gedaen, daer anders niet en is aen te sien dan eenen hoop quade steenen ende luttel mueren van huysingen blyven staende.” (*Dagverhaal van den oorlog in Frankrijk uitg. door 't Utr. Gen.*.)]

1555.

(25 Oktober.)

Het Nederlant, versiert aen allen cant,
Lieflijk beplant, Caroli waertste pandt,
Heeft hy sijn soon Philippo overgeven,
Ten eynde hy daermede soude leven
En regeren nae haer wetten eenpaer,
Gelijck hy gedaen hadde meenich jaer.

1556.

Bestand met Frankrijk.

Loeft God eersame, maect verblijdinghe,
Wy hooren fame van goede tijdinghe,
Daer en is twist noch strijdinghe
In al ons princen landt;
God de Heer is ons bevrijdinghe,
Hy sendt ons hier dbestandt.

Maers is seer cranck, vol droeffenissen,
Herseloos is op den ganck, met zijnder pissen
Sijn opset mocht wel missen,
Al ghinck hy west of oost,
Dbestandt cant al beslissen,
Hy vindt noch slappen troost.

Allen hooplieden en capiteynen
Mocht wel leyt gheschieden, soudick meynen;
Ruyters moeten vercleynen,
Vercoopen tuych en ros;
tHert sweert haer al vol bleynen,
Lantsknechten met den tros.

Alle die maken Maers begheringhe,
Mogen wel versaken suleken weringhe;

Buscruyt, nae ons vercleringhe,
Harnas, spiese, en zweert,
Brengh by nu sober teringhe,
Want this nu seer onweert.

tHuys van neringhe, staet nu open,
Ons hertsen zweringhe is vercopen,
tSal beteren, soudick hopen,
Met menich benaude nou;
Synen moet was hem ontsloopen,
Hy hadde grooten rou.

Goede redene, met Verstande,
Stelden hem te vredene, als de vaeljande,
Hy behaelde voer haer schande,
Dat hy werdt desperaet;
Gods wil hem doch sulcx jande,
Diet al te boven gaet.

Ghemeenen coopman en ambachtslieden
Met des schippers hoóp dan, sal duecht geschieden;
Den landtman en derf niet vlieden
Voer vyanden cleyn oft groot;
Dbestandt can sulcx verbieden,
Elck mach nu winnen zijn broot.

Arbeyders alle, buyten en binnen,
By sulcken ghevalle, sullen gheldecken winnen;
U wijfs en derren niet spinnen,
tVlas is oock veel te dier;
Wilt u daer op versinnen,
En soect altijts goet bier.

Goetwillich en Labeur rueren haer leden,
Doer dbestants faveur, staen zy en smeden
Braetpannen, en dat midts reden,
Van harnas soomen siet;
tVolck maect goet chier in vreden
tHernas en ghelt nu niet.

1557.

Slag bij St. Quintijn.

Philippus, seer toornich op de fransche wichten,
Heeft Sinte Laurensdach haren moet doen swichten.

[Het bestand met Frankrijk, hoewel voor 5 jaar gesloten, had geen langen duur; reeds in het voorjaar van 1557 werden de vijandelijkheden hervat. „De (weérzijdsche) legers raakten handgemeen op den tienden van Oogstmaand. Doch de Franschen kregen de nederlaag en verloren er wel 2500, anderen schrijven 4000 man, de onzen naauwelijks 50. De overwinning werd grootendeels toegeschreven aan den moed en 't beleid van den Graave van Egmond, welke geraaden hadt den vijand, die 't Nederlandsch leger onverhoeds overvallen hebbende wederom aan 't wijkjen gebracht was, op de hielten te volgen, waardoor dezelve in wanorde geraakte en gedeeltelijk geslaagen werd.” *Wagenaar*. — Philips-zelf had overigens slechts zeer middeljik deel aan de overwinning, daar hij gedurende den slag in eene kapel lag te bidden.]

1558.

Egmont bij Grevelingen.

[Nog schitterender dan te St. Quintijn blonk Egmont, den 13^{en} July 1558, in den slag bij Grevelingen, uit. Het in onderstaand gedicht bezongen feit schijnt dat te zijn, wat den dag vóór den eigenlijken slag plaats greep, toen hij, met verschillende andere vlaamsche heeren, uit den omtrek van Grevelingen optrok, „à intention de combattre l'ennemy, quy s'estoit retiré de Gravelines vers Dunckercke et illecq fortifié de trenchie et charroy. Toutesfois, pour ce jour ne fut faïct autre chose par les nostres, synon que furent desfaiets III^e chevaux françois, car les nostres ne puerent parrompre la closture du camp de l'ennemy pour la continuelle batterye qu'ils faisoient sur les nostres, dont entre autres le dict Sr conte d'Egmont eut la teste de son

cheval emportée d'un coup de serpentine." Den volgenden dag echter „jour de St. Henry, des deux heures matin, nos gens, qui avoient faict toute la nuit escarmouches sur les Franchois, se meirent en bataille, deliberez d'assaillir l'ennemy dedans son fort; et de faict, combien que icelluy fust bien fortifié, feirent ouverture, et chargea le dict Sr conte d'Aigmont sy vivement, que en moins de quatre heures tous les Franchois furent mys en routte." (Zie het aan koning Filips gezonden *Bulletin* van den slag met andere betrekkelijke stukken in Gachards *Analectes belgiques*, p. 106 ss.]

O Brabant — moeder schoone,
Gelukkig, en vruchtbare,
Van een geleerde schare,
Een vroem volck — neemt de croone,
Die van der Noot u geeft;
Dewelcke hy met den sweerde,
Ghewonnen heeft int strijden,
Springhende sonder mijden,
Cloeckmoedich van den peerde,
Dies menich François beeft,
Om Egmont, sijnen heere,
Te helpen in sijn eere,
Die nu deur hem noch leeft.

Egmont was, seer cloeckmoedich,
Sterck, en bequaem van iaren,
In de fransoysche scharen,
Die hy deurwondde bloedich,
Ghereden also diep,
Dat hy hem vont besloten,
En omringhelt alomme,
Van een seer groote somme
Fransoysen, onverdroten.
Van der Noot, die hem riep:
Goeden moed, mijn goed Heere,
Wy krijghen prijs en eere,
Alleene met hem liep.

Ghelijck men siet twee leeuwen,
Dat als sy sijn bespronghen,
En seer ras overdrongen,
Met iuychen en met schreeuwen
Van veel landslieden grof,
Die heur met scherpe pijlen,
Met bussen, boghen, staven,
Willen dooden en straven,
Den boeren niet en wijcken,
Maar heur weeren met lof; —

Alsoo sach men dees Heeren,
In de Fransoyse benden,
En verslaghen met eeren,
Cloeckmoedigh, onversaecht,
Ten lesten viel ter eerden,
Deur veel wunden en kerven,
Egmonts peert, dwelk most sterven;
De ruyters hem aanveerden,
En hebben hem gevraecht:
Wilt u ghevanghen gheven,
Want u peert is er bleven,
En gij vint u gheplaecht.

Merkt nu een stuck van trouwe,
Weerdich te zyn ghepresen,
Een stuck, dat men, by desen,
Soo lofweerdich mach houwen,
Alsser oyt is geschiet:
Als van der Noot bevonde,
Dat Egmont was te voete,
Duer sijns peerts doot onsoete,
Sprack hy met heusen monde;
Gheselle en vrest toch niet,
En wilt hierom niet suchten,
Maer sprint hier, sonder duchten,
Op mijn peert, 't'is u, siet.

Hy spronck van synen peerde,
Niet vreesende de crachte
Van het fransoys geslachte,
Egmont sadt op met weerde,
O ghetrou en stout werck!
En voorts heeft hy gheghrepen,
Dees peerts steert metten handen,
In spijte der vyanden,
tWelk hem heeft wtgheslepen,
Vechtende even sterck.

Hy heeft, met wysen sinnen,
Des peerts steert ras ghewonden
Om den slincken, vol wonden,
En vocht, tsynen ghewinne,
Sterck met sijn rechterhant.
Ghelijck twee stercke winden,
Door eenen boomgaert groene,
Met seer snellen fatsoene,
Vlieghende, en soo schinden
Die vruchten abundant, —
Soo sach men dees twee loopen,
En omworpen, met hoopen,
tFransch volck aen elcken kant.

Te wijl dat dees twee vochten,
Quamen aen de Boergoensche,
En sloeghen de Gaschoensche,
Die sy soo tonder brochten,
Ghelijck de cat de muys;
Veel werdender ghevanghen,
Oock verdroncken der veele,
De rest vloet wt den spele,
Benaut deur het verstrangen,
Seer beschadicht nae huys;
Soo s'ooch hadden ghevaren,
Over twee halve jaren,
Dit meyneedich ghespuys;

Doe sy meynden tontsetten
Sinte Quintijn beleghen,
Daer sy de neerlaeg creghen,
En daer heur fray cadetten
Ghevanghen werden meest,
En corts daernae verloren
De stat, die sy soo presen,
En Chastelet by desen,
Han, en ander vercoren, —
Voor heur een droeve feest.

1558.

Vrede van Cateau-Cambresis.

[Niet lang na den slag bij Grevelingen werden de openlijke onderhandelingen over den vrede in de abdij van Gercamp in Artois geopend. De vrede zelf werd, den 1^{en} April van het volgende jaar, te *Cateau-Cambresis* gesloten.]

Deur peys en vré ist nu goet in ons landen,
Rust, orlogh mé moeten vlieden met schanden,
Ianus' tempel is nu vast toeghesloten,
Rhetorica sal nu vry, onverdroten,
Met Musica in reynder liefden branden,
Want Mars legt nu vast ghebonden met schanden,
De furiën, bijtende op heur tanden,
Moeten nu weer gaen duycken in hun loten,
Deur peys en vré.

Deur peys en vré, ons van God toeghesonden,
Heeft hij vermoort onse felle vyanden,
En ons herten van allen druck ontbonden,
Deur peys en vré.

1555—1560.

Doopsgezinde Martelaren.

[Van de beide beloften, bij Karels plechtigen troonsafstand, in Filips' naam door Granvelle uitgesproken, dat hij zich zooveel mogelijk in Nederland ophouden zou, of moest bij afwezig zijn er zoo dikwijls noodig en hem mogelijk ware, zou terug keeren, én dat hij, volgens de vermaning des keizers, en „naar zijne eigene natuurlijke gencigdheid,” zorgvuldig waken zou op het punt van godsdienst en katholiek geloof ¹, — is hij, tot eigen schade en schand, de eerste even weinig nagekomen, als hij de laatste maar al te getrouw vervuld heeft. De volgende martelaarsreeks van arme doopsgezinden, gedurende de vijf eerste jaren zijner regering, in Antwerpen ter dood gebracht, moge daarvan tot eene eerste en geringe proeve strekken.]

1 „Et se detiendra icy, comme vous desirez et le requerez, tout le temps que la disposition de ses affaires le pourra comporter près de vous, et (de) vous (s')esloignera le moins qu'il pourra, et se trouvant absent y retournera toutes les fois qu'il sera besoing et luy sera possible; et en suyvant l'exhortement de sa dicte Maj. et sa naturelle inclination, il tiendra seigneurse vigilance en ce que touche le service de Dieu, soubstenement de la foy catholique et religion, sonbz l'obeysance dehue à nostre mere sainte église et pour, soubz sa sainte protection, vous régir et gouverner.” Zie de tot den troonsafstand betrekkelijke stukken uitgegeven in Gachards *Anal. belg.* p. 70 ss.

Aenhoort God, hemelsche Vader,
Ons clagen in deser tijt,
Och Heere, weest ons bewaerder,
O God, Vader gebenedijt!
De satan is bevangen met nijt,
Om onse sielen te verderven,
En om u leden te doen sterven,
Dat bewijst hy met grooter spijt.
Och Heere God almachtich,
Ick clage u mijnen noot,
Datter om de waerheyt crachtich,
So vele sterven den doot,
En leyden hier so menigen stoot;
Met onthoofden, verdrencken, verbranden,

Comen sy hier tot schanden,
Ist niet een jammer groot?

Dit heeft men wel connen aenschouwen
t' Antwerpen, in corten termijn,
Hoe veel dat men sach benouwen,
Die voor de waarheyt gestorven zijn;
So seggen wy, o Heere fijn!
Geeft u knechten moet ten desen,
Als sy so vervolget wesen,
Dat sy aenschouwen u aenschijn.

Joncker Jan van Immerceelen ¹,
Is gecomen binnen der stad,
Marckgraef geworden, hoe soud' ickt heelen,
Int jaer duysent vijfhondert plat
En vijf en vijftich, verstaet wel dat,
Heeft hy beginnen te ontleden,
Die sochten te leven in vreden:
En wandelen den rechten padt.

Ten eersten oock al voren,
Peter met den creupelen voet,
Jan droochscheerder, wilt hooren,
Hans borduerwercker, zijt dit vroet,
Frans sweertveger, met der spoet,
Deze zijn vrijmoedich gebleven,
Op de merckt verlieten haer leven,
En verwachten den Bruydegom soet.

Tanneken van der Leyen,
Een jonge dochter van Gent,
Die en sal niet meer schreyen,
In de Schelde haer leven gheënt;
Bartholomeus Potbacker bekent,
Daerna Rommeken gepresen,
God haddese uitgelesen,
Sy storven op de merckt present.

Int jaer van sesenvijftich,
Sijnder twee gegaen in vree,
Seer wijs en oock voorsichtich,
Abraham, die seer wel dee,

¹ Zie ben., bl. 272.

En Jan de Cudse oock mee,
Op de merckt haer leven gelaten,
Saechtmoedich, willet vaten,
t' Antwerpen binnen der stee.

Int jaer van seven en vijftich,
Marten saeywever ras,
Joris, de oude cleercoper, niet listich,
Willem droochscheerder op dat pas,
Peter de backer oock daer was,
Victoor en ginck niet bezijden,
Op de merckt moestense lijden,
Int vleesch broos als glas,

Na huys was Jeronimus' verlangen,
Met Lauwereys van Gelder, aensiet,
Peter de meulenaar was mee gevangen,
Jacob van Iperen, vaet dit bediet,
Marten de Wael vergaten sy niet;
Omdat sy op Godt betrouden,
Sijn sy den hals afgehouden,
Dit is op den Steen geschiet.

Margriet Jeroons huysvrouwe,
En Janneken op Dexterlaer,
Claerken was oock getrouwe,
Op den steen verdroncken, niet openbaer,
In de Scheldt geworpen daernaer;
Daer heeft mense sien drijven,
Op 't water, met schoone witte lijven,
Dat bleeck wel also claar.

1562.

Nieuwe bisdommen.

[Hoe weinig welkom de nieuw benoemde bisschoppen den volke waren moge uit het volgende kort-en-krachtige dichtjen blijken, dat den tijde van Sonnius' intrede (16 Nov.) in den Bosch „onder den gemeynen man ginck.”]

O, bisschop Sonnius, die ten Bosch zijt,
Uwen name is zeer benijt,
U rijk is van geender weerden,
In hemelrijk noch op eerden;
Gy eedt huynen ons dagelicxs broot,
Ons wijs ende kinderen hebbent groot noot.
O Heer, ghy, die daer in den hemel zijt,
Maeckt ons doch desen bisschop met zijn insettinge quijt,
En laet ons in geen becoringhe vallen,
Maer verlost ons van de geschoren allen. Amen.

1564.

De leeraars van Sint Truyen.

[Onderstaand spotlied leert ons, hoe de eerste hervormde leeraren in Sint Truyen wiken moesten voor het besluit, door den krachtigen luikschen bisschop, Gerard van Groesbeek, den dag reeds na zijne aanvaarding van het bewind (4 Juny) tegen de nieuwe leer en hare predikers uitgevaardigd.]

Wie wilt hooren een nieu liet,
Dat hier Sintruyden es gheschiet,
Van desen nieuwen doctoren,
Dat sal ick u nu laten hooren.
Doctor Lap, die was vernaempt,
En Cleerks, als meester onbescaempt,
Doctor Anglus dede die lessen,
En doctor Nigri, een van sessen.
Bijbels, postillen ghefalseert,
Die seven parochianen vals vermeert,
Ende ander valsche boecken,
Die leerden sy in allen hoecken.
Veel schrifturen brenghen sy van als,
Seer soet, mer d'inde is volre gals,

Waarmede sy dicwils lieghen,
Om slechte menschen te bedrieghen.

Veel volcxs soe creghen sy tot haer,
Hun valsche leeringhe quam openbaer,
In hoecken soe ginghen sy preecken,
En oock in velden, tes ghebleecken.

Die bisschop sant een mandament
Ten heeren van der stadt, zeer wijs bekent,
Dat se souwen toesien met listen,
En verdrijven al dees Calvinisten.

Op Michiels-dach quam een groot gheluyt,
Dat se mosten allen ten poorten uyt,
Sintruyden van der steden;
Daer in hadden sy seer quaden vreden.

Sy en waren noch niet zeer versaecht,
Al waren sy dus in de iaecht,
Na Spiers ghinghen sy loopen,
Hun goet mosten sy vercoopen.

Sy brochten van daer een groot ghebodt,
Metten heeren hilen sy noch hunnen spodt;
Als Sint Hubrecht blics synen hooren,
Doen gaven sy den moet verloren.

Doen mosten sy wt al metter haest,
Van herten waren sy zeer verbaest,
Sy verliten vrinden en maghen,
Nochtans en derf men se niet beclaghen.

Sy brochten hen selven in dit verdriet; —
Hier mede soe sluyt ick nu mijn liet,
Veel quade netten sy spreiden,
Om slechte menschen te verleyden.

dIt LIedeken VVerde eerst VVerf ghedICht,
doen dIe ketterIle zeer VVerde gesLICht,
soeCkt hIer dIaer tVVVer baten,
VVant Men sangt doen aChterstraten.

Kristoffel Fabricius te Antwerpen gedood.

[Minder gelukkig dan zijne ambtgenooten in Sint Truyen, die het er heelhuids afbrachten, viel de gewezen karmeliter Kr. Fabricius, te Antwerpen, als een slachtoffer van godsdienstijver, verraad, en moordlust. Op aangifte namelijk van een laag vrouwspersoon, lange Margriet genoemd, die zich als een leergrage hoorderes bij hem had voorgedaan, en hem toen verradelijk aanbracht, als ketterleeraar gevangen, werd hij den 4^{en} Oktober ten brandstapel gevoerd, en zou daar, desnietteenstaande, het wreede lot, dat hem wachtte, door een hem gunstigen volksoploop ontkomen zijn, had niet de beul de wreedheid gehad hem ijlings te doorsteken, waardoor zijn toegesnelden redders slechts zijn lijk in handen viel. Zijne nagedachtenis werd in het volgende geuzelied verheerlijkt.]

Antwerpen rijck, O keyserlijke stede,
Noyt ws-ghelijck, — Mocht men leven in vrede;
U cooplien al Zijn als caphernaïjten,
Dies u Godt sal Inden afgront versmijten,
Tyrus heeft noyt ghedaen,
't Geen dat ghy hebt bestaen,
Nochtans ist wel versoncken,
Sydon, quaet en yerwoet,
En heeft noyt Christen-bloet,
Gelijke gy doet, gedroucken.
U tyranny, Sal die niet haest cessen?
Verradery Siet men in u regneeren,
U pastoor boos, Van Onser-Vrouwen kercke,
Met een wyf loos, Legt zijn valsheyt te wercke;
Symon is hy ghenaemt,
En 't Wijff is wel befaemt,
Sy heet langhe Margrite,
Der secten Jesuwijt,
Die daer brenghen altijd
Gods kindren int verdrite.

Dit vals wijf ghinck Met eenen dubblen gronde,
Een ouderlinck Groette sy metten monde,
Segghende: Vrient, Myn geest is seer verslagen,
Goet raet my dient, Hoe ic mach God behagen;
Ons paep, die vuyl katijf,
Verdruct my arme wijff,
En gy weet doch de waerheyt,
Hoord ic eens arme schaep,
U dienaers met den paep,
Myn herte voer wt zwaerheyt.

Christoffel cloeck, Dragende Christum binnen,
Heeft sulck versoeck Aengenomen wt minnen,
Tweemael dispuyt Hadden sy met hun beyden,
Die paep, den druyt, Moste met schanden scheyden;
Doen heeft dat wijf geseyt:
Den paep my niet meer greyt,
Vrient, ick wil u aenleven;
Stelt my een ander dach,
Dat ick u hooren mach,
Ick soecke d' eeuwich leven.
Daer wert ghestelt En een dach toe vercoren,
Maer 't wiert vertelt Den marcgraef ¹ van te voren,
Dat hy alsdan Neerstelijck waken woude,
En volghen an Daer dat wijf ingaen soude;
Den tweeden July vroeck,
sMorgens alst sesse sloegh,
Christoffel kloeck van daden,
Quam daer als predicant,
Dat wijf gaf hem de hant,
En heeft hem soo verraden.

Want corts daernaer, Quam de marcgraef bloetgierich,
En vingh aldaer Den harder goedertierich,
End leyd hem stranck Opt Steen; met veel tormenten,
Op die pijnbanck, Vraechd hy zijn adherenten;
Christoffel, onvertsaecht,
Sprac: wat gy my ooc vraecht,
Vraecht my na mijn geloove;

¹ Heer Jan van Immerzeele, zie ben. bl. 272.

Christum heb ick bekent,
Voor wien ick, hier present,
Gheve mijn lijff ten roove.

tVierschaer sloot toe, Daer men hem ginc verwijzen,
Christoffel doe Seyde, niet om volprijzen:
Heer schoutet, ghy Moet 't recht niet corrumperen,
Oft ick sal dy Voor God gaen appelleren;
De schoutet, seer confuys,
Riep: leerde gy noyt thuys,
In bosschen, velden mede? —
Jae ick, sprac hy, God weet,
End my is oock seer leet,
Dat ickt niet meer en dede.

De Schoutet quaet Wilde sulcx van hem keeren,
Met skonings placcaet; Maer Christoffel vol eeren,
Sprack tot henlien: tPlaccaet geeft u geen voordeel,
Dat sult ghy sien, Als gy sult staen voor 't oordeel;
Als die basuyn sal slaen,
Om loon na werck t' ontfaen,
dEscuse wert seer sober. —
Dus als Christoffel bleeff,
Men vierentsestich schreeff,
Den vierden van October.

Als hy ter dood Zijn offer zou volbringen,
Wt dieper noot Hoord' men de broeders singhen;
De schoutet sprack:
Tsa, Beul haest uwe sake;
Die hem doorstack,
Daer hy stont aen de stake,
Als tgemeen volck dit sach,
Het liep sonder verdrach,
En smeten som met steenen,
Maer tschaepken bleef vermoort,
Verbrant, en dan versmoort,
Ist niet wel te beweenen? —

Neemt dit voor danck, Heylige Gods ghemeente,
Godt sal eerlanck, Aensien uwe vercleente,
Ende Babel Met tzweert zijns monts verdommen,
Oock sult ghy snel By hem int rijke commen;

Dus ghy, ministers coen,
En zwijgcht tot geen saysoen,
Opbouwt Godts kercke schoone,
U mont sy een trompet,
Om te leeren Gods wet,
Soo crijcht ghy 's levens croone.

1566.

Genzen.

Par le pain, par le sel, par la besace,
Les gueux ne changeront, quoyqu'on face.

[„ Les gentilhommes de la ligue se entre-appellèrent les Gueulx et forgèrent une devise: *par le pain* etc., et faisant les dits gentilhommes grand chière en signe de caresse et amitié mutuelle, tournèrent leurs bonnets et crièrent: *vive le roy et les gueulx!* — — — et prist le Sieur de Brederode une besache de frères mendiants, qu'il fist attacher au sommet de la salle où se faisoit ledict festin, avecq un plateau de bos, auquel burent tous les initiés, crians à chasque fois qu'ils buvoient: *vivent les gueulx!* — et peu se temps après, la plus grande partie des dicts Gueulx s'accoustrent de *couleur gris*, tondans leur barbe fort courte, laissant en dessoubz des narines longues mousetacques à *la turquesque*, et de là en avant portèrent tous du dict ordre certaine médaille d'or, où, d'un costé, estoit empreinte l'effigie de Sa Maj. avecq ces mots: *en tout fidèles au roy*, et de l'autre costé y avoit deux mains jointes par une besache avecq ces motz: *jusques à porter la besache.*”
Uit een atrechtsch H. S. medegedeeld in de *Bulletins de la Comm. roy. d'hist.* XV. 291. Verg. de gelijkkluidende verhalen van van der Haer (*Init. tum. belg.* p. 315) en Pontus Heuterus, l. XVI. p. 401.]

Geuzen-lust.

[„Hier beginnen de liedekens van paepken-wt, voór-wint met de Geusen,” zegt het „Geuzeliedtboeck” tot inleiding van het volgende, en wij kunnen zijne lustige woorden hier overnemen. In dit en de volgende liederen toch laat zich krachtig de blijde juichtoon hooren, die na de eerste met goed gevolg bekroonde krachtsontwikkeling, van de zijde der protestantsgezinde edelen, te wachten was ¹; hij zou echter maar al te ras door den toon van ontmoediging vervangen worden, waarvan ons de herinnering in vele niet minder duidelijk sprekende dichtten bewaard is.]

1 „Post Geusianorum supplicationem crevit mirabiliter haeticorum audacia numerusque.” — „Libelli pasquillique hic adhuc impune perstrepunt et in Cardinalitios omne odium effunditur, et, quamquam boni omnes abhorrent ab his convitiis, mirum tamen est, quantum vulgus istiusmodi ineptiis incitetur.” (Viglius aan Hopperus, in Juny 1566).

Ick hope dat den tijdt noch comen sal,
Dat men sal roepen overal,
Eendrachtich voor een leus,
Als Brederode mét blijden gheschal:
Vive, vive le Geus!

Die edele heere van Breero soet,
Met den graaf van Nassou ¹, dat edel bloet,
Seer ingenieus,
De grave van Culenborch metter spoet:
Vive, vive le Geus!

Dese hebben ons verlost van den cardinael, ²
En van de kettermeesters int generael,
Van den bisschop seer pompeus,
Dus roepen wy met blijdschap altemael:
Vive, vive le Geus!

Zy hadden ons ghepast te brenghen in den noot,
Ghelijck slacht-schaepkens, die men doot,
Met tyrannije beus;

¹ Lodewijk, die met Brederode en de graven van Kuilenburg en van den Berg aan het hoofd der geuze-edelen stond.

² Granvelle, die, na herhaalden aandrang van Oranje, Egmont, en Hoorn, op geheimen last des konings, in Maart 1564 vertrokken was.

Dus roepen wy, want Godt verdroot:
Vive, vive le Geus!

Zy hadden nae ons bloedt ghevast,
Ons goet te nemen hadden sy ghepast,
Want sy maken ons fameus
Voor den coninck; maer nu roept ontlast:
Vive, vive le Geus!

Hertoch Erick ¹ heeft hem sterck gheset
Teghen die waerheydt, reyn en net,
Met lancen ende speer,
Hierom gheeft Godt, diet heeft belet,
Loff, glory, prijs, end eer.

Den prins van Oraengiën triumphant,
Met andere baroenen hier int landt,
Zy waeren damboreus,
Godt maeckte haer zijnen wille bekant; —
Vive, vive le Geus!

De deken van Ronssen ², om Gods woort bloot,
Hy heeft ghebracht menich Christen ter doot,
Met moede seer preus,
Daeromme roepen wy, cleynd end groot:
Vive, vive le Geus!

De margraef t' Antwerpen ³ is eenen tyrant,
Hy heeft de Christenen verdroncken en verbrandt,
Met nijde dangereus,
Dus roepen wy tot zijnder schant:
Vive, vive le Geus!

Bisschoppen, prelaten, acht men nu niet meer,
Noch den paus met zijn valsche leer,
Want zy zijn venineus,
Dus roepen wy teghen haer eer:
Vive, vive le Geus!

¹ Hertog Erik van Brunswijk, die van lutteraan roomsch was geworden en in Woerden huisde.

² Pieter Titelman, sedert 1545 kettermeester in Vlaanderen; de koning was beter over hem tevreden dan de geuzen, en zond hem in 1565 een brief van aanmoediging, en in 1567 een tweeden brief, om hem over hetgeen hij voor de kerk leed te troosten, waarvoor hij hem tevens f1000 liet toetellen (Zie de *Corr. de Phil. II.* I. p. 369 en 523).

³ Jan van Immerzeel sedert 24 Dec. 1554 markgraaf van Rijen en schout van Antwerpen, als vervolger der hervormingsgezinden aldaar (verg. bov., bl. 253, 269) weinig bemind.

Verblijdt u allegader met groot jolijt,
Die den cardinael dragen de trou, te spijt,
Als sy vraghen nae de leus;
Dus seght altijt, en weest verblijt:
Vive, vive le Geus!

Danckt Godt, den prins van hemelrijk,
Ghy, die de waerheydt soeckt ghelijck,
Hoe langher hoe meer,
Betert u, gheeft Godt autentijck
Loff, glory, prijs, end eer.

Adieu se dit aux Inquisiteurs,
Qui par leur grands labeurs,
Et aussi les biens qu'ilz feront,
Leur semblera que en paradis entreront;
Si ainsi est, le grand diable y sera,
Qui tous ensemble les emportera.

Geuzen-Echo.

Soe men die Geulx bestrijt,
Sal men gewinnen iet? — Niet!
Wie sal d'overhandt houden,
Die pauws oft die geulx? — Die geulx!
Wat sal dan van 'spauws rijcke
Geworden, in sulcken gevallen? — Vallen!
Hoe, sal men oick zijn missen
En loff vergeten al? — Al!
Wat sal men dan gaen doen
Met alle zijn aflaten? — Laten!
Konnen hen dan die groote
Noch helpen iet meer? — Niet meer!
Wie sal hen dan vieren,
Nadien dit alzoo zy? — Zy! ¹

¹ Margaretha.

Wiltse dan metten edelen
Het niet zijn eens? — Neens'!
Waer blijft dat roode calf ¹,
Die ons tastaertkint ² int landt sant? — Int sant!
Nu hy moet achterblijven,
Wie zal zijn goed deelen? — D'eelen!
Hy hapde toch goets genoeg,
Wat socht hy noch meer? — Eer.
Het was recht een Nero,
Een hoeren herberghere? — Ergere!
O God! wie sal dit arme volc,
Verlossen uyt den stricke? — Icke!

1 De kardinaal.

2 Margaretha.

Gagnerat-on faisant aux Gueux la guerre? — Guerres.
Qui aura le prix, le pape ou bien les Gueux? — Eulx.
Sçaurait il plus defendre son canon? — Non.
Ne lui peult doncq ayder son grand terrien? — Rien.
Et ou demeurera la Messe a deux soulz? — Soulz.
Qui est l'appuys du Pape et sa sequelle? — Elle.
Ne la peult-on tirer a bon point? — Point.
Le rouge veau sera tout esblouy? — Ouy.
Ses ennemis auront-ils ce grand bien? — Bien.
Quant il cherche questie, qui cherche-t-il encoir? — Or.
C'est un Neron qui a tout mal aspire? — Pire.
Reviendra il en sa puissance doncques? — Oncques.
Qui tirera aux Gueulx de lesmoy? — Moy.

De edelen te' Sint Truyen.

I.

Wy wilt hooren een nieu liet? — Vive le Geus!
En dat (t)Sint Truyden is gheschiet,
Vive le Geus!

Het viel op eenen maendach ¹, hoort,
Die Guesen stonden al voor die poort.

Die poort was toe zy en mochten niet in ²,
Dies cregen sy eenen quaden zin.

Sy clopten met eenen grammen moet:
Hoe compt dat men niet op en doet?

Doen quam mijn heer al van Duras,
En vracchde wie hun heere was?

Sy seyden: wy sijn al van Nassouwen,
Wy willen hier ons Consilium houwen.

Die van Sint Tryden hebben tot dien stonden,
Eenen bode totten hiscop ghesonden.

Die biscop sprack mit woorden, dat
Sint Tryden is een rijxsche stadt.

Die Geusen hadden quaden moet,
Sy reden na Leu-wert metter spoedt.

Sanderdaechs quam Floyon tonser baten,
En dede die Geuskens binnen laten. ³

Sy sworen by hun eedelheyt coen,
Dat ze nimant en souwen misdoen.

Doen riepen die rebaelgen metter macht:
Dits den dach daer wy hebben na ghewacht.

1 15 July.

2 „Ab ejus factionis capitibus missus ad Praesulem Villerius, qui rogat ut sibi Trudonopoli convenire liceret. At ille causatus per caesareas leges coetus ejusmodi non licere in imperii urbibus, statim Margarethae rem totam secretis notis perscripsit, simulque Trudonensi Magistratui imperavit, ut venientes excluderentur.” (Foullon, *Hist. Leodensis*, p. 278).

3 „Numeroque ac minis cives ita exterruere, ut in oppidum admissi sunt.” (ald.). — „L'évêque avait envoyé en St. Troud le grand mayeur de la cité de Liege et d'autres gentilhommes et officiers pour en cas que les confédérés persistaient, conduire les affaires de la ville pendant qu'ils y seraient. . . . il a appris que le 15 au matin le comte Louis et quelques autres de sa compagnie y sont entrés.” (Bericht aan Margaretha in de *Corresp. de Phil.* II. I. 431).

Hy riep: wy weten onderstant,
Die Coninc compt al in ons lant.

En compt den Coninc ommers niet,
Soo blyven die cloosterkens int verdriet.

Sy trocken int clooster binnen den crocht, ¹
Daer hebben sy loosen raet ghesocht.

Haren raet sachmen corts openbaren,
Men bracker beilden en altaren. ²

Haer gheloofden hebben sy macht ghegheven,
Sy en hebben 't Sint Trudo niet bedreven.

Laet ons bidden den Heer der Heeren,
Dat hem die Geuskens moghen bekeeren.

En die dit liedeken heeft ghedicht,
Het was een vroucken van herten licht.

Datum des jaers :

als Men riep: VIVE Le geVX! deVr aLLe Landen,
doen VVast dat WII saghen kerCken en CLVIsen Verbranden,
Post nebula Phebus.

1 „Coetus suos saepius conjurati proceres habuere in sacra Coenobii Trudonensis cripta, quae templi penetralibus subest.” (ald.)

5 „Fructus colloquiorum breviter collectus est, in faude Templorum perfematione, detributione que sacrorum imaginum.” (ald.) Zie lager den beeldstorm; over de betrekking der edelen tot desen — dien zij (1 Okt.) in een plechtig schrijven aan de rijksstenden ten hoogste afkeurden — verg. men de aant. op bl. 47 en 49 van *de Nederlanden onder Filips II*, Amst., Fred. Muller, 1852.

II.

Pasquille. Boniour, bon-an, Messire Facquin,
Doù venez-vous si grand matin,
Ne scavez vous nulles nouvelles?
Quest ce quon dict de ces querelles?
Brederode est il trespasé?

- Ou bien s'est il du tout cassé
De la compagnie de ces Gueulx,
Quy debvoient estre si vertueulx?
- Facquin.* Il a mis le feu aux estoupes,
Et puis les laisse comme pouppes,
Perdant en ce son grand renom,
Dont Chief des Gueulx avoit le nom. ¹
Mais ilz n'ont gueres esté sans maistre,
Ung conte Loys sy est venu mectre, ²
Quy joue sy bien son personnage.
- Pasquille.* Les contes van den Berghe et aussy
De Culembourg, quest-ce, que ainsy
Se sont retirés de laffaire?
N'en veullent-ils plus avoir affaire?
- Facquin.* A Brederode ont prins exemple,
Qui ne quiert que ruyner temple,
Sans estre aulcunement faché,
Car il sait bien quil seroit truché
Dung quy d'Espagne doit venir,
Pour desordre et trouble finir.
- Pasquille.* Ensemble doneques ont renouchez
Aux compromis des allyez,
Que ainsy vous dictes quilz ont crainte,
Sans touttefois changer loy sainte?
- Facquin.* Ilz ny ont renouché du tout,
Mais entendant le bruyct par tout,
Que le roy revient par decha,
Ilz se sont retirez dela,
Pour en avant faire le saige,
Chasque en son quartier et mesnaige,
Aiant laisse, comme j'ai dit,
A Loys de Nassau credict,
Jusques a ce quilz verront,
Comme les affaires se portront.
- Pasquille.* Qui est ce conte dont me parlez,
Et que Loys de Nassau nommez?

1 „Confoederatorum Capitaneus Brederodius.” *Vigl.*

2 Lodewijk van Nassau was aan het hoofd der uit Sint Truyen afgevaardigde edelen — de 12 apostelen — den 30 July door de landvoogdes in gehoor ontfangen. Verg. de volgende aant.

Est il bien sy honorable,
Pour estre des Gueux conestable?
Ou lont ilz prinz par faulte d'aultre,
Car sans chiefs ne se peuvent esbatre? ¹

Facquin. Tu entendz fort bien le latin,
En ceste charge y a venin,
Partant aultruy ny ause froter,
Craindant les mousches quy doivent voler,
Autour de ces vertus de gris,
Quy en cela nauront le pris.

Pasquille. Et que dict-on que ainsy ont fait
Razer leurs barbes et contrefait?
Veulent ilz des Turcs suyvre la fathon,
Ou des juifs avoir le nom? ²

Facquin. Non, non, Pasequille mon amy,
Ilz nestoient Gueux fors que a demy,
Avecq lescuelle et la besache,
Quy des brimbeurs ensuyt la trache;
Pour ce leur ordre ont accomply,
Faisant leurs barbes raser ainsy.

Pasquille. Ilz portent doncques la besache,
Pensois que estoient de noble rache?

Facquin. Aussy sont-ilz et de grand sang,
Mais leurs oeuvres, dont tiennent rang,
Les ont fait devenir Gueux,
Nest-ce pas actes vertueux?
Or sus donc, ne m'en parle plus,
Car de la reste je suis réus.

1 „ Le 28 Juillet au soir arrivèrent à Bruxelles 14 en 15 Gueux, députés par l'assemblée de St. Trond. A leur tête était le comte Louis de Nassau, en faveur duquel, dit-on, Brederode a renoncé à St. Trond à la prééminence sur les Gueux, attendu que si les choses tournent mal, comme il n'a rien à perdre dans le pays, il lui sera aisé de prendre la fuite.” (*Advertissement van 11 Aug., opgenomen in Gachards Corresp. de Phil. II. I. p. 444.*)

2 „ Le comte vint à la cour avec les autres députés, aiant tous rasé leur barbe à la turque, et portant chacun leur ordre avec un ruban rouge.” (*aldaar.* Verg. hov. bl. 270.)

Onse-lieve-vrouwen ommevang te Antwerpen.

[„Zondag 18^{en} Aug., wezende groote kermis van Antwerpen, waren al de gilden in vollen harnas en kostelijk uitgedoscht, om de processie van O. L. Vrouwe te vergezellen; ook in de gelederen dezer burgerscharen was de geest van hervorming doorgedrongen, zoo verre zelfs, dat sommigen, naar het voorbeeld der Geuzen kalbasfleschjes en napjes aan hunnen hals droegen, en zoo volgden zij den godsdienstigen omgang, benevens de speelwagens. Dit was overigens de eenigste ergernis niet, welke daerbij voorviel; iets dat de Roomschgezinden nog veel meer ontstichtte, waren de losse en vrijpostige vrouwen van het gemeen, hetwelk *murmureerde*, *blasphemeerde* en de plegtigheid voor loutere afgoderij uitmaekte. Ja men hoorde telkens roepen: *Maeiken, de uitdraegster! dit is uw laatste feestdag, want men zal haest met u mosselen zieden.*” (Mertens en Torfs, *Geschiedenis van Antwerpen*, IV. 329.) De *Ordonnantie* omtrent de pointen van dien ommevang bezong des ook den verwarden „Tijt present” in het volgende „Liedeken,” waarin gemelde vertoonde pointen weder worden saam gevat.]

Aensiet den Tijt present,
Verwert met ergeliste,
Discordia, tvalsche serpent,
Houdt elck hert in twiste,
Duer den valschen raet,
Heymelijcken haet,
Gheveyst en quaet,
tBrengt tslants welvaert te quiste.

Maer Godts ordonantie goet
Hevet al in sijnen handen,
Die al na sijnen wille doet;
Daerna voecht u verstanden,
Duer tvierich ghebet,
Int gheloove net,
tVernuftich opset,
Brengt hy seer haest tot schanden.

En al dat van den Heere compt,
Dat sal gheduerich blijven;
Die hem oock anders berompt
Moet valsche opinie drijven,
Hoewel de sulcke hem quelt,
tEn baet macht of ghelt,
Foortse noch ghewelt,
De Waerheyt sal beclijven.

Merckt, hoe Gods ghenade stort
In goetwillighe vaeten,
Sijnen erm blijft onvercort,
Hy en sal ons niet verlaeten;
Blijft in liefden reyn,
Schout wraecke vieleyn,
Sticht elcken ghemeyn,
Soo compt vrede in alle staeten.

Princelijcke prince, groot
Soo sijn al u wercken,
Wilt toch, inden meesten noot,
Onsen gheest verstercken;
Want de werelt boos,
Valsch in haren voos,
Maeckt den mensche broos;
Dus wilt op u schepsel mercken.

Beeldstorm.

I.

Een cort beschreeff van datmen bedreef,
In Hollant, Vlaenderen, en Brabant mede, (stede.
In d'Oostmaent als anno 1566, in cloosters en in menighe
Aensiet hier, leser, dit jaer, maent, en dach,¹
Dat men sach de religie staken,
d'Welck was deerlyck om sien, o we! o wach!
En voof devote herten een hert gelach,
Die verlieten haar cloosters en eyghen daken,

¹ 's Rijmers tijdsbepaling is echter niet overal even juist.

Daer sy den Heer dienden in bidden en waken,
Dits 's Heeren bevel ende Godts goet ingeven.
Godt wilse vertroost van herten maken,
Ende naermaels verleenen het eeuwich leven!

Den 5 Augusti, op den dach van Onser Lieve Vrouwen,
Sach men tot Yperen de beelden in stucken houwen.

Den 20 Augusti sijn de beelden verstoort
t'Antwerpen, ende van de ketters verschoort,
En den 17 Octob. hebben sy het welsel bestaen,
Maer met sommighe ist qualyck voor hun vergaen.

Te Middelborch moestent mans en vrouwen,
Den 21 Augusty sélver aenschouwen.

Ten daghe voorseyt, te Liere gebeurt,
Dat men de beelden hun kleederen scheurt.

Te Leyden was de selfste destructie swaer,
Den twee en twintigste Oost daernaer.

Het geschieden op sinte Bartholsmeus dach,
Dat men de beelden tot Delft affwoorpen sach.

Gent wert, met kettersche practyken,
Den twee en twintigste, gedaen van gelycken.

Den twee en twintigste Oost, naer myn bediet,
Is 't selve sommige kercken tot Mechelen geschiet.

In den selven daghe, als ick 't vernam,
Verdierff men de beelden t' Amsterdam.

Den vier en twintigste Oost, wel getelt,
Sijn de beelden t's Hertogen Bosch gevelt,
Om het selft te doen een menichte gereet was,
Den tienden October, wie het lieff of 't leet was.

t' Uytrecht sach men haer ook gedooghen,
Te voorschreven daghe, voor allemans ooghen.'

Te Dornik, op den vier en twintigste dach voorsproken,
Heeft de kettersche natie de beelden gebroken.

Den vier en twintigste Oost, door de ketters biesen (?),
Moesten te Valencijn de beelden haer plaets verliezen.

Hierin is Hasselt oock seer te beclaghen,
Want een groote schade hebben sy geleden,
Om dat sy naer den bisschop niet en wouden vraghen;
Maer hebben met wapenen teghen hem gestreden,
Dit hebbense gedaen t'haerder grooter schaden,
Al en hebben sy daer by gheen syde geladen.
Want haer doen niemant en stond in staden,
Mits hyse beleet heeft ende oock verwonnen. ¹

Den agt en twintigste Apriel ² als ic hebbe vernomen,
Is de Gouvernant, ten was niet te laet,
Binnen de stadt van Antwerpen geomen,
Om te stellen de kercken in haren eersten staet.

In d'ander palen, vlecken en steden,
Is 't oock meest aldus geraeckt,
Dat als d'ander waren ontgaen d'oude zeden,
d'Autaren en beelden sijn hermaekt.
Die dit bestaen hadden, 't sy wijff oft' mannen,
Hebbent seer deerlyck moeten becoopen,
Die 't niet en hebben connen ontloopen.
Dit is den loon die daer naer volcht.
Overpeyst dit rypelyck, ick bidts u vrint,
U niet meer op kercken of 't cloosters en vervolcht.
En sint altijt eer ghy beghint.
Daer syn noch veel steden, dorpen en landen,
Daer t'haerder schanden, 't geloof is vergaen.

¹ Het gaf sich 13 Maart 1567 aan Groesbeek over.

² nam. 1567

Als in den Haghe en Engelant met manden, (?)
Die beelden gebrooken hebben mêt haer eyghen handen,
Gelyck oock te Weert hebben sy 't selve gedaen,
Geset haer getouwen ende geweven saen
In den tempel Godts, 't syn heurder treecken;
Hout op van quaet, naer Godts vermaen,
En peyst om den dach als 't hert sal breecken.

II.

Aenhoort ghy, Christen alle ghemeyn,
Een nieuwe liet zal ic u singhen reyn,
Willet doch wel doergronden,
Al van die Guesen met hunne luesen,
Ende al hun loese vonden.

Ghy siet, die alle Guesen met ghelijck,
Suecken ons te rooven practijck,
Maer die loosen beghinnen te mercken;
Laet varen die Guesen met hunne luesen,
Want duvels zijn haer wercken.

Sy suecken practijck met al hunnen sin,
Om te krijgen der papen ghewin,
Met preecken ende sermoenen;
Laet varen die Guesen met hunne luesen,
Al segghen sijt u soe schoenen.

Men siet hun soecken soe menighen list,
Om te komen in der papen kist,
Ende aen die offeranden,
Laet varen die Guesen met hunne luesen,
Ende segt, tfij! thaerder schanden.

Sy en soecken niet anders dan discoort,
Jae cloosteren en kercken, soe men hoort,
Te schenden in alle kanten,
Laet varen die Guesen met hunne luesen,
En schendt hun predicanten.

Zy zeggen, het is Godes woert,
Dat men die beelden aldus versmoert,

En werpense wtter kercken,
Laet varen die Guesen met hunne luesen,
Ick segghe, tzijn duvels wercken.

Want die beelden sijn leecke-boecken,
Ghelijck met vint op allen hoecken,
Claerlijcken bescreven,
Laet varen die Guesen met hunne luesen,
Ende wilt Gods woordt aencleven.

Hadden sy der papen ghelt,
So soude cesserer alle ghewelt,
Daerna dat sy hen poeghen;
Laet varen die Guesen met hunne luesen.
Want hun dinghen niet en doeghen.

Al hebben sij 'tnet soe wijt ghespreyt,
Daertoe soe menighen list gheleyt,
Om der papen ghelt te krijghen,
Laet varen die Guesen met hunne luesen,
Den voghel sal hun ontvliegghen.

Die heylighe Schriftuer doet ons vermaen,
Datter valsche propheten sullen opstaen,
Al in die leste tijden;
Laet varen die Guesen met hunne luesen,
Haer leeringhe wilt doch mijden.

Den een dat is een Swingliaen,
Den ander dat is een Arriaen,
Die derde sijn Adamyten;
Laet varen die Guesen met hunne luesen,
Soe sult ghij Gods rijk ghenieten.

Die vierde dat is een Anabaptist,
Die vijfde is een Calvinist,
Die seste dat es een Luyter;
Laet varen die guesen met hunne luesen,
Als een goet Christen ruyter.

Die sevende is een oud schoenlapper,
Die vijijste is een dobbelclapper,
Sy verkeeren die Schriftuere,
Laet varen die Guesen met hunne luesen,
tEn sal altoes niet duren.

Daerom aenmerckt, ghy Christen al,

Dat die secten sijn sonder ghetal,
Alsoe ghy nu moecht aenmercken;
Laet varen die Guesen met hunne luesen,
Godt sal u in duechden stercken.

Men sietse nu preecken int openbaer,
Ende oock int duyster hier en daer,
Al om des vlees wellusten;
Laet varen die Guesen met hunne luesen,
Soo sult ghy leven in rusten.

Sy bringhen soo menighen int verdriet,
Met ghiften en gaven, soo men siet,
Soo legghense al hun stricken;
Laet varen die Guesen met hunne luesen,
Want tsal hun qualijck soicken.

Al hun goetken is bij ghesadt,
Sy meynen sy krijghen der papen schat,
Maert spel brinckt een calaengiën,
Laet varen die Guesen met hunne luesen,
Die coninck compt uit Spaengiën.

Dan sal hy se straffen alle ghelijck,
Die groot en cleyn, die arm en rijck,
Ende al tot hunder schanden;
Laet varen die Guesen met hunne luesen,
Godt bringhe den coninck te lande!

Nu laet ons bidden, alle ghelijck,
Godt van hier boven in hemelrijck,
Dat hun die Guese bekeeren,
En dencken die Guesen met hun luesen,
Sal men haest anders leeren.

Oorlof, princen, op dat termijn,
Ende dinket: het moet ghescheyden sijn;
O heere, laet my ghewinnen,
Opdat die Guesen, met hunne luesen,
Die waerheyte moghen bekinnen.

Die dit liedeken heeft gedicht,
Dat was een ruyter van herten licht,
Hy hevet wel ghesongen;
Hy was onder die Guesen met hunne luesen,
Maer, Godt danckt, hy es ontspronghen.

III.

Waerom zyt ghy soo langhen tijdt
Van ons absent, ach, lieven Heer!
Soo dat u schaepkens, onbevrijdt,
U heete gramschap voelen seer?

Denckt op u Catholijcke Kerck,
Door u ghesticht en ghefondeert,
Door u verlost, u eyghen werck,
Daer ghy soo lanc in zyt gheëert.

Heft op u voet, en metter daet
Vertreet u vianden tot niet,
Door wie gecomen is het quaet
Dat in u kercken is ghesbiet.

U teghenstrijders met gheschal
In uwe tempelen seer coen
Haer vlagghen stellen overal,
En toonen wat sy durven doen.

Waer men devotie pleghen sach
En Godt soo loflijk werd gheëert,
Waer hy ghedient werd nacht en dach
Daer sach men menschen heel verkeert,

Met hamers, bijlen, en gheweer,
Als van den boosen gheest beseten;
Het schoon cieraet, met groot oneer
Hoe sy dat al in stucken smeten!

Sy seyden in hun boosen moet:
„Laet ons 't gheheel gaen destrueren,
En rooven al het kerckengoet,
Wy sullen 't noemen *reformereren*.”

Dit hebben sy dan oock ghedaen,
Soo met afbreken, soo met branden,
Waer ergens sy gheraecten aen
De tempelen Godts, in dese landen.

Hoe langh, o Heer, hoe langh salt sijn
Dat u u vyant sal onteeren?
Is dan oneyndelijck den termijn
Dat sy u blijven blasphemeren?

Och! houdt u handt niet langher stil
Te straffen dese geus-ghesellen;
Ghy hebt de macht, hebt ooc den wil!
't Sijn vyanden, 't sijn al rebellen!
Ghy sijt ons coninck ende Heer;
Ghy weet het wat er wordt ghedaen;
Laet kerckenschenders nimmermeer
Onghecastijdt dus henen gaen!

IV.

Hactenus sancti docuere patres:
Esse sacram domini synaxim
Corpus; hanc nudam blaterant figuram
Vive le Geuse.

Templa majores statuere nostri,
In quibus laudent superos frequenter;
Templa ceu fedas reputant cloacas
Vive le Geuse.

Ante complures, pietate moti,
Numen exstructis coluere mensis
Mysticis; aras quatiunt severi
Vive le Geuse.

Desiit cantus melicus, sacerdos
Spretus, aspectum fugiens popelli
Luget horrendam; fora cuncta latrant
Vive le Geuse.

Turcica nonnas feritate sacris
Exigunt tectis, Monachos trucidant,
Faucibus totis sitiunt cruorem
Vive le Geuse.

Vasa templorum rapiunt et aurum
Quodlibet, diri veluti latrones,
Igne consumunt statuas voraci
Vive le Geuse.

Obvios passim lacerant libellos,
Sedulos patrum foricis labores
Mancipant spurcis, avidisque flammis,
Vive le Geuse.

Prisca gens unum docuit, decenti
More, Baptlsmum, tenuitque ritus
Plurimos; formam faciunt recentem

Vive le Geuse.

Quid moror? Christi violare sponsam
Non timent sanctam, vario referti
Heresi, regem metuunt nec ipsum

Vive le Geuse.

Scilicet regem loquimur remotis
Dissitum terris, violenter ergo
Seviunt, fredent, rabiunt ut ursi,

Vive le Geuse.

Quis rei finis? furiosa laxo
Semper, an freno ruet haec Erynnis?
Exitus quis sit, videant protervi

Vive le Geuse.

Christe, componas placida tumultum
Pace, vesanum pereat, nec ultra
Nomen in terris maneat nefandum:

Vive le Geuse.

Proh dolor! nobis satis est pericli,
A truci turca pharetris et arcu
Horrido prestes, Deus, ut quiescant

Vive le Geuse.

V.

Quos habeant proavos clara brevitate docebo,
Heretici, qui se Vive le Geuse vocant.

Antiochus legitur templum nudasse rapinis:
Sic spoliant aedes Vive le Geuse sacras.

Non impune tulit facinus crudele tyrannus;
Forsitan et penas Vive le Geuse dabunt.

Montani precio cumulabant schisma serentes:
Falsiloquos ditant Vive le Geuse viros.

Sevus in adversos Macedonius arma ciebat;
Prelia terribiles Vive le Geuse movent.

Biblia Porphyrius risit patrumque labores;
Biblia cum patribus Vive le Geuse premunt.

Arrius hostis erat monachis; pepulere feroces
Cenobiis monachos Vive le Geuse suis.

Scommate Valdenses clerum tractare solebant;
Scommate sacrificos Vive le Geuse notant.

Nulla Leonistis illesa remansit imago;
Dant statuas rapidis Vive le Geuse rogis.

Vana Berengarius docuit de corpore Christi;
Impia sic hodie Vive le Geuse docent.

Inter ephemerides veterum versare videbis,
Hinc traxisse suas Vive le Geuse phrases.

O igitur sanctam sobolem, quae talibus orta
Patribus! o lepidum Vive le Geuse genus!

Quis dabit, ut timeant, mutata mente, flagellum
Vindicis effrenes Vive le Geuse Dei?

Regum corda manu gestat Regnator Olympi,
His nisi precaveat Vive le Geuse ruent.

Concedant miseris sanos pia numina mores,
Ut foveant priscam Vive le Geuse fidem! —

sanCta tVa ConCVLCata sVnt et ContaMInata.
(1 *Mach.* 3).

Echo.

- Machmen wel vraghen en eere behouwen? —
Jaet in trouwen.
- Hoe veel evangelische priesters sijn hier te lande? —
Dryderhande.
- Sijnt niet herdoopers, luteranen, en calvenisten? —
Jaet vol twisten.
- Preecken sy niet dat evangelie alleleens? — Certeyn, neens.
- Waerin machmen hun discordie smaken? — In veel saecken.
- Leeren sy niet één gheloofsmanier? — Ja se per-de-rere.
- Isser meer dan één evangelische schrifture? —
Neent, ghebure.
- Hoe compt dat sy niet eenderley gheloeve en preeken? —
Door Satans trekken.
- Sijnt dan gheen leeraers van Godt ghesonden? —
Tot gheender stonden
- Sijnse niet verlicht metten heylighen gheest? —
Minst noch meest.
- Wat betuycht, dat sy van Godt faelgeren? — Haer discorderen.
- Hoe es hun leeringhe te achten in als? — Meestendeel vals.
- Waertoe dient hun loopen en vliegghen? —
Om 't volck te bedriegghen.
- Wat vruchten brinckt toch hun leeringhe voort? —
Niet dan discoort.
- Wat is die liefde, daer sy afpreecken menichfout? —
Gheheel verkoudt.
- Waertoe streckt hun nerstighe predicatie? — Tot fallatic.
- Wie bestrijden sy daermede tallen percken? —
De roomsche kercke.
- Wat willen sy dan leeren, dese ionghe ghecken? —
Om die neder te trekken.
- Studeren sy, om sullixs te doen, dach en nacht? —
Hadden sy dy macht! —
- Hebben alle die kettters alsoe altijts niet ghedaen? —
Ja sy, voer waen.
- Wat sijn dese nieuwe evangelisten bettere? —
Niet één lettere.

Waerom sijne teghen den paus in gheschille? —

Ompt Conciliums ¹ wille.

Wat wilt den paus niet het Concilium schaffen?

Haer valsheyt te straffen.

Waerom vreesen sy int Concilium te terden? —

Om niet bescaemdt te werden.

Waerom waren die Ghuesen teghen 's keyzers plackaet? —

Doer hunnen raet.

Soudt u niet verdrieten met my te callen? — Niet met allen.

Soudt ghy my op alles willen gherieven? — Na u ghelieven.

Deze nieuwe predicanten, wat sijnt voer fluyters? —

Grote stuyters.

Wat beroemense haer te bringhen voert? — Godts woerdt.

Eest Godts woerdt dat sy hebben ghestelt? — Ja, ghewelt.

Haer adherenten, wat zijnt voer ghesellen? — Rebellen.

Wat soecken sy te niete te doen na hun alliancie? —

Goedts ordinantie.

Wat es Goedts ordinantie na u bescheyt? — dOverheyt.

Is hun leeringhe oprecht in als? — Dicwil vals.

Wat es teint van hun predicatie? — Groote blammacie.

Wat hebben sy ghesaeydt breedt en wijdt? — Haet en nijt.

Haer Salmen-singhen eest oeck met Godt? — Jaet, in spot.

Comen sy oeck met Davids Salmen overeen? — Och neen.

Wat singhen sy dan als sy dy nooten setten? —

Hondert netten.

Eest Godt oeck aenghenaem sulcke rallen? — Niet met allen.

Wat soecken dese beltbreeckers, dat wilde ic wiste? —

Die kiste.

Waerom die kiste, dat my vertelt? — Om het ghelt.

Wat sijn alsulcke, na u believen? — Groote dieven.

Wat salmen met sulcken schaffen? — Mer, derlyck straffen.

Is de palsgrave doverheit van dit gheslachte? —

Niet en dachte.

Wat is den grave van Egmont na u verstant? —

Hun adversant.

¹ van Trenten.

Waarop hebbense ghetimmert na u advijs? — Op het ijs.
Sal hun consistorie langhe voerstaen? —

Jaese, mer heel vergaen.

Wat vreesden sy te cryghene door dinqvisitie? —

Verdiende punicie.

Waerom begheerden sy verdracht van sconinxcs exploit? —

Door vreesē der doot.

Hoe willen sy doer hun leere Goedts rijke erven? —

Gheen marteleer sterven.

Hoe speelden sy doen sy ontfonghen die roye? —

Mondeken coye.

Wat hadden sy doemen hen doer vreesse ontsloech? —

Qua claps ghēnoech.

Off ment placacet vernieude, waer cropen dees vulpen? —

Wederom in hun schulpen.

Hoe souden hun ministers met haer scaepkens leven? —

Rouweloes begheven.

Wat herders sijnt, willet my bescriven? —

Huerlinghen en dieven.

Wat stormen sy om dese scapen te scheeren en te knagen? —

Wol eens te draghen.

Wanneer accordeeren sy in haer leere? — Nimmermeere.

Wat doet dat sy twisten maken aen elcken kant? —

Haer vals verstandt.

Trecken sy dat wter Schrift vroech en spa? — Ic segghe u, ja.

Hoe noemen die herdoopers haer abiecten? — Bedorven secten.

Is Christus thoofft van desen dry partien? —

Hoe mach dat ghescien!

Wie sijnt die rechte kercke van dit ghetal? — Gheen van al.

Wat sijnt dan voer lieden, trotsich en vermeten? —

Valsche propheten.

Wat hebben sy onder hun schæpscleet ghedolven? —

Grypnde wolven.

Die hierin gheloeven wat sal hun ghebueren? —

dEeuwich verschueren.

Wie sijnder dan wijs in haer ghedachten? —

Die hun hieraf wachten.

De zieke Paus.

Bisschoppen end Cardinalen,
Prelaten end Abten vet,
Comt voort en wilt niet dralen,
Brengh t uwe heylichdom met;
Mispapen end Canonicken,
Sophisten, wijs end vroet,
Comt al ghy nonnen, ghy monicken,
Comt oock jesuiten soet,
Met al u roomsche ghebroet.

Papisten, wt alle hoecken,
Maeckt u oock op den ghanck,
End wilt my nu versoecken,
Uwen vader die paus is kranck;
Te bedden ben ick gheleghen,
Als mensche desolaet,
Laet loopen in alle weggen,
End soecken eenighen raet,
Off ick worde desperaet.

Al door de nieuwe leere
Come ick in dit dangier,
Zy wast soo langhs soo meere,
In allen landen schier;
tVolck wilt schriftuere lesen,
Zy spreken met onverstant;
Zy willen niet langher wesen
Subjeckt den Babel, want
Hy staet ghebouwt int zant.

Die, in voorleden tijden,
My hielden voor eenen Godt,
Die helpen my nu bestrijden,
End houden met my den spot;
Mijn wetten sy vertreden,
Als gheboden seer onreyn,
Zy en willen niet langher aenbeden
De sancten groot noch cleyn,
Al in dit aerdsche pleyn.

●

Den Antichrist sy my noemen,
Wie hoorden oyt meerder quaet? —
Die misse sy verdoemen,
Als een werck van booser daet,
Dat vaghevyer sy versaken,
Dat offeren heeft ghedaen,
Die oorbiecht sy oock laken,
Zy en willender niet meer aen,
Dat kost my menighen traen.

Die wtvaerden sy misprijsen,
Als een onnoodigh werck,
De sancten sy verwijsen,
Al met schriftuere sterck,
Mijn kercke zy diffameren,
Al waert een roovers cot,
Mijn priesters zy blameren,
End houdens voor clercken bot,
Al waert des duyvels rot.

Zy achten mijn cramerije,
Mijn afflaets-brieven, siet,
Voor enckel dieverije,
Is dit niet groot verdriet? —
Zy en willen niet meer coopen,
Mijn cramen gaen zy voorby,
Tot Christum ist, dat sy loopen,
End soecken hem voor my,
Van mijn waere roepen sy: fy!

Voor onsen Godt sy vlieden,
Hy is van brode teer,
Die wy den krancken lieden
Draghen met grooter eer;
Al wat wy bellen oft klincken,
Zy gaen al haeren trant,
Zy en willen niet langher hincken,
Zy segghen: wy hebbent verstandt,
'sPaus broot is aen den cant.

De cloosters end conventen,
Zy en achtense niet altoos,
Zy segghen: het zijn de tenten

Der Sodomiten boos;
Zy houdense voor 't mestvercken,
De monnicken, seer devoot;
Zy zijnt die niet en wercken,
End eten der armen broot,
Dit roept cleyn ende groot.
tVolk is op ons verbolghen snel,
End maecken ons fameus,
Zy heffen teghen ons de wapen fel,
Met moede furieus;
Eerst zijn ghevallen onse santen,
Wy moeten (ducht ick) volghen naer,
Dit hoortmen aen alle canten
Den volcke segghen openbaer,
Suleks vreesse ick oock voorwaer.
Soeckt list, raedt, ende practijcken,
Ghebruyckt foortse ende ghewelt,
Laet nigromancy blijcken,
Op dat wy houden dat velt;
Wilt uwe const nu baeren,
En spaert silver noch goudt,
Off wy moetent laten vaeren,
Dat wy langhe hebben ghebout,
Want het volck wordt veel te stout.
Satan, prince van der hellen,
Wy bidden ons doch bystant doet,
Teghen die ons dus quellen,
Ghetrouwelick ons behoet;
Dees nieuwe predicanten
Bederft oock inden grout,
Die 't bedroch van onse santen
Den lieden maecken cont,
Want sy maeckent ons veel te bont.

Papen-ongeval.

Christelijke broeders hier beneven,
Soeckt nu u salicheyt met vlijt,

Wilt na des Heeren woort nu leven ;
Soo meuchdy zijn verblijt ;
Want de tyrannen zijn verbeter ,
Die ons vervolch hier deden aen ,
dAfgoden-beelden zijn omghesmeten ,
Dat heeft die Vive-le-geus ghedaen.

Papen en monicken moeten nu loopen ,
Alsoo nu blijkt int openbaer ,
Die haer verdiensten pleghen te vercoopen ,
Voor haer en quam noyt droever maer ;
Sy pleghen Gods volck te vernielen ,
En deën haer in speloncken gaen ,
Nu loopen sy selfs met kack-hielen ,
Dat heeft die Vive-le-geus ghedaen.

Metten en vespen , wilt er op gissen ,
Die zijn nu heel ter neder ghevelt ,
Completen , vigiliën , ende missen ,
Daer sy aff creghen vele ghelt ;
Te recht wert hun dat nu vergouwen ,
Seven-vout , nae Davids vermaen ,
Men gheeft nu oock gheen gelt van trouwen ,
Dat heeft die Vive-le-geus ghedaen.

Lieve , ghekapte ende geschoren ,
Hoe ist met u nu dus verkeert ,
Dat men u hier niet meer en wil hooren ,
Hoe wel ghy zijt ghesalft , ghesmeert ? —
Men plach u goeden dach te bieden ,
Op de marckt int openbaer plaen ,
Nu moet ghy wt u vette keucken vlieden ,
Dat heeft de Vive-le-geus ghedaen.

U leering en is niet Gods woort puere ,
Die ghy dus langh hebt voorghestelt ;
Daerom wortse nu nae de schriftuere ,
Heel wtgheroeyt al met ghewelt ;
Het volck en wil niet meer aenbeden ,
Jae , Melis ¹ inde halve Maen ,
Hy is certeyn met voeten ghetreden ,
Dat heeft de Vive-le-geus ghedaen.

Spotnaam van den gewijden ouwel.

Prinslijke papen, papisten te gader,
Ick raed u nae mijn beste verstant,
Loopt en bidt tot de paus, u vader,
Dat hy de Geusen in Nederlant
Doe inden ban, op alle dese plecken,
Off zy sullen u noch stellen op de raen,
Het volck, dat acht u nu voor ghecken,
Dat heeft de Vive-le-geus ghedaen.

le Roi boit.

[„Vóor acht dagen” schrijft Armenteros, Margaretha’s sekretariis, den 17 Nov. 1566 aan Ant. Perez, „trokken eenige sektarissen uit Mechelen; door een dorp komende waar men de mis vierde, riepen zij den priester, die het heilige sakrament ophief, toe, om op te passen dat hij zijn God niet vallen liet. Toen hij de hosty brak, vroegen zij hem schreeuwende, waarom hij zijn God schilde, en eindelijk toen hij haar aan zijn mond bracht, riepen zij luidkeels: *le roi boit! le roi boit!*”¹ — Ongetwijfeld zinspeelden zij daarbij op het referein van onderstaand, zeer onroomsch, maar liefelijk dicht.]

Jesus Christ, le Roy des Roys,
Pour boire vint en ce monde,
Il beut des fois plus de trois,
Du laiet de la vierge monde.
Sa coupe fut un tetin,
Il en beut un bon tantin;
Un berger qui le voyoit,
Crioit, tant haut qu’il pouvoit:
Le Roy boit!

L’eau vive en luy redonda,
Pres du puis, ou la fontaine,
Quand à boire il demanda
L’eau à la Samaritaine;

¹ Gachard *Corresp. de Phil. II. I. p.*

Et aux nocces de Cana ,
L'eau en bon vin il tourna ;
L'Architriclin le trouvoit
Tresbon, parquoy il crioit :
Le Roy boit !

Il s'altera en courant
Par ceste voye terrestre :
Parquoy il beut du torrent :
Pour boire il leva la teste.
Le Roy prophete David ,
En esprit bien il le vid ,
Comme à boire il se versoit ,
Dont ce verset en chantoit :
Le Roy boit !

La derniere fois il beut
Sur la croix, en une esponge ,
Quand soif du salut il eut :
Siffo. Lors ons luy plonge
Vinaigre et fiel en sa soif :
Ce fut potus mal souef ;
Tout ange autour resonnoit ,
Un chant, qui ainsi sonnoit :
Le Roy boit !

Maintenant il boit es cieux ,
Au royaume de son pere ,
Du germe delicieux ,
Que tout Chrestien boire espere ;
La vigne il est, fruct, et fleur ,
Son pere est le laboureur ,
Vin de grace il nous pourvoit ,
Dont chacun bien crier doit :
Le Roy boit !

Prince du ciel, donne nous
A boire de ce vin doux ,
Et que tout fidele soit ,
Où tousiours chanter on oyt :
Le Roy boit !

De Mis.

Hebby niet ter missen gheweest,
Inder papen kercke? —
tGuychelspel dat men daer leest,
Gaet het wel te wercke:
Oremus-craeyen, cruycen-saeyen,
Nyghen, draeyen, soo ickt wel aenmercke.
Hy duckt, hy buckt, voor den altaer,
Dan droomt hy oock in slape,
Zeer veel cruycen maect hy daer naer;
Verwondert is de pape,
Dat zijn Goyken, duyvels boyken,
Onder d'loyken, niet wech heeft zijn knape.
Hierom soo is de paep verblijt,
En laet een schelleken klincken,
Al coemt er veel tot zijn ombijt,
Niemant en wil hy schincken,
Maer acht onreene tvolck ghemeene,
Want alleene wil hy t' wijntgen drincken.
tGoyken, dat hy eten sal,
Heft hy flucks om hooghe,
Zijn knaep stelt, als een gheck seer mal,
Des papen aers ten thooghe,
Al diet aenschouwen, kniën vouwen,
Handen donwen, het blijct voor elcx ooge.
Dan laet hy oock een beker sien,
Daerin is wijn bezworen,
tIs bloet, meenen de arme lien,
Van tGoyken nieu-gheboren,
Zy cloppen 't harte, sonder smarte,
Menige parte brengen sy te voren.
Betoovert broot, van hem getoat,
Wert flux van-een-ghereten,
De arge paep hemselven loont,
Want die daer zijn gheseten,
Die sien hem trecken, den kelck lecken,
Met haer gecken, mogen niet mê eten.

Honger en dorst heeft hy geblust,
Dan wast hy oock zijn handen,
Het arm volck d'ydcl plateelken kust,
Noch seyt de paep vol schanden
Gaet al strijcken; die quaemt kijken
Sijn pratijcken, giet hij nat voor 't branden.

tSpel is wt van sulcken sot,
Hy wordt ontschorst, ontbonden,
Als een gelapten rock vermot,
So is de misse bevonden,
Cleyen van waerden, op der aerden,
Sal voor paerden, catten, en voor honden.

tVaghevyer is op haer ghesticht,
Daer loopt zy zielen haelen,
Al is sy blind, sy wort verlicht
End laet haer wel betalen;
Zy kan ontbijnen wt der pijnen,
Oock wel vijnen Duytschen ende Walen.

Al verchiert hy schoon de craem,
Niemant en wilse coopen,
dEnghelsman is sy onbequaem,
Den Fransman half ontloopen,
Zeeuw en Hollander, oock Brabander,
Met malcander, stootens wt met hoopen.

Wien suldy, arme cramers cranck,
Met uwer misse laven?
Na Spangiën wech met haren stanck,
Men wilse hier corts begraven;
Want 't wilder vuylen, aen u muylen
Crijchdy buylen, ras wilt henen draven.

Hierom raed' ick man ende vrou,
Dat sy daer niet en comen,
Met sulcken spel, dat segh ick ou,
Wort Godt zijn eer benomen,
Wat sy rasen, met vijsvasen,
Dat sy prasen, 't zijn al ydel droomen.

. **De Santen.**

Hoe is den tijdt aldus verkeert?
Veel Sancten en zijn niet meer gheëert,
In dese vlaemsche landouwen,
Van mannen ende vrouwen;
Te Damme quam, creupel en lam,
Veel volcx in pilgrimagië,
Tot 't leghe cruys van Dam.

Noch liep soo menighe slechte truye,
By Sluys, tsint Anne, en t'Armuye,
Dat was om kint te draghen;
Veel vroukens, jonck van daghen,
Hadden, int velt 't lief dach ghestelt,
Onder wege int cooren,
Bleven sy onghequelt.

Ter Sluys was oock een heylich cruys,
Dat droechmen omme, twas abuys,
Sy meenden Godt daer mede te vereeren,
En songhen: 't heylich cruys ons Heeren
Helpt den Zee-man, en liep voort an,
Voor 't cruyce keerssen ontsteken,
By duyst in dat ghespan.

Was dit niet groot afgoderie?
Dus groyde der papen boeverie,
Sy preechten, aen alle kanten,
tMirakel van dese sancten;
tHeeft Godt ghedeert, sy zijn gheweert,
Met d'afgoden-offerhanden,
Hielden sy hoeren onghedeert.

tAerdenborg was een lief-vrouwe devoot,
Ba! die dede merakel groot,
Men droegse op de pach-goen wilt hoeren,
Om vlas, boter, en kooren;
Veel volcx liep mee, wt dorpen en steê,
Ende songen: o Heere,
Sulc mirakel Maeyken deê.

En sinte Vincent te Eeckeloo,
Die kreegh vlas en kooren alsoo,

tVolk hadt beter in haer leven
Den armen mogen geven ;
En t'Evergem koen , op dat saysoen ,
Besochten sinte Christoffel ,
Die kost kleen mirakel doen.

t'Halter was oock eenen ommegaenck ,
Daer quam het volck , kreupel en manck ,
Besoecken sinte Cornelis ,
Papen-boevery noch veel is ;
Men woegh daer kinders ras , tegen tarw en vlas ,
Dan kustense elc een hooren ,
Daer tvolk mede gesegent was.

Sinte Loy de Ruesselare eerweert ,
Die wert versocht van menich peert ,
Daer seyndmen peerden en koeyen ,
Dus saghmen d'afgodery groeyen ,
tWas met God gegeet , wie men'tvertrect ;
Jae , wie daer tegen seyde ,
Was voor den pape suspect.

Boven Gent was ooc een S. Adriaen ,
Daer saghmen tvolk by duysent gaen ,
En brochten haer offerhanden ,
Dickwils uyt verre landen ;
Arm simpel lien , als doen ten tien ,
Thuys lieten sy wijff en kinders ,
Vol gebreck en onversien.

Som was tvolk siec en ongesont ,
En offerden keerssen van een pont ,
Met een silveren penning schoone ,
Jae , somtijts wel een kroone ;
Sy meenden daer deur , uyt alle getreur ,
Vant beelt te zijn genesen ,
Dat daer stont als een monseur.

t'Halseberge was oock een Maeyken-moer ,
Die droeghmen eens int jaer eenen toer ,
En die mostmen sonder falen ,
Met processie in halen ,
In dorp en stadt , ick segt u plat ;

Dus hebben al de papen,
Gekregen 's werelts schat.

Sinte Lieven t'Houtem, wel bekant,
Die droegh sijn hoofd al in sijn handt,
tVolc liep daer buylen en bleynen,
Ende lieten haer-lien daar seynen,
Sy songen fijn: lieven Santijn,
Waer wilt ghy zijn gedragen?
tHoutem int kappellekijn!

Te Ronse wert sinte Remeus versocht,
Daer werden de dulle lien gebrocht,
En die ginmen, hoort nae desen,
Den duyvel daer uyt lesen;
En te Meenen stont Sint Jan Gulde-mont,
Daer de pelgrims vooren dansten,
Met muysels, hoort dien vont.

Te hooge-Le besocht men sinte Korijn,
Voor quade beenen en fledersijn,
Sy souden beter, met verkloecken,
Sint Job mogen versoecken;
Den heyligen Sant, al in Brabant,
Die stont te Wesemale,
tWas een soo bruynen quant.

Onse vrouwe te Meessene, ongelaeckt,
Was van een mandeken gemaect,
Die hadde eenen steen seer dweers plat,
Daer wreef tvolck op heur eersgat,
Putten daer in, verstaet den sin,
Och dit lietmen de papen gedogen,
Om haer schandelic gewin.

Onse vrouwe te Dayzeele-sticht,
Die hadde een silveren mom-aensicht,
Den omme-ganck duerde ix. daghen,
tBate menich weert schoon ghelagen;
Dus heeft men tgelt, vry ongemelt,
Van tsimpel volck ghecreghen,
Deur papen droom ghespelt.

Te Bezelare was groot regiment,
Daer versochtmen sinte Vincent,

Dat was om de quade monden,
Siet wat de papen vonden!
Menigh man fijn, op dit termijn,
Maer ter zijn wijf wel senden,
Om genesen te zijn.

t'Yper was ooc een vrouwe-jent,
Van den Tuyne,¹ wel bekend,
En onse vrouwe te Roose-beke,
Besochtmen by der weke,
tVole quammer seer sieek ende teer;
Alle die Sancten sijn gaen duycken,
Sy en doen geen mirakel meer.

Te Belle quam sint Antheunis peur,
Sijn kasse droegmen heel Vlaendren deur,
Elc quammer nae gelooopen,
En offerden goet by hoopen,
Boter, vlas, en graen, en swijnen saen,
Die liepen achter strate,
Tot dat sy groot waren om slaen.

tVole liep noch bevaert goedertier,
tSinte Silvester int West-quartier,
Van daer tSint Gillis te Waten,
Die was heyligh boven maten;
Noch sach men daer loopen voorwaer
tOnze vrouwe te Bolle-zeele,
Die verzocht men verre en naer.

't Kruys Bellaert mach niet vergeten sijn,
Te klein Sinte verstaet wel mijn,
En S. Wynock, heylige pater,
Droeg men te Bergen deurt water;
Maer processie, hoort, ginc deur de poort,
d'Arme lieden sag men deur 't water baden,
Met sint Wynoc voort.

Sinte Siecx int bosch versocht men vry,
Daer quam volck by duysenden by,
Versoecken een klein Sanctjen,
Daer ging soo menig dantjen;
En te Gistele kloec, was ooc versoec,

¹ Zie boven bladz. 61.

Welk was S. Goddelieve,
Geheel in den Noort-hoeck.

Te Liswege, dat Noort-Vrije,
Was een lieve Vrouwe van ouden tije,
Die men omme droegh sonder letten,
Met geklanc van trompetten,
tVolc desolaet ging int lijnwaet,
Somtjits half doot van koude;
Wast niet een sotte daet? —

En sint Lenaert te Dudsele fraey,
Droeg men ooc omme sonder delaey,
Dat deden de kuypers van Brugge;
Som vielense over rugge,
Dronck en versmacht, ja in een gracht,
Dan wierden sy, als swynen,
Op wagens thuys gebracht.

Dus waren d'ouders verblint,
En totten houten God gesindt;
Die kleeden dees houten blocken
Dickmael met fluweelen rocken;
Men sagh wijd en breedt, hoort dit bescheet,
Som lieten sy Gods arme leden,
Naect gaen en ongekleedt.

Oorlof hier mede in swerelts kot,
Dus was 't volck geleyt tot den Afgodt,
Daer hy ons diere heeft verboden:
En dient geen vreemde Goden;
Vermaledijt, soo schrift belijdt,
Soo sal den maker wesen, die se eert ofte snijt.

Paus en Antikrist.

Antechrist is gheboren,
Dat rijke Gods wil hy verstoren,
En maken onvreë;
Wten duyvel is hy geboren,
Zijn dienaers meë.

Hy verbiet de spijs al op den ban,
Hy consenteert het, wijff end man,
Als hy aen gheldt geraken kan,
Daer hijt om deê;

Wten duyvel is hy geboren, enz.

Hy verbiedt te trouwen echte wijven,
Hy laet wel hoererie bedrijven,
Als hy mach krijgen de ronde schijven,
Daer hijt om deê;

Wten duyvel is hy geboren enz.

Hy wil voor ons den hemel sluyten,
Selve moet hy der blijven buyten,
Met alle zijn gecapte guyten,
Zijn oordeel is ree;

Wten duyvel is hy geboren,
Zijn dienaers meê.

Het Vagevuur.

Ick sal u singhen een goet nieu liet,
Kinderen wilt nu hooren,
Int roomsche rijck daer is jolijt,
Daer is een Paus ghecoren;
tEn is gheen God, ten is gheen mensch,
Hy drinckt soo geern den wijn;
Ist gheen Godt, off ist gheen mensch,
Soo moet het den duyvel zijn.

Vierdehalf-hondert daghen afaet,
Soo heeft hy ons ghegeven,
Willen wy certeyn, na hem alleyn,
Nae zijn gheboden leven;
Willen wy houden zijn ghebodt,
Hy sal ons helpen, dat is tslot,
Al in dat vaghevuer;
Dat is die paus nu zijn tolhuys,
Dat gheeft hy om zijn huer.

Maer nu is hy ghesturven,
Den heer van deser eerden,
Zijn rijk dat moet hij durven,
Een ander weer aenveerden;
Hy en gaff noyt schat, noch oock tribuyt,
Hy draeyter zijn selven altoos uit,
De paus, den heylighen man;
Men moest hem altijd ter kerken draghen,
Was hyer niet qualicken an?
Hy quam al voor den hemel gegaen,
Hij clopte voor de deure;
S. Pieter die had het soo haest verstaen,
Hy quammer haestelick veure;
S. Pieter die sprack: ghy en mechter niet in,
Ghy moet gaen soecken een ander ghewin;
De paus, den heylighen man
Mach hy in den hemel niet,
Waer duyvel laten wy hem dan? —

Hy quam al voor de helle ghegaen,
Hy klopte voor de deure;
De opperste haddet so schier verstaen,
Hy quammer haestelick veure;
Lucifer sprack: ghy mechter niet in,
Ghy moeder gaen soecken een ander ghewin
De paus, den heylighen man,
Mach hij in hemel noch in hel,
Waer duyvel laten wy hem dan? —

Hy quam al voor 't vaghevyer ghegaen,
Dat vant hy sonder vraghen,
Dat hy er soo menich bedroghen heeft,
Dat mach hy wel beclaghen;
Daerom soo lijdt zijn ziele groote pijn,
Om datter soo vele bedroghen zijn;
De paus, den heylighen man,
Hy en mocht in hemel noch in hel,
Int Vaghevier laten wy hem dan.

Papen-lof.

Den paus is onsen vader,
Hy is van God vercoren,
Hy verlost ons allegader,
Niemant en blijft verloren;
Dus wilt vry vreucht orboren,
Ghy menschen onvertsaecht,
De hel sal hy verstoren —
Soo men de spiessen draecht.
Hy heeft seer veelderhande,
So monnicken ende papen,
Zy hebben kleyn provande,
Om niet zy singhen en gapen;
Alleen sy altoos slapen,
Soo lang tot dattet daecht;
Haer wercken zijn van God gheschapen —
Soo men de spiessen draecht,
Zy soecken geen ducaten,
Goutguldens ofte croonen,
Zy drincken al by maten,
En eten rouwe boonen.
Ic moetse wat verschonen,
My isser naghevraecht;
Den Heere salt hun loonen —
Soo men de spiessen draecht.
Zy hebben geen dominiën,
Hier noch in geene plecken,
Zy zijn goet van opiniën,
Hun schanden sy bedecken;
Hoort my haer deucht verwecken,
Die geenich dinc mishaecht,
Oock zijne sonder vlecken —
Somen de spiessen draecht.

Prince ghy sasserdoten,
Wilt oec u eer bewaren,
Ghy zijt van Gods genoten,

Met allen u dienaren,
De schriftuer ghy deurknaecht;
Godts Woordt suldy verklaren —
Soo men de spiessen draecht.

Troostliedeken.

O pater, schept doch eenen moet,
En cust eens u abdisse,
Al houdt men ons wat onder de voet,
Wy krijghen noch ons misse;
Ic hope, wy sullen U buycsken noch vullen,
Verquicken, verprullen, Wat leckers doen smullen,
Al zijn wy nu verjaegt;
U kappers, miloenen, U kieckens, kapoenen,
Sijn noch niet al geknaegt.
U visselkens zeer net gebraen,
Met sausse overgoten,
Anijs, sucaden, ende daen,
Goet teghen windt besloten,
U clagen, u kumen, U hoesten, u flumen,
Die sal ic doen ruymen, Met suyker, met pruymen,
Dus pater zijt gherust;
U swaerheit en smerte Drijft doch van u herte,
En doet al dat u lust.
U koecxkens, vijghen, en rozijn,
Om soberlijck te vasten,
U suypkens soet, van rynschen wijn,
Diet herte niet belasten,
Die sal ick u maken, Ist dat sy wel smaken,
U lippen, u kaken, Doen bleusen, doen blaken,
Soo sult ghy zijn ghetoeft,
Een beddeken sachte, Te rusten by nachte,
Met datter toe behoeft.
U lender-cusken wel gheheet,
U stooften aen u voeten,
En smorghens vroeck, eer ghy u cleedt,

Sal ick u comen groeten,
En segghen, als mater: Goeden dach, lieve pater,
Begeert ghy wat water, Om wasschen u snater?
Wat dient hier meer geseyt? —
Ja vragen, met stuypen: Belieft u te suypen
Een eyken, versch geleydt?
Dus, princelicke pater fraey,
Al moeten wy spenderen,
Ons rolle krygt noch haren draey,
Wy sullen noch bancketeren:
Want heeren en graven, Sy ryden, sy draven,
Als knechten en slaven, By nachten by dagen,
Voor ons kloeck inden strijdt;
Wy hopen de renten Van onse conventen,
Te krygen in korter tijdt.

Kloosterleven.

Een kort, dic, vet paterken, laetst zijn nonnekens ondersochte,
Oft sy niet besmet en waren met Geuserije,
En vraegde int ronde wat haerlien dochte,
Dat ment geestelijc verjaegde, en haer goet verkochte,
Daer sy sachte op leefden in voorleden tije? —
„Jae, seyder een jong nonneken, ick ben immers blijc,
Want ic mach nu huwen, ten besten dat ic kan.”
tIs goet sprack de pater, en wat seghde ghije,
Suster Peternelleken, hevet u niet an?
„Ba! neent, pater, ic heb ooc liever eenen man,
Want ic was gekloostert tegen mynen wille.”
Doen vraegd hy noch een ander, die daer sat en span,
Wat sy er af seyde heymelijc, al stille? —
„Jae, jae pater, kust my cens, en raept mijn spille,
Swijgt doch van vragen, ghy weet wel hoe 't es;
Hebt ghy noyt gelesen met uwen brille,
Dat Christus ter bruyloft was, en noyt in geen profes?” —
tIs wel, sprac de pater, ghy hebt recht, mijn kare,
Maer men wiste doen van geen kloosters te spreken,
Ic hoore wel, ghy wildet oock wel huwen te jare. —
„Ba pater, ic wilde ic oock alree gehuwet ware,

Kond ic mijn lief hebben , 'k en beyde niet drie weken ;
Al was ic om mijn loosheyt int klooster gesteken ,
Ic ben , noyt soo geerne , daer men de kinderen wiegt .” —
En ghy , suster Claerken , segt ooc u gebreken ,
Sprceet de waarheyt , schoon maegt , my niet en bedriegt .
„ Ben ic maegt , pater ? — bonespaeyts , ghy liegt :
Ic ben dien al quyte , maer met geen jong geselle ,
Ick was van broer Cornelis ons kappellaen gebiecht ,
sAvonts alst doncker was , in ons kapelle ;
Dan heeft hy my dicmael gebiecht in mijn celle ,
Die lieffelijc gestroyt was met kruydekens en ges ,
Hy geloofde my trouwe , en swoer als de snelle ,
Dat Christus ter bruyloft was , en nooyt in geen profes .”
tHuwelick is wel eerlijck , en van God inghestelt ,
Maer trouwen de nonnekens hebben al beter dagen ,
Sy en zijn immers met geen quaden man gequelt ;
dEen heeft een dronckaert , dander verspeelt sijn gelt ,
Dan krygen de wijfs thuyts haren hals vol slagen ;
Ghy meugt sekretelije u selven bejagen ,
En kies en een kare van vryen sticke .
„ tIs wel , spracker een manc nonneken , tsou my wel behagen ,
Worde den buyck met kinde dragen niet dicke ;
Daerom ist beter dat ick my ook schicke ,
Ten huwelicken staet , soo my ymant minde ,
Want soo haest als ick my metten man verquicke ,
tIs seker , ic werde terstont groot van kinde ;
Ist niet beter dan , dat ick my des eedts ontbinde ,
Die ick tklooster gedaen heb , tegen Gods woort expres ?
Want ick in Johannes int tweede geschreven vinde ,
Dat Christus ter bruyloft was , en noyt in geen profes .”

De pater was heel uyt sinnich verstoort ,
Om dat elck sijn eygen quaet klapte en kende ,
En gelije een boeve , soo vraegd hy noch voort ,
Hoe veel maeghden datter waren in al de bende ? —
Onder al wasser drye , twee doove en een blende ,
Met groote dicke lippen , d'oogen uytgeheven ,
En die swoeren by Sinte Franciscus' legende ,
tEn was haer schult niet datse maegt waren bleven

„Want daer en was noyt niemandt in al ons leven,
Die eens begeerde te kussen onsen mondt,
Nochtans wilden wy ons ooc wel ten huwelicke begeven;
Begeerde ons yemant, wy concenteerden terstont.
Al waren oock alle de kloosters in den grondt,
Wy en sliepender niet om een hayr te mes,
En ter eeren van thuwelijc, wedden wy, voor hondert pont,
Dat Christus ter bruyloft was, en noyt in geen profes.”

1567.

Oranjes vertrek.

[„Le prince fit prévenir la gouvernante, le 6 Avril, par le comte de Hoogstraten qu'il se disposait à quitter Anvers. Il partit en effet le 11, pour Bréda.” (Gachard, *Corresp. de Guill. le Tac.* II. CLIX). „Guillaume allait bientôt n'être plus en sureté à Bréda, car Phil. de St. Aldegonde, Sr. de Noircarmes, venait d'arriver à Turnhout avec les troupes qui avaient réduit Valenciennes et Maestricht. Il se mit en route le 22 Avril, avec toute sa maison, se dirigeant vers Grave; de là il se rendit à Clèves, et enfin à Dillenburg.” (Aldaar CLXI). „Het vertrek van Oranje maakte een diepen indruk op de reeds hevig ontroerde gemoederen. Er steeg een noodkreet uit Nederland op, als ware, door de verwijdering van dat schrandere hoofd, alle vooruitzicht op redding verdwenen. Vele duizenden van allerlei rang en stand namen de vlugt, liever als ballingen in armoede willende rondzwerven, dan hier een gruwelijk lot verbeiden.” (P. Scheltema, Hendrik van Brederode te Amsterdam in 1567, bl. 86.)

Gy, Christenen allegare,
Wat nieuws wordt u bediet,
Al van een droeve nieu-mare,
Dat tAntwerpen is geschiet?

Daer ligt so menich Christen verdriet,
Al om Gods woordt en anders niet,
En menigen burgher mede,
Doe de prins troc wter stede.

Een placcaet van de raedtsheeren,
Heeft men tAntwerpen ghesien,
Omdat men niet en soudē leeren
Godes woordt de simpele lien,
Men hoorden de predicatie verbie;
Doe bedroefden haer de borgers mitsdien,
En menighen vromen christen;
Tot een verblijden van de papisten.

Des morgens ten seven uren,
Den elfsten Aprillis voorwaer,
Quam den prince met getrueren,
Op de Meyr-brugge aldaer,
En hy sprack tot de ghemeyne schaer:
Die Gods woort liefhebben, volgen my naer
Hy weende voor die ghemeynte,
Dat daer gheschiede so grooten vercleynste.

Jammer sachmen daer gheschieden,
Onder die gemeynten seer reen;
Want zy beghosten te vlieden,
En wecnden alle groot en cleen;
Zy spraken tot den prince int ghemeen:
Wy volghen u na en anders gheen,
En laet ons niet bederven,
Want met u willen wy leven en sterven.

Men sach den prins de reys aenveerden,
Met zijnen edelen staet,
Te voet end oock te peerden,
En menighen borgher metter daet;
Daer bleeffter noch veel om haer eyghen baet,
En dachten: wy comen noch niet te laet;
Maer het is haer al berouwen,
Want zij 't tAntwerpen niet derren houwen.

Veele rijke personen
Der confessie van Antwerpen fijn,
Quamen haer oock vertoonen

Voor den prince, verstaet wel mijn ;
Hy sprack : ghy, weyffelaers vol fenijn,
Vertreckt van my op dit termijn,
Van schaemten sachmense bleusen,
Want zy creghen al langhe neusen.

Wel twintich duysent wtghelesen,
Isser wt Antwerpen ghevlucht,
Ende tsHertogenbosch by desen,
Is onder tvolck soo groot een ghesucht ;
In Vlaendren is oock soo grooten gherucht,
Het volck is alomme beducht,
Want sy worden al bestreden,
Om datse Bel niet en willen aenbeden.

Want de hertoginne van Parmen
Heeft haer bloedighe tanden ghewet,
Met alle haer loose gendsdarmen,
Diese al teghen de christenen set ;
Den grave van Egmont, hier op let,
Heeft de Geusen gebracht in het net ;
Met zijne valsche wercken,
Street hy voor de roomsche kercken.

Men machse wel ghelijcken,
By coninck Saul ghesusseert,
Die Godts ghebodt ginck bezwijcken,
En heeft des werelts goet begheert,
Zijn rijck is daerom ghemineert,
End is van Godt ghedestruert ;
Ghedenckt, ghy Bels dienaren,
Hoe 't met coninck Saul is ghevaren.

Ghy Christenen, wilt niet wanhopen,
Al lijdt ghy turbatie groot,
Al moet ghijt nu verlopen,
End lijden soo menich aenstoot ;
Ghedenckt op Christi beloften minjoot,
Al moet ghijt nu verlaten bloot,
Wilt u daerinne verblijden,
Want Christus heeft self moeten lijden.

Laet ons nu vromelick stryden,
Al worden wy hier benijjt,

Wy sullen met Christo verblyden,
Inder eeuwicheyt met jolijt;
Want 't is nu wel den laetsten tijt,
Daer ons Mattheus aff belijt,
In zijn vierentwintichste vol vramen;
Weest doch ghetroot, broeders altsamen.

Daer zijn seer veel tyrannen,
Die Godts woort nu wederstaen,
End oock seer veel edelmannen,
Die Gods leeringhe nemen aen;
Als Breedero en de Paltzgrave saen,
Graef Lodewijck heeft het ghelooff ontfaen,
Metten prins van Condé sonder schromen,
En den Admirael ¹ t' onser vromen.

Al wiltmen nu doen trueren,
De Geusen int generael,
Zy sullent noch besueren,
De valsche papisten altemael;
Want de duytsche heeren principael,
Willen de rechte leeringe, hoort dit verhael,
In dese Nederlanden bringhen,
Al soudense de regenten daer toe dwinghen.

Ghy Geusen, wilt u vermeeren,
Laet ons God bidden eenpaer,
Dat hy al dees edel heeren
Wil bewaren voor eenich misbaer;
Op dat zy vrymoedich, sonder vaer,
Het Evangelium volghen naer,
En strijden met David, eendrachtich,
Voor dat Christen-gheloove warachtig.

1 Coligny.

Afscheid van *Joris Sytranus*. **1**

ICK neme adieu aen mijn schaepkens al,
Eylacen, ick moet u laten;

1 Hervormd leeraar te Antwerpen; en 13 April van daar vertrokken;

Adieu, mijn alderlieffste ghetal,
Die ick nemmer meer kan baten;
Adieu, broeders end susters ghemeyn,
Adieu, litmaten Christi reyn,
Mijn woorden wilt doch wel vaten.

• Oorloff bruyt Christi, adieu, lēlie soet,
Adieu, wy moeten scheidē;
Oorloff, o liefelijcke ghemeente soet,
Wy moeten den tijdt verbeyden,
Tot dat ons Godt byeen versaemt,
Adieu, groen kercke, hooch befaemt,
Godt sal u noch eens verbreyden.

• Oorloff mijn kinders, alderlieffste bloed,
Het scheidē is bitter om smaken,
Ghy zijt mijn hart en ziel, zijt dies vroet,
In liefden mijn hart sal blaken
Tot u, en nemmermeer ick sal
Vergheten u int aertsche dal;
Altoos nae u sal ick haecken.

• Rijst op, o Heer, alderlieffste Godt,
Hoe langhe sult ghy slapen? —
U lieve volck wordt jammerlick bespot
Van monnicken ende papen,
En andere godtloosen meer,
Die verdrucken u schaepkens teer,
O Heer, wilt eens opwaken!

• Ick roepe tot u in desen grooten noot,
En bidde voor alle mijn schapen,
Die vanden godloosen lyden aenstoot,
Nae welcke sy hongherich gapen;
Verlost ons Heer, 't is meer dan tijt,
Van der wolven tanden ons bevrijt,
Grijpt selve in de hant de wapen.

• Strijdt voor ons Heer, betoont u cracht,
Ghy zijt ons helper alleyne,
U is dat coninckrijcke en alle macht,
Eylacen, ons hulpe is cleyne,
Wy zijn ellendich in onsen staet,

Ons lyden niemant gade slaet,
Onder de menschen ghemeine.

Staet op, ontwaecht nu alghemeyn,
Ghy die daer slaept in sonden onreyn,
Laet u van Gods woort leeren,
Tot Christum wilt u bekeeren.

In desen aenghenaemen tijt,
Wilt u bekeeren sonder respijt,
Den dach is opgheresen,
Van salicheydt ghepresen.

Luystert en hoort na 's Heeren woort;
tWelck uwer zielen mach gheven confoort,
Wilt ghy die straffe ontvlieden,
Diemen corts sal sien geschiedeu.

Wliet wt Egypten en Babel ras,
End wilt aentrecken 's Heeren harnas,
Om vromelick te strijden,
In dese boose tyden.

Anders sult ghy verloren gaen,
End loon naer uwe wercken ontfaen,
Wort ghy deelachtich ghevonden,
In de Babyloonsche sonden.

Nu is den dach des Heeren naer,
O menschen en hebt ghy noch gheen vaer,
Het zweerdit wordt bloedich bevonden,
Over de Babyloonsche honden.

Wreset den Heere alghemeen,
Oft u naeckt druck end groot gheween,
End knerssinghe der tanden,
Ghebonden met helse banden.

Schoudt de werelt en cruycet u vleesch,
En levet nae der schriftueren heesch,
Laet menschen-leeringhen varen,
Gods woort wilt wel bewaren.

Geuzen-druk.

Als nu Madam van Pafma mettet Hof, door den spaenschen raet, de benden van ordonnancie versien, de garnisoenen verdobbeleert, een ontallic krijgsvolc, so bedectelic als sy mochten, vergadert hadden, so hebben sy het roemen ende lachen der Geusen voor een tijt in bitter tranen verandert; als volcht:

Och wie sal mijn ooghen, nu ter tijt,
Volheydt van water connen ghegheven,
Om te beschreyen onsen druck en spijt,
Daerin wy wilde Geusen moeten leven? —
Israëls verstroyen, met druckiah sneven,
En ghelijckt daer niet by, t'is openbaer,
Noch oock 't verdriet al in Egypten zwaer.

Want al die ons beloofden by te staen,
Zijn inder noodt ons affgheweken,
Edele end onedele; dies wy hier gaen,
Als menschen van een ieghelijk versteken,
En al claghen wy Geusen onse ghebreken,
Soo zeydtmen tot ons dus: valt het zwaer,
Ghy hebt ghevonden, daer ghy stondt naer.

Och hadden wy ons doen wel bedocht,
Wy hadden desen naem niet aenghenomen;
Want tot den bedelsack zijn wy ghebrocht,
En haer schottel is ons (ten zijn gheen dromen),
Ten deele ghevallen, waer dat wy comen;
Als ickt bedencke, vind ick onghecessseert,
Dat Barlamondt heeft ghepropheteert.

Want desen name gaff hy ons op dat pas
Als wy te hove deden onse bede,
Om ontslaghen te zijne ons intentie was
Vant placcaet, ende dinqusitie mede;
Dit bewillichde Madam met listichede,
Alsoot ghebleken is int openbaer,
Dies meenden wy, wy hadden de sake clær.

Wantse corts daer naer, wt loosen grondt,

Beyde dese stucken aboliccerden,
Dies de vromen in seer corter stont,
Siende dat wy de beelden soo raseerden,
Godts woordt te predicken sy triumpheerden,
Met loffsanghen te singhen in dat pleyn,
Want een grooten yver was daer certeyn.

Den rechten Paesschen hielden sy, ziet,
Met den coninck Josua hooghè ghepresen,
Die in derthien hondert jaren niet
Soo reyn ghehouden is; alsoo wy lesen,
Met ander ceremoniën daertoe by desen,
Als doopen, trouwen, en begraven de doon,
Sonder te nemen van sulcke dinghen loon.

Maer Godt, die wonderlijck van rade es,
Heeft om onse ondanckbaerheyt ghemeene,
Die laeten nemen, soot blijktt expres,
Dies wy nu sitten in grooten gheweene;
Want ons eyghen water, neemt dit te bene,
Moeten wy koopen, vrienden ydoon,
Maer straffinghe is der sonden loon.

Want onse hope, die hadden wy ghesteldt
Op heeren en vorsten, groot van staten,
Ende oock hier op der coopliden gheldt;
Maer alle dese hebben ons nu hier verlaten;
Dan tis loon nae werck, want al ons praten
Was van Oraengiëns gheweldt en Breeros macht,
Dus ist wel weert datmen ons belacht.

Daeromme soo raede ick met Davidt fier,
Dat niemant zijn betrouwen en stelle
Op heeren of vorsten, of menichte hier,
Want al dit can God haest nedervellen,
Alsoo hy bewijst met dit voortstellen;
Want alle die ons hier hebben voorghestaen,
Moetent verlooopen, of worden ghevaen.

Dies wy nu hier, met versmaetheydt groot;
In vreemde landen moeten vlieden,
Bespot, versproken, in honghers noot,
Want ons broot te winnen sy verbieden;
Dies en weten wy nu, o arme lieden,

Waer trecken of gaen ; wy zijn confuys ,
Dus en is dit ons gheen cleyn cruys.

Och , hadden wy dit al wel bedocht ,
Als wy sulck een goet werck bestonden ,
Dat wy met lijden souden zijn besocht ,
tSou ons niet wesen soo harden wonde ;
Maer wy dachten al , God hadde ghebonden
Den duyvel en paus , metten beestelijcken staet ;
Dan contrarie blijkt , eylacen ! jaet.

Want gheen arbeyt of hout , verstaet de leus
En is dees tyrannen nu te diere ,
Om galghen te maken , daer soo menich Geus
Nu aen moet sterven , bin desen quartiere ;
Al begheeft ons tgheluck in deser manieren ,
Sy en hebbent niet al ghewonnen , hier op acht ,
Hy schreyt noch wel , die nu voren lacht.

Oorloff hiermede , vrienden eersaem ,
Ende wy hopen noch (gheseyt ten fyne) ,
Als Israël te comen wt blaem ,
En papa Leo sien gaen te ruyne ;
Al zijn wij nu , te desen termyne ,
In Babyloñien een ghecken-spel ,
tIs alsoo ghebeurt met Israël.

Der Geuzen Uitvaart.

Cives catholici Ipris laetati super Dei gratia , quod Geusii ,
impii homines , mox e civitate pellerentur , cecinere canti-
cum Domino , *exequias nimirum Geuseorum in hunc mo-*
dum , vernacula lingua et tono :

Invitatorium.

Venite , laet ons gaen zinghen *Requiem* ,
De Geusen zijn al geworden tem ,
Zij zijn t'Iperen gebleven metten laste ;
Wij hoorden eerst preken bij Wulverghem ,

Men hiet ons het kleene Jerusalem,
Nu wilt men ons loonen metten baste.
Rekeninghe, van sulok een bedrijfve,
Moeten wy betalen metten lijfve. *Venite.*

Hodie, sprak Zwarte ¹, by Ste Lois,
Wildy gaen hooren eens mijnen vois,
Wy zullen t'Iperen gaen vergaren,
Daer zullen wy spreken op ons patois,
Papen en nunnen hebben vele rois,
Omtrent t'looster van Sinte Claren ².
Rekeninghe enz.

Quadragesima annos en duust, één meer,
Heeft ons dat 'roomsch gedaen groot zeer,
Door catholijke wijze zinnen,
Veel secten hebben gehad hun keer,
Nu koomen wy met Calvinus' leer,
Wy en zullen, dacht ik, niet veel winnen.
Rekeninghe enz.

Van daeromtrent zijn wij t'Iperen vergaert,
Anthonius, Jacob ³, en Pieter Hasaert ⁴,
Om de papisten te quellen;
Wy riepen, wy kreeschen, stout, onvervaert,
De heeren van Iperen waren beswaert,
Ons boosheid was niet om vertellen.
Rekeninghe, enz.

Wy sochten ten eersten met crijschen krank,
Geheel Iperen te hebben in ons bedwank,
En met subtylicheit te verrasschen,

¹ Frater Antonius Algoedt uit het klooster der predikheeren te Iperen „doctus predicator, apostata factus.”

² „Contigit die quarta Aug. — appropinquabant ad agrum quam Bile antiqui Belgae vocant (unde nomen sortiti sunt), prope claustrum Clarissarum, duò novi Cacangeli, succinatores apostatae ad simul una concionandum, sc. Ant. Algoedt et Jacobus Augustianus, adeo ut anho haberent 25,000 hominum auditorium.”

³ Frater Jacobus, uit het klooster der Augustijnen.

⁴ „Laicus, ecclesiasticus Calvinistarum,” die vervolgens naar Engeland week, en, naar de zijnen teruggekeerd, in Okt. 1568 te Yperen verbrand werd.

Maer d'overheid viel in Ipre zoo strank,
tEn ginker niet juiste naer onsen danck,
Ons voorstel viel geheel in d'asschen.
Rekeninghe, enz.

Wy quamen, op een St. Jacobs dach,
Van onsen sermoenen, soo elk een sacht,
Van buten Ipren binnen der stede;
Wy zonghen de Salmen sonder verdrach,
Met pistoletten nooyt zulk een gelach,
Tot op der markt naer onser zede.
Rekeninghe, enz.

De kerke te Brielen was eerst verbuert,
Mits datse buten stadt stont, onbemuert,
Zeer rasch zijn wy daer inne gekomen;
Wy hebben dhabyten, gordynen geschuert,
D'aaltaren en beelden hebben 't bezuert,
Dies moghen wy ons wel beromen 1.
Rekeninghe, enz.

Joor de Buck was ooc confuus,
Hy moeste gaen hueren een ander huus,
Niet meer mochte hy luden noch klunen;
Charles de Boone sprak zonder abuus,
Met Jacob Gerard, ten was geen muus:
Onsen coster moet daer selve wuenen.
Rekeninghe, enz.

Vendeville ook tIperen koen,
Met broer Jacob en Pieter Kappoen,
Wy meenden ragie te hebben bedreven,
Wy meenden geheel Iperen, op dat saisoen,
Te stellen naer het nieuw religioen,
Maer geen gehoor was ons gegeven.
Rekeninghe, enz.

1 „Magna multitudo populi matutino tempore (festo Assumptionis b. Virginis (15 Aug, 1566) ad Brilam festinavit et omnia in frustra concidit quae in templo reperiebantur, ipsamque B. Virginis imaginem ab alto in imum praecipitem deturbabant.”

Den verwer ende Jan Langedul,
Charles Boone, Jan Hoghe, den vetten smul,
Zijn by ons int logys bevonden;
Wy dronken, wy schonken ons buuxken vul,
Wy riepen: vive les Gueux, seer krul,
Men zongk de Salmen taller stonden.
Rekeninghe, enz.

Wy reisden na Brussel in zyde gekleet,
Ons daer thanteren met onsen eet,
Om heeren van de vlaemsche palen,
Verstaende vrouw Anna dat kleen bescheet,
Heeft ons bevolen te zijn bereet,
Om Brussel te nemen zonder dralen.
Rekeninghe, enz.

Wy keerden weder naer Vlaenderlant,
Om tRoomsche te stellen bachter hand.
Maer liberteit was daer geropen;
Wy riepen al tsamen, naer ons verstant:
Al soud ons kosten ons beste pant,
Wy zullen dat gebot onknopen.
Rekeninghe, enz.

Korts daerna quam Egmont tIperen in,
Wy hiesschen vier kerken, meer noch min,
Maer onsen heesch was haest versteken;
Wy riepen ten Briele naar onsen zin,
Al nieuw, al nieuw met kleen gewin,
Men wees ons buten stats te preken¹.
Rekeninghe, enz.

Wy maekten een kerke met stroy gedekt,
Om daer te preken het woordt bevekt,
Zoo tvolk verstont tallen termijne,
Maer willen wy kennen de waerheit perfect,
Den vijant waren wy meest subject,

¹ Op het Magdalenenkerkhof namslijk, buiten de Thouroutsche poort, waar hun Egmont vergund had te preeken.

Onse kerke viel geheel in santijne.
Rekeninghe, enz.

Wy doopten, wy melden ook sonder respijt,
tGeduerde een seer korten tijt,
Men ghink het doen scherpelijk verbieden ¹,
Wy teighen de papen door haet en nijt,
Maer als wy twel aensien, breed en wijt,
tWas sonde, dat men tliet geschieden.
Rekeninghe, enz.

Laet ons al tsamen met eenen moet,
Gaen vallen den coninc van Spaigne te voet,
En God bidden om zijn genade;
Wy hebben gelopen als honden verwoet,
Gestolen, gebroken, der kerken goet,
Wy dachten twert nu veel te spade.
Wy moeten betalen metten lijfve,
Rekeninghe van sulcken bedrijfve.

Den 1^{en} Psalm.

Verba mea raet dese seer reene,
Wy Geusen blijven in druk alleene,
Wy hebben gelopen soo menich voiage,
Maer meestal ons goet blijft in otage;
Wy liepen, wy heeschten met grooten laboura,
Men achten ons voorstel niet een leure;
Wy verlieten ons op jonkers en heeren,
Maer dat sijn de eerste die ons de rugge keereu;
Men liet ons predikanten hebben bij hopen,
Nu wil men se al aen een galge knopen.
Ons capitein, Jan Denijs hoghe verheven,
Is te Brussel aen een galge gebleven,
Wy doopten, wy melden, wy zongen de Salmen,
Men schiet ons alomme nu in de palmen;
Wy braken, wy roofden veel cloosters en kerken,
Nu wilt men ons loopen na onze werken;

¹ „Sub in. anni.1567 Gubernatrix mandavit, uti et comes Egmondus,
per Flandriam exercitia omnibus Gensiiis interdicti.”

Ons consistorie gaet heel te ruyne;
Ons kerken vallen geheel in santyne,
Meest al ons Geusekens menigerhande,
Lopen bij hopen nu achter lande;
Glorieus waren wy alle gader,
Dat weet daer boven den hemelsche vader;
Alsoo 't ook was het moet soo blijven,
Voor geestelijke mannen en wijven.

Responsorium.

Pasteije, broot, ende schouder vleesch,
Eeten wy vrijdags naer onsen heesch,
Vette capoenen en vette schapen,
Te spijte van alle de papen;
Versus, sprak de coster;
Neemt hem de sloters of hij sal stale,
En zendt hem diere met de male.

1^e *Lesse.*

Een paar schinkels over zee,
Met schalke vossen veel meer als twee,
Die brengen ons een blijde mare,
Hoe dat de palsgrave met zijn gheree,
De Geusen te helpen komt hier int bree,
Maer wy werden tseer luttel geware;
Daer vraegde mij een beghijn int openbaer,
Wat zegt gij daer? o Ruter fijn,
Ik zeide, voorwaer ten sal niet zijn.

Responsorium.

Lyens, bewaert uw Goeiken rein,
Want wy Geusekens certeyn,
Houden alles int gemein,
Zoo heilig is ons volk vilein.

Versus.

Dies in de lege, dies in de ree,
Calle en Martijne zijn in Gods gelee,
Want hare wijsheid was klein,
Zoo heilig is ons volk velein.

2^o Lesse.

†Hindert mij seer lange te leven,
Mijn ziel uut vreesse begint te beven,
Men siet ons broêrs vanghen en spannen;
Brederode, ons Heere, hooghe verheven,
Met al zijn jonkers zijn nu verdreven;
†Moet er al rumen, vrouwen en mannen,
Al wat niet geruumt is werd uitgebannen,
Te Rome en vinden wij noch troost en gratie,
Om spreken en hebben wy self geen statie,
Jube Domine, dat men spijsse beree.
Kiekens, kandeelkens, met lekker gasten,
Eeten wy vrijdachs en in den vasten.

3^o Lesse.

Manus tuae Domine en ook de myne,
Hebben die papen gedaen vele pyne,
†En mocht ons al niet profiteren;
Wy smeeeten die beelden al in santyne,
Veel kerken brachten wy te ruyne,
En Gods dienst hielpen wy blameren,
Hoe zullen wy durfven compareeren,
Tot onser excusie voor prinsen en graven?
Wy lopen verloren als aerne slaven.

Responsorium.

Nu Christenen, wy bidden u,
Bid voor ons den coninck nu,
Dat wy elkandere altijd verhueghen,
En leven eendrachtich naer ons vermueghen,

Versus.

Dies is de lege, dies is de zee,
Veel zijnder alomme in Gods gelee,
Dat de Geusen niet en verdragen,
God geve zijn gracie hemlieden been,
Opdat zy moghen groot en kleen,
Bekeeren ter waerheit met zuchten en klagen,
Opdat van ons al, int gemeen,
Geweert moghen zijn alle de plagen.

Amen.

Balingen.

I.

De eerste vrucht van Duc d'Alve was de banninghe der wtghewekene. Een nieu liedeken, alle vrome wtlandische Christenen voor desen tijt seer nut ende oorboorlijk.

Wy baender-heeren, in ghetale veel,
Vlieden het Nederlant, ons aertsch priëel,
Meestal om weldoen, buyten eenich schult;
Laet ons den Heere bidden om ghedult,
En meer ons sonden, dan Gods straffe haten;
Des Heeren goetheyt sal ons niet verlaten.

Om 't lijf te houden men rijkdom begheeft,
Met alle daer ons herte seer aencleeft,
Om d' edel ziele, daer God self in rust,
Myden wy niet ons herten minste lust,
Maer volghen die, teghen ons Gods gheboden,
Daerdoor wy onse arme ziele dooden.

Int vlieden vande tyrannye fel,
Ontsien wy arbeyt, moeyte, noch ghequel,
Maer om t' ontcomen 's duyvels bloedicheyt,
Verdriet ons 't bidden met ootmoedicheyt;
Wat baet de vryheyt van der menschen banden,
Als onse zielen staen in Mammons handen? —

Ons vyants vyanden draghen wy haet,
Diet snoode vlees temmen tot onser baet,
Daer teghen minnen wy onsen vyant,
Dat is de sondelicke middelwant,
Daer door wy Godes troost in druck ontbeeren,
Soo langh wy 't hert willich van Gode keeren.

Wy vluchten 't lant, maer niemant boosheyt vliet;
Menschen betrouwen wy, en Gode niet,
Meer men nae huys, als nae den hemel hoopt,
E!ck d' onghევanghen beyren-huyt vercoopt;
Wy clappen niet, dan van ons leet te wreecken,
Hoe derren wy God om ghenade smeecken? —

Vergheven wy niet menschen, ons ghelijck,
Sal God vergheven zijn maeckcel van slijck?
Neen hy voorwaer; dus doet van u de wraeck,
Bidt Godt dat hy u vyant beter maeck,
End seght dan vry, sonder u te vervaren,
Vergheeft ons, als wy onsen schuldenaren.

God die thoont ons zijn liefden in zijn roe,
Blijfdy hartneckich, mensch, soo siet wel toe,
Dat hy de roede niet verscherpe meer,
Oft dat hy zijn straffe niet van ons keer,
End ons int wilde moetwillich laet zwerven,
Om inde weelden eeuwigh te bederven.

Princen, baender-heeren, tot Gode keert,
Belijdt u sonde, u hert oock verneert
Onder Gods handt, en hem ghelaten staet;
Staet na Gods liefd', verlaet des duyvels haet,
God sal ons, door die vander maecht geboren wert,
Ontbermen en minnen als zijn *vercoren hert* ¹.

¹ In de beide laatste woorden verraaft dit kunsteloos maar roerend lied verrassend den naam van zijn edelen en gevoelvollen dichter.

II.

Ach, ihr Ordens bruder, was unbedachter hern,
Wie kommen wir in das ellendt so sehren,
Wie haben wir uns so übel bedacht,
Das wir unsere sachen nicht besser haben angelacht!
Hetten wir nicht angetast der pfaffen gut,
Auch nicht versturtzt der munchen blut,
Und die kirchen lassen blieben in freden,
So wehrn wir noch hern van dorffer und steden;
Nu werden wir veriacht, das ist wahr,
Als kirchenschender, wie es offenbar,
Bilder-sturmer mach man uns wol nennen,
Das müssen wir ja selber bekennen,
Wir haben geschendt kirchen und klausen,
Nichts übrichs gelassen in Gottes hausen;
Munchen, Clöster, Junckfrawen, und Pfaffen,

Haben wir bespottet wie die affen;
Brüderliche liebe solt sein ungemessen,
Aber sie ist (leider) bei uns vergessen;
Die gulden kelchen und silbern pullen,
Haben wir mit wein lassen fullen,
Namen die hinwech mit stolzicheit,
Zu speit und trotz unser Obricheit;
Darumb auch billich uns gaht,
Wie im Daniël von Köninck Beltzasar staht;
Unsers Könincks mandaten tneten wir verachten,
Und forchten nicht, rechte straff wir verlachten,
Wir wulden reformieren die geistlicheit,
Und bedachten nicht unsere gebrechlicheit,
Der pfaffen misbrauch hatten wir auff der tzungem,
Gleichwoll wir unsere böszheit nichts betzwungen;
Hetten wir unser leben besser regiert,
Und der miszbrauch halber niemant schandelisiert,
So wehren wir van jederman geehrt,
Und hetten unseren anhanck dardurch vermehrt,
Nu wehret unser regierung kurtze tzeit,
Ach weren wir der verdienter straffe qucit!
Wir berümpften uns sehr des Geists der warheit,
Dardurch gefuert in mancherley böszheit,
Wir assen, druncken, giengen oder stunden,
Vive le Geusz! wahr alles das wir sungem,
Sochten darmit nicht dan eigen willen,
Darumb nun uns der koning thut stillen;
Durch buicksen, knebell, stebe, und lange spiesz,
Macht er matt unser schall und uns bliesz,
So das wir die pfeiffen stechen in unser sack,
Und rueffen nit mehr: gagack, gagack!
Zum schimp drogen wir melaten fleschen,
Nuhn muessen wir dragen ledige teschen;
Vurwhar, der uns erst den Geusen-nam gab,
Hatt uns gebracht zum bedellstab,
Unser bert liessen wir seltsam scheren,
In meinnung den köning dar mit zu verferen,
Wir muessen aber fliehen aus bloodicheit,
Wir durfften nit wartten seiner Majesteit;

Eisern ketten wir am hals dragen ,
Zum spott wir uns höchlich beklagen ;
Ach , Bredtraedt ! dasz begin thücht sein gutt ,
Dasz endt macht uns ein schweren mutt ,
Denn unser will war falsch im grundt ,
Wiewoll wir Gotts wortt stets fürten im mundt ;
Das lernten wir van unsern predicanten ,
Die scheir all gewest seind verjachte schorianten ,
David sein psalmen wir mit im wollten singen ,
Aber der geist der warheit wahr nicht darbinnen ;
David sanck zu ehren Gottes mit frölicheit ,
Aus andacht durch den geist der demüticheit ,
Aber wir singen mit eittler spotticheit ,
Gleich wan die weinkan vur uns steht ,
Has gegen paffen und grosser geitz ,
Fressen , sauffen , wollust , und aberwitz ;
Ausz pracht und hoffart theten wir singen ,
Darumb unser jetz vil springt über die klingen ,
Bösz sindt gewest all unser wercken ,
Darumb beraubten wir klausen und kercken ;
Noch wollen unser ettlich das nicht verstaen ,
Sonder bleiben in unser dollereien gaen ,
Eben so wol zu volnbrengen iren wilmoett ,
Der ihnen bedunckt zu sein gar goett ;
Dieser welt weiszheit und eidle ehr ,
Dreibt van uns Gottes wortt gantz fehr ,
Der schrift auszlegungen wir uns annemen allein ,
Wolten sie verstaen beidt grosz und klein ,
Unser vur-elderer leben wir verklachten ,
Iren wandel wir gantz verachten ,
Und fürten doch einen sawischen wandell ,
Ist mir das nicht ein wunderbarlicher handell ? —
Unser eigen verstandt theten wir loben ,
Wahr doch vom teuffel und nicht von oben ;
Hierauss kumpt nuhn bitterlich klagen ,
Das , uns Geussen , die voessen jetz jagen ;
An galgen und beum hanckt man uns fast ,
Ist das uns nicht ein beschwerlicher last ?
Wiewoll uns sulchs nicht thut verdriessen ,

So muessen wir doch : verzweiffelte geusen hiessen ,
Werden auch also in allen landen genant ,
Desselben thunt galgen und rader durch uns gestandt ?
Nu geben wir es aber nicht alles verlorren ,
Dan wir haben noch ein nist auszerkoren ,
Fragstu wahr das gelegen sey ?
Merck auff ich will dir es sagen frey ,
Am Reyn ist unser underhalt ,
So fernes uns nicht wirt genomen balt ,
Dan es kömpt der berümppter köninck aus Hispanien ,
Und wirt dan kriegen mit dem Printzen van Oranien ,
Wirt auch all unser bundtgenossen ,
Gewislichen reissen den selben possen ;
Es thut vurwar irer Majesteit
Unser bösheit von hertzen leidt ,
Darumb verthaurt dasselbig überal hierneben ,
Das wir Gott haben vertzürnt mit unserm leben ,
Müssen unser straff also untfangen ,
Und gedultiglich lieden das wurgen und hangen ;
Der anfanck hatt bey uns wol ein gut behagen ,
Das endt aber musz den last dragen.
Derwegen all die ihr seidt von unserem orden ,
Packt , sackt , der von Alben der brengt korden ;
Es gilt nu nicht mehr mein compaen ,
Haben wir geritten , zu fusz so last uns gaen ;
Vurwar vur diese gesunde krankheit ,
Weis ich kein besser kraut bereit ,
Dan dar wast in unserem garten ,
Heist : lauffen und nicht lenger warten ;
Vil lieber gahnt wir bitten durch das landt ,
Dan also schrecklichen mit fewr werden verbrandt ,
So , vur mein person , musz ich bekennen ,
Das vil sanffter thut das nesselten brennen ;
Aber , o Egmont , edler herre mien ,
Ewer leib ist jetzo zur erden hin ,
Ewer siel nhu bewaret Gott ,
Euch auch errettet ausz aller noth ;
Er sie doch nu unser gubernürer ,
Und will uns stercklich führen ,

So sindt ewern nachfolgers nicht verloren,
Denn sie sindt warlich hoich und wolgeborn,
Wir wulden fast halten, hoffen, und herden,
Das heut nicht ist mach morgen werden;
Last ons machen ein gros gerucht,
Wer weisz wer noch helfen mocht,
Wir wollen sagen von vil reuter und knechten,
Ob met uns veelicht die teutsche fursten wulden fechten,
Darmit wir machen der gemein einen schein,
Ob woll wir all gleich bettler sein;
Dardurch so erwerben wir noch priesz,
Und kriegen auch etlichen unser lohn gewis
Von vil thausent gulden, wollen wir uns vermessen,
Wie woll wir sparlich müssen essen,
Auff das wir noch kriegen einen zug volck,
Und solt es schon verschwinden wie ein wolck;
Denn wir müssen ducken und undergaen,
Der köninck ausz Hispaniën wil seinen wiln han,
Das haben wir verdient und sindts wol werdt,
Werden derhalben recht getzeumt in den stert,
Und müssen nu uns hinstrecken,
Mit dem verlornen sohn zu den fercken,
Den der vatter wider fruntlich nam an,
So wil auch, ey köninck, zu uns thun.
O, koninck Philips, mildt und gut,
Dich unser doch erbarmen thut,
Und gedencken des verlornen sons,
Wie er nicht aussen ist des himfneis throns.
O, prins zu Oraniën, dem köninck zu Hispanien,
Laß nicht machen die siel kranck,
Bit vill mehr umb der genaden bundt,
Off er die fehl uns wul nachlassen,
Und vergeben uns unsers rasen.

Geuzen-loon.

Der Bomberger ¹ zum ersten rade inbrocht,
Gleich do er ein broch an den ars hat gekocht,

¹ Bombergen, die zich, als Brederodes gemachtigde, van den Bosch verzeckerde.

Nach disem wacht noch zu standen,
Ein hausz von drey gebunden.

Welche geprediget haben, gleich geusen predicanten,
In welden, struichen doch ungesanten,
Die sullen werden, von stunden an,
Im dritten Cirspel zu feucht capelan.

Priester, die ihre priesterschaft verachten,
Und nach der Geusereien trachten,
Die sal man umbhangen, ist ihn' bereit,
Einen stül, dar man die kü mit zur weiden leit.

Die ihn nicht des tags dorfften offenbaren,
Allein nachts zur zwey, der bilder sturmer disz waren,
Disse sullen hauen einen halszband wol passen,
Gemacht von silber, dar henffsaem auff is wassen.

Die kirchen und bilder hauen destruiert,
Iren lohn hier auch wirt vermiert,
Sie sullen haben, das man ihn' wilt geven,
Ein hempt, von einem seyldreyer geweven.

Die die predicanten mit wapen haben geleit,
Wan sey ihr fenyn aus hatten geseyt,
Dissen dient immers nicht ungelohnt,
Sie sullen under ein troisselers leider werden gekront.

Die den blawen budel haben getragen,
In sent Jacobs kirchen, sonder vertragen,
Die sullen haben, sonder einich verschweigen,
Ein henffen braszettel, umb den hals gereigen.

Die nu haben gewest von den consistoriën,
Die sullen trawen, mit grosser gloriën,
Ein brüt, frisch und schon,
Junckfrawe van Eyck, vur ihr lohn.

Welche die roszmullen haben getretten,
Und mit Bombergen lansz die gassen geritten,
Die sullen, sonder iemantz begrimmen,
Nun ihr verdeinten kleinot gegen klimmen.

Die sich offenbarten als Vive le Geusz,
Gegen die überkeit als ein wreth reusz,
Der sal noch werden ein grosser catetz,
War ihn' der sackband nicht verletz.

Die nu heimlich geusz waren,
Und nicht en dorfften sich offenbaren,
Und seilten mit allen winden,
Die kosten so vil zu begraven, als ein kuh zu binden.

Die Breidtradten haven zugelauffen,
Und ihm gedienet mit grossen hauffen,
Den sal man geven, sonder einich bedroch,
Sesz ellen sackbands vur iren abzoch.

Die den cantzler hielten vast,
Und ihn im katschspiel haven angetaszt,
Dem sal man auch einen guten preis zuschreven,
War er nicht under einem balcken thot bliven.

Die bescheidt haven gebrocht,
Van Breidtrotte thewr gekocht,
Den wirt auch das kleinot zugewesen,
Konnen sie von einem vall genesen.

Bekeerlingen.

I.

[„Dewijl vele groote Meesters en Edelen geen behoorlyke standvastigheid beweezen, werd 'er te Brussel en elders overal, van de gevluchte Nederlanders uitgestrooid dit volgende referein, als een schimpschrift, waarschuwend onder den naam van *Nobelken*, zijnde de gemeene naam van de kleine schoothontjes der edele juffers, zich te wachten voor de *Spaengoels*, of Spanjaarden, die veel edeler honden wilden zijn.” Van Meteren, *Nederl. Historie*, I. bl. 411.]

Hou, Nobelken, hou, bytse manneken, 'tis noot,
Oft anders sullen zy uwen nest beschyten:
Komen de Spingoels op Madamen-schoot,
Van de telioore en kryghdy been noch broot;
Hoe laety u nu dus van den backe byten?

Sal u dit niet hertgrondelyck spyten ;
Als ghy 'tvetken sult moeten voor vreemde laten? —
U Noblesse sal een audt kleedt verslyten,
U dienen en quispelsteerten en sal niet baten,
U tuimelinghe sal men aen alle syden haten,
Ghy wert noch leepoogigh van 't liggen in d' asschen ;
Al is den rooden wolf ¹ henen zyner straten,
Hy sal u, Nobelken, noch wel verrasschen ;
Nobel sal nauwe Spingoels schotelen wasschen ;
Daerom dient my Platus spreekwoort in desen,
Ick heb ghesogen uyt zyner flasschen:
De menschen siet men der menschen wolven wesen.

Nobel, ghy verlieset spel oft keert diet kaetse,
Houdt ghy trouwe in de ghegheven handen,
Soo en is u voorstel niet weert een taetse,
Wat vreucht brengt palster, schotel en besaetse,
dYseren ketenen tot stercke hals-banden,
Durfdy de Spingoels op uwen hof niet tanden,
Madamme heeft u op Curtsteertken wel ghehuyst,
Leeuken en Geldeken hebby in vreemde landen
Verjaeght, verdreven met menigh duyst,
Teghen die beweest ghy een tyrannighe vuyst,
Om dat sy wat aerdewerex hebben ghebroken ;
Maer Curtsteert, die ghylieden wel hebt gheluyt,
Denckt my, wert noch door de Spingoels gewroken ;
Tijght dan den bedorven bry u selfs koken,
Allser geen recepte zijn sal om ghenesen,
De verbrande spyse is te laet gheroken ;
De menschen siet men der menschen wolven wesen.

Laetdy de Spingoels binnen huysse snuyveren,
Soo is uwen trots schichten ver uyt gheschoten,
U wel-huyswachten gheldt niet veel stuyveren,
Sy sullen 't van 't ghespeekte wildtbraet suyveren,
Want haer nesten werden al nieuwe stercke koten

. 1 Granvelle

Laes, daer werdt Nobelken dan buyten ghesloten;
Dan en helpet huylen, bassen, noch snauwen,
U bellen noch gheborduerde marotten;
De swarte boone met des arents klauwen,
Sullen nu t' samen een bierken wel brauwen,
Dat u de graveele noch sal betrapen;
Al magh men u wat onder 't kinnecken krauwen,
Sulcke accidenten volghen met de bijt-schapien.
O Nobelken, arm slave der papen,
Siet waervan ghy u hebt laten belesen!
De menschen siet men der menschen wolven wesen.
Princelycke Nobels, eertijts hooghe gheacht,
Moetdy nu van den os op den ezel dalen,
Ende u hooghe spitse vallen in de gracht!
Denckt, heeft Godt geen gheldt, hy is van sulcker macht,
Dat hy alle dingh met ware kan betalen.
Ghy hebt Gods woordt verdreven uyt u palen,
Gheworcht, landtvluichtigh ghemaect Christi leden,
Die den koning swoeren als zijn vassalen,
Met lijf en goet, in alder ghetrouwicheden,
Behoudens alleene d'Evangelie des vreden,
Dat ghy genaemt hebt een nieu valschelyk leeren; —
Nu suldy moeten sien en lyden in alle steden,
Die u onachtsaem sullen overheeren,
Dieven, vrouwenschenders, met ander verseeeren;
Maer, al werdet quaet voor goet by u ghepresen,
Met òns moet ghy spreken — hoe koudy 't keeren? —
De menschen siet men der menschen wolven wesen.

II.

Waer blijft ghy nu, ghy boos gheslacht?
Ghy die uwen God hebt veracht,
En Christum gansch ghemist?
Weet dat ghy nu ter werelt verwacht:
Tfy, tfy u pardonist.

Al om u schandelicken sin,
Hebt ghy wederom ghedronken in,

Dat ghy hebt wtghepist;
Soo neemt dan dit voor u ghewin; Tfy, enz.
Met twee roo wanghen moet ghy gaen,
Voor alle menschen beschaemt staen,
Want, soo seydt elck papist:
U ghelooff ghy verlooquent saen; Tfy, enz.
Een geus die acht, met reden waer,
Een pardonist voor een verraer,
Soo is u eer verquist;
Om Mammon draecht ghy schanden zwaer; Tfy, enz.
Daghelicks ghy verkeeren moet
Met dien, die storten d'onnoosel bloedt,
Daerin ghy u verfrist,
Ghy doet dit al om d'aertsche goet; Tfy, enz. •
Ghy siet daer lijden daeghlijcks veel,
En moeten haughen by haer keel,
Die ghy hebt aenghehitst,
Wat sult ghy hebben voor u deel? — Tfy, enz.
Maer nu zijt ghy gheëert, gheacht,
Ghelijck daer is Judas' gheslacht,
Dit loon is u verwist,
Dat men nu singht met ganscher cracht: Tfy, enz.
Om Mammon te vercrijghen weer,
Ghinght ghy verwerpen al u eer,
U tijdt hebt ghy verquist,
U eer is wech, en 't goedt veel meer; Tfy, enz.
Wat eer sult ghy hebben int ent?
Als Godt den prins int landt weer sent,
En d'onweer is gheslist,
En blijft dan voor verraders bekent? — Tfy, enz.
Is Mammon u soo goeden vriendt,
Hoe comt dat ghy den paus dan dient,
Die moet aen 's duyvels kist,
't Ghebeurt u mede eer ghyt mient; Tfy, enz.
Ghy meent te beschermen u ghelt,
Maer door Godts hant hetselve smelt,
U beurs wert wtghevist,
Om 't quaet middel dat ghy voorstelt; Tfy, enz.

Duc d'Alba sal u scheeren snel,
Ghelijck men doet der schapen vel,
Ende vanghen eer gij 't gist,
End sult noch hooren dit gherel: Tfy, enz.
Godt, onsen prins, sal gheven tijt,
Om te singhen t' uwen verwijt,
Over u valsche list:
Vive die zijn ghelooff belijt,
Maer tfy een pardonist.

Liefde vermacht al.

Allegorische Tijdzang.

[De dichter van dezen tijdzang schijnt van het gevoelen uitgedrukt in een *Mémoire* ons door den heer Groen van Prinsterer, *Arch. Suppl.* p. 73 ss., meêgedeeld, dat „De Maj. des konings aan alle gewesten en landen en zelfs aan alle steden van dit rijk eenige vrijheden an vrijdommen verleene, tot vermeerdering en behoud van den handel en trafiek dezer landen, daar men werkelijk bevindt, dat de kracht en steun van den rijkdom en de weelde van dit gemeenebest bestaat in den toevloed en het verkeer van, zoo te zeggen alle, Europesche volken, die hier hun handel drijven; en dit van wege de natuurlijke ligging des lands en de geschiktheid en bekwaamheid tot handelsbedrijf, die zij, meer dan in eenig ander geslacht ter wereld, algemeen in het volk erkennen.” (p. 78). Daarop althans wijst blijkbaar zijn referein: „mochten de mieren werken, elk soude tevreden zijn.” Weinig moeilijk valt het verder in *Ops Margaretha*, als in *Jovis* Filips te herkennen; met de „pieren” klagende over het verderf van „haer vette kerckhoven” schijnen de geestelijken bedoeld; in de „scaelbyters” meent men de Geuze-edelen geschetst te zien; de „grau-suegen” met hun overste de „de eertpadde” zouden op de monniken en Granvelle kunnen doelen. Een der hoofdpersonen echter van het stuk, de „mol,” die bij voortdoring de wijze

les des dichters uit, even als de overige bij-personen van hooger en lager rang, blijven der scherpzinnigheid onzer lezers ter opsporing aanbevolen.]

*Bemide leser, dees werken,
Eer ghy den sin judicieert,
Wilt neerstelyck aenmercken,
Wat jaer sy zijn ghecomponeert.*

In Julio, doenmen sevenensstiech schreef,
Sadt ick swaerlijck en droomden, twas naerder noene,
My docht dat Ops in becommernisse bleef,
Om een groote beroerte, daer sy me had te doene,
Want al deerdwormen, som gierich, som vreet en coene,
Claechden seer swaerlijck over de kleine mieren;
Die scaellebyters, hongerich na rijp en groene,
Seyden men soudse van haer laten bestieren,
Sy souden deerdtrijck wel beter regieren,
Soo haer dochte, maer sy waren thytten te gewoone;
Terstont daerna quam daer een ghedrang van pieren,
Dees claechden: haer vette kerckhoven, mals en schoone,
Die maeckten sy heel mager, en dorre van toone.
Dben sprack den mol: wildy alleen hier beneden zijn?
Al soeckty den heelen aerdtbodem touwen love,
Mochten de mieren wercken, elck soude te vreden sijn.
Mochten de mieren wercken, vry, sonder vreesen,
Elck soude genoegh te doen vinden int zijne.
Doen antwoorden den houtworm, belust om teesen:
Dat blijkt wel, hoe sy thout scheynden in ons woestijne. —
O lasen, die mierkens sweghen, twas haer een pijnje,
Datmen haer dus accuseerden, tot kleynder scult,
De grau-suegen, gheswollen vol van fenijne,
Haddi gehoort hoe dat gespuys quam aengebrult!
Mids dat deertpadde is hun overste gehult,
Sy seer luttel op Jovis, oft op Ops passen,
Dees claechden, hoe dat hun kelders vol provisie gevult,
Groote scaey leden, als haer dese mieren verrasten,
Doen antwoorde de Mol: bey nootse als u gasten,
Want voir die gebreck lijden, moet gebeden zijn,

Waer scade, datmense daerom al belasten;

Mochten die mieren wercken, elck soude te vreedden zijn.

Elck sou wel te vreedden zijn, hadde ghy slechts ruste,
Sprack den mol claerlijk, met rijpen vermane,
Hy nam de saecke themwaerts, met goeden luste,
Want den mol is blindt, hy en siet niemant ane,
En scherp int hooren, om elck wel te verstane;
Hierom waren die stert-mayen alle seer ghestoort,
Die sonden de motte met die schietērs ter bane,
En brochten alte menighe schoon lueghen voort;
Die heykrekels riepen: laet maken accoort;
Dese sorchden voir oirloge, meest thuerder scade,
Maer de rispen sochten al wrake en moort,
Seggende: die mieren, tot een ongenade,
Sullen wy haer nesten, gaetet nae onsen raede,
Met poppen besluyten, tot dat sy vertreden zijn;
Hola! riep de mol, houdse niet al voir quaede,
Mochten de mieren wercken, elck sou te vreedden zijn.

Want wercken is altijt haeren aert en nature,
Soomen daghelijcx siet, aen alle dinghen,
O lasen, den cost wordt den mierkens suere,
Wilt dan de goede, om tfeyt der booser, niet dwinghen
Met onredelijcke straffe, duer tquaet aenbringhen,
Sprack den mol, wilt dat niet den onschuldighen wijten,
Maer die quade oorwormen, wilt die sunderlinghen
De scult gheven, die, om haer eyghen profijten,
Inden mieren-nest comen zijn, wilt hier op krijten;
Want dese maeckten al de mieren wt den sinne,
En queldense in dooren; jae, tmach u wel spijten,
Dat sy sonder concent quamen, tallen nesten inne;
Dit rapoort benijde een grote, rosse spinne;
Maer den mol antwoorde: ick weet wat u seden zijn,
Wat acht ick dat ghy u net spreyt touwen ghewinne,
Mochten die mieren wercken, elck sou te vreden zijn.

Ops aenhoorde dese groote toleantie,
En dat doorwormen waren doorsake van desen,
Dacht, tis best dat ick trecht hou in usantie;
Vertoest, sprack sy, Jovis sal self corts hier wesen;
Doen waren die mierkens zeer verblijdt mids desen,

Maer die swerte scallebijters scudden thooff,
Omdat den mol hierom wordē ghepresen,
Als secretaris van aertrijck, voir kleyn en groot.
Doen riepen al die eerdtmuyse: nu sien wy bloot,
Dat Godt die kleynste eerdtwormkens noch wil sparen,
Want Jovis en sochte niemans ontsuldighe doot. —
Als ick nu wacker werdt, hoe dat ick hadde ghevaren,
Merckte ick wel; want ick hadde, vuer des tijts beswaren,
Metamorphosium gelesen; duer dees reden fijn,
Docht my dat de menschen al eerdtwormen waren,
Omdat, die meest hebben, alderminst te vreden zijn.

Tijdklacht.

Wt liefde hiet, Dicht ick dit liedt,
Cranck als een riet, gedrongen,
Want men hoort niet, Dan van verdriet,
Bij ouden, siet, en jongen,
Ieder wil gaen Zijn eyghen baen,
Nae zijnen waen vercreghen,
Daer door zy saen Niet moghen staen,
Op Christi plaen, te deggen.

Onkuysheyt bloot, Overdaet snoot,
Eyghenbaet groot, vol sonden,
Besiet, minjoot, Des werelts kloot
Heeft, inder noot, verslonden;
All' eerbaerheyt, Nu wilt verspreyt,
Vertreden leyt, op aerden;
Ist vrou off meyt, Elck een die zeyt,
Van een quaet feyt t' aenvaerden.

De financy En dievery,
Siet men nu vry hanteren,
Zijn naesten hy Met list brengt by;
Siet dees party regeren
Landen en steen, Schaepkens gemeen
Zy gaen vertreen, vermeten,

Met de wol reen Zy haer bekleen,
En 't vet met een zy eten.

Den vromen goet, Stort men haer bloet,
Men raest, men woet, ontsinnich,
Die Gods woort soet Hier bystant doet,
Moet inden gloet, seer vinnich;
Tyranny fel Regeert dat spel,
Dat sietmen wel, met claghen,
Elck is rebel, En doet ghequel,
Die den vreed' snel naejaghen.

Den afval zwaer Blijckt openbaer,
tKint en de vaer zijn twistich,
De moer, eenpaer, Teghen heur snaer
Twist meê aldaer, seer listich;
De Magistraet vrede verlaet,
En krijch aenvaet, gaet moorden
Zijn ondersaet, Met decksel quaet,
Dat hy weerstaet Gods woorden.

Prince ghe-eert, u doch bekeert
Tot God, en leert zijn leere,
U vleesch verheert, En 't quaet verteert,
Verjubeleert doch seere
U inden gheest, Den Heere vreest,
Ghehoorsaem weest zijn wetten,
Zijns woorts keest Smaeckt minst en meest,
Dat quaedt beest wilt verpletten.

Liefde vermacht al.

1568.

Heilligerlee.

23 Mei.

Hier beginnen de Geusen haer herte wederom te halen,
ende openbaren hen met graef Lodewijck in Groeninger-
lant, daer sy eenen victorieusen slach verworven hebben
tusschen Heyligerlee ende Winschoten.

Mijn ziel verblijdt haer inden Heer,
Zijn hulp doet my ontspringhen;

Dus wilt met my, tot zijnder eer,
Een danckbaer liedt nu singhen;
Want wonder wracht zijn stercke hant,
Hy heeft zijn volck ghedaen bystant,
In het landt van Groeninghen.

Op den dryentwintichsten Mey,
Des avonts na ses uren,
Soo wert ghehoort een groot gheschrey,
Van alle den nabueren,
t'Heyligherlee end daerontrent,
Daer Godts ghenade wert bekend,
In zijnes strijds wtvueren.

Graeff Lodewijck tooch, wt den Dam ¹,
Nae dees voorseyde stede,
Zijn broeder Adolff met hem quam,
Graeff Joost Schouwenburch ² mede,
Met menich lantsknecht onbeducht,
Alst scheen, soo namen sy de vlucht,
Het welck haer voordeel dede ³.

Zy sochten een bequaem slachvelt,
En vondent voor Winschoten,
In vijven is 't slachoord' ghestelt,
Door Goodts raedt welbesloten,

1 nam. Appinga-dam. „Graaf Lodewijk ziende den — min gunstigen — uitslag der schermutseling met de spaansche haakschutters, en dat de gesteldheid van den grond geen gelegenheid gaf er zich zeker te stellen, noch zich gemakkelijk versterken liet — daar de plaats open lag, omdat de muren geslecht waren in 1536 — besloot die stelling te laten varen, zich drie mijlen van daer begevende bij eene abdij, Heiligerlee genaamd; hetgeen in het Spaansch eene hooge en heilige plaats beteekent, daar zij eenigzins hoog ligt met betrekking tot de overigen.” (Bern. de Mendonça *Commentarios*, p. 47).

2 Die later der vrijheidszaak zeer slechte diensten bewees; zie Winsemius, *Rerum Fris. libri VII.* p. 153.

3 „De graaf van Arenberg — de friesche stadhouder — meenende door de schermutseling van den vorigen dag, dat de oproerlingen vluchtten, en dat er geen meerder volk noodig zijn zou, dan hij bij zich had, noch dat hij den graaf van Megen — die hem uit Gelderland te hulp was getrokken — behoefde af te wachten, zoo zij zich slechts niet verstaansten, trok hen met denzelfden spoed na”.... (ald.). — „Als nun die Spanier solchs abzucks (so einer einer flucht nicht ungleich geschienen) gleichfals auch der erregten Meuterei unter den knechten (van de vorige dagen) inneworden seint, haben sie — zum eilendsten — nach geeilet.” (Bericht in de *Archives*, III. 222).

De ruyters hielen t' waghens-pat,
De Waelen hebben ingehadt
Een slot, daer sy wt schoten.
tVerloren hoopken sachmen staen,
Ontrendt de galch daer teghen;
De dubbel-solders westwaert aen,
Waren hoogher gheleghen;
De duytsche schutten langhs het moer,
Elck meest met een nieuw lanck spaensch roer,
Vanden vyandt ghekregghen ¹.

Den graeff van Arenberch seer heet ²,
Sachmen vlytich aenrijden,
Met thien vaendelen Spaengjaerden wreet;
Zy dansten end benijden,
Dat de vijf vaendlen wt Vrieslandt,
Met hen teghen een cleyn vyandt,
Als nu souden gaen strijden ³.

Met voeten, sprack elck, sullen wy,
Dit volck wel haest wech stoppen,
Duym-yzers, ketenen daerby,
Hadden sy reet, met stroppen;
Haer leuse was: hangh op, slaet doot;
Maer buyten 't bosch, nu staende bloot,
Soo klauden veel haer koppen.

Arenberch heeft sich eerst verthoont,
Zijn achtlieder te paerde,

1 „Achter zich hadden zij een groot bosch en vóór zich een mod-derig terrein, daar de grond vol gaten is met slik en moer. Aan hunne linkerhand was eene hoogte, en in de vlakke tusschen het bosch, de hoogte, en het slik stonden twee bataljons - een kleiner en grooter - met hunne haakschutters. Hunne ruitery stond ter rechterzijde der bataljons vóór zich hebbende den weg waarlangs ons volk kwam. Op de hoogte was eene vrij groote, losse afdeeling haakschutters, en aan het einde van het moeras, op een geweeschot afstand, was de rechte weg, die naar de abdij liep, en waarlangs ons volk trok; aan den weg zelf sloot zich een boschjen, dat niet verder dan de top van de hoogte ging.” — *Mendoça*, p. 48).

2 Die hitte hield echter op, toen hij de gunstige stelling der vijanden zag, en hij wilde toen eerst de komst van Megen afwachten (die reeds, tot op een paar uren afstands slechts, genaderd was), maar zijne spaansche soldaten hoorden niet naar zijne redeneu en begonnen den aanval; zie *Mendoça* t. pl. - „Dat die grave van Arenberg niet gern an die vyant had geweest voer die ancompste van de graeff van Megen, dan als die graeff van Arenberg doer die Spanjaerts angerompelt is.” (*Amelis van Amstel*).

3 Arenberg had zijne eigene 5 vendelen Nèderduitschers, en tien vendelen Spanjaarts onder Bracamonte.

tGheschut ghestelt ginck los, 't verschoont
Nassous volck — 't doock nae d' aerde¹ —
Den ruyteren en treftet niet;
Dat dubbel-solders is gheschiet,
Was oock van kleynder waerde.

Veel Spaengiaerts schoten terstont los,
Nassous volck cost bet ramen:
Zijn ruyters reden stracks naer 't bosch,
Die 't groff gheschut innamen;
Die Waelen volchden wt haer gracht,
Die dubbel-solders oock met macht,
Met graeff Lodewijck aenquamen.

Die spiessen druckten in seer hart,
Men hoorde zweerden clincken,
Menich goet roer ghebroken wert,
Om 't Spaengiaerts cop te crincken:
Elck drong vast door, schoot, smeeet, en stack,
Soo dat der Spaengiaerts oorden brack,
En lieten den moet sincken².

Vyf vaendlen Duytschen vluchten haest,
Die d' ander snel naeliepen,
De Spaengiaerts stonden seer verbaest,
„Misericord,” zy riepen,
„Sanct Jago, Notre Dam Loret”,
Was van haer op Godt niet gelet,
Deerlicken sy ontsliepen.

„Godt zy met ons”, die leuse was,
Van het volck van Nassouwen;
Waerachtich wast, soo op dat pas,
Een yeghlijck mocht aenschouwen,
Hy maecte hart end handen sterck,
En wrocht daerdeur zijn wonderwerck
Met haer, die hem betrouwen.

1 Anders en juister Mendoça: „daar het geschut de oproerlingen niet raken kon, van wege de hoogte, die hen grootendeels, vooral het kleine bataljon, dekte.”

2 „Zij werden in korten tijd verslagen en gedood door de spiessen der vijanden, geholpen door hunne haakschutters, die de gelegenheid niet verloren lieten gaan, ziende de verwarring en wanorde waarmede de onzen aanvielen.” M.

Gheen half uer en heeft dit gheduert ¹,
Off den slach dien nam ende,
Die loopers hebbent meest besuert,
Al door Nassouwens bende,
Opt moer ent bosch, een mijl int ront,
Men Spaengiaerts ende Duytschen vont
Meest doot, waermen sich wende.

Inden Dollaert, wijt en seer groot,
Verdronckense by hoopen,
Arenberchs peert viel in een sloot,
Hy moeste 't oock becoopen ²;
t'Hoof, zyde, hals, waren doorwont,
Hy 't doen bestorff in korter stont,
En Groesbeeck ³ ist ontloopen.

Van dit volck men begraven sach,
Over de achthien hondert ⁴,
Watmen noch vant naer desen dach,
Dat zy hier wtghesondert;
Nassous volck, die dootbleven daer,
Waren gheen veertich, dit is waer,
In Godts werck u verwondert.

1 „Men seyde dat de slag geduerde van ses uren tsavonts tot viii uren toe.” (Am. v. A. in de *Corr. du duc d'Albe* uitg. door Gachard).

2 „'s Graven paard viel door een gewerschot getroffen; zij die bij hem waren, hielpen hem met veel moeite om weder op te staan, en op hetzelfde paard weg te rijden, dat kort daarop dood nederviel. De graaf, door de wonden, die hij gekregen had, niet in staat, om te voet te gaan, met zijne zware wapenen en de jicht, die zijn voet weinige dagen te voren had aangetast, leende zich aan een hek dat op eene wei bij den weg was, toen er eene groote troep vijanden aankwam; waarop hij, zijne krachten met de grootte van het gevaar stijgende, zijn degen ter hand nam, met even wakkere moed, als hij dikmaals vroeger in dienst van God en zijn Koning gedaan had; eindelijk gelukte het den velen oproerlingen, die op hem aandrongen, hem en allen, die met hem waren, te dooden.” Mend.; verg. ook het bericht van een van 's graven moorders in van Wijns *Huiss. leven*, II. 232. — „Und seyde dat hij die grave tho Arenberge hadde sien doot brengen voor graeff Lodewijk, ende dat sijn Ed. geschoten was doer die strop van zijnder keel, ende in die sijde doer ende weder doer, en dat sijn Ed. voer sijnder Ed. voerhoeft boven sijn oogen gewont was zeer dapperlick.” Amelis v. Amstel. — Lodewijk zond Arenbergs vliesorde aan Oranje. (Zie ald. den brief van Polweiler en verg. *Archives*, I. I. 228).

3 Zegher van Groesbeeck, broeder van den luikschen bisschop, Arenbergs luitenant.

4 „*Somma Sommarum* seide dat aldaar negenthien hondert dooden getelt sijn, en dat wij (de Spaanschen) daarvan 't meeste verlies hebben.” (A. v. A.)

Doch graeff Adolff 1, seer onversacft,
Is daer oock doot ghebleven,
Graeff Loodwijcks canslier wel begaeft,
Die liet daer oock zijn leven;
Veel zijn ghewont, die stonden stijff,
Doch hebben meest gheen noot vant lijff,
Godt wil haer sterckte gheven.

Tweehondert dertich Duytschen cloeck,
Hier oock ghevanghen lagen,
Arenberch had ghedaen versoeck,
Om menich monnicks waghen,
Wel vol van cruyt, clooten, broot, wijn,
Dese meest al ghebleven zijn,
Elck paert wert wtgheslaghen.

tGheschut, ut, re, mi, fa, sol, la,
Van Groeninghen ses stucken 2,
Die volghen nu graeff Loodwijck na. —
De Heer laets doch ghelucken,
Dat de vyanden van zijn woort,
Als dese, corts werden versmoort,
Die de vrome verdrucken!

Mensch, dees saeck toch niet toe en schrijft
Den mensch, want twaer gheloghen;
Want 't is Godt die deselve drijft,
Al heeft hy 't langh vertoghen;
Sulcks was wel onser sonden schult,
En zijn tijt was noch vervult;
Meer is in zijn vermoghen.

O Heere, u sy loff ende danck,
Van uwen overwinnen,
Sterckt ons ghemoet, noch zwack en kranck,

1 „De graef van Arenberg, de slachting der zijnen ziende, drong met een klein aantal edelen en anderen die hem te paard volgden, op de ruitery des vijands, die niet talrijk was, en op deze zelfden weg, onder Adolff van Nassau, derden broeder des prinsen van Oranje, stond, in, en Arenberg doode, wakker strijdende, graaf Adolff met eigen hand” (Mend. p. 50).

2 Arenberg had uit Groningen drie halve en drie kwart slang-stukken meegenomen.

Met uwen gheest van binnen ,
Dat het bidd' en betrouwe vast ,
Soo sult ghy vanden overlast
Helpen , die u beminnen.

Weest die ghy zijt.

Egmont en Hoorne.

5 Juny.

I.

Als men schreef duysendt vijf hondert ,
In dat acht-en-sestichste jaer ,
Sachmen geschien groot wonder ,
Te Brussel int openbaer ;
Vier graven , edel van bloede ,
Dooden sy in corter stont ,
Daer toe seer rijc van goede ,
Ick wilse u doen cont.

Een prince van grooter machten ,
Den grave van Egmont ,
Als een schaep ginc ter slachten ;
Daer wasser die ure en stont ,
Men sacher weenen en trueren ,
So menige man en wijf ¹ ,
Te Bruessel binnen der mueren ,
Alom dit wreet bedrijf.

Cloec ginc hy na der stede ,
Daer hy moest sterven , verstaet ;
Gy heeren en borgers mede ,

¹ „Ick en wete u anders nyet te schryven dan dat dese stat vol druck is ende ongheneuchte) door allen d'executiën , die hier worden gedaen. Heden naeden elven is de grave van Egmont , ende daernaer die grave van Hoorne geëxecuteert geweest.... Die droefheit , kreyten , scryen ende weenen , dat heden in deser stadt is geweest , mits der executie van den grave van Egmont , en is nyet om seggen noch om scryven.” Corn. Boonen aan Gerard Wijkersloot , 5 Juny 1568 (Dodts *Archief voor kerk- en wereldl. geschiedenissen* , I. 319).

En isser nu geen genaet?
So ben ic een arme grave,
Daer toe gheen edelman.
Niemant hem antwoord gawe,
De grave sprac: nu wel an.

De grave nam, sonder trueren,
Een kussen, hoort dit bedien,
Daerop hy den doot wilde besueren,
En boog daerop zijn knien;
tSaem leyde hy zijn handen,
Ten hemel siende seer soet,
God doende zijn offerande,
Die grave, dat edel bloet.

Als zijn knieën waren geboghen,
En zijn handen tsaem gevoegt,
Een heeft tzweert wtgetogen,
Die den grave zijn hoofd afsloeg;
Zijn bloedt sachmen daer stralen,
Edel, van ordens-verbont¹,
God sal de wraeck verhalen
Vanden grave van Egmont.

Terstont daernae quam voren,
Edel van stam en bloet,
Die edele graef van Horen,
Liefhebbende Godts woort soet;
Lieflijke sachmen hem treden,
Als een slachtschaep in nood,
Comende ter selver steden,
Daer hy moest sterven den doot.

Egmont, die daer lach, eenpare,
Bedeet met een kleet dicht,
Aen sijn voeten wert hy geware;
Hy heeft 't kleet opgelicht,
En sprack met goede zeden:
Ligget ghy daer, Egmont,
Zijt ghy my voorghetreden,
Ick wil u volgen terstont.

¹ De orde van het guldenvlies.

Baals priester, met zijn eluchten,
Trat tot den grave groot;
„Gaet wech, sprack hy met suchten”,
Ghy doet my nu aen de doot;
Hy wist wiese waren alvoren,
Van 's duyvels en 's paus gebroet,
Van Antichrist gheboren,
Dorstende na d'onnosel bloet.

Een kussen hy voor hem vande,
Hy boog daer op zijn knien,
Tesamen leyd hy zijn handen,
Ten hemel sachmen hem sien;
Hy voer wt dese warande,
Sprekende seer onbevreest:
„O, Heer! in dees offerande
Beveel ik u mijn geest.”

Als zijn knieën waren gebogen,
En zijn handen tsaem gevoegt,
Een heeft dat zweert wtgetoghen,
Die den grave thoofst afsloeg;
Aldus so sachmen krincken,
Den edelen grave minjoot;
O Heer, wilt doch gedincken
Den tyran, die hem bracht in noot!

Twee broeders in goede zeden,
Van Batenborch twee heeren ¹ groot,
Bervoets sachmense treden,
En blootshoofs, naer den doot;
Singende, met helder kelen,
Wt David de sestien Psalm:
Straft my niet Heer in velen;
Tot God quam haren galm.

Vrymoedich int openbaere,
Aenriepen sy haer Schepper groot,
De trommels gingen te gare,

¹ Gijsbert en Theodorus, den 1en Juny, met 16 andere geuze-edelen, allen, den 5en Mei 1567 bij hun ongelukkig vertrek te scheep naar Oostfriesland, bij Harlingen, door hun schipper verraden, en den Spaanschen in handen gevallen.

En sloegen daer al accoort ¹;
De jongste begost te treuren,
Hy liet so menigen trāen,
Omdattet niet mochte gebeuren,
Dat de lieden hem conden verstaen.

Op den Savel zijn sy ghecomen,
Dese twee jonghe heeren soet,
Al waer sy, niet onvervromen,
Moesten storten haer edel bloet;
Want men sach haer 't hoofd afsnijten
Met nog tien ² edelmannen schoon,
O God, mijn hart wil splijten,
Als ik daerop denck ydoon.

Groot suchten ende clagen,
Ende weenen gebrac daer niet,
Men hoorde mans en vrouwen gewagen,
O God, wat grooter verdriet!
Van dees nederlantsche heeren,
Diemen daer doot en brant,
tWelck al doet, tsijnen vermceeren,
Ducdalf, den wreeden tyrant.

O Ducdalf, met u genoten,
Zijt ghy niet sat vant bloet,
Dat gy in Napels hebt vergoten,
En voor Metz, soo menich man goet?
Was dat niet schelmsche wrake,
Dat ghy den ongelesten calc
Int broot hebt doen backen,
O Nero, verrader en schalck? —

Al met u bloedige tanden,
Als Pharao en Jesabel,
Coemt ghy in dees Nederlanden,
Als Herodes, quaet en fel,
Hanghen, moorden, en branden,
Ontlijven al metter spoet;

¹ „Le roulement des tambours couvrit les derrières paroles des suppliciés.” *Hist. de Bruxelles*, 1. 416.

² Lees: zéstien, en zie de aant. der vorige bladzijde.

Ghy sult met Babel comen in schanden ,
Om dat ontschuldige bloet.

II.

[Een lied , waarin Egmonts jammerlijke wankelmoedigheid en gebrek aan karakter-vastheid aan zijne vermeneende hebzucht wordt toegeschreven.]

Och , hoe bedroeft is nu het Nederlant ,
Om een die de waerheyt is afgeweken ,
Waerdeur hy hem brochte in groote schant ;
Hy , die de waerheyt elc heeft laten preken ,
Is deur den schat der booser aerg verblent ,
En heeft Gods stem daerna seer korts verstecken ,
Zijn fundament , dat hy eerstwerf vast leye ,
Is gantsch geschent , hier in Neêrlants contreye

Seer vierich was Egmont op de d'eerste tijt ,
Hy geboot de Christnen tempels te bouwen ,
Waer dat heel Vlaenderen was in verblijt ,
Op hem stelden 't heel lant zijn betrouwen ,
Zijnde regent en heer vant vlaemse fleur ,
So meynden sy te preken sonder flouwen ;
Met groot getruer , moesten sy weer afbreken
Des tempels muer ; oogen sachmer om leken.

Madamme heeft so menige list geleyt ,
Opdat Egmont de Paus weer sou gelooven ,
Zy kende wel zijn groote giericheyt ,
En dachte : ick sal hem met gelt verdooven ;
Ick sal hem coopen tlant van Gaesbeeck ¹ schoon ,
Hiermee sal ick zijn sinnen meer berooven ,
dWelck zijn persoon seer haestich accepteerden ,
Maer wacht de loon , dat hy sulcx consenteerden.

Hier wt nam oorsaeck Egmont , armen bloet !
Om dat die beelden waren afgesmeten ,
So heeft hy oock hangen doen metter spoot

¹ Egmont kocht den 4en Okt. 1565 de heerlijkheid van Gaesbeeck ,
waardoor hij lid der Staten van Brabant werd.

Eenentwintich, tis waer, so elck mach weten,
En dartich doen geesselen op dat pas;
Binnen Geertsberch quam hy nydich, verbeter,
Die van hem was om sulck werck daer gesonden,
Beckerseel 1 ras, volbracht in korte stonden.

Noch heeft hy doen hangen int openbaer,
Den predicant wt Vlaendren tot Aelst binnen,
Die daer Gods woort gepredict had voorwaer,
Daeraen machmen een recht christen bekinnen;
Die door Christum zijn leven hier verliest,
Salt voorwaer hier naemaels weder winnen,
Dat hy verkiest sal niemant hem ontrecken,
Hoe seer dat briest den leeu in alle vlekken.

Noch heeft hy doen een nieu verbont gemaect,
Met Madamme, die regente verheven,
Dat te Willebroec de prince wijs 2 heeft versaect,
Hy en wilde daer gheen consent in gheven;
Den prince wijs sprack: Egmont, wilt verstaen,
Van Spaengiën aff maect gy, tot hier beneven,
Een brugge saen, die Duc dAlf hier sal dragen,
Tot u versmaen; u gheslacht salt beklagen.

Doen Duc dAlf was int lant gecomen fier,
Heeft hy secreet met zijnen raet gesloten,
Hoe dat hy 't na zijn hant sou stellen hier,
Om den edeldom vast te houden in koten;
Als sommige edelen dat hebben gehoort,
Het heeft hun waerlick seer verdrotten,
Zy hebben voort Egmont dit aen gaen langen,
Hy sprack gestoort: wie sou my derren vangen? —

tWas hem te voor noch eens veradverteert,
Dat hy hem sou willen houwen wt de wegen,
Hy trock na thof, so hy was ge-useert,
En vraegde Duc dAlven met soeter zegen,
Oft hy zijn gevangen sou moeten zijn? —

1 Jan van Casembroot, heer van Backersele, Egmonts sekretaris,
en, als hij, onthalsd.

2 Oranje, die, in een laatste samenkomst te Willebroeck, weigerde
Egmonts voorbeeld te volgen en Filips te vertrouwen.

Geveynst sprack Duc d'Alf na zijn oude pleghen,
Een prins te zijn, sou ick u gevangen houwen? —
tIs ver van mijn, 't mocht my namaels berouwen.

Egmont, die trock na huys seer wel gemoet,
Corts wert hy weder ten hove ontboden,
Daer wert hy ghevanghen met Hoorne goet,
Zy haddent beyde tsamen wel ontvloden;
Zy zijn te Ghent ghevoert al opt Casteel,
En daer bewaert al vande spaensche Joden,
Dit creech te deel Egmont, door zijn afvallen,
Dat hy t' morceel smaectt bitterder als gallen.

Neghen maenden, weynich min ofte meer,
Den vijfden Juny, t' Brussel inder stede,
Sachmen schreyen menich huysghesin teer,
Over die dood van Egmont, Hoorne mede;
Zy storven beyde dien dach vóor den noen;
Egmont ghebruycte d' afgodische ¹ zede,
Daer lach hy doen, die twist hier had bedreven,
Maer Hoorne koen onschuldich liet zijn leven,

Neemt hier exempel, out, jonck, cleyn en groot,
Hoe dat hy hem ghebrocht heeft int verseeren,
Hy, die door giericheyt verkoos de doot,
Ende verliet onachtsaem d' wech des Heeren,
Aenvaerdende den Antichrist seer snoot;
Dus, wie ghy zijt, wijckt niet van Godes leeren,
Zijt niet ghesint, als Egmont onghestadich,
Die soo verblint was; — Heer, zijt hem ghenadich!

¹ d. i. roomsche; Martinus van Riethoven, de bisschop van Yperen, stond hem bij.

Klaaglied der verdreven Kristenen.

Als wy aende rivieren oostwaert saten,
Zijnde ghedachtich, hoe gants is verlaten,
Uwes, o Zion, huys int Nederlant,
Daer hebben wy moeten met groote schant,
Onse lofsangh' en onse psalmen hanghen
Aenden pynappelboom, met grooter pranghen.

Daer hebben sy, die soudē ons vereeren ;
Ons broeders zĳn , in leven ende leeren ,
Spotlijk met ons ghehandelt , soomen siet ,
Haer steden mochten wy bewoonen niet ;
Haer straeten sonder ghekijff niet betreden ,
Omdat wy niet en volghden hare zeden .

Als sacrament-schenders sy ons verdreven ,
Als beelde-stormers , ende , daer beneven ,
Als die Godt beroofden sĳn eere groot ,
Omdat wy hem , in hout , ofte in broot ,
Niet condē vinden , maer liever ghelooven ,
Dat Christus sit ter rechterhant , hier boven .

Wilt , o Heer , dees menschen seer opgeblasen ,
Te verstaen gheven , hoe seer dat sy rasen ,
In hooverdy , ende in overdaet ,
Haer zwelgen , suypen , brassen boven maet ,
Financy , woecker , daer met sy vercloecken
Haer naesten , diens verdruckinge sy soecken .

Maer wy willen altĳdt , o Heere ghepresen ,
U en u suyver woort ghedachtich wesen ;
Hier toe wilt ons helpen door u ghena ,
Dat wy daer van niet wijcken , vroech noch spa ;
In liefde t' uwaert laet ons altĳt bloeyen ,
En tot liefde onses naesten ons bespoeyen .

Ons herte smelt , als wy zĳn , Heer , gedachtich ,
Hoe wy vercondichden uwe woort crachtich ,
Int Nederlant , ter werelt openbaer ;
Hoe dat wy , met veel volcks , ginghen aldaer
Offren de kalver onser lippen reyne ,
In Christo , onsen Verlosser alleyne .

Wilt , o Heer God ! die Spaenjaerden gedincken ,
Die onse lichamen ginghen verdrincken ,
Als sy die religie verdreven fel ;
Ghedenct des bloetraets , die daer riep seer snel ,
Hanget , worcht , en doot , roeyet wt totten gronde ,
Dat sy niet weder comen t' allen stonde .

Ghedenckt o Heer , der staten deser landen ,
Die dees vreemde nacy gaven in handen
tGhewelt des lants , om ons te dooden al ,

Ghedenckt der papisten, die, groot en smal,
Haer als spaensche ezels lieten ghebruycken,
Meynende daer Gods woort te doen luycken.

Princelijcke God, laet u eens ontfarmen,
En wilt over ons vaderlant erbarmen,
Dat uwe waerheynt daer niet blijf versmoort;
Verdrijft die afgoden-dienaers discoort,
Dees vreemde nacy, die u noch niet kennen,
Opdat de vrome, Heer, niet van u wennen.

Krijgslied.

[Wij plaatsen dit lied, waarbij geen bepaalde dagteekening is aangegeven, hier, daar het ons op dezen tijd het best schijnt te passen; de ongelukkige maker, Arent Dirksen Vos, pastoor in de Lier, werd op zijn zeventigste jaar, den 30sten Mei 1570, met drie andere pastoors, in den Haag verbrand.]

Slaet opten trommele, van dirredomdeyne,
Slaet opten trommele, van dirredomdoes,
Slaet opten trommele, van dirredomdeyne,
Vive le Geus, is nu de loes.

De spaensche pocken, licht als sneeu-vlocken,
De spaensche pocken, loos ende boos,
De spaensche pocken, onder 's Paus rocken,
De spaensche pocken groeyen altoos.

De spaensche inquisici, voor God malici,
De spaensche inquisici, als draecx-bloet fel,
De spaensche inquisici gevoelt punici,
De spaensche inquisici ontvalt haer spel.

Vive le Geus, wilt christelick leven;
Vive le Geus, hout fraeyen moet;
Vive le Geus, God hoed u voor sneven;
Vive le Geus, edel christen bloet.

De paus en papisten Gods hant doet beven,
De paus en papisten zijn t'eynden haer ract:

De paus en papisten, wreet boven schreven,

Ghy paus en papisten, soect nu aflaet.

Aflaet, in tijts noch, Gods woort te krencken,

Aflaet, in tijts noch, u godloos spel:

Aflaet in tijts, och wilt u bedencken,

Aflaet in tijts, en valt God niet rebel.

tZwaert is getrocken, certeyn Gods wraec naect,

tZwaert is getrocken, so Joannes schrijft;

tZwaert is getrocken, Apocalypsis maect naect,

tZwaert is getrocken, ghy wert nu ontlijft.

tOntschuldich bloet, dat ghy hebt vergoten,

tOntschuldich bloet roept over u wraeck:

tOntschuldich bloet en heeft u niet verdrotten,

tOntschuldich bloet dronct gy metten draeck.

U vleyschen arm, daerop gy betroude,

U vleyschen arm bezwijckt u nu:

U vleyschen arm, die u huys boude,

U vleyschen arm wijckt van u schu.

Prince, der princelicker Geusen prince,

Prinslijck, met u geest, haer doch regeert:

Prinslijck u eer drijvende, aldus bemintse,

Prinslijck u rijk wordt alsdan vermeert.

De Prins van Oranje in 't veld.

[„La saison était déjà bien avancée lorsque le prince d'Orange eut réuni ses forces: ce fut seulement dans la nuit du 5 au 6 Octobre qu'il passa la Meuse.” Gachard, *Corresp. de Guill. le Tac.* III. p. V.]

I.

De prins van Orangiën is te velde gecomen,

Vive le Geus!

Ghy papen als apen, ghy meucht wel schromen,

Bedeckt u neus;

Door den prince, spijt alle papisten,

Wy blijven Geus.

Al die papisten nae haer goetdencken ,
Vive le Geus !
Zy meenden Godes leer te krenken ,
Sy zijn soo beus ;
Al door den prins , spijt alle papisten ,
Wy blijven Geus.
Godes leeringh sal blijven staen ,
Vive le Geus !
Der papen Godt die moet vergaen ,
Hooft mijne leus ,
Al deur den prins , spijt papen en muncken ,
Wij blijven Geus.
Al hebben sy so menighen simplen bedroghen ,
Vive le Geus ?
Zy hebben soo menighen leughen gheloghen ,
Met verraet alteus ;
Door den prince , spijt papen , wout-apen ,
Wy blijven Geus.
Sy bouwen op pausen-leeringhen vals ,
Vive le Geus !
Die gheschoren dieven , haer aflaets brieven ,
Die zijn al beus ,
Door den prince , spijt zielmis , vigily ,
Wy blijven Geus.
Haer guychelspel , haer valsch opstel
Vive le Geus !
En mach niet staen , maer moet vergaen ,
Oock haer moeder beus ;
Door den prince , spijt duc dAlvens placcaten ,
Wy blijven Geus.
sPaus bullen en zijn niet meer ghesien ,
Vive le Geus !
Duc dAlva kan scherp weere meer bien ,
Haer macht is veus ,
Door den prince , spijt duc dAlffs aencleven ,
Wy blijven Geus.
Den paus heeft ghebroken Godes ghebodt ,
Vive le Geus !

Sy jaeghen hem nae met den Alff int cot,
Dit is doch heus ;
Door den prins, spijt muncken en k'nuncken,
Wy blijven Geus.
Nu hoort men den geestlijcken hoop seer clagen,
Vive le Geus !
Omdat men de zielmoorders wt haer nesten siet jagen,
Dit is de gleus,
Al door den prins, spijt jacopijnen, bagijnen,
Wy blijven Geus.
Hoe werden de ziel-verraders nu dus veracht,
Vive le Geus !
Omdat paus Jut en heeft gheen macht,
Als sy hadden een peus ;
Al door den prins, spijt cardinalen, te malen,
Wy blijven Geus.
Och papen, papinnen, ghy zijt het wel waert,
Vive le Geus !
Want ghy u valsche inquisicy vermaert
Wout bringhen, ist heus? —
Al door den prins, spijt muncken, munckinnen,
Wy blijven Geus.
Oorloff, ziel-moorders, wy raden u wel,
Vive le Geus !
Dat ghy u wacht voor Lucifers hel,
Men branter beus. —
Al door den prins, smaect dit bediet,
Wy blijven Geus.

II.

*Excidium monasterii Sancti Trudonis anno x^o lxxvij altera
Calixti octavo die Octobris anno dom: 1561.*

O Sint Tryden, ic moet u nu beclagen,
Dat ghy uwen naem dus hebt verlooren,
Ghy waert hier voertijts, na mijn ghewaghen,
Eerlijck benaempt, alsoemen mocht hoeren;

Als Philips monsuer u quam verstooren 1,
Om u te winnen met fortse en ghewelt,
Doen toende ghy u cracht met sulcken thooren,
Soo dat hy u most verlaten en ruymen tvelt.
Nochtans en was hy soo verwoedich niet ghestelt,
Als die prins van Orangiën met sijn ondersaten,
Die kercken en cloosters hebben ghevelt,
Die hebt ghy terstont wel ingelaten 2,
tFy u, ter schanden, touwer onbaten;
Want die niet en begherden, na haren sin,
Dan der kercken ciboriën en gulden vaten,
Die clopten voer Bruestem poort, sy mochten wel in.

Ghy moet nu swijghen, daer ghy placht te spreeken,
Doer u vals bedrijf, tot elcken keere,
Verraders, als Judas, sijt ghij ghebleecken,
Want ghij ghelevert hebt uwen grontheere,
Die u niet en thoende dan duecht en eere,
Dien hebt ghy onnoozelijck daerom ghebracht,
Ghy beloefde hem bystant, ja en noch meere,
Lijf en goet te waghén waert ghy bedacht;
Mer ghy hebt in allen dinghen Achitophel gheslacht,
Schoen van voren, mer van herten mordadich;
Die Godt en sijn sacramenten hebben veracht,
En Gods moeder, Maria, waren versmadich,
Die sijt ghy met jonsten gheweest beradich,
En gaeft dbeste gheschut tot haren ghewin;
Die niet dan tot quaet en waren baldadich,
Die clopten voer Bruestem poort, sy mochten wel in.

Ghy en condt u gheenssins gheëxcuzeren,
Waer ghij u keert, ghy blijft in schanden,
Hadt ghy u toch eens ghestelt te weren,
Ghelijck ghy ghelooft hadt, teghen u vianden,

1 Zie boven bladz. 119. Men ziet uit het referein, dat dit lied de schimpende weerklank is van het daar meêgedeelde.

2 „J'ay à mon très grand regret, entendu que ma ville de St. Trond est venue au pouvoir du prince d'Oranges, et ce par la diversité d'inclination des bourgeois à la garde d'icelle, estant autrement bien défensable avec les gens de guerre que à mon petit pouvoir j'y avois mise dedens, si lesdicts bourgeois eussent esté affectionnez comme ils debvoient.” (Groesheek aan Alva, 17 Nov. 1568).

U vrouckens haddense wel wten landen
Verdreven, soe sy voertijts wel hebben ghedaen 1;
Sy en hadden toch cruyt noch loot in handen,
Mer ghy hebt hun van als ghenoech byghestaen;
tWaren al vrinden, soe ghy doet vermaen,
tWas al den prins van Orangiën, achter en voren;
,; Och waer hy te lande, soe waert al ghedaen!"
Dat was allen u roepen, soo men mocht hooren,
Ghy hadt hem boven uwen heere vercooren,
Dus ic wel segghen mach, na mijn bekin:
Die daer quamen om Goedts ghemeente te versmoeren,
Die clopten voer Bruestem poort, sy mochten wel in.
Alderghenadichste Prince, Godt almachtich,
Wien aller menschen herten zijn bekint,
Maeckt ons, arm sondaers, u gracie deelachtich,
Opdat wy niet ketterlijck en werden ghesint;
Bewaertse ooc, heere, dies niet en hebben verdint,
Opdat die onschuldighen niet en betalen,
Maeckt datse niet en zijn siende blint,
Die tsweert der iusticie dus laten falen;
Want doer slappe iusticie sietmen dalen
Allen quaet, soemen daghelijcx siet,
Hadmen in tijts, vrij, sonder dralen,
Het oncruyt der ketterijen wtghewiet,
Soe en waert tS. Tryyden dus niet gheschiet;
Dus seg ick als voeren, ia, meer noch min:
Die Godts religie waenden bringhen int verdriet,
Sie clopten voer Brustem-poert, sy mochten wel in.

Deditio sive ingressus:

ter qVINas LVCEis oCtoBrI UbI protVLIIt ortVs,
eXCIPIt aVraICas Vrbs tVa, trVdo, ManVs.

dVer dnIIdICH saet Van dIe gVezen qVaet,
Is sInt trVIden ende hVn prelaet gheLeVert deVr sMaect,
In oCtoBrI den VIIthIensten daCh.

1 Zie bladz. 119.

III.

(Luik.)

Ende wie wilt hoeren een nieuwe liedt,
Dat int jaer acht en tsestich is gheschied,
Dat sal ic u gaen verclaren,
Hoe dat den prince van Orange,
Voer Luydick is ghevaren.

Den prince begheerde eenen heyr seer groet,
Hondert dusent sonne-croonen van goude root,
Dat men hem die soude scencken,
Dan soude dat lant van Luyck in vrede zijn,
Sonder ymant van hun te krencken ¹.

Den bisschop van Luyck, op corten tijt,
Antworde den prince seer spijtelijck:
Daer en es gheen ghelt voorhanden,
Dan cruyt ende loet om den prince (koen),
Te drijven witten landen.

Doen quam ² den prince met groote ghewelt,
Sestien dusent perden in 't platte velt,
Ende veertich veendekens knechten,
En meynde, met groote subtylicheit
Die Luyckeneers te bevechten.

Den prince sochte, duer groote list,
Die borgers van Luyck te bringen in twist,
Opdat hij mocht erlanghen,
Die stadt cryghen te synen wille,
Om de borghers allen te hanghen.

Die gheestelijckheyt dreychde hij zeere
Leevendich te kerven, verstaet dees lecre,
Die borghers sou men al worghen,

¹ „Il écrivit (10 Okt. uit Tongeren) à Groesbeek pour — le sommer de lui faire compter „ la somme de 100,000 écus au soleil, promptement et sans aucun délai” le menaçant en cas de refus de tirer vengeance du „ tort et outrage que lui et les siens avoient reçu du prélat.”” (*Corr. de Guill. le Tac.* III. p. VIII et 24).

² Bij zijn terugkomst namelijk, den 3en Nov., nadat hij op nieuw den doortocht door de stad gevraagd, en daarop weder eene weigering ontvangen had.

En al dat over seeven jaer oudt waer,
Dat sou die doot besorghen.

Die lansknachten, op sinte Margrieten poort,
Die hebben dat op die muuren ghehoort,
Sy riepen met luyder stemmen:

Al waer den prins noch viermael soo sterck,
Soo en cost hij Luyck niet ghewennen.

Doen reedt den bischop op die merck ¹,
Spreecken met den borgheren in 't perk,
Oft sy niet en wilden vechten,

Al teghen den prins, met zijnen aenhanck,
Wilden strijden, ende sijn knechten.

Doen riepen die borghers overal:

Ja, ghenadighe heere, tot uwen beval,
Bij uwe ghenade te leven en te sterven,
Ghetrouwe te vechten nacht ende dach,
En sparen lijff noch erven.

Doen hielen die borghers een scherpe waeck,
Ende bouden die stadt daer se was swaeck,
Bij daghen ende bij nachten,

Die borghers en knechten eendrachtelijk,
Sij wouden die kans verwachten.

Die geestelijckheit quam op te perck,
Sij waren wel dry dusent sterck,
Ghewapent als vrome lansknachten,
Dus teghen den prins al van Orangiën,
Zeer vromelijk te vechten.

Doen reed die bischop op die waeck,
Tot zijnen lansknachten dat hij spraeck,
Dat sijt souden versinnen,

Al om te vechten teghen den prins,
Die daer wou comen binnen.

Doen riepen die lansknachten, welghemoedt:
God den Heere bewaer ons voor teghenspoedt,

1 „Groesbeek de son côté, veillait avec vigilance et énergie, à la défense de la ville; accompagné des chanoines de la cathédrale, il parcourait les rues et les remparts, exhortant les bourgeois, de la parole et de la main, à défendre vaillamment leurs foyers, leurs familles, leur fortune, leur patrie, et plus que tout cela leur religion et la cause de Dieu et de l'église (ald. XII).

Wij sullen 't avantueren,
Al waer die prins noch viermael soo sterck,
Noch en willen wij niet trueren.

Die lansknachten schoten dapper wt,
Sij en spaerden noch loot noch cruyt,
Bij nachten noch bij daghen,
Daer bleef mennich lansknecht doot,
Dat mach den prins wel claghen.

Men vinckse, men hinckse int generael,
Sy vulden die koolkuylen sonder ghetael,
Het waren ongheleerde clercken,
Dat beclaghen sy die Kuleneers,
Die welcke inder kuylen wercken.

Het ghebuerden na sinte Hubrechts dach,
Dat den prins meynde na sijn aenslach,
tsAvonds omtrent te tien uren,
Die stadt te krijghen in sijn behaldt,
En clemmen over die muren ¹.

Maer die heeren van der stadt, al op dat pas,
Deden cesserer den clocken ras,
Verhoorden doen gheen uren,
Doen was ghefaelgeert den princen-aenslach,
Daerom soo most hij trueren.

Doen scheidten den prins wt Luyckerlandt,
Met steelen, met rooven, met grooter schandt,
Ende (dede) hem zeer vergheeten,
Sint Gillis, Laurens, ende Walvenoyt ²,
Heeft hij in brandt ghesteecken ³.

Soo laet ons bidden eendrachtelijcke,
Godt, den Heere van hemelrijcke,
Wat wij hebben tseghen hem misdaen,

¹ „L'ennemy, incontinent après mynuiet, a fait semblant de livrer l'assault a ceste cité, mais voyant les nostres bien en ordre et animez á lui faire résistance, semble que sur ce point il s'enva retirant.” (Groesbeek aan Alva, 5 Nov.).

² Val-benoit.

³ „Au reste l'ennemy a usé de son acoustumé a l'encontre des maisons de Dieu et monastères d'alentour, de cette ciste, y ayant bouté le feu et specialement en l'abbaye de Saint-Lorens et Saint-Gilles, dont j'espère que la justice divine ne tarde a lui en payer ce quil mérite.” (Groesb. aan Alva).

Dat Hij dat ons wil vergheven,
Tot beeteringhe van onsen leven.

En die dit liedeken heeft gedicht,
Dat es een ruyter van hertsen licht,
Van hertsen es hij milden,
Nacht en dach soo es hij ghereed,
Al by dye beste ghilden.

Wilhelmus.

[Dit bekende, eenvoudige en treffende lied werd waarschijnlijk in het laatst van 1568 of den aanvang van 1569, door Filips van Marnix, gemaakt; de redenen, die het aan dezen als dichter doen toeschrijven, vindt men wijdloopig bij Schotel, *Gedachten over het Wilh. van Nass.* 1834, beknoptelijk en nog nader aangedrongen bij Broes, *Filips van Marnix* II. 1. bl. 182 vv. — „Eerst voor troostlied gezongen, werd het, van de eerstvolgende jaren aan, opwekkingslied en krijgsmarsch” (Broes). Men zong het oorspronkelijk op de wijs van Charles, een lied op Karel V, in het oorspronkelijk duitsch uitgegeven in Görres’ *Altleutsche Volks- u. Meisterlieder* S. 279.]

Wilhelmus van Nassouwe,
Ben ick van Duytschen bloet,
Den vaderlant ghetrouwe
Blijf ick tot inden doedt.
Een prince van Orangiën
Ben ick vrij onverveert,
Den coninck van Hispaengiën
Heb ick altijd gheëert.
In Godes vrees te leven
Heb ick altijd betracht,
Daarom ben ick verdreven,
Om landt, om luyd’ ghebracht,
Maer Godt zal my regeren
Als een goet instrument,

Dat ick sal wederkeeren
In mijnen regiment.
Lijdt u mijn ondersaten,
Die oprecht zijn van aert,
God zal u niet verlaten
Al zijt ghij nu beswaert;
Die vroom begheert te leven,
Bidt Godt, nacht ende dach,
Dat hy my cracht wil gheven,
Dat ick u helpen mach.
Lijf en goet al te samen,
Heb ick u niet verschoont,
Mijn broeders, hooch van namen,
Hebbent u oock vertoont:
Graef Adolff is ghebleven
In Vrieslandt, in den slach,
Sijn siel, in 't eeuwich leven,
Verwacht den jongsten dach.
Edel- en Hooch-gheboren,
Van Keyserlicken Stam,
Een Vorst des Rijcks vercoren,
Als een vroom christen-man,
Voor Godes woort ghepreesen,
Heb ick, vrij, onversaecht,
Als een helt sonder vreesen,
Mijn edel bloet ghewaecht.
Mijn schilt ende betrouwen
Sijt ghy, o Godt mijn Heer,
Op u soo wil ick bouwen,
Verlaet my nemmermeer;
Dat ick doch vroom mach blijven,
U dienaer taller stondt,
Die tyranny verdrijven,
Die my mijn hert doorwondt.
Van al die my beswaren,
En mijn vervolghers zijn,
Mijn Godt! wilt doch bewaren
Den trouwen dienaer dijn:
Dat sy my niet verrasschen

In haren boosen moet,
Haer handen niet en wasschen
In mijn onschuldich bloet.
Als David moeste vluchten
Voor Saul den tyran,
Zoo heb ick moeten suchten
Met menich edelman;
Maer Godt heeft hem verheven,
Verlost wt aller noot,
Een coninckrijck ghegheven
In Israël, seer groot.
Na tsuer sal ick ontfanghen
Van Godt, mijn Heer, dat soet;
Daer na so doet verlanghen
Mijn vorstelick ghemoet;
Dat is, dat ick mach sterven
Met eeren, in het velt,
Een eewich rijck verwerven,
Als een ghetrouwe helt.
Niet doet my meer erbarmen
In mijnen wederspoet,
Dan datmen siet verarmen
Des conincks landen goet.
Dat u de Spaengiaerts crencken,
O, edel Neerlandt soet!
Als ick daer aen ghedencke,
Mijn edel hert, dat bloet.
Als een prins, opgheseten,
Met mijnes heyres cracht,
Van den tyran vermeten
Heb ick den slach verwacht,
Die, by Maestricht begraven,
Bevreesde mijn ghewelt;—
Mijn ruyters sachmen draven
Seer moedich door dat velt.
Soo het den wil des Heeren
Op die tijt had gheweest,
Had ick gheern willen keeren
Van u dit swaer tempeest:

Maer de Heer van hier boven,
Die alle dinck regcert,
Diemen altijd moet loven,
En heeftet niet begheert.
Seer prinslick was ghedreven
Mijn princelick ghemoet;
Stantvastich is gebleven
Mijn hert in teghenspoet;
Den Heer heb ick ghebeden,
Van mijnes herten gront,
Dat hy mijn saeck wil reden,
Mijn onschult doen oircont.
Orlof mijn arme schapen,
Die zift in grooten noit,
U herder zal niet slapen,
Al zift ghy nu verstroit:
Tot Godt wilt u begheven,
Sijn heylsaem woort neemt aen,
Als vrome christen leven,
tSal hier haest zijn ghedaen.
Voor Godt wil ick belijden
En zijner grooter macht,
Dat ick tot gheenen tijden
Den coninck heb veracht:
Dan dat ick Godt den Heere,
Der hoogster Majesteyt,
Heb moeten obediëren
In der gherechticheyt.

1562—1569.

Doopsgezinde martelaren te Gent.

Alsmen schreef duyst vyfhondert jaer,
Ende twee ent sestich mede,
Sachmen te Ghent, dits openbaar,
Vrome Christenen ontleden,

Om 'tghetuygenisse Christi soet
tWelck sy beleden met ootmoet
Tot der doot sonder verflouwen.
Haer fundament alleen
Was Christus, de verworpen steen ;
Alleen op hem stont haer betrouwen.

Ik moet u claghen, Heer, mynen noot :
Hoe lang salmen dit noch hooren ,
Dat men, rontsom Jerusalem, doot
En stort het bloet van d' uitvercoren ?
De lichamen uwer knechten excellent,
Sijn den vogelen en dieren, alsnu present,
Al tot een spyse gegeven ;
So wie vant quaet afaet ,
Ende doet na Christus raet ,
Die moet alle mans roof wesen.

Hoe jammerlick worden sy vermoort ,
Die Gods woort recht beleven !
Een gaespel van der werelt verstoort ,
Sijn sy alhier beneven ;
Een yegelycx verworpsel meê ,
Somen nu siet in alle steê ,
Alsmen wel mach vermonden ,
Haer leven, lijf, en goet
Was voor den name Christi soet ,
Ghelijck als dese nu zijn bevonden.

Vrymoedich, cloeck en excellent,
Heeft Peter van Maldegen, al voren,
Sijn geloof beleden voor de heeren blent,
Met Peter van Male, sonder stooren,
En daer toe oock Jacques Bostijn,
Met Lowys Alaerts, cloeck en fijn,
Sy streden voor des Heeren name,
Nu rusten sy onder den outaer,
So Joannes tuycht openbaer,
Met witte cleederen bequame.

Vijnken en Goudeken de Jonckheer,
Met Janneken, jonck van dagen,

Dees drie ghesusters bleven by Gods leer,
Tot der doot, sonder versagen;
Betken van Maldegem hielt tot den endt,
Met Sijnken van Geidere, ongeschent;
Dus sullen sy ten selven stonden,
Als Christus, haer bruydegom soet,
Henlieden sal comen te ghemoet,
Als reyne maechden zyn bevonden.

Guilliams van Dale, met cloecken moet,
Heeft, om der waerhey, zyn leven
Verlaten, en oock ghestort zyn bloedt,
Dus wordt hy van Godt verheven;
Hy en vreesde sweert noch gloet,
Dus loefde hy den Heere goet,
En sal, tot zijnder vrommen,
Dat rijcke der hemelen fijn,
In eeuwicheyt, besittende zyn,
Een eeuwighe vreucht niet om sommen.

Int jaer van driëntsestich, wel bevroet:
Dierick Lambrechts, jonck van dagen,
Streedt voor 't geloove wel ghemoet,
Tot der doot, sonder versagen;
Christiaen van Wettece wilde oock meê,
Met Antonijn de Wale na de steê;
Dus sullen sy hebben te loone
Cleederen wit en reyn,
Al met Gods uitvercoren ghemeyn,
Daer toe des levens croonc.

De tien geboden des aardschen Gods.

Heft op u hoofd, steeckt op u ooren,
Ghy volck, willich ende bereyt,
Om die stemme des Paus te hooren,
In als te doen dat hy u zeyt:

Ick ben, sprecct hy, u aertschen vader,
Godts stadthouder met volle macht,

Weest my ghedienstich alle gader,
Gheen ander neven my en acht.

Maecken doet u beelden met hoopen,
Van gout, silver, ende van steen,
Bewijst haer eer, wilt beêvaert loopen,
Wilt niet aenbidden Godt alleen.

Wilt mijnen naem in weerden houwen,
Oft anders naeckt u vyer en zweert,
Al vloeckt ghy Gods naem sonder flouwen,
tIs een kleyn saeck, gheen straffens weert.

Ses daghen is te veel om wercken,
Dus heb ick vierdaghen ghemaect,
Om my te eeren in mijn kercken,
Want al mijn volck daer meest na haect.

Vader en moeder wilt versaecken,
Om in mijn religië te gaen,
Tot groot ghemack sult ghy gheraecken,
Mct wijff noch kindren zijn belaeen.

Soo ghy doodtslach of hoererijen,
Valscheyt en dieverij bedrijft,
Sucht niet, van als kan ick u vrijen.
Midts datter van u veëren blijft.

Hebt ghy vervoordert te begheeren
Ws naesten huys, wijff, ofte goedt,
Brengh gheldt, ick sal u absolveeren,
Want 'tgheldt alle misdaden boet.

O mensche, siet hoe goedertieren
Mijn wet is, end onsoorghelyck,
Zoo wie hem daernae wil regieren,
Zal salich zijn, ghelijck als ick.

Alva en de Paus.

(21 Maart.)

[„Hier na quam tot Brussel een legact van den paus
Pius V, en bracht brieven van den Paus aan den hertog

van Alva, daerin hy hem noemde synen welbeminden sone, en schonk hem een seer kostelyk gouden sweert, en gouden hoed met vele gesteenten beset, en by den paus geconsacreert en gewijt, daermede hy hem vereerde, als eenen voornaemsten voorstander en beschermer der Roomser Catholijke religie, en verdrucker der kettters."

„Daer werd ook een Latijnse pasquil gestroit en op sommige plaetsen geplekt, daermede dit senden van het sweert en hoed bespot werd. Doch so men geweten hadde den auteur, gelove wel dat het hem niet ten besten en soude hebben vergaen. dInhoud deser Pasquil was als volgt”:]

Den Paus send Duc d'Alf een gulden swaert,
Om de Geusen te maken vervaert;
Ja, omdat den bloedgierigen Tyran
Daermede sou ombrengen wijf en man,
Die God vresen en dienen van herten fijn,
En om de religie dolen en in smerten sijn;
Dees benedictie is tot Brussel gekomen,
Van den helschen vader, den Paus van Romem.
So send den beul totten beul fenijnig,
Den rover totten rover grijnig,
En den dief totten dief sijn schone gaven,
Opdat hij daerde met bloedt sou laven.

Alva's standbeeld.

Wie dat sich selfs verheft te met,
Wordt wel een armen sleter,
Duc d'Alf, uw beeld, tot spijt geset,
Ware afgebroken beter;
Uw boose daed, Die gij begaet,
Bij allen toch ontijdig is,
En strijdig is Met onser landen staet.
Doch 't schijnt gij nergens naer en vraegt,
Ghij wilt het al verscheuren;
Maer die daer doet wat God mishaeft,
Sal 't eynde noch betreuren;

Als hij, vol noot, Sal, naeckt en bloot,
Voor Godes oordeel schuldig staen,
Onduldig gaen, Verwesen totten dood.

Die boos is groeit een wijl seer wel,
Doch 't eynde staet te vreesen;
Siet, Lucifer quam in de hel,
Door sijn hovaerdich wesen;
Daer 't volk sich al Aen spieglen sal,
Indien se zoeken goeden spoet,
Want hoogen moet Komt altijd voor den val.

De tiende penning.

Helpt nu u selfs, soo helpt u Godt,
Wt der tyrannen bandt en slot,
Benaude Nederlanden!
Ghy draecht den bast al om u strot,
Rept flucks u vrome handen.

De spaensche hoochmoet, vals en boos,
Sant u een beudel goddeloos,
Om u godloos te maecken,
Gods woort rooft hy door menschen-gloos,
En wilt u 't ghelt ontschaecken.

So neemt hy elck sijn hoochste goet:
Die 't woort, der zielen voedtsel soet,
Om draf niet willen derven,
Bekopent met haer roode bloedt,
Off moeten naeckt gaen zwerven.

Maer die zijn hart op Mammon stelt,
Moet oock ontbeeren 't lieve ghelt,
Zijn Godt, sijn vleesch betrouwen: —
Hy eyscht den tienden met ghewelt,
Dict gheeft, sal niet behouwen.

Want gheeft men dick van tien en een,
Daer blijft ten lesten éen of gheen;
Wol mach den herder stillen,

Dees is met wol noch melck te vrecn,
Hy wil de schaepkens villen.

Zijn buyck is onversadelijk,
Bloed- en ghelt-dorstich stadelijk,
Als die, met wreedten moede,
sLandts ghelt verquist, verradelijk
Aen conincklicken bloede.

Verdient dan sulck, u huerlinck fel,
Den tienden penninck niet seer wel,
Om 't Nederland te schinden? —
Gheeft ghy hem die, soo maeckt ghy snel.
Den band, om u te binden.

O Nederlandt, ghy zijt belaeen,
Doodt ende leven voor u staen:
Dient den tyran van Spangiën,
Of volgt, om hem te wederstaen,
Den prince van Orangiën.

Helpt den herder, die voor u strijdt,
Of helpt den wolf, die u verbijt,
Weest niet meer neutralisten;
Verbijt den tyran, tis nu den tijt,
Met al zijn tyrannisten.

Opwekking.

Madam de Parma die is geleghen,
In het Nederlant, bysonder in Brabant,
En heeft daer een papegayken gegregen,
tWelc haer na zijn hant geset heeft, seer vaillant;
Dat is de cardinael Granvelle,
Die, door haar mandaet, gesonden heeft 't placcaet,
Dat men niet meer Gods woort vertelle,
De verbeurte staet, om te branden quaet.
tIs den lant-raet ter ooren ghecomen ¹,
Wouden, wt goeder aert, tlant niet hebben beswaert,

¹ De dichter is zeer algemeen in zijne voorstellingen; met den landraad bedoelt hij waarschijnlijk Oranjes partij in den raad van state, en dicht daarbij aan deze het „contract” der geuze-edelen toe.

Maer hebben een Contract voorghenomen ;
So dat men, onvervaert, heeft Gods woort verclaert.

tWelck heeft verstaen van Parma die vrouwe,
Hoe dat den adel voort wou hebben, met accoort,
Dat elck zijn gheloof vry leven souwe,
En dat om Gods woort niemant sou zijn vermoort.

Zy seyde den cardinael dees travaille ;
Die song met eenen voos, als papegayken boos,
Hij schold al den adeldom voor canaille,
Guyten en boeven loos, hooch en leech, altoos.

Sy werden te hoof ontboden tsamen, ¹
Daer sy oock seer heus, van herten coragieus,
Meest alle met mael en palster quamen, ²
Want Vive-le-Geus was alsdoen haer leus.

Daer heeft elck den coninck trou gezworen,
En dat al totter dood, of tgoet te worden bloot,
Daerom soo creech t'papegayken toren,
Hy vloog, met haesten groot, al na den paus zijn hoot. ³

Die gemeynte wt allen steden
Hinghen den adel aan, die wouden haer bystaen,
Om hout of steen niet aen te beden ;
Men sachse oock, seer saen, al te neder slaen.

De regente, die creech veel gaven,
Dat men int openbaer, Gods woort sou spreken daer:
De Geusen, die wilden de mis begraven,
Het viel den Papen zwaer, liepen Madame naer.

Sy gaven haer ghelt om sulcks te wreken ;
Al sulcken goet begin viel Madame wel in,
Liet kereken bouwen en weder breken,
Al nae der lieden sin, dies creechsy niet min.

Ghelt en goet creech sy met hoopen,
Want zijt al toeliet, al watter is gheschiet ;
Papou dit sach, ginck nae Roomen loopen,
Verzwoech daer zijn verdriet het Papegayken niet.

¹ Zeer vrije voorstelling; het was er ver van dat de edelen ontboden werden.

² De edelen kwamen ongewapend; zie *de Nederlanden onder Filips II* bl. 40 en 276.

³ Granvelle trok bij zijn afreis eerst naar Borgondië en daarop naar Rome.

Het papegayken, loos van natueren, ¹
Die zwoer, met eenen eet, alsulcx te wreken wreet;
Haer rijck en soude niet lange dueren,
Hy wou haer maken reet als Geusen gaen gekleet.

Hy ginck ras metten Paus doen te raede,
Maecte Duc d'Alf gemeyn generael-capiteyn,
Om 't Nederlant te straffen met onghenade,
Beloofde hem, seer reyn, daer Heer te zijn alleyn.

Dit is den adel gecomen ter ooren,
Veel vielen vant verbond, bysonder den Egmont, ²
Hy liet de predicatie verstoren,
En, daer de kercke stont, men haest een galge vont.

Veel die te voren al Geuzen waren, ³
Die sach men doen, seer saen, drayen als de weerhaen,
Zy ginghen haer onschult, Madam verclaren,
Zy hoorde haer vermaen en lietse vry al gaen.

Oproer en twist was doen voor handen,
Want de gemeente vry woudender blijven by,
Dat Parma belooft had de Nederlanden,
Dat om 't gheloove blij sou zijn gheen Tyrannij.

Zy meyndent wel met geweld te houden,
Oock den guichelaer ⁴ snel, met al zijn Apen-spel,
tScheen hijt van harten oock willen souden,
Maer 't was den ouden rel, hy deed d'ander gequel;

Had hy te voren Papou in haete,
Hy mengde hem welras met hen op tselfde pas,
Hy meende het sou hem wesen bate,
Maer certeyne ten was; alsdoen Papou ghenas.

De prince ⁵, die is wt het lant ghereden,
Met hem is oock beducht ontallick volck ghevluicht;
Gods woort wert er weer met voeten ghetreden,
In steden en ghehucht, na Jan Papous genucht.

Den Duc d'Alba is int lant ghecomen,

¹ De dichter schrijft met zijne geuze-tijdgenooten alle het land grievevende maatregelen, die alleen van Alva en Filips uitgingen, aan Granvelle toe.

² Zie boven bladz. 352.

³ Zie boven bladz. 334.

⁴ Volgens eene latere lezing *een Marteken* (apen-naam); naar 't schijnt wordt er Egmont of Hoorne (zie de volgende bladz.) mee bedoeld.

⁵ Oranje; zie boven bladz. 312.

Veel specken ¹ bracht hy met , om die te maken vet,
Madamme heeft zijn comste vernomen ,
Sy heeft, met haesten net, hem in haer plaets geset ².

Zy is al met de proye gaen strijcken ³,
Want sy dacht eensaem, of 't den Duc d'Alf vernaem
Dat haren schat daer sou moeten verblijven,
Het waer haer onbequaem, en ooc een groote blaem.

Den Ducdalba, die heeft gheboden,
Dat men de beelden al ras weer oprechten sal,
Eu dienen of eeren zijn vreemde goden,
Van gout of silver smal, also Papou beval.

Des princen sone, den graef van Bueren,
Deed hy, al sonder vaer, wt Loven halen daer, ⁴
En deed hem te scheep na Spaengiën vueren,
Hier quam int openbaer zijn tyrannije zwaer.

Den Egmont, die wert ontboden te hove,
Hy leyde oock ter stee den graef van Hoorne mee ⁵:
Zy werden gevangen, niet tharen love,
Want elck na rechter zcê, zijn huychelrije deê.

Hier wert nu waer de prophecije,
Die de prince cloeck hem sey te Willebroeck, ⁶
Dat hij hem selfs sou brengen in int lijn,
Als hij deed int versoec 't verbond al in den hoec.

Men sach haest beyde graven ontlijven,
Oock Straelen ⁷ Backerzeel ⁸, ja dat sonder appeel,
De Batenborchsche ⁸ cloeck van bedrijve,
Oock al vernielen heel Edelen een groot deel ⁸.

Het zijn te recht niet dan Alfsche voeren,
Die hy daer noch bedrijft, en hem Gouverneur schrijft,

¹ Spaansche soldaten.

² Zeer vrye voorstelling; de hertogin was alles behalve gesticht over hare vervanging door Alva.

³ Eene beschuldiging tegen Margaretha die niet gegrond schijnt te zijn.

⁴ Zie de *Nederlanden onder Filips II* bladz. 59.

⁵ Zie, over de verraderlijke waarmede vooral Hoorne door Alva bejegend en naar Brussel gelokt werd, de *Nederlanden onder Filips II* bl. 288.

⁶ Zie boven bladz. 353.

⁷ Anthony van Stralen, burgemeester van Antwerpen, in Sept. 1567 op last van Alva gevangen genomen, en in Juny 1568 onthoofd.

⁸ Zie boven bladz. 350.

Want herberg geeft hy boeven en hoeren,
Macr, die hy Gods woort blijft, hy dagelycx ontlijft.

Gebannen heeft hij veel duysent lieden,
Met siunen opstinaet, al na der Papen raet,
Moorden en branden siet mer geschieden,
In geen Chronijke staet van sulcken Tyran quaet.

Is dat recht bewaert des coninx landen?
Besiet, ghylicden vroet, de deucht, die hy u doet :
Het tiende begeert hy van al u panden,
Madame sochtet goet, Duc d'Alba ooc het bloet.

Scherpelijk doorsiet, ghy ondersaten,
Wat dat den oorspronck is van dees verderffenis,
Of 't niet den Paus is met zijn legaten,
Want eenen conine fris soect slants welvaart gewis. 1

1 Na de gebeurtenissen van het voorjaar van 1572 (zie het II^e stuk) werden hier, naar 't schijnt, nog 4 koeplotten achtergevoegd, die wij daar ter pl. zullen mededeelen.

1570.

Bemoediging.

Al heeft die boesheyt doverhant ghenomen nou,
En trijk Godts ghewelt lijdt deur Mammons knechten,
Omdat Superbius tot zijnen vermiete comen sou,
Doyt hy Servium Tullium, een verstaender der rechten;
Al verachtmen nu d'ou statuten die sulcx behcechten,
Al om eyghen bate en der ghemeynte scade;
Al wilt Hannibal heel Europa dwingen en bevechten,
tMocht hem wel failgieren duer sijn ongenade;
Al was Scipio wt nijt beclaecht voor den roomschen rade,
Nochtans sonder hem slandts victorie hadt moeten falen;
Al scrijft Thathanai veel saken over int quade,
Nicanor hem beroempt, dat hy zija tribuyt sal betalen
Met dat gelt der ghevanghen joden, waer sal hijt halen? —
Al en weet Judea van benautheyt niet waert hem weynden sal,

Roepst vast tot den Heere, zijnen toren sal dalen; —
Al loopt den cloot, wie weet hoe dat hy eynden sal? —

Al ist dat Pharao Godts volck beswaert noch,
Omdat sy niet en souden loven hoogen name,
Mist dat Joram teonincx-saet niet en spaert, och!
tSal noch ghewroken worden hem tot quader fame;
Al doet Jeroboam zijn naevolgers, tot grooter blame,
Verachten en verbieden Godts wettelijke boecken;
Al doet Saul, met geveysde belofte vreedtsame,
David, om te dooden, wederroepen en soecken;
Al meyndt Balaäm Godts volck te vervloecken,
Sijnen esel is wijser, hy waerschoudt hem zijn bederven;
Al jaechtmen, om Baäl, Gods propheten in hoecken;
Al doet Achab Naboth, met valsch ghetuych sterven,
Om zijnen wijngaert te hebben, jae have en erven,
Weet certeyn dat Godt dit voorstel noch scheynden sal;
Maer bidt voer desulcke, dat zij genade verwerven; —
Al loopt den cloot, wie weet hoe dat hy eynden sal? —

Al gaen nu overal Assweri mandaten wreet,
Tegen tvolck des Heeren, jae meest in allen landen,
Duer Hamans quact aenbrenghen, en doet vuel staten leet;
Al beliecht hyse nu en scelt vrienden vuer vianden,
Godt die des conincx herte alleen heeft in handen,
Sal Mardocheum noch eens brenghen in zijn presentie,
Al blijft hy nu buyten de poorte; al deese schanden
Sal Hester noch al versueten met haer eloquentie;
Al soeckt Triphon menich verradelijck inventie,
Om al die edel Machabeën te brenghen ter doot,
Al roept Balack den Madaen tot adsistentie;
Al maeckt Antiochus zijn sweerd van bloede root,
Soo dat heel Jerusalem is in benautheyt groot;
Al is meest elck nu bedrukt inder aleynden dal,
Betrouwt: Godt vertroest de zijne inden meesten noot;
Al loopt den cloot, wie weet hoe hy eynden sal? —

Al ist dat Judas' borse nu veel te doene heeft,
Om donnosel bloet te coopen, jae landen en steden;
Al ist Volo met Levi nu soo int saysoene leeft,
Dat Pilatus, moet tvonnis geven, sonder recht en reden,
Over den onsculdighen Christum ende zijn leden;

Al verheft hem den Moloch nu boven Godt,
Soo dat hy vande bcter-wetende wordt aengebeden,
Al houdt Festus met die waerheydt Christi zijnen spot,
Seggende Paulo : ghy raest , u gheleertheit maeckt u sot ;
Al wordt Gamaliël nu wt den raedt versteken ,
Ende dat elck vreest der Schriftgeleerden gebodt ,
Soo dat niemant de waerheyten en mach leeren noch spreken ;
Al lacht sulcx nu , dat weduwen en weesen traenkens leken ,
Men mocht noch wel seggen ; tocmpt anders dan sy meynden al ;
Dus gevet Godt oppe , hy salt tzijnder tijt wel wreken ; —
Al loopt den cloot , wie weet hoe dat hy eynden sal ? —

Martelaren.

[Vier pastoors : Arent Dirkszoon Vos van de Lier , Sybrant Janszoon van Schagen , Adriaan Janszoon van Yselmonde en Wouter Simonszoon van Monster werden, den 30^{en} Mei 1570, in den Haag verbrant ; „ het scheen — dat men niet dan uit drang en met schoorvoeten tot dusdanige wreechtheyd voortschreed , ook wurgde men de veroordeelden aan een paal eer zij verbrant werden.” Brandt *Hist. der Reformatie* I. 511.]

O Haegh , lustich prieel ! ghy maket al te veel ,
Dat ghy Godts wtvercoren
Doot , want 't is zijn erfdeel , ghy verweckt hem gheheel
Tot grampschap ende toren.

Want ghy brant ende blaecht , En steldt Gods volck
Waerdoor u quaet vermeeret , (mismaeckt ,
Dies u verderf ghenaeckt , soo ghy sulcks niet en staeckt ,
En van u boosheyten keeret.

Want vier pastoors int lant , die hebt ghy daer verbrant ,
Is dit niet te beclaghen ? —
Van Iselmont bekant , Lier , en Monster , tis schant ,
En die pastoor van Schagen.

Die vroom hebben haer bloedt , om Christi wille goet ,
Ghestort sonder bezwaeren ,
Dat deed ghy , pausghebroet , dwelc ic , met herten soet
Zal singhen en verclaren.

Anno tseventich reyn, den twaelfden Mey certeyn,
Zijn Papen ende Heeren
Ghecomen in dat pleyn, by dees schaepkens seer cleyn,
Om hen texaminerem;

Al waren sy gheplaccht, theeft hen seer wel behaccht,
Al voor de raet te comen,
Sy hebbent vry gewaecht, in Gods naem onvertsaccht,
En waren sonder schromen.

Die sophisten seer quaet vraechden, met strang ghelaet,
Waerom dat sy wttoghen
Het schone misghewaet, dwelck sy hadden, met smact,
Gheworpen 't volck voor ooghen.

Doe hebben sy gheseyt: dat en is ons niet leyt,
De mis heeft ons verdrotten
Te doen, dat grousaem feyt, daer Christi weerdicheyt
Heel booslick wordt verstooten.

Ooc van thoulick eerbaer, en sacramenten claer,
Daervan hen die sophisten
Vraechden int openbaer, en of de paus, voorwaer,
Hen docht te zijn een christen.

dAntwoort, dat was sôo fier,
Al nae des Schrifts manier,
Van dees schaepkens ghegheven,
Dat sy al tot het vier geoordeelt werden schier,
Om te brenghen om 't leven.

Een bevende verflout schreef 't antwoort menichfout,
Tot dees schaepkens verkrencken,
Doe sprack een broeder stout: waerom zijt ghy benout?
Wilt dees saeck overdencken;

Beeft dān, als ghy sult staen, om loon nae werck t' ontfaen,
Voor Gods rechtveerdich oordeel,
Daer toe ghy comt seer plaen, en niet en meucht ontgaen,
Blau onschult doet gheen voordeel.

De schaepkens, seer benijt, scheyden so wt dat crijt,
Om hen voorts te bereyden
Al totter doot, met vlijt, want haren laetsten tijt,
Dic was naeby om scheyden.

Zy wilden vreesen niet die 't lichaem dooden, siet,
Maer die lijf ende zielen

In dat helse ghebiet can werpen, met verdriet
En eeuwichlijk vernielen.

De bisschop, onvervaert, van den Bosch ¹, wijt vermaert,
Met twee abten beneven,
Is comen ongespaert, in Mey 't moet zijn verclaert,
Den twintichsten en seven;
De raat werde versaemt van dees heeren voornaemt,
Alsmen soude ontwieden
Dees schaepkens wel befaemt, Int secreet ist geraemt,
tIs schandt voor allen lieden,

De dienaers die zijn doen gegaen, met herten coén,
Om dees onnoosel schapen;
Daerna, wilt dit bevroen, zijn sy, al voor den noen,
Ghekleet ghelijck de Papen,

En gebrocht, hoort na mijn, totten bisschop, die fijn
Tusschen d' abten was staende;
Elc most gemijtert zijn en gestaeft, wat een schijn!
Om 't werck dat daer was gaende.

Dat heylighdom, dat is van hun vingeren fris
Afgheschrapt, in onvrede,
Met een mes, als een vis, en een lock hayrs, gewis,
Hebben sy affghesneden;

De bisschop, de schavuyt, sprack: wy trecken u uyt
Het kleet Christi rechtveerdich,
dWelc u afval beduyt, dat ghy van Christi bruyt
Gheweken, zijt onweerdich.

Een broeder op dat pas, die oock de outste was,
Sprack doen dus voor hen allen:
O bisschop, hoort my ras, gy weet wel vant gebras,
Wat wilt ghy doch veel kallen?

De bisschop zwoer goetront: God die is mijn oorcont,
Ick can niet anders smaken;
Leyde zijn hant terstont op zijn borst, wat een vont!
Om 't volck dat wijs te maken.

De bisschop sprac doen, hoort, totten raet ongestoort:
Wy stellens in u handen,

¹ Sonnius, zie boven bladz. 264 v.

Handelt hen sacht nu voort; — merct doch 't geveynsde woort,
Want 't was al om te branden! —

O hypocryten fel, dit zijn u treken wel,
Dat ghy bijt schaepkens claerlick,
En vaecht u muylen snel, recht of ghy in ghequel
Hen niet gebrocht hadt, zwaerlick.

sMaendachs, tegen den nacht, wert hen de woet onsacht
Ghedaen, om 's daechs te sterven;
Doe spraken sy bedacht: wy hebben lang gewacht,
Om Gods rijk te beërven.

Sy waren heel vervreucht, en dat in rechter deucht,
Van blijdschap gants ontsprongen,
Hebben met groot geneucht, in God zijnde verheucht,
Den Psalm sestien gesonghen.

Ter doot zijnse gebrocht, d'welck men aenschouwen mocht,
Een yegelyck bysonder,
Van dat Babels ghedrocht, dat den paus is verknocht,
Al swijgende, 't was wonder.

Elck is, al met zijn rot, ghecomen opt schavot,
Ghebonden als een beeste,
Een yder badt, in 't slot: in uwe handen, Godt!
Beveel ick mijnen gheeste.

Daerna, met smerte groot, zijn sy geworcht ter doot,
En ghebrant aan vier staken;
O, jammerlicken noot! want, om de waerheynt bloodt,
Moesten sy den doot smaken.

Alsoo zijn sy gherust, na hares herten lust,
In Christo den ghetrouwen,
Van hem zijn sy gekust, hun vyer is wtgheblust,
't Leven dat is behouwen.

Duysent vijf hondert jent en tseventich bckent,
Is dit werck int ghereye
Gebrocht, ende volent, van den raet gants verblent,
Den dertichsten dach Meye.

O heeren, nu doch beeft, dat ghy dus groulick leeft
Met Gods schaepkens, seer goedich;
U herte doch begeeft tot God, eer dat ghy snecft,
Want u handen zijn bloëdich.

Neem in danc dit gesang, o Gods ghemeente bang,
Mijn broeders in den Heere!
Ick hoop God sal eerlang helpen vry wt bedwang
Ons, als zijn kindren teere.

Ghy predicanten net, zwijcht niet, door gheen belet,
Bout op Gods kerke schoone;
U mont sy een trompet, om te leeren Gods wet,
Zoo crijcht ghy slevens croone.

Alva's Pardon.

(Juny.)

O weereit listich, lieflijk int oorboren,
Hoe brengdy te voren den simplen u loosheyte,
Ghy belooft vrede, int eynde wordet toren,
Waert mooglic d' wtvercoren soudén worden verleyt;
O Duc d'Alba, sulck stricken ghy bereyt,
Omdat gy sout vernielen de welvaert onser zielen,
Maer tis te vergeefs dat ghy alsulck verbreyt.

Op u Pardon wy niet en achten,
Want tis al verradery,
Een ander wy van Godt verwachten,
Christus heeft ons ghemaect al vry;
Op hem alleen betrouwen wy,
Hy sal ons verlossen van alle gewelt; —
Op u Pardon wy niet en achten,
Want het voor Godt niet en gelt.

Ons coninck is een coninck, groot van weerden,
Van hemel en eerden, en ooc van Israël:
Der princen Prius, een vorst cloec int volheerden,
Wat hy wil aenveerden, volbrencht hy haest en snel,
Hy is der heyden Heylant, diet al gemaect heeft wel,
Na zijn welbehagen; wie soudt daer vertsagen,
Om hem t' aenbidden, als wy zijn int gequel? —

Gods ghenade staect altijt open,
't Verloren schaep heeft hy ghchaelt,

Op hem alleen willen wy hopen ;
Onse schult heeft hy betaelt ;
Zijne belofte heeft noyt ghefaelt ;
Om ons te verlossen wt alle torment ;
Gods ghenade staet altijd open ,
En zijn liefde is sonder ent.

Na Gods bevel, so wilden wy leven ,
Dats, dat elck sou geven den keyser zijnen chijs,
Maer hem de eere, zy wordt hem toegeschreven,
Geen goden beneven hem kennen wy propijs ;
Hem behoort de vreese, hy is alleene wijs ;
Vervloect wils God houwen, die op menschen betrouwen,
Want zy zijn ydel, haer macht is als een rijs. — *Op u, enz.*

Ghy acht ons kettters, siet selfs u Bels-knapen,
Monicken en papen, haer leere is als fenijn,
Aensiet de liefde van uwe bijt-schapien,
Bloetgierich sy gapen, en souden herders zijn ?
tZijn grijpende wolven, in eenen heyligen schijn,
d'Oogen vol hoerderije, en therte vol invije,
Haer leven en leer is niet wt God devijn. — *Gods gen., enz.*

Ist gewelt dat wij volchden Gods wegen,
Als d'Apostels plegen, na ons vermogen al? —
Wy seggen neen: maer al dat God is tegen,
Waer beter verzwegen, wtgeroyt hen getal ;
Want de hoer van Babel sal haest comen ten val,
Die gy nu wilt vereeren, maer tzweert sal u verteeren,
So dat u plaetse hier niemant vinden sal. — *Op u, enz.*

Sloegen wy d'afgoden, hierop wilt mercken,
Door sulcke wercken wert Godt niet onteert,
Christus smeeft self de coopljen wter kercken,
Wou niet in sulc percken zijn woort hebben vermeert ;
Maer diet wt dieften deden, hebby meest geëert,
Al sonder ons toeseppen en sprinsen wederleggen,
Want quade wercken tot quaden eynde keert. — *Gods, enz.*

Dat wy als rebellen nu moeten vlieden,
Beclagen vele lieden, maer Christus spreekt seer vroet:
Waert ghij vande werelt, tsou u niet geschieden,
Zy souden u eere bidden; — nu ghij sulcx niet en doet,

Moet ghij om mijnent wille laten lijf en goet.
Hoe souden wy dan vreesen, God latet ons geen weesen,
Hoe ghij, vorst des duyvels, op ons zijt verwoet. — *Op u*, enz.

Die God verloochent, sal ick oock versaken,
Als hy meynt te raken int nieu Jerusalem,
Maer die hem belijt, die sal hy groot maken,
tWelck dat willen laken die van Caphernaem;
Want zij liever derven te hooren Gods stem,
Dat dan haers vlees wellusten hier souden moeten rusten,
tEewich verdoemen laden desulck op hem. — *Gods*, enz.

Ic laet elc besien, of wy sconinx landen
So brochten ter schanden, gelijk men u nu siet;
Wy waren reed' te weeren zijn vijanden;
Die ghij doet verbranden u noyt misdeden yet;
d'Edele, die den coninc int strijden noyt verliet,
Doet gy schandelijke sterven, om hen lant te beërven,
Dies bekennen wy u voor een Heere niet. — *Op u*, enz.

Souden wy kennen voor u ons misdaden,
Die, vol ongenaden, niet en doet dan onrecht?
En sconinx wet siet men u selfs versmaden!
tZijner grooter schaden, zijt worden zijn knecht;
tEynden uwer dagen wert ghij gemaect heel slecht,
Als onse God sal wreken het quaet aen u gebleken:
Wat helpt dan dat ghij ons wten lande seght? — *Gods*, enz.

Een christelijcke kercke kennen wy te gader,
Daeraf God is Vader, Christus het hoofd seer reen,
Vant hoofd des paus zijn wy een versmader,
Hy is geen ontlader der sonden, groot noch cleen,
Noch is ooc niet gebout op den levenden steen,
Gods cer heeft hy gestolen, de simplen doen dolen,
Al zijn insetten verwerpen wy met een. — *Op u*, enz.

Als stadhouder Christi derfdij hem noemen,
Dit kint der verdoemen, tuycht ons de schriftuer,
Van al dat godsdienst heet, derf hy hem roemen,
Dat hem elc moet schromen, door zijn wreechtheyt stuer;
Hy is dbeest vol hoofden, des rooden draecx figuer,
Daer niet voor willen buygen alle Christen getuygen,
Dies haer de tweede doot niet sal vallen suer. — *Gods*, enz.

Is dat u liefde, die ghij t' Nederlant draget,
d'Ingeboorne plaget, nemende goet of schat,
Eud ooc wilt behouden, want u so behaget,
Dat elc u oorlof vraget, om te besitten dat?
Van u groote liefde, segt ons Micheas plat:
tVette schaep gy slachtet, 't magere ghij verachtet,
Vant bloet der heiligen zijdiy geensins sat. — *Op u*, enz.

Bacchides belooft den Machabeën vrede,
Als hij haer stede creech, brocht hijse ter dood,
Sulx meendij, Duedalf, wt te rechten mede,
Ghij gaeft haer een snede, die hen u gaven bloot
Om te verantwoordten, en quamen so in noot;
Wie sou dan u gelooven, dan om ons te berooven
Van goet en leven, dwelck u leert de paus, u hoot.
Gods genade, enz.

Hebben wij geherberecht ons predicanten,
Waerder dan u Santen? gedoopt ons kinders daer
In ons tempels, gebout aen alle canten,
Met consent der Danten van Parma, in dat jaer,
Opperste regente der Nederlanden? maer
Haer vals hart doortogen heeft ons al bedroghen,
Dies wij vertrouwen op Gods belofte claer. — *Op u*, enz.

Ghij stelt ons gracy-tijt als Gods vassale,
Hierna d'ewige quale; — vergeeft, spreekt Christus koen,
Niet sevenwerf, maer tseventich sevenmale,
Dats: sonder getale sal wesen u pardoen
Aen uwen broeder, opdat u, in elck saysoen,
Werden quijt geschouwen de sonden, die u rouwen,
Als sal ontfangen de vrome palmen-groen. — *Gods*, enz.

Op God betrouwt! — de prins van Oraengiën,
Zijnde in Almaengiën, God sal stercken zijn handt,
Dat hij sal payseren alle kalaengien,
Den coninc van Spaengiën bewaren zijn pant,
Vernielen u, bloethont, den vromen een tyrant;
Laet u afgodische nacy aen God bidden om gracy,
Gy sult Pharo slachten, als God ons doct bystant.
Op u pardon wij niet en achten, enz.

Vrome bede.

O Heer, wilt u erbarmen,
Over 't suchten ende kermen,
Van ons armen eenpaer;
Want wy zijn in groot lijden;
O Heer, wilt ons bevrijden,
Wt dees benautheyt swaer!

O Heer, wilt van ons weeren,
Die den tienden penninc begeeren,
Die tlandt regeeren fel,
End u volck overlasteren,
Ontslaet ons deser gasten,
End van soo groot ghequel.

Haer hooft, dat is Duc de Alve,
De paus, die staet hem halve;
Om tlandt berooven onsoet,
Legghen sy listighe laghen;
O Heer, wiltse verlaghen,
Dit snoot spaensche ghebroet!

Sijn dit niet fraey ghesellen,
Sy nemen wol en vellen,
Al van ons schaepkens slecht,
Die lancks den dijcke loopen; —
O Heer, laetse becoopen
Seven dobbel haer ourecht!

Ghy segt, o Heer van allen,
Dat Babel is ghevallen;
Coemt, maeckt u woorden waer;
Laet nu den slach ghebeuren,
Dat Babylon sal treuren,
Met zijn valsche dienaer!

O Heere, Godt almachtich,
U woorden zijn waerachtich,
Soo Joannes schrijft openbaer:
Dat haren val sal comen
In een ure, dan salmen roemen
Uwer woorden voorwaer!

1571.

Vrome wenschen.

Om svolcks sonden wil God het lant veel rechters geeft,
Want sy in weelden haren schepper vergheten,
En een moetwillich prince, die by zijn voorvechters leeft,
Is slandts bederfenis, comet na zijn vermeten;
Maer eenen vredsamen, wijs in alle secreten,
Is dlandts welvaert, want elck wort verhoort als de vrije,
Hoewel hy zijnen raet heeft, oock self wilt weten,
Hoe men dlandt sal regeren duer goye polecije;
Het bleeck aen Tullius, die Roomen, in zijnen tije,
Beter, subiecter, ende in vuerspoet coest houwen,
Dan Nero oft Sillam deê, met hun tyrannije,
En al duer justicie, met een goet betrouwen;
tIs waer, men vinter nu weynich, dwelck ons mach rouwen,
Maer Godt kan versien, hoewel elck na den tijt fel aert,
Hy ist, die sconincks herte kan in vreden bouwen,
Want een wijs, vredsaeem Heere is des landts welvaert.

Een wijs, vredsaeem Heere staet selve zijn sake vuere,
Daer slandts welvaert aen hangt, dwelck hy hout vuer theste,
Niet als Appius; al wou hy met wrake duere,
Hy moeste Valerium ghehoor gheven in dleste;
Reden beweecht meer, dan tgewelt met al de reste,
En van veel onschuldich bloets groeyen veel vyanden,
Dit sach Scipio wel in, dies hy, in elck gheweste,
Meer victoriën had, met zijn wijse verstanden,
Dan al zijn voorzaten, met hun bloedighe handen;
In weynich daghen heeft hij met zijn duecht vercreghen,
Daer Roomen thien jaer om street, en weeck met schanden;
Sijn wtspraeck cost zijn partije alsoo beweghen,
Dat sy haer selfs scult kenden; dies hy, onversweghen,
Beleeft antwoorden: my wondert, dat ghij rebel waert,
Ghij weet dat wy ons woordt houwen, tot peys ghenegen,
Want een wijs, vredsaeem Heere is des landts welvaert.

Hy is slandts welvaert, soomen aen Joseph mercken mocht,
Doen Egipten in vre, zijn wijsheit was onderdaen;

Maer doender een heer quam, die, om zijn verstercken, socht
Gods volck te verdrucken, en wouw Gods wil wederstaen,
Doen moest Pharao versincken, en zijn landt vergaen.
O regeerders, zijt soo wijt van God niet gheweken!
Wilt, als Zorobabel, vrijmoets voor Dario staen,
En om vrede voor u vaderlandt en volck spreken;
Acht niet, al was Cambices wreet vuer dees ghebleken,
En vreest de waerheyt niet, soo Esdre heeft beschreven;
Al was Neëmias beloghen, hy bleef onversteken
Van Artaxersem, en is zijnen vrintd ghebleven,
En heeft die onscult zijns volcks standvastich ghedreven;
Neempt hieraen exempel, die God in dit ghequel spaert;
Bidt hem, dat zijnen geest in sconincks herte mach leven,
Want een wijs, vreedsaem Heere, is des landts welvaert.
Soolang als coninck Salomon in wijsheden stont,
Voer zijn ghemeynte wel, en dlandt was voerspoedich;
Diesmen hem den rijksten prince, vol vreden, vont,
Elck ionde hem vrintdscrap en gaven overvloedich,
In onderdanicheyt; maer doen hy, onvroedich,
Godt vergat, ende oock met oncuysheyt becuert,
Verweckte Godt Haddad, zijnen vyant grootmoedich,
Dies zijnen scepter daelden, en zijn rijk ghescuert;
Dus dmisbruyck der princen meest donsculdighe betruert;
Daerom ghij die cepters draecht, oft hebt sconinx machte,
Bemindt wijsheyt, soeckt vrede, ofter oock twist ghebuert,
Sijt voersichtich, ghelooft niet al daenbrenghers clachte,
Och, dit heeft bedorven menich eerlijck gheslachte;
Maer loont den loftutere, die u valschen rel baert,
Soomen Haman deê die hem self in schande brachte; —
Een wijs, vreedsaem Heere is des landts welvaert.

De slechte waard.

Ghy borghers, hoort al mijn vermaen,
Ick soude u gheerne ten besten raen:
Wilt den weert int schacckbert ¹ vlieden,

¹ Alva.

En wilter niet meer te biere gaen,
Men sieter veel boosheydt gheschieden.

Om tappen was hy eens wel bedocht,
Seer neerstich heeft hy een huys ghesocht,
tAntwerpen is hy ghecomen,
Zijn dambert heeft hy mede ghebrocht,
Daer heeft hy een huys vernomen.

Den weert int gulden vlies¹ ydoon,
Boven al de tappers voerde hy de croon,
Zijn bert sachten afbreken,
Om meer te tappen was hem verboen,
En dat dambert isser wtghesteken.

Noch twee notabele weerden² vroet,
Die daer bewoonden haer eyghen goet,
Sy tapten tot haerder vromen,
Haer berden smeed hy onder de voet,
Met zijn volck is hy in haer huys ghecomen.

Om vechten waeren sy stracks bereyt,
Die twee weerden hebben sy neder gheleyt³,
tVolck was beroert met hoopen;
Den waert int gulden vlies voorseyt
Neerstich sachment ontloopen⁴.

Den waert in den roo leeuw⁵ vermaert
Was met zijn volck byeenvergaert,
Maer hy was oock haest verdreven;
Elck was van desen waert vervaert,
Maer dry tappers zijn daer ghebleven.

Den weert int gulden vlies, met sin,
Woont met den weert in de dry leliën⁶ in,
Zy hebben haer huys vol knechten;
Twee tappers in één huys, tis onmin,
Men sietse dick kijven en vechten⁷.

Den vreemden weert int dambart hier,
Die heeft nu omme doen roepen zijn bier,
Eer dat hem begonst t'ontsueren,

1 Oranje.

3 Zie boven bladz. 348.

5 Brederode.

7 Toespeling op het onzekere van den franschen bijstand.

2 Egmont en Hoorne.

4 Zie boven bladz. 312.

6 Frankrijk.

Hy wil dat vercoopen hooghe en dier,
Maer ten sal hem niet ghebeuren.

Zijn gasten, die hy voor vrienden hielt,
Die hadde hy geerne met listen verdult,
Soo 't daer wel heeft ghebleken;
Hy hadde geerne zijn beurse ghevult,
Het thiende bier wilde hy haer ontreken 1.

Die gasten maeckten soo groot gheluyt,
Zy smeten den weert ter deuren uyt,
Met zijn volck quam hy int sneven;
Zy seyden: pact uyt, ghy vreemden guyt,
Wy hebben sulcx noyt ghegheven.

Soo menich borgher heeft dit verstaen,
Zy en wilden niet meer te biere gaen,
Haer ghelt sal hem nu faelen;
Hy is met zijn groote huysuere belaeen,
Hoe dat hy die sal betaelen.

Als ghy met vreuchden u ghelt verteert,
Gaet liever tot den besten weert 2,
Buyten d' oosterpoort in de werelt ghepresen;
Daer vindy bereyt wat ghy begheert,
En daer wil elck mensche wesen.

Buyten de noord-poort op dit termijn,
Daer woont een vrouken, hups en fijn 3,
Inde roose 4, over een waterken wijden,
Men drinckter goetkoop bier en wijn,
tVolk coemter aen allen zijden.

Neemt oorlof doch van dit bediet,
Als hy u meer te gast ontbiet,
Wilt van u ghelt niet wijcken;
Want den arbeydt van u handen, siet,
Die soude hy gheerne strijcken.

1 Den tienden penniog.

2 Oranje.

3 Koningin Elizabeth.

4 van York.

1572.

Gentsch Vader-Onze.

[„Den 15^{en} (Maert) vond men aen de hoeken der straten dezer stad (Gent) aengeplakt pasquillen, tot laster van den hertog, dewelke onbermhertig is tegen zijnen evennaesten en niets wilt vergeven, die de arme lieden ook hun brood en nooddruft onttrekt; men maekte ook *vlaemsche gedichten*, bij dewelke men God den Vader bad, dat hij toch de landen zou verlossen van zulken *duivelschen vader die te Bruesel woont, wiens naam vervloekt zij*, ende wiens rijk niemand en begeert.” (de Kempnaer, *Vlaemsche Kronijk of Dagregister van 1566—1585*. bladz. 101.)]

Helsche duvel, die tot Bruyssel sijt,
Uwen naem ende faem sy vermaledijt,
U rijk vergaet sonder respijt,
Want heeft geduyrt te langen tijt.
Uwen wille sal niet geworden,
Noch in hemel noch op erden;
Ghy beneempt ons huyden ons dagelicx broot,
Wijff ende kynderen hebben tgroote noot;
Ghy en vergeeft niemant sijn schult,
Want ghy met haet ende nijt sijt vervult;
Gy en laet niemant ongetempteert,
Alle die landen ghy perturbeert.
O Hemelschen vader, die in den hemel sijt,
Maeckt ons desen helschen duvel quijt,
Met synen bloedigen, valschen raet,
Daer hy meede handelt alle quaet,
Ende sijn spaens chrijchsvolk allegaer,
't Welck leeft of sy des duvels waer.
Amen.

Alva's eerste boetpsalm.

Vermaledijt is uer ende tijt,
Dat ick int Nederlant oyt ben ghecomen ;
Dat my de inquisici, sonder schromen,
Oyt heeft vercoren, dat my nu wel spijt,
O ick, onsalighe, meynde subijt,
tLant gheheel tot mijnen profijt te winnen ;
Maer ick ben alder menschen herten quijt,
Crijch ick geen troost, so verlies ick mijn sinnen.

Al heb ick veel onnoosel bloets vertreen,
Gebrant, gedoot, geworcht, ende gehanghen ;
Veel edelen, jae graven, int verstranghen
Gebracht, en s' lants privilegy met een
Te niet gedaen, en veel maechdekens-reen
Tot schand gebracht, en oock d' orden der staten
Gantschlijck veracht ; — dit deed mij vreesse geen,
Had ick den thienden penninck naghelaten.

Dees Flamingos, dees Lutrianen onvroet,
Cond' ick onder mijn tyrannije plaghen,
Al had ick al die vromen dootgheslaghen,
Niemant en rebelleerde mijn ghemoet ;
Tot haerder schande, en al haer gebroet,
Mosten sy onder d' inquisici beven,
Een enghel was ick voor haer ooghen soet ; —
Nu een duyvel, niemant en gunt my t' leven.

Vervloect moet zijn die dach ende die nacht,
Datmen in Enghelandt mijn gheldt heeft ghehouwen ¹ !
Dit heeft dat quaet altemalen gebrouwen,
Dat ick haer Mammon moest roeren onsacht ;
tBederven haers lants hadden sy geen acht,
So lang ick haer byden vleespot liet blijven,
Maer nu ick haer Mammon aenroer met cracht,
Willen sy my wt die landen verdrijven.

¹ Vijf spaansche schepen, met geld voor Alva geladen, waren in Fertsmonth binnengeloopen, waar Elizabeth het voor zich nam.

Prinslijcken paus, met al u Santen vry,
Bidt, looft, en smeeckt, en wilt processy voeren;
Bidt Sinte Ludtsaert, maerschalc van u hoeren,
Juth, Claes, en Pieter, ende Sancta Soffy,
Nostra Senora de Valladoly,
En oock Sanct Jorjaen, daert al moet voor vreesen;
Hondert duysent zielmissen doet voor my,
En laet Granvella dat Requiem lesen.

Alva's pater noster.

(*Le Pater de Mr. le duc d'Albe par un recollet d'Anvers.*)

Grand Dieu, je confesse mon crime,
Je sçai qu'il faut le condamner,
Qu'il mérite le noir abisme,
Et je n'ose plus vous nommer:

Pater Noster!

Hélas! pourrai-je encor attendre
Quelque heureux trait de vos coups?
Et pouvez-vous encor m'entendre,
Puisque je suis si loin de vous,

Qui es in Coelis?

Pouvez-vous sauver un coupable,
Qui s'est moqué de votre loi,
Et dont l'orgueil insupportable
Vouloit oïr chanter de soi:

Sanctificetur?

Ouy, par un dessein téméraire,
Je voulois m'ériger en Dieu,
J'cusse voulu lancer le tonnerre,
Et faire oublier, en tout lieu,

Nomen tuum.

Pour me rendre en tout impassible,
Je me plongeais dans la douleur,
Et, ce qui sembloit impossible,
Coutoit seulement à mon coeur:

Adveniat.

Mais quoique les biens des provinces
Remplissoient tous mes coffres d'or,
Jamais je ne voyois mon prince,
Sans dire : il me faudroit encor

Regnum tuum.

J'affectois tant d'indépendance,
Que je me foisois des sujets,
Et leur flatteuse obéissance
Répondoit à tous mes projets :

Fiat voluntas tua!

Mes sens, charmés dans les délices,
N'écoutoient plus ma raison,
Et, vanté parmi tant de vices,
Je crois estre en ma maison

Sicut in coelo.

Mais las ! quoi que je m'imagine,
Je ne puis plus tromper mes yeux,
Malgré moi je tombe en ruine,
Rampant dans le plus bas des lieux

Et in terra.

J'entend tout le monde qui crie :
„ Il est (le) tyran des humains,
Allons trainer à la voirie,
Celui qui nous osta des mains

Panem nostrum quotidianum !”

J'appréhende que mon supplice
Ne soit différé que pour peu,
Et qu'il demande à la justice,
Avec un arrest plein de feu :

„ Da nobis hodie !

C'est trop, déjà, le laisser vivre,
Justice ! vos traits sont trop doux ;
Déchirez promptement le tigre,
Ou l'abandonnez à nos coups,

Et dimitte nobis.

Nous avons un droit légitime
Sur le cruel et sur son rang,
Nostre argent seul a fait son crime,

Et nous pouvons nommer son sang :

Debita nostra.

Ne nous donnez donc plus de peine,
Ne prenez plus pour lui de soin,
Et laissez agir nostre haine,
Car vous ne le connaissez point

Sicut et nos.

Faites qu'un arrest équitable
Nous rende maistre de son sort,
Et, d'un esprit inexorable,
Nous ne dirons qu' après sa mort :

Dimittimus.

Employons toute nostre rage
A le tourmenter justement,
Car nous devons venger l'outrage,
Qu'il fit souffrir injustement

Debitoribus nostris." —

C'est ainsi qu'un peuple en colère
Me fait souffrir mille frayeurs,
Mais, Dieu, qui voyez ma misère,
Retirez moi de ce malheur

Et ne nos inducas!

Soutenez mon âme abattue,
Je crains qu'un affreux désespoir
Ne luy donne un coup qui la tue,
Et ne la fasse à la fin cheoir

In tentationem.

Seigneur, soyez moi donc propice,
Et donnez-moi un couer contrit,
Ne souffrez pas que je languisse,
Dessous la loi de mon esprit,

Sed libera nos a malo!

Je sais qu'une faveur si grande
Peut venir seulement de vous,
Et l'effet de cette demande
Vous fera reconnoistre a tous.

Amen.

L I J S T J E N

VAN

VREEMDE EN VEROUDERDE WOORDEN.

<i>achter-straten</i> , langs de we-	<i>cramezijn</i> , karmozijn.
gen.	<i>cuens</i> , comte.
<i>als</i> , alles.	<i>crackebeyen</i> , kruisbessen.
<i>andureit</i> , <i>enduré</i> .	<i>coever</i> , genoeg, veel.
<i>ardoir</i> , <i>brûler</i> .	<i>cyborie</i> , <i>ciborium</i> .
<i>ascped</i> , <i>escaped</i> .	<i>daes</i> , dwaas, verwaand.
<i>auférant</i> , <i>alezan</i> .	<i>dant</i> , <i>dantje</i> , ijdelruit.
<i>arewe</i> , <i>rue</i> .	<i>dede</i> , <i>dead</i> .
<i>bachter</i> , achter.	<i>desmeenut</i> , <i>dès minuit</i> .
<i>baren</i> , open.	<i>desrenyer</i> , <i>dernier</i> .
<i>bast</i> , strop.	<i>disendach</i> , dingsdag.
<i>beclipt</i> , gevangen, bedrogen.	<i>dien</i> , die en.
<i>beo</i> , <i>be</i> .	<i>deyn</i> , schriel.
<i>beerden</i> , begroeven.	<i>dorstu</i> , dorst du.
<i>berren</i> , branden.	<i>duwiere</i> , hol.
<i>beseven</i> , opgemerkt (bezeft).	<i>duyst</i> , <i>duust</i> , duizend.
<i>beudel</i> , beul.	<i>ene</i> , <i>one</i> .
<i>blaeyen</i> , wapperen.	<i>ercheyt</i> , slechtheid.
<i>bleine</i> , blaar.	<i>eventier</i> , evenveel.
<i>blent</i> , blind.	<i>engyen</i> , gewrocht.
<i>brieven</i> , vermelden.	<i>eweghe</i> , weg.
<i>bouwe</i> , bout, stout.	<i>facche</i> , <i>face</i> .
<i>buoren</i> , boeren.	<i>ferrant</i> (<i>poil</i>), <i>bai</i> .
<i>buytertieren</i> , buitensporig.	<i>felle</i> , <i>fall</i> .
<i>bijnen</i> , binden.	<i>fouira</i> , <i>five</i> .
<i>cancelleren</i> , vernielen.	<i>for tère</i> , <i>hors de la terre</i> .
<i>callen</i> , kouten.	<i>fullaris</i> , <i>fullers</i> .
<i>cassey</i> , straat (<i>chaussée</i>).	<i>framen</i> , vroom, wakker.
<i>cath</i> , stormtuig.	<i>gebassen</i> , gebasd, geblaft.
<i>cils</i> , <i>ces</i> .	<i>gesate</i> , zitplaats, stellazië.
<i>chastail</i> , <i>chateau</i> .	<i>ghevelt</i> , geviel het.
<i>coye</i> , stil.	<i>gedere</i> , <i>gather</i> .
<i>cnive</i> , <i>cnife</i> .	<i>ghewelt</i> , macht.
<i>cheventeyne</i> , <i>captain</i> .	<i>ghemaet</i> , maat.
<i>coninckstabele</i> , <i>connétable</i> .	<i>ghetorden</i> , getreden.

ghesaet u, bedaar.
's goensdachs nachts, den nacht
 van dingsdag op woensdag.
goeden, goed geven.
gorre, roover.
goon slaen, acht slaan.
harnax, *bagage*.
haddi, had hij.
harssen, harten.
heec-outers, schrijnwerkers (uit
 eikenhout).
hede, *had*.
hen (bl. 230, 239, 385) hun.
heveves, *heads*.
hem (bl. 246) zijn.
hit, *it*.
heesch, eisch.
heit, heeft. *hent*, einde.
hetes, eet des. *heyschen*, eischen.
hoot, hoofd. *hieschen*, eischen.
hoverde, hovaardij.
hue, *they*; *huem*, *them*.
hoefslach, steê, plaats.
hupen, hoop.
huever-dekens, over-dekens.
huerden, orden.
inde, einde. *yent*, edel.
ke, *ki*, *que*, *qui*.
yherden, *heard*.
kenest, *canst*.
knythes, *knights*.
kovel, monnikskap (keuvel).
katijff, ellendig, slecht.
keest, kern.
lachter, schande.
loddeghinne, boel. *los*, vrij.
lou, *le*.
lustneth, *listen*.
loech, lachte.

lofsam, loffelijk.
lijf, leven.
lijt, zegt, belijdt.
mavesteit, *méchanceté*.
miede, loon. *men*, men hem.
mès, *mais*. *mer*, men er.
meste, *most*.
mesniede, gezin, dienstba-
 ren.
mot, *must*.
moude, aarde.
mulen, muilezels.
navera, *n'aura*.
necker, booze geest.
nolden, *would not*.
noese, letsel.
ohne, hare. *oke*, *also*.
*omwelve*n, omgeven.
ombeleid, omringd.
onghehier, schrikkelijk.
ontsich, vrees, ontzag.
ontwieden, ontwijden.
ovrame, nadeel.
oughst, oogst.
onpluik, ontrolling.
oude vader, grootvader.
oyt, *entend*.
planteyt, overvloed.
prind, *prit*.
pleyn, vlakte, veld.
pluysteren, zoeken.
paelghieren, plunderen.
ponsmaet, $\frac{1}{2}$ morgen (lands).
posterne, *tavern*.
pieschu, *dès long temps*.
pulver, buskruit.
pruesschaert, trotsaard.
puepele, volk.
quelen, kwijnen, lijden; talmen.

quene, wijf.
quens, comte.
quetse, wond.
rache, *race*.
roye, roede.
ruyt, ruw.
rumen, ruimen.
reysers, vrienden.
rucghinen, roggen.
rouncyns, horses.
roect, raakt, deert.
saen, ras.
sacramentarius, ketter.
schaliedecker, leidekker.
schavac, zoldering.
scerde, schrede.
scholden, zouden.
scommel, koksmaat.
scutte, kreeg.
souef, *doux*.
stuypen, buigen.
smijten, slaan.
scaelbijter, tor.
sonder, behalve.
scoren, scheuren.
straten, wegen.
schoude, schuld, oorzaak.
stappans, terstond, ras.
smal, klein.
seiden, *said*.
sciet, scheidde.
scouwen, zien.
sinxen, pinkster.
siene, zie hem.
sommen, tellen.
staeck, hield steekspel.
taetse, houten nageltjen.

terden, treden.
teliore, tafelbord.
tortise, toorts.
touwe, toe.
touwen, te uwe.
touwers, te uwaart.
twint, niets.
trache, *trace*.
troues fraintes, *trève rompue*.
thourch, through.
tereden, *tore*.
thunches, *thinks*.
thuyn, heg, omheining.
toulu, *ôlé*.
trestuit, *tout*.
trat, het rad.
varen, vreezen. *vaer*, vrees.
varinc, snel.
vel, *vean*.
verheert, verbrand.
verhayde, verlangde, verwachtte.
vettevariars, viktualy - handelaars.
vierdaghen, feestdagen.
verseerde, overwon.
vorders, voorvaders.
verfroyt, verheugd.
vromen, voordeelig zijn.
versoerd, verdord.
waerlijk, *weerlijk*, wereldlijk.
wagenleise, wagenspoor.
waghe, golf.
wahnen, wonen.
weder, tegen.
wel, *will*.
wygand, held.



Digitized by Google





